

Riksrevisjonen

Riksrevisjonens undersøkning av korleis
Miljøverndepartementet varetek det
nasjonale ansvaret sitt for freda og
verneverdige bygningar

Dokument nr. 3:9 (2008–2009)

5 664 -577 -7 285 18 4 588 315 6 554 735 394 216 2 577 634 492

23 257 -3 918 240 1 255 712 474 320 120 3 924 22 781 3

Denne publikasjonen finnes på Internett:
www.riksrevisjonen.no

Offentlige etater kan bestille publikasjonen fra
Departementenes servicesenter
Telefon: 22 24 20 00/1
Telefaks: 22 24 27 86
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Andre kan bestille fra Akademika
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 8134 Dep, 0033 Oslo
Telefon: 800 80 960
E-post: offpubl@akademika.no

ISBN 978-82-8229-036-4

Foto: Jugendstilsenteret, Riksantikvaren, Riksrevisjonen og Sametinget
Forsideillustrasjon: Riksantikvaren/Lobo Media AS

**Riksrevisjonens undersøking av
korleis Miljøverndepartementet
varetek det nasjonale ansvaret sitt
for freda og verneverdige bygningar**

Dokument nr. 3:9 (2008–2009)

Til Stortinget

Riksrevisjonen legg med dette fram Dokument nr. 3:9 (2008-2009)
Riksrevisjonens undersøking av korleis Miljøverndepartementet varetek det nasjonale ansvaret sitt for freda og verneverdige bygningar.

Riksrevisjonen 21. april 2009

For riksrevisorkollegiet

Jørgen Kosmo
riksrevisor

Innhold

1	Innleiing	7
2	Oppsummering av undersøkinga	8
3	Riksrevisjonens merknader	13
4	Svar frå Miljøverndepartementet og Sametinget	14
5	Uttale frå Riksrevisjonen	19
1	Álgu	21
2	Iskkádeami čoahkkáigeassu	22
3	Riikarevišuvnna mearkkašumit	27
4	Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki vástádusat	29
5	Riikarevišuvnna cealkámus	33
Vedlegg: Rapport		
1	Innledning	39
2	Metodisk tilnærming og gjennomføring	41
3	Revisjonskriterier	43
4	Det årlige tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres	49
5	Et representativt utvalg bygninger skal sikres gjennom fredning	61
6	Fredete og fredningsverdige bygninger skal være sikret og ha et ordinært vedlikeholds nivå	71
7	Kulturminneforvaltningen	82
8	Ivaretagelse av automatisk fredete samiske bygninger	88
9	Samlede vurderinger	96
10	Litteraturliste	100
	Vedlegg: Kapittel 8 i rapporten oversatt til nordsamisk Mielddus 8 Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid váraváldin	102

Miljøverndepartementet

Riksrevisjonens undersøking av korleis Miljøverndepartementet varetek det nasjonale ansvaret sitt for freda og verneverdige bygningar

1 Innleiing

Ifølgje det strategiske målet for kulturminnepolitikken, slik det er vedteke av Stortinget, skal mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø forvalta og takast vare på som bruksressursar og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv, jf. Innst. S. nr. 256 og St.meld. nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*.

Det strategiske målet blir stadfesta i Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*, og utdjupa i tre nasjonale resultatmål:

- **Nasjonalt resultatmål 1:** Det årlege tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø som følgje av fjerning, øydelegging eller forfall skal minimaliserast og skal innan 2020 ikkje overstige 0,5 prosent årleg.
- **Nasjonalt resultatmål 2:** Freda og fredingsverdige kulturminne og kulturmiljø skal vere sikra og ha ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.
- **Nasjonalt resultatmål 3:** Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige breidda i dei vedtaksfreda kulturminna og kulturmiljøa skal betrast, og eit representativt utval av kulturminne skal vere freda innan 2020.

Miljøverndepartementet, Riksantikvaren, fylkeskommunen, Sametinget og Sysselmannen på Svalbard utgjer kulturminneforvaltninga i Noreg. Miljøverndepartementet har det overordna nasjonale ansvaret for kulturminnevernet. Departementet er ansvarleg for å koordinere arbeidet til regjeringa med å fastsetje miljøvernpolitiske mål og har ansvar for å utvikle og følgje opp måla for kulturminneforvaltninga. Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning, ligg under Miljøverndepartementet og er den rådgivande og utøvande faginstansen for Miljøverndepartementet når det gjeld forvaltning av kulturminne. Fylkeskommunen er regional kulturminnemyndigheit. Sametinget er tillagt kulturminnemyndigheit for samiske kulturminne.¹

Det nasjonale ansvaret til Miljøverndepartementet på kulturminneområdet omfattar arkeologiske og marinarkeologiske kulturminne, bygningar og anlegg, kulturmiljø og fartøy. Undersøkinga er avgrensa til området freda og verneverdige bygningar på bakgrunn av at dette er eit vesentleg område innanfor kulturminnevernet med risiko for manglande måloppnåing. Målet med Riksrevisjonens undersøking har vore å vurdere om Miljøverndepartementet varetek sitt overordna nasjonale ansvar for å sikre at freda og verneverdige bygningar blir vareteke slik at dei nasjonale måla på området kan bli nådd.

Følgjande problemstillingar blir undersøkte:

- I kva grad sikrar Miljøverndepartementet at tapet av verneverdige bygningar som følgje av at dei blir fjerna, øydelagde eller forfell, blir minimalisert, og at tapet ikkje overstig 0,5 prosent årleg innan 2020?
- I kva grad sikrar Miljøverndepartementet at eit representativt utval av bygningar blir freda innan 2020?
- I kva grad sikrar Miljøverndepartementet at alle freda bygningar har eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020?
- I kva grad varetek Miljøverndepartementet og Sametinget automatisk freda samiske bygningar?

I problemstillingane er det lagt vekt på i kva grad Miljøverndepartementet har utvikla mål på området bygningsvern, i kva grad departementet har innhenta styringsinformasjon og vidareformidla styringssignal og informasjon, og i kva grad det er utvikla effektive verkemiddel.

Riksrevisjonens rapport frå undersøkinga følgjer som trykt vedlegg. Eit rapportutkast blei lagt fram for Miljøverndepartementet og Sametinget i brev av 18. februar 2009. Miljøverndepartementet har i brev av 13. mars 2009 gitt kommentarar til rapporten, og Sametinget har gitt kommentarar til rapporten i brev av 13. mars 2009. Kommentaraner er innarbeidde i rapporten og i dette dokumentet.

1) Undersøkinga omfattar ikkje kulturminneforvaltninga på Svalbard. Det blir vist til Riksrevisjonens undersøking av forvaltninga av Svalbard, Dokument nr. 3:8 (2006–2007).

2 Oppsummering av undersøkinga

Undersøkinga byggjer på ein kombinasjon av intervju, spørjeskjemaundersøking, dokumentanalyse og kvantitative data. Det er gjennomført intervju med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunar, kommunar, Norsk Kulturminnefond, interesseorganisasjonar og Statistisk sentralbyrå. Vidare er det gjennomført ei spørjeskjemaundersøking blant alle fylkeskommunane og Byantikvaren i Oslo kommune. Kvantitative data er innhenta frå kulturminneforvaltninga og Norsk Kulturminnefond, i tillegg til data frå KOSTRA. Relevante stortingsdokument, lover, forskrifter, retningslinjer, tildelingsbrev, forventingsbrev, årsrapportar, forskingsrapportar, evalueringar og offentlege utgreiingar er gjennomgått. I undersøkinga er det også gjennomført ein analyse av fredingsmassen slik han er registrert i kulturminnedatabasen til forvaltninga, Askeladden, det er utført ei tilstandsregistrering av freda bygningar i kommunalt og fylkeskommunalt eige, og det er gjennomført feltundersøkingar av endring, riving og forfall av verneverdige bygningar. Undersøkinga er oppdatert fram til 1. januar 2009.

2.1 Det årlege tapet av verneverdige bygningar skal minimaliserast

2.1.1 Mangelfull mål- og resultatstyring

Ifølgje nasjonalt resultatmål 1 skal det årlege tapet av verneverdige bygningar som følgje av at dei blir fjerna, øydelagde eller forfell, minimaliserast, og tapet skal ikkje overstige 0,5 prosent årleg innan 2020. Ein verneverdig bygning kan definerast som ein bygning som gjennom ei kulturminnefagleg verneverdivurdering er identifisert som verneverdig. Verneverdige bygningar kan bli gitt eit formelt vern gjennom regulering til spesialområde bevaring etter plan- og bygningslova.

Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet ikkje har etablert eit tilfredsstillande rapporteringssystem for å ha oversikt over tap av verneverdige bygningar. Nasjonalt resultatmål 1 er operasjonalisert i ein resultatindikator som ikkje omhandlar verneverdige bygningar.

Undersøkinga viser at kulturminneforvaltninga i liten grad har sikra at det blir gjort systematiske kartleggingar og kulturminnefaglege vurderingar av bygningsmassen for å identifisere verneverdige bygningar. Følgjene er at potensielt verneverdige og fredingsverdige bygningar kan gå tapt.

Miljøverndepartementet har ikkje informasjon om tap av verneverdige bygningar og kan derfor ikkje vurdere i kva grad nasjonalt resultatmål 1 blir nådd.

Ifølgje energi- og miljøkomiteen, jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), bør vedtektene om regulering til spesialområde bevaring brukast aktivt som verkemiddel for å sikre kulturminne og kulturmiljø. Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet har mangelfull informasjon om omfanget av bruken av regulering til spesialområde bevaring for å gi verneverdige bygningar eit formelt vern. Departementet har dessutan mangelfull informasjon om korleis slike spesialområde blir forvalta og følgde opp av kulturminneforvaltninga, og i kva grad dette verkemiddelet sikrar verneverdige bygningar.

På bakgrunn av desse funna blir det i undersøkinga stilt spørsmål om Miljøverndepartementet har tilstrekkeleg styringsinformasjon til å ivareta ansvaret for å realisere målet om å minimalisere tapet av verneverdige bygningar innan 2020.

2.1.2 Manglande bruk av verkemiddel i plan- og bygningslova for å hindre tap av bygningar

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) peiker fleirtalet i komiteen på at det er nødvendig å auke medvitnet om høvet til å bruke plan- og bygningslova for å ta vare på verdifulle kulturminne og kulturlandskap.

Kommunale planar blir utforma og brukte for å styre utvikling og arealbruk i kommunane. Planar som blir føreslegne, kan påverke korleis verneverdige bygningar blir tekne vare på. Høvet til å fremme motsegn er ein viktig og nødvendig reiskap for å sikre at nasjonale og viktige regionale kulturminneinteresser blir tekne vare på i kommunale planar. Både fylkeskommunar og Riksantikvaren kan fremme motsegn mot planforslag. I byggjesaker kan fylkeskommunen rå kommunane frå å gjere vedtak. Dersom ein slik uttale til eit einskiltvedtak ikkje blir teke til følgje, kan fylkeskommunen eller Riksantikvaren klage på vedtaket.

Undersøkinga viser at Riksantikvaren og fylkeskommunane i liten grad brukar verkemidla motsegn og klage for å hindre tap av verneverdige bygningar. I 2008 fremma Riksantikvaren sju motsegner og sette fram tre klager. I 2007 fremma fylkeskommunane 34 motsegner og sette fram åtte klager. Undersøkinga viser at to tredelar

av fylkeskommunane som i liten grad bruker motsegn og klage, blir avgrensa av den administrative leiinga eller politikarane i fylkeskommunen i bruken av desse verkemidla.

Det er indikasjonar på at verneverdige bygningar i område som er regulerte til spesialområde bevaring, går tapt på grunn av løyve til omregulering, dispensasjonar og ulovlege forhold. Undersøkinga viser også at motsegn, klage og freding i liten grad blir brukt for å sikre verneverdige bygningar innan regulering til spesialområde bevaring. Det kjem fram at kommunane har store behov for fagleg bistand frå fylkeskommunane for å ta i bruk og følgje opp verkemiddelet regulering til spesialområde bevaring.

På bakgrunn av desse funna blir det i undersøkinga stilt spørsmål om forvaltninga fullt ut bruker dei juridiske verkemidla som kan bidra til at tapet av verneverdige bygningar blir redusert innan 2020.

2.2 Eit representativt utval bygningar skal sikrast gjennom freding

2.2.1 Mangelfull mål- og resultatstyring

Ifølgje nasjonalt resultatmål 3 skal den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige breidda i dei vedtaksfreda bygningane bli betre, og eit representativt utval bygningar skal vere freda innan 2020. Representativitet handlar om å synleggjere den heilskapelege utviklinga av Noreg som samfunn og å synleggjere utviklinga og historia til heile samfunnet. Verneverdige bygningar av nasjonal verdi kan bli sikra vern gjennom freding etter kulturminnelova.

Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet ikkje har operasjonalisert dette målet i tilstrekkeleg grad. Operasjonaliseringa av nasjonalt resultatmål 3 i form av resultatindikatorar er ikkje dekkjande for målet. Resultatindikatorane omhandlar ikkje den heilskapelege samansetnaden av fredingsmassen, og indikatorane er ikkje endra etter endring av målformulering i Innst. S. nr. 277 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet og Riksantikvaren har mangelfull informasjon om samansetnaden av fredingsmassen når det gjeld den etniske, tidsmessige, næringsmessige, geografiske og sosiale tilknytninga til bygningane. Kulturminneregisteret til kulturminneforvaltninga, Askeladden, gir departementet eit

mangelfullt grunnlag for å kunne vurdere om resultatmålet blir nådd.

Den manglande oversikta til Miljøverndepartementet over verneverdige bygningar og tapssituasjonen for desse bygningane, fører til at kulturminneforvaltninga har eit mangelfullt grunnlag for å vurdere behovet for freding for å sikre eit representativt utval bygningar.

Ifølgje St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), skal det utarbeidast ein fredingsstrategi som skal leggje rammer og kriterium for nye fredingar fram til 2020, og det skal utarbeidast landsdekkjande verneplanar og fredingsprogram som sikrar varig vern av eit breiare utval av kulturminne og kulturmiljø. Undersøkinga viser at det enno ikkje er utarbeidd ein fredingsstrategi som kan gi retningslinjer for kva bygningar og bygningsmiljø av nasjonal verdi som bør fredast. Etter St.meld. nr. 16 (2004–2005) er det ikkje utforma landsdekkjande verneplanar og fredingsprogram for å sikre ein fredingsmasse med større geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig breidde. Freding blir i dag gjennomført som einskildsaker der bygningar er truga.

Miljøverndepartementet opplyser i svarbrevet at dei pågåande satsingane med fredingsgjennomgang og tilstandsregistrering knytte til freda bygningar i privat eige vil gi informasjon som vil danne eit viktig grunnlag for å lage ein ny fredingsstrategi.

2.2.2 Lite bruk av freding som verkemiddel for å sikre eit representativt utval bygningar

Freding etter kulturminnelova er eitt av dei viktigaste verkemidla til staten i kulturminnepolitikken. Undersøkinga viser at kulturminneforvaltninga i liten grad initierer vedtaksfreding og mellombels freding av bygningar. I 2008 varsla Riksantikvaren om oppstart av seks ordinære fredingssaker og gjorde vedtak om mellombels freding seks gonger. Fylkeskommunane varsla om til saman fem ordinære vedtaksfredingar og to mellombels fredingar i 2008.

I St. meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), blir det peikt på behovet for å redusere saksbehandlingstida i fredingssaker og behovet for å fastsetje fristar for å gjennomføre fredingsprosessar. Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet ikkje har fastsett fristar for å gjennomføre fredingsprosessar. Saksbehandlingstida i fredingssaker er i dag lang.

Gjennomsnittleg tidsbruk i ordinære fredingsaker i perioden 2004–2008 var 5,6 år. Saksbehandlingstida for dei to sist vedtekne kulturmiljøfredingane var 11,3 og 9,6 år. Det kan stillast spørsmål om den lange saksbehandlingstida er ein haldbar situasjon for dei som eig bygningane.

Undersøkinga viser at kulturminneforvaltninga har ei omfattande restanseliste med 84 eldre, uavslutta fredingssaker. Over halvparten av dei fredingssakene som står att, blei initierte for over ti år sidan, og den eldste saka er frå 1984. Det kjem fram i undersøkinga at Miljøverndepartementet og Riksantikvaren vil vere tilbakehaldne med å starte opp nye fredingssaker før det store etterslepet av uavslutta saker er redusert.

Ved varsel om oppstart av fredingssak er ikkje bygningane sikra gjennom vedtektene i kulturminnelova før endeleg fredingsvedtak er gjort. Undersøkinga viser at meir enn halvparten av sakene i restanselista er ordinære fredingssaker der bygningane enno ikkje er sikra med heimel i kulturminnelova. Det utgjer ein risiko for at dei nasjonale verdiane går tapt.

Samla blir det på bakgrunn av funna stilt spørsmål om føresetnadene for å sikre eit representativt utval bygningar gjennom vedtaksfreding innan 2020 i tråd med føresetnadene til Stortinget, er til stades.

2.3 Freda bygningar skal sikrast og ha eit ordinært vedlikehaldsnivå

2.3.1 Mangelfull informasjon om teknisk tilstand til freda bygningar

Freda og fredingsverdige bygningar skal vere sikra og ha eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020. Målet omfattar alle freda bygningar. Ordinært vedlikehaldsnivå inneber at den freda bygningen har ein teknisk tilstand der berre planlagt vedlikehald er naudsynt.

Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet og Riksantikvaren har mangelfull oversikt over tilstanden til freda bygningar. Kulturminneforvaltninga manglar oversikt over den tekniske tilstanden for 46 prosent av dei 5223 freda bygningane som er registrerte i kulturminnedatabasen Askeladden. Riksantikvaren har ikkje utarbeidd strategi eller tiltak for å sikre oversikt over den tekniske tilstanden og istandsetjing av alle registrerte freda bygningar. Vidare viser undersøkinga at freda bygningar som er sette i stand, ikkje er oppdaterte med ny tilstandsgrad i databasen.

På bakgrunn av dette blir det i undersøkinga stilt spørsmål om Miljøverndepartementet har tilstrekkeleg informasjon til å kunne vurdere i kva grad målet om å sikre eit ordinært vedlikehaldsnivå for freda bygningar blir nådd.

Miljøverndepartementet seier i svarbrevet at Riksantikvaren har prioritert tilstandsregistrering av vedtaksfreda bygningar i privat eige, sidan risikoen for å ikkje nå målet om ordinært vedlikehaldsnivå i 2020 er vurdert som størst for desse bygningane.

Istandsetjing av freda bygningar

Undersøkinga viser at det er knytt utfordringar til å sikre alle vedtaksfreda bygningar eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020. To tredelar av alle vedtaksfreda bygningar i privat eige har kraftige eller middels symptom på forfall og skade, og bygningane har moderate eller store behov for utbetringar. Gjennom undersøkinga kjem det også fram at situasjonen er den same for vedtaksfreda bygningar i fylkeskommunal og kommunal eige.

Når det gjeld verdslege mellomalderbygningar frå før 1537, blei desse sette i stand i 1999 til eit ordinært vedlikehaldsnivå. Undersøkinga viser at desse bygningane no har behov for utbetringar. I alt 9 prosent av bygningane har kraftige symptom på forfall og skade, og 70 prosent har middels symptom på forfall og skade. Undersøkinga viser dermed at det er vanskeleg å halde oppe eit ordinært vedlikehaldsnivå på freda bygningar. Miljøverndepartementet opplyser i svarbrevet at Riksantikvaren no har fremma forslag om ein ny modell for tilskot til eigarar for å dekkje dei antikvariske meirkostnadene knytte til vedlikehald av freda bygningar.

Kulturminneforvaltninga kan gi eigarar pålegg om istandsetjing av freda bygningar dersom bygningane forfell som følgje av manglande vedlikehald. Undersøkinga viser at verken Riksantikvaren eller fylkeskommunen bruker verkemiddelet om pålegg om istandsetjing overfor private, kommunale, fylkeskommunale og statlege eigarar.

Undersøkinga viser også at Riksantikvaren og fylkeskommunane har manglande kapasitet til å følgje opp og kontrollere at istandsetjing av freda bygningar skjer i tråd med antikvariske retningslinjer, og at dette aukar risikoen for ikkje å nå målet om istandsetjing av freda bygningar innan 2020.

2.3.2 Tilskot til freda bygningar

Eitt av dei viktigaste verkemidla i kulturminnepolitikken er tilskotsordningar for å sikre fagleg forsvarleg istandsetjing, vedlikehald og sikring av freda kulturminne. Private eigarar av freda bygningar kan få tilskot frå kulturminneforvaltninga til istandsetjing og vedlikehald.

Undersøkinga viser at Riksantikvaren har manglande oversikt over korleis fylkeskommunane forvaltar tildelte tilskotsmiddel. Det er mangelfull rekneskapsrapportering frå fylkeskommunane, og Riksantikvaren har dermed manglande oversikt over uteståande tilsegner i fylkeskommunane og i kva grad eldre tilsegner blir trekte tilbake og omdisponerte.

Ifølgje retningslinjene til Norsk Kulturminnefond bør 1/3 av fondsmidlane over tid bli tildelt kulturminne som er freda etter kulturminnelova. Det skal sikrast at det er koordineringsrutinar mellom Norsk Kulturminnefond og Riksantikvaren i tilskotsforvaltninga. Undersøkinga viser at ni prosent av fondsmidlane til Norsk Kulturminnefond over tid har gått til freda kulturminne. Vidare viser undersøkinga at det er manglande koordinering mellom Norsk Kulturminnefond og Riksantikvaren når det gjeld løyving av tilskot til freda bygningar.

Samla sett blir det på bakgrunn av desse funna stilt spørsmål om føresetnadene for å realisere målet om at alle freda bygningar skal ha eit ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020, er til stades.

2.4 Varetaking av automatisk freda samiske bygningar

Miljøverndepartementet har det overordna ansvaret for nasjonale mål på kulturminneområdet, også overfor samiske kulturminne, og Miljøverndepartementet har det konstitusjonelle ansvaret for kulturminnelova. Sametinget er ein del av kulturminneforvaltninga, og Miljøverndepartementet har gitt myndigheit etter kulturminnelova til Sametinget gjennom forskrift. Sametinget ligg fagleg under Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. Myndigheita til Sametinget på kulturminneområdet er ei prøveordning.

2.4.1 Manglande oppfølging av kulturminnelova § 4 andre ledd

Alle samiske bygningar som er eldre enn 100 år, er automatisk freda etter kulturminnelova § 4 andre ledd. Undersøkinga viser at det ikkje har blitt gjennomført kartleggingar for å avdekkje og registrere samiske bygningar. Det finst heller

ingen oversikter eller rutinar for å avdekkje kva samiske bygningar som i framtida kjem til å bli automatisk freda som følgje av 100-årsgrensa, jf. kulturminnelova § 4 andre ledd. Manglande kartlegging av og oversikt over automatisk freda samiske bygningar kan føre til at ein aktaust kjem i ein situasjon der ein bryt vedtektene for freda bygningar i kulturminnelova, og at bygningar går tapt. Undersøkinga viser vidare at i dag blir automatisk freda samiske bygningar avdekte i handsaminga av einskildsaker.

Miljøverndepartementet har utarbeidd ein eigen resultatindikator for tilstanden til freda samiske kulturminne som skal vise talet på samiske kulturminne som er sette i stand til eit ordinært vedlikehaldsnivå. Det er førebels ikkje rapportert på denne resultatindikatoren.

Vidare er automatisk freda samiske bygningar som er identifiserte, ikkje registrerte i kulturminnedatabasen Askeladden, og det finst inga samla oversikt over desse bygningane. Etter kulturminnelova § 5 skal alle automatisk freda byggverk med sikringssone tinglystast som freda eigedom. Automatisk freda samiske bygningar som er identifiserte, blir ikkje tinglyste av Riksantikvaren.

På bakgrunn av desse funna kan det spørjast om målet om automatisk freding av samiske bygningar som er eldre enn 100 år, blir vareteke på ein tilfredsstillande måte.

Det går fram av intervju med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget at det ikkje er semje om korleis ein skal forstå kulturminnelova § 4 andre ledd og korleis denne vedtekta skal brukast. Det er vidare usemje om korleis ein skal definere samiske bygningar og kva kriterium ein skal leggje til grunn for ei slik vurdering, og dermed kva bygningar som kjem inn under kulturminnelova § 4 andre ledd.

Miljøverndepartementet peiker i svarbrevet på at ikkje alle samiske bygningar som er eldre enn 100 år, vil vere freda etter kulturminnelova § 4 andre ledd. Fredingsstatus må avgjerast gjennom ei konkret verne vurdering. Vidare er det berre automatisk freda samiske bygningar som er vurdert å vere av nasjonal verdi, som fell inn under det nasjonale resultatmålet om ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.

Sametinget seier i svarbrevet at alle samiske bygningar som er eldre enn 100 år, i utgangspunktet

er automatisk freda, men at ikkje alle bygningane nødvendigvis bør takast vare på. Det er nødvendig at dispensasjonspraksis etter kulturminnelova og vilkåra for innvilging av dispensasjon blir fastsett. For å få ei oversikt over kva bygningar det kan vere aktuelt å dispensere for eller oppheve freding av, er det behov for ei kartlegging og oversikt over dei samiske bygningane.

Sametinget peiker på at usemja kring kulturminnelova § 4 andre ledd er ei av årsakene til at det ikkje finst ei samla oversikt over dei automatisk freda samiske bygningane, og at desse ikkje er å finne i Askeladden. Det vil også vere vanskeleg å kartleggje noko når forvaltninga ikkje er samd om kva ei kartlegging skal omfatte.

2.4.2 Manglar ved Sametingets mål og resultatstyring

Sametinget er organisert som ei verksemd med særskilde fullmakter for å komme i møte målsetnaden om at Sametinget skal ha fridom og høve til å gjere eigne prioriteringar. Sett i lys av at Sametinget har ansvar som nettobudsjettert verksemd, viser undersøkinga at Sametinget har manglande mål- og resultatrapporteringsystem. Sametinget rapporterar ikkje på mål fastsett i budsjettet til Sametinget. Vidare viser undersøkinga at Sametinget har eldre uteståande tilsegner. Sametinget seier at tilskot som er løyvde til istandsetjingsprosjekt, ikkje har blitt følgde opp gjennom synfaring eller kontroll. Det kan på bakgrunn av dette stillast spørsmål om Sametinget i tilstrekkeleg grad følgjer opp ansvaret for oppfølging av midlane som Stortinget har løyvt til istandsetjing av freda samiske bygningar.

Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet i liten grad sikrar informasjon om korleis Sametinget forvaltar midlane Stortinget har løyvt til samiske kulturminne. I tildelingsbrevet frå Arbeids- og inkluderingsdepartementet til Sametinget synleggjer Miljøverndepartementet i liten grad ønske om rapportering om bruken av tilskotsmidlar gjennom årsmeldinga til Sametinget.

Sametinget opplyser i svarbrevet at Sametinget dei to siste åra har arbeidd med å betre budsjettet, spesielt med omsyn til å definere mål, prioriteringar og tildelingskriterium for dei ulike tilskotsordningane. Årsmeldinga slik ho er utforma i dag, gir ikkje nødvendig informasjon om måloppnåing. Sametinget har sett i gang arbeidet med å endre årsmeldinga for å få betre samsvar mellom budsjett og årsmelding.

Sametinget kjenner seg elles i stor grad igjen i biletet av kulturminneforvaltninga som rapporten teiknar opp.

2.5 Miljøverndepartementets overordna nasjonale ansvar

Miljøverndepartementet har det overordna nasjonale ansvaret for kulturminnevernet i Noreg. Innanfor dei rammene som gjeld for korleis Miljøverndepartementet samhandlar med Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunane og kommunane, skal departementet leggje til rette for at aktørane kan utføre oppgåvene sine og ta ansvar på kulturminneområdet. Som nemnt i undersøkinga ovanfor, tek kulturminneforvaltninga i liten grad i bruk dei verkemidla som er tilgjengelege gjennom plan- og bygningslova og kulturminnelova. Undersøkinga viser at kapasiteten til kulturminneforvaltninga til å gjennomføre oppgåvene på området, er avgrensa. Det får følgjer for korleis freda og verneverdige bygningar blir tekne vare på. Det kan stillast spørsmål om Miljøverndepartementet i stor nok grad har lagt til rette for at Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunane og kommunane kan utføre oppgåvene sine på kulturminneområdet.

Miljøverndepartementet har også behov for systematisk informasjon for å kunne ta nasjonalt ansvar for freda og verneverdige bygningar. Departementet har ansvar for å sikre tilstrekkeleg styringsinformasjon og forsvarleg avgjerdsgrunnlag. Vidare skal departementet sørje for ei systematisk, føreseieleg og langsiktig innsamling av data om tilstanden på kulturminneområdet. Undersøkinga viser at Miljøverndepartementet ikkje har tilstrekkeleg styringsinformasjon.

Den mangelfulle styringsinformasjonen gjer at departementet ikkje kan formidle nødvendig informasjon eller styringssignal til resten av kulturminneforvaltninga. Undersøkinga viser at oppgåvene i tildelingsbrevet frå Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ikkje er godt nok vurderte opp mot den samla arbeidskapasiteten i direktoratet. Riksantikvaren nedprioriterer både oppgåver gitt i tildelingsbrevet og løpande oppgåver. Vidare viser undersøkinga at forventingsbrevet frå Riksantikvaren til Sametinget og fylkeskommunane ikkje blir opplevd som realistisk når det gjeld kapasiteten og er tilpassa utfordringane i forvaltninga. Dermed er det fare for at det er vanskeleg å nå dei sentrale måla for kulturminneområdet.

Miljøverndepartementet skal bidra til at kommunane kan ta i bruk dei verdiane som kulturminna representerer for lokalsamfunnet ved å leggje til rette for at kommunane får rettleiing og betre tilgang på kunnskap og kompetanse. Undersøkinga viser at 70 prosent av kommunane ikkje har knytt til seg kulturminnefagleg kompetanse. Samstundes er det mangel på kompetanse, kapasitet og ressursar i fylkeskommunane for å sikre tilstrekkeleg bistand til kommunane.

Sjølv om fleire av dei sentrale måla på varetaking av freda og verneverdige bygningar først skal realiserast innan 2020, er svakheitene i forvaltninga så omfattande at det i undersøkinga blir stilt spørsmål om føresetnadene for å kunne nå måla i 2020 er til stades. Vidare blir det stilt spørsmål om det overordna målet til Stortinget om at kulturminne skal takast vare på som bruksressursar og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping, blir vareteke på bygningsvernområdet, jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005) og St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*.

2.5.1 Kommenterar elles frå Miljøverndepartementet

I svarbrevet peiker Miljøverndepartementet på at det er ei svakheit ved undersøkinga at ein ikkje har sett dei tre resultatmåla i samanheng. Departementet viser i samband med dette til at strategiar og innsats under eitt mål også er bidrag til måloppnåing for dei andre måla. Departementet meiner at når måla blir vurderte separat, blir ikkje den langsiktige strategien som er lagd til grunn for igangsetjing av nye tiltak, synleggjord.

Departementet peiker vidare på at rapporten berre vektlegg kva som *ikkje* er sett i gang sidan Stortingets behandling av St.meld. nr. 16 (2004–2005). Miljøverndepartementet seier at det er lagt opp ein langsiktig plan for oppfølging av meldinga. Dette inneber prioriteringar og stegvis oppstart av ulike tiltak med sikte på gjennomføring av handlingsplanen i meldinga fram mot 2020. Denne strategien og systematikken er ikkje synleggjord i rapporten. Miljøverndepartementet har ut frå den gitte ressursituasjonen gjort prioriteringar som inneber at departementet har starta opp med eigne verkemiddel, og departementet har prioritert istandsetjing og vedlikehald av freda bygningar i privat eige. Dette er eit ansvar som staten har, men som følge av ressursituasjonen ikkje har blitt følgt opp.

Miljøverndepartementet framhevar dei ti bevaringsprogramma som er presenterte i St.meld. nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, som ei vidare operasjonalisering og oppfølging av St.meld. nr. 16 (2004–2005) og dei nasjonale resultatmåla. Dette er ein sentral del av strategien for oppfølging og måloppnåing fram mot 2020.

Departementet seier at rapporten ikkje er ein prognose for realisering av måla på området i 2020 fordi det i rapporten blir sett på nokre få einskiddelar av ein heilskap. Vidare peiker departementet på at framstillinga og vurderingane i rapporten er baserte på ein to- til treårs planleggings- og oppstartsfasen. Etter handsaminga av St.meld. nr. 16 (2004–2005) har det blitt gjennomført eit stort nybrottsarbeid med å lage ein rasjonell struktur som no blir lagd til grunn for gjennomføringa.

3 Riksrevisjonens merknader

Ifølge det strategiske målet for kulturminnepolitikken slik det er vedteke av Stortinget, skal mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø forvaltast og takast vare på som bruksressursar og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv, jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005) og St.meld. nr. 16 (2004–2005). Målet med Riksrevisjonens undersøking har vore å vurdere om Miljøverndepartementet varetek sitt overordna nasjonale ansvar for å sikre at freda og verneverdige bygningar blir vareteke slik at ein kan nå dei nasjonale måla på området. Samla sett viser undersøkinga vesentlege svakheiter i korleis Miljøverndepartementet varetek sitt overordna nasjonale ansvar for freda og verneverdige bygningar, slik at ein kan nå dei nasjonale måla som Stortinget har fastsett.

Riksrevisjonen vil understreke at Miljøverndepartementet har ansvar for å sikre ei tenleg mål- og resultatstyring slik at ein kan nå måla for freda og verneverdige bygningar. Det er manglar ved Miljøverndepartementets mål- og resultatstyring på bygningsvernområdet. Det er mangelfull operasjonalisering av nasjonale mål. Departementet og underliggjande etat har mangelfull informasjon om måloppnåing ved at dei har mangelfull informasjon om tap av verneverdige bygningar, om samansetnaden av fredingsmassen, tilstanden til freda bygningar og kva samiske

bygningar som er automatisk freda. Departementet har også manglande informasjon om kulturminneforvaltninga og kommunane sin bruk av verkemiddel for å ta vare på verneverdige og freda bygningar.

Riksrevisjonen vil peike på at tilstrekkeleg styringsinformasjon og forsvarleg avgjerdsgrunnlag er heilt sentralt for å kunne ivareta det overordna nasjonale ansvaret som departementet har for freda og verneverdige bygningar. Situasjonen med mangelfull styringsinformasjon fører til at departementet har redusert moglegheit for å vurdere måloppnåing og samanhengen mellom ressursinnsats og resultat, i tillegg til at departementet ikkje har eit tilstrekkeleg grunnlag for å utarbeide nødvendige styringssignal og informasjon til forvaltninga. Mangelfull styringsinformasjon fører med dette til ein betydeleg risiko for at måla på området ikkje blir nådd.

Kulturminneforvaltninga nyttar vidare i liten grad dei tilgjengelege verkemidla i plan- og bygningslova og kulturminnelova. Kulturminneforvaltninga identifiserer manglande kapasitet som ei utfordring for nødvendig bruk av verkemiddel og oppfølging av freda og verneverdige bygningar. Riksrevisjonen vil understreke at Miljøverndepartementet i si samhandling med Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunane og kommunane skal leggje til rette for at aktørane kan utføre oppgåvene sine på bygningsvernområdet.

Undersøkinga viser at det er uklart korleis ein skal forstå og følgje opp vedtektene i kulturminnelova om at alle samiske bygningar eldre enn 100 år, er automatisk freda. Riksrevisjonen vil peike på at situasjonen i dag utgjer ein risiko for at viktige kulturminneverdiar går tapt. Miljøverndepartementet har ansvar for å gjere Sametinget i stand til å utøve sitt ansvar og å sikre forsvarleg forvaltning av samiske kulturminne. Riksrevisjonen vil understreke at Miljøverndepartementet har ansvaret for at det blir avklart korleis kulturminnelova § 4 andre ledd skal forståast og brukast slik at samiske bygningar blir sikra i tråd med Stortingets føresetnader.

Riksrevisjonen merkar seg at Sametinget ser behov for å utvikle eit fungerande mål- og resultatstyringssystem, og ser positivt på at arbeid med å forbetre Sametingets årsmelding er sett i gang.

Miljøverndepartementet meiner at ein ikkje har sett dei tre nasjonale resultatmåla og verkemidla

på området i Riksrevisjonens undersøking tilstrekkeleg grad i samheng. Riksrevisjonen vil understreke at undersøkinga ser på departementet si samla forvaltning av freda og verneverdige bygningar.

Miljøverndepartementet peiker på at departementet har lagt opp ein langsiktig plan for oppfølging av St.meld. nr. 16 (2004–2005). Riksrevisjonen ser positivt på tiltak som kulturminneforvaltninga har sett i gang, og merkar seg at tilstandsregistrering, istandsetjing og vedlikehald av vedtaksfreda bygningar i privat eige blir prioritert. Vidare merkar Riksrevisjonen seg at Verdskapingsprogrammet for kulturminne og fredingsgjennomgangen er sette i gang som tiltak retta mot måloppnåing innan 2020. Departementet viser også til dei ti bevaringsprogramma som ein del av strategien for oppfølging og måloppnåing på dei tre nasjonale resultatmåla. Riksrevisjonen stiller likevel spørsmål om dei nemnde tiltaka er dekkjande for måloppnåing når det gjeld dei tre nasjonale resultatmåla for freda og verneverdige bygningar og for dei vesentlege utfordringane på området.

Samla viser Riksrevisjonens undersøking at det er stor risiko for at verneverdige og fredingsverdige bygningar går tapt. Stortinget framhevar at tap av kulturminne er tap av ikkje-fornybare ressursar, og følgjene på lang sikt er at samfunnet mistar viktige kjelder til kunnskap, opplevingar og identitet.

Riksrevisjonen er innforstått med at måla på området ligg relativt langt fram i tid. Miljøverndepartementet viser til at undersøkinga er basert på kva som er gjort i ein treårs planleggings- og oppstartsfase etter St.meld. nr. 16 (2004–2005). Riksrevisjonen vil peike på at måla meir eller mindre har lege fast sidan årtusenskiftet, jf. St.meld. nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, jf. Innst. S. nr. 256 (1999–2000). Riksrevisjonen legg også til grunn at sentrale føresetnader for måloppnåing ikkje er på plass. Dette inneber ein vesentleg risiko for at dei nasjonale måla ikkje blir nådd innan 2020.

4 Svar frå Miljøverndepartementet og Sametinget

4.1 Svar frå Miljøverndepartementet

Saka er lagd fram for Miljøverndepartementet 26. mars 2009, og statsråden har i brev av 3. april svara:

"Miljøverndepartementet vil innleiingsvis peike på at rapporten har kome på eit føremålstenleg tidspunkt med tanke på at departementet i St. meld. nr. 26 (2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand, har sett 2009 som eit første milepælår for å vurdere oppfølginga av tiltaka i St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. Dei funna Riksrevisjonen har gjort per januar 2009, vil derfor danne eit viktig fundament for det vidare arbeidet.

Miljøverndepartementet vil òg på eit meir generelt grunnlag peike på at departementet finn det positivt at undersøkinga kjem såpass tidleg i prosessen med måloppnåinga. Dette gjer det mogleg å setje inn tiltak som kan fange opp risikoelement og korrigerer kursen på eit tidleg nok stadium.

Miljøverndepartementet vil vidare presisere at sjølv om departementet har hatt synspunkt og kommentarar til nokre av Riksrevisjonens metodar og innfallsvinklar, moment som det er gjort greie for i høyringa og som departementet held fast ved, kjenner departementet seg òg igjen i nokre av dei risikoelementa som er trekte fram. Ein del av desse elementa har departementet sjølv identifisert. På bakgrunn av dei risikovurderingane som departementet har gjort under prosessen etter at St.meld. nr. 16 (2004-2005) vart behandla, har departementet teke ein del grep og sett i verk tiltak for å søkje å motverke ei negativ utvikling. Desse tiltaka er innpassa i den overordna og dynamiske planen som departementet har lagt for å følgje opp St.meld. nr. 16 for måloppnåing innan 2020 – som er meldinga sitt eige mål.

Dei funna Riksrevisjonen har gjort, trekkjer fram ein del svake sider og risikoelement i apparatet knytt til administrative, juridiske og økonomiske verkemiddel for å nå målet for freda og verneverdige bygningar.

Administrative verkemiddel

Når det gjeld dei administrative verkemidla, avdekkjer rapporten ein del svake sider som Miljøverndepartementet no vil sjå nærare på etter dei funna som er lagt fram. Rapporten avdekkjer spesielle utfordringar knytte til modellen med fylkeskommunen som regional kulturminnestyresmakt. Desse utfordringane er særleg knytte til at fylkeskommunen er eit sjølvstendig folkevalt nivå, og at staten berre i avgrensa grad kan gi bindande styrings- og prioriteringssignal og krevje rapportering på styringsinformasjon. Det medfører òg at høva til og systema for styring

blir annleis enn dei er innan miljøforvaltninga elles.

Juridiske verkemiddel

Rapporten set søkelyset på mangelfull bruk og utnytting av dei juridiske verkemidla som er tilgjengelege. Dette vil Miljøverndepartementet no sjå nærare på.

Plan- og bygningslova er det viktigaste verktøyet for å ta vare på mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø. Den nye plan- og bygningslova skal no implementerast, og rettleiings- og informasjonsmateriale utarbeidast. Tidspunktet er derfor svært bra for å sjå nærare på dei funna Riksrevisjonen har gjort. Dette er òg i tråd med perspektivet som er trekt opp i St.meld. nr. 16, knytt til å leggje auka vekt på plan- og bygningslova når det gjeld kulturminne og kulturmiljø.

Økonomiske verkemiddel

Når det gjeld dei økonomiske verkemidla, viser Riksrevisjonen til gjennomførte undersøkingar og peikar på at det i dag er eit stort gap mellom dei tilgjengelege økonomiske verkemidla og dei udekte behova for å sikre at måla blir nådde innan 2020. Dette på trass av at ressurstilgang relativt sett har auka betydeleg etter at St.meld. nr. 16 (2004-2005) vart behandla. Like fullt viser Riksrevisjonen til at dei økonomiske verkemidla på langt nær dekkjer dei presenterte behova for å nå dei tre nasjonale miljømåla.

Budsjettutviklinga på kulturminneområdet har vore stor, sjølv om opptrappinga på fire år som vart signalisert som optimal i St.meld. nr. 16, ikkje er innfridd per 2009. Store delar av budsjettauken er gått til privateigde, freda bygningar, som Miljøverndepartementet har prioritert i oppfølgingsplanen sin. Dette med utgangspunkt i dei pliktene som følgjer av kulturminnelova og som det tidlegare ikkje har vore mogleg å følgje opp i tilstrekkeleg grad på grunn av budsjettsituasjonen.

Når det gjeld verneverdige kulturminne, er situasjonen blitt betrakteleg betre sidan 2005. Dette skuldast Norsk kulturminnefond (kulturminnefondet). Fondet vart rett nok etablert allereie i 2002, men det har hatt stor utvikling etter behandlinga av St.meld. nr. 16. Grunnkapitalen har i denne perioden auka frå 200 mill. til 1,2 mrd. kroner.

Kulturminnefondet er svært viktig som økonomisk verkemiddel når det gjeld mangfaldet av

verneverdige kulturminne i landet. Dette er ein type kulturminne som elles fell utanom, eller som må prioriterast ned under andre tilskotsordningar i eit stramt budsjett, til fordel for freda bygningar. Når det gjeld grunngivinga for å opprette fondet, viste komiteen til behovet for å styrkje arbeidet med å sikre verneverdige kulturminne og kulturmiljø med bakgrunn i utrekna tap. Fondet vart etablert som eit verkemiddel for å snu ei negativ utvikling og stimulere til auka verneinnsats frå eigarar og næringsliv.

Målstrukturen

Riksrevisjonen peikar òg på nokre svake sider i målstrukturen i dag. Departementet starta i år ein gjennomgang av måla og resultatindikatorane på miljøområdet. Siktemålet er å redusere talet på mål, gjere dei tydelegare og meir målbare og få til ein tydelegare samanheng mellom mål og resultatindikatorar. Det er teke sikte på at dette arbeidet vil bli teke inn i St.prp. nr. 1(2009-2010). Det vart òg varsla ein gjennomgang av indikatorane på kulturminneområdet i St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Samisk

Miljøverndepartementet avventar oppfølging av prinsippmeldinga St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken, vedrørende Sametingets framtidige stilling og rolle innanfor kulturminneforvaltninga. Når det gjeld dei påpeikte manglane i forhold til styringsdokument og rapportering på det samiske området, vil departementet sjå nærare på dette i dei komande budsjettprosessane.

Når det gjeld Riksrevisjonens påpeiking av behovet for å klargjere fredingsproblematikken rundt 100-årsgrensa for samiske bygningar, er dette arbeidet allereie teke opp. Riksantikvaren har i tildelingsbrevet for 2009 fått i oppdrag å avklare kriteria for samiske bygningar som kjem inn under føresegnene i kulturminnelova. Departementet vil, på bakgrunn av resultatane frå dette, prioritere å følgje opp og avklare dette lovspørsmålet.

Fredingsstrategien

Fredingsstrategien er ei stor utfordring som Miljøverndepartementet ser fram til å utvikle i andre del av oppfølgingsplanen sin. Inkludert i dette ligg òg vidareutvikling av metodar og kriterium for betre å få dekt den geografiske, sosiale, etniske, nærings- og tidsmessige breidda blant dei vedtaksfreda bygningane. Arbeidet vil starte for fullt når resultatane frå dei to pågåande satsingane med å gjennomgå eldre fredingar og vurdere

tilstanden til dei freda bygningane ligg føre. Resultata frå dette vil danne eit viktig fundament for å utvikle ein ny og oppdatert fredingsstrategi. Det vil òg bli lagt vekt på å få slutført dei pågåande fredingssakene før ein går i gang med nye, i tråd med St.meld. nr. 16.

Større nye tiltak som er sette i gang

Når det gjeld risikoelementa som er trekte fram av Riksrevisjonen, vil departementet kort omtale to større utviklingsprosjekt som er sette i gang. Desse er venta å få stor betydning for måloppnåinga knytt til både freda og verneverdige bygningar.

Registrering av verneverdige kulturminne i kommunane

- Når det gjeld nasjonalt miljømål 1 om tap av verneverdige bygningar, har Riksrevisjonen konsentrert seg om registreringssituasjonen. Måling og vurdering av det som har vore gjort overfor kommunane vedrørende "informasjon og veiledning", eitt av fire verkemiddel som er lagt til grunn for undersøkinga, er ikkje tillagt tilsvarende analyse.
- Miljøverndepartementet vil derfor understreke at Riksantikvaren på dette området gjer mykje, og har i dei gjeldande åra gjennomført mykje, overfor kommunane. Departementet si erfaring er at kommunane viser stor interesse for å delta i dei ulike utviklingsprosjekta og kompetanseheevande tiltaka som Riksantikvaren set i verk. Det er lagt avgjerande vekt på overføringsverdien i slike prosjekt, og på å formidle metodar, innfallsvinklar og resultat blant anna gjennom fleire typar årlege samlingar for kommunar. Dette arbeidet synest noko underkommunisert i Riksrevisjonens rapport.
- Riksrevisjonens undersøking har fokusert på manglande "heldekkende" registreringar av kulturminne og på manglande landsomfattande register for å kunne identifisere dei. Det er viktig å understreke at spørsmålet om verneverdige bygningar ikkje dreier seg om ein fast og endeleg definert størrelse, som er kartlagt ein gong for alle dersom det blir gjennomført ei registrering. Omgrepet "verneverdige bygningar" er dynamisk, og kva som blir sett på som verneverdig, endrar seg over tid.
- Departementet deler likevel Riksrevisjonens syn på behovet for å få betre oversikt over og føremålstenlege system for å registrere verneverdige bygningar i kommunane. Som Miljøverndepartementet under heile prosessen har gitt uttrykk for overfor Riksrevisjonen, har mangelfulle register over verneverdige kulturminne lenge vore erkjent som eit viktig

problem i arbeidet med å få kommunane til å ta eit større ansvar for å sikre dei verneverdige kulturminna og kulturmiljøa sine.

- Departementet gav derfor Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) i 2008 og 2009 i oppdrag å utarbeide forslag til eit eigna registreringsssystem for å kartleggje lokale kulturminne. Det er lagt opp til å prøve ut opplegget sommaren 2009 i eitt testfylke, og opplegget er planlagt lansert overfor kommunane hausten 2009.
- Registreringsopplegget vil vere Miljøverndepartementets satsingstiltak overfor kommunane i Kulturminneåret 2009. Dette kampanjeåret skal rette søkelyset mot mangfaldet av kulturminne frå dagleglivet i lokalsamfunn over heile landet. Departementet har som håp og intensjon at interessa for og medvitet om den betydninga og det potensialet kulturminne og kulturmiljø har, vil vere betydeleg skjerpa ved utgangen av kulturminneåret. Tidspunktet er derfor vurdert som godt for å lansere og utvikle eit velegna registreringsopplegg. Lanseringa vil komme parallelt med innføringa av den nye plan- og bygningslova, noko som òg vil kunne medverke til betre forankring.
- Utviklinga og utbreiinga av og framdrifta i det nye registreringsopplegget vil avhenge av fleire faktorar, blant anna budsjettssituasjonen.

Kunnskapsportalen for tradisjonsbaserte handverksfag

Miljøverndepartementet har, som ei oppfølging av St.meld. nr. 16 (2004-2005), fått utgreitt høvet til å utvikle ein kunnskapsportal for tradisjonsbaserte handverksfag. Tiltaket er planlagt starta i 2009, jf. St.prp. nr. 1(2008-2009).

Kunnskapsportalen skal vere ein nettbasert formidlingskanal for tradisjonelt handverk og produkt for eldre bygningar. Portalen skal medverke til å betre kontakten og formidle kunnskap og ekspertise mellom tradisjonshandverka og den ordinære byggebransjen. Det er bestemt å leggje sekretariatet til Byggenæringas Landsforeining (BNL).

Portalen skal vere eit tilbod til eigarar av alle typar bygningar med kulturhistoriske verdiar, også dei som ikkje er underlagt eit formelt vern. Den vil òg kunne ha ein viktig funksjon når det gjeld den statlege oppfølginga av eigne kulturhistoriske eigedommar og kyrkjer. Det er òg venta at kunnskapsportalen kan bli eit tiltak for å imøtekomme ein del av dei behova kommunane

har når det gjeld tilgang til kompetanse for å kunne setje i stand verneverdige bygningar.

Tiltaksmidlar

Sjølv om det ikkje er ei oppfølging av St.meld. nr. 16 (2004-2005), vil departementet likevel trekkje fram tiltakspakka på 233 mill. kroner som Stortinget i januar 2009 løyvde til kulturminne. Ein stor del av beløpet vil gå til freda og bevaringsverdige bygningar. Tiltaksmidla vil dermed òg kunne bli eit viktig bidrag på vegen til å nå måla innan 2020. Tiltaksmidla er tungt prioriterte til arbeidet med å setje i stand og halde ved like bygningar. Det er ei erkjenning av dei ressursbehova og risikovurderingane som Riksrevisjonen sjølv er inne på.

Ein annan effekt av tiltaksmidla vil vere det kompetansehevande elementet. Gjennom tiltaksmidla vil nye grupper bygghandverkarar få nødvendig opplæring og erfaring i å arbeide med kulturhistoriske bygningar. Saman med dei auka ordinære tilskotsmidla som har kome frå 2006, og dei behova for kvalifisert handverkarkompetanse som skal dekkjast fram mot 2020, vil dette vere ei viktig plattform for vidare arbeid mot målet. Den omtalte kunnskapsportalen for tradisjonsbaserte handverksfag vil bli ein sentral formidlingskanal i denne samanhengen.

Både kunnskapsportalen og tiltakspakka vil derfor medverke til å betre tilgangen på handverkskompetanse for å setje i stand og halde ved like freda og verneverdige bygningar, noko som er grunnleggjande for nå måla innan fristen.

Avslutningsvis vil Miljøverndepartementet framheve at departementet opplever å ha hatt ein god og konstruktiv dialog med Riksrevisjonen under heile prosessen. Dette inneber at fleire av dei områda som Riksrevisjonen omtalar i rapporten til Stortinget, står fram som relevante når det gjeld utfordringar departementet også sjølv opplever å stå overfor."

4.2 Svar frå Sametinget

Saka er lagd fram for Sametingsrådet 26. mars 2009, og Sametingspresidenten har i brev av 3. april 2009 svara:

"Sametingsrådet vil først understreke at det er Sametinget, som det representative organ for samene, som i lovs form må gis myndighet til forvaltning av samiske kulturminner. Samene som folk må selv kunne forvalte sin kulturarv, som de samiske kulturminnene er en svært viktig del av.

Dette vil være innenfor folkeretten, og i tråd med at Sametinget skal gis økt innflytelse av avgjørelsesmyndighet i saker som er av særlig betydning for den samiske befolkningen. Det er videre et viktig prinsipp at den lovforvaltende myndighet Sametinget faktisk utøver, er gitt direkte av Stortinget. Det er Stortinget som gjennom lov- og budsjettvedtak og stortingsmeldinger legger de overordnede føringene for en helhetlig kulturminnepolitikk i Norge. Vi legger til grunn at Miljøverndepartementet fortsatt vil være ansvarlig fagdepartement for kulturminneloven, og på den måten vil ha stor innflytelse på tolkninger av kulturminneloven og utvikling av forvaltningspraksis. Sametinget er positiv til at det gjennom fastsettelse av forskrift eller retningslinjer, etter konsultasjoner med Sametinget, kan gis nærmere regler om samarbeid og saksbehandling mellom de ulike forvaltningsinstanser i kulturminnevernet. En slik organisering vil være helt i tråd med det enstemmige vedtak Sametinget fattet da den fremtidige samiske kulturminneforvaltningen ble behandlet som sak i september 2007.

Vi vil påpeke at den endring av kulturminneloven som gir samiske kulturminner et spesielt vern kom allerede i 1978. Det har videre vært en egen samisk kulturminneforvaltning siden 1990, da hele kulturminnevernet i Norge ble omorganisert. Vi legger også til grunn at den samiske kulturminneforvaltningen i dag fungerer profesjonelt og holder et høyt faglig nivå. Den har også vist seg meget omstillingsdyktig i forbindelse med de endringer som har vært gjennomført innenfor det samiske kulturminnevernet siden 1990. Det er av den grunn nå, i 2009, på høy tid å legge til rette for at den samiske kulturminneforvaltningen får en permanent ordning etter de prinsipper som vi tidligere har nevnt, slik at prøveordningen som ble etablert gjennom forskrift i 2001 kan opphøre. Sametingsrådet mener at begrunnelsen så langt fra sentrale kulturminnemyndigheter på hvorfor Sametingets myndighet ikke kan nedfelles direkte i kulturminneloven er svak og uklar.

Sametingsrådet ønsker videre å slå fast at alle samiske bygninger eldre enn 100 år i utgangspunktet er automatisk fredete. Det er slik vi mener at kulturminneloven § 4 andre ledd skal tolkes. Det er for oss uklart på hvilket grunnlag Miljøverndepartementet kan hevde at "ikke alle samiske bygninger eldre enn 100 år vil være fredet etter kulturminneloven § 4 andre ledd". Vi er imidlertid ikke prinsipielt uenig i at kulturminnelovens 100-årsgrense for automatisk

fredning av samiske kulturminner etter hvert bør bli gjenstand for en revidering. Det er ikke nødvendigvis slik at alle automatisk fredete samiske byggverk bør bevares for ettertiden. Både samisk tradisjon (i en del samiske områder er det sterk tradisjon for at et byggverk som har gått ut av bruk skal gå tilbake til naturen) og vurderinger av verneverdi gjør at en må tillate et visst tap av samiske byggverk. I den forbindelse ser Sametingsrådet for seg at både dispensasjonspraksisen etter kulturminneloven for samiske byggverk og selve vilkårene for innvilgelse av dispensasjon bør drøftes nærmere og deretter fastsettes. For å kunne få en oversikt over hvilke byggverk det kan være aktuelt å dispensere for eller oppheve fredning av, er det imidlertid behov for en kartlegging og oversikt over de samiske bygningene, inkludert verneverdi og tilstandsvurderinger. Sametingsrådet ønsker derfor inntil videre å beholde kulturminneloven § 4 annet ledd slik den nå lyder. Men en fremtidig tidsgrense for automatisk fredning av samiske bygninger kan som et utgangspunkt vurderes satt til 1945 (jf. fredningsgrensen gjeldende for kulturminner på Svalbard).

Når det gjelder spørsmålet om hvordan samiske bygninger skal defineres, og hvilke kriterier som skal legges til grunn for en slik definisjon, vil Sametingsrådet poengtere at Sametinget allerede i 2003 utarbeidet kriterier for identifisering av samiske bygninger, jf. kriterier for identifisering av samiske byggverk i Sametingets rapport Vern og forvaltning av samiske byggverk. Sametingsrådet vil bemerke at det for oss synes uklart hva man fra den øvrige forvaltningen sin side egentlig er uenig med Sametinget i, og etterlyser i den forbindelse et konkret alternativ til Sametingets definisjon av samiske byggverk samt forvaltningen av disse. Sametingsrådet ser det som viktig av at man innenfor kulturminneforvaltningen blir enig om slike kriterier, slik at kartlegging kan gjennomføres og oversikter utarbeides. Uten slike vil det være vanskelig å vurdere problemstillinger knyttet til vern og/eller dispensasjon i forbindelse med forvaltningen av samiske bygninger, særlig når det gjelder verneverdi. Det er videre helt riktig at Sametinget har ansvar for å legge inn samiske bygninger i Askeladden. Noen samiske bygninger, men ikke mange, ligger i Askeladden allerede i dag. Vi vil imidlertid påpeke at det fortsatt ligger begrensninger i Askeladden når det gjelder registrering av samiske bygninger, bl.a. med tanke på bruk av samiske betegnelser. Dette er noe vi har gjort sentrale kulturminne-

myndigheter oppmerksom på ved flere anledninger; og vi forutsetter at dette snart får sin løsning.

Sametingsrådet vil til sist understreke at det er første gangen Sametinget er gjenstand for en forvaltningsrevisjon. Vi har i forbindelse med revisjonen fått klart for oss at det definitivt er forbedringspotensial innenfor Sametingets ansvarsområde generelt og samisk bygningsvern spesielt. Sametingsrådet tar derfor denne revisjonen alvorlig og vi vil sette i gang tiltak for å rette opp de svakheter som er pekt på fra revisjonen sin side, jf. utvikling av et fungerende mål- og resultatstyringssystem. Vi vil samtidig påpeke at Sametinget ikke er tilført økte administrative ressurser til samisk kulturminneforvaltning siden 1999. De ressurser vi har til rådighet står på ingen måte i forhold til den samfunnsutvikling som har skjedd de siste 10 årene, og som bl.a. har medført en kraftig økt saksmengde siden 1999. Vi mener videre at det må stilles spørsmål om sentrale kulturminnemyndigheter har gjort tilstrekkelig for å følge opp St.mld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. I meldingens kapittel 4.5.4 omtales samisk bygningsvern særskilt og det sies at departementet vil ta initiativ til at det blir utarbeidet en plan for den videre oppfølgingen av Sametingets prosjekt om samisk bygningsarv. Vi kan ikke finne at departementet så langt har tatt et slikt initiativ.

Sametingsrådet vil avslutningsvis si at vi stort sett kjenner oss igjen i det bildet som Riksrevisjonens rapport tegner av kulturminneforvaltningen i Norge av i dag og derfor langt på vei også kan si oss enig i rapportens konklusjoner."

5 Uttale frå Riksrevisjonen

Riksrevisjonen si undersøking viser at det er vesentlege svakheiter i korleis Miljøverndepartementet varetek sitt overordna nasjonale ansvar for freda og verneverdige bygningar, og dermed i sentrale føresetnader for måloppnåing. Svakheitene på bygningsvernområdet inneber stor risiko for at verneverdige og fredningsverdige bygningar går tapt, og at måla på området ikkje blir nådd innan 2020. Riksrevisjonen merkar seg at Miljøverndepartementet framhevar at funna vil danne eit viktig fundament for det vidare arbeidet på dette området. Departementet meiner også at rapporten har komme så tidleg at

det er mogleg å setje inn tiltak for å sikre måloppnåing i 2020. Riksrevisjonen forventar såleis at arbeidet blir gitt prioritet slik at måla kan nåast innan 2020 slik Stortinget har føreset.

Ei tenleg mål- og resultatstyring på kulturminneområdet er ein føresetnad for at måla på området kan nåast. Riksrevisjonen ser derfor positivt på at departementet har starta ein gjennomgang av måla og resultatindikatorane på miljøområdet. Riksrevisjonen vil i denne samanhengen peike på at rapporteringssystema ikkje er tilfredsstillande, og at kulturminneforvaltninga har svært mangelfull styringsinformasjon. Det er også svakheiter i tilskotsforvaltninga. Desse svakheitene er det blitt enda viktigare å rette opp etter at Stortinget i januar 2009 løyvde ein tiltakspakke på 233 mill. kroner for kulturminneområdet. Utan god styring og tilskotsforvaltning, er det ein risiko for at ekstraløyvingane ikkje blir nytta på ein effektiv måte.

Det er også vesentlege manglar i kulturminneforvaltninga si bruk av dei tilgjengelege verkemidla på området. Riksrevisjonen ser såleis positivt på at departementet vil sjå nærare på mangelfull bruk og utnytting av dei juridiske verkemidla. For å sikre at bruk av regulering til spesialområde bevaring, motsegn og påklage fører til at verneverdige og fredningsverdige bygningar blir vareteke, vil Riksrevisjonen understreke betydninga av at Miljøverndepartementet i større grad legg til rette for at dei juridiske verkemidla i kulturminnelova og plan- og bygningslova blir nytta.

Riksrevisjonen merkar seg vidare at departementet vil sjå nærare på svakheiter ved dei administrative verkemidla som blir avdekte i rapporten. Departementet viser særskilt til utfordringar knytte til modellen med fylkeskommunen som regional kulturminnestyresmakt.

Riksrevisjonen ser at det er utfordringar knytte til korleis kulturminneforvaltninga er organisert når det gjeld å sikre tilstrekkelege styringssignal og rapportering. Riksrevisjonen finn likevel grunn til å understreke at Miljøverndepartementet har det overordna ansvaret for å setje Riksantikvaren, fylkeskommunane, kommunane og Sametinget i stand til å gjennomføre oppgåvene sine på bygningsvernområdet.

Å ta vare på automatisk freda samiske bygningar er eit sentralt mål på kulturminneområdet.

Uklarheit om 100-årsgrensa for samiske bygningar, inneber risiko for tap av kulturminne. Riksrevisjonen føreset derfor at det blir gitt tilstrekkeleg prioritet til arbeidet med å avklare

bruken av kulturminnelova § 4 på automatisk freds samiske kulturminne.

Saka blir send til Stortinget.

Vedteke i Riksrevisjonens møte 21. april 2009

Jørgen Kosmo

Jan L. Stub

Annelise Høegh

Morten Lund

Ranveig Frøiland

Helge Strand Østveiten

Birasgáhttendepartemeanta Riikarevišuvnna iskkádeapmi das movt Birasgáhttendepartemeanta fuolaha našuvnnalaš ovddasvástádusa ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid dáfus

1 Álgu

Kulturmitopolitihka strategalaš ulbmila mielde, nu movt Stuuradiggi dan lea mearridan, galgá kulturmuittuid ja kulturbirrasiid eatnatgeardásašvuolta hálddašuvvot ja váldojuvvot vuhtii atnuresursan, ja leat máhtu, muosáhusa ja árvoháhkama vuodđun. Ovddasteaddji oassi kulturmuittuin ja kulturbirrasiin galgá gáhttejuvvo guhkii áiggi vuollái, gč. Innst. S. nr. 256 ja St.diedáhusa nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*.

Strategalaš ulbmil nannejuvvo dás: Innst. S. nr. 227 (2004–2005), gč. St.diedáhusa nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*, ja golbma našuvnnalaš boadusulbmila čilgejit dan ná:

- Našuvnnalaš boadusulbmil 1: Gáhttenveara kulturmuittuid ja kulturbirrasiid massu mii gártá juohke jagi jávkadeami, billášumi ja boarásnuvvama geažil, galgá leat unnimus lágis, ja jahkái 2020 dát ii galgga leat badjel 0,5 proseantta jagis.
- Našuvnnalaš boadusulbmil 2: Ráfáidahttojuvvon ja ráfáidahttinveara kulturmuittut ja kulturbirrasat galget sihkkarastot ja galget leat dábálaš ortnegisdoallandásis jagis 2020.
- Našuvnnalaš boadusulbmil 3: Geográfalaš, sosiála, čearddalaš, ealáhuslaš ja áigodatlaš govdotat galgá buoriduvvot dain kulturmuittuin ja kulturbirrasiin mat leat ráfáidahttojuvvon mearrádusaid dahkama bokte, ja ovddasteaddji oassi kulturmuittuin galgá leat ráfáidahttojuvvon 2020 sisa.

Birasgáhttendepartemeanta, Riikaantikvára, fylkkagielddat, Sámediggi ja Svalbárdda Sysselmanni hálddašit kulturmuittuid Norggas. Birasgáhttendepartemeanttas lea kulturmitogáhttema oppalaš ovddasvástádus. Departemeantta ovddasvástádus lea oktiordnet ráđdehusa barggu kulturmitopolitihkalaš ulbmiliid mearrideamis, ja lea ovddasvástádus ovddidit ja čuovvolit kulturmitohálddašeami ulbmiliid. Riikaantikvára lea kulturmitohálddašeami direktoráhtta, ja gullá Birasgáhttendepartemeantta vuollái ja lea Birasgáhttendepartemeantta ráđdeaddi ja čadaheaddji fágaásahus. Fylkkagielda lea

regiovnalaš kulturmitoeiseváldi. Sámediggi lea sámi kulturmuittuid kulturmitoeiseváldi.¹

Birasgáhttendepartemeantta našuvnnalaš ovddasvástádus kulturmuittuin fátmasta arkeologalaš ja mariidnaarkeologalaš kulturmuittuid, viesuid ja rusttegiid, kulturbirrasiid ja suvdinreaidut (fartiddjaid). Iskkádeapmi fátmasta duššefal ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid, dan dihte go dát leat dettolaš oasit kulturmitogáhttemas lea ballu ahte ulbmilat eai ollašuva.

Riikarevišuvnna ulbmil iskkádeamiin lei árvvoštallat movt Birasgáhttendepartemeanta vuhtii váldá oppalaš našuvnnalaš ovddasvástádusa sihkkarastit ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid nu ahte našuvnnalaš ulbmilat ollašuvvet. Čuovvovaš gažaldagat leat iskojuvvon:

- Man muddui sihkkarastá Birasgáhttendepartemeanta ahte gáhttenveara viesuid massu lea unnimus lágis, jávkadeami, billášumi dahje boarásnuvvama dihte, ja vai massu ii leat jagis badjel 0,5 proseantta 2020 áigodahkii?
- Man muddui sihkkarastá Birasgáhttendepartemeanta ahte ovddasteaddji oassi viesuin ráfáidahttojuvvo 2020 jagi sisa?
- Man muddui sihkkarastá Birasgáhttendepartemeanta ahte ráfáidahttojuvvon viesuin lea dábálaš ortnegisdoallandási 2020 sisa?
- Man muddui vuhtii váldet Birasgáhttendepartemeanta ja Sámediggi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid?

Gažaldagat deattuhit man muddui Birasgáhttendepartemeanta lea ráhkadan ulbmiliid viessogáhttenoassái, man muddui departemeanta lea viežžan stivrendieđuid ja gaskkustan stivrensignálaid ja dieđuid, ja man muddui leat ráhkaduvvon doaibmevaš gaskaoamit.

Riikarevišuvnna raporta lea deaddeluvvon mieldusin. Birasgáhttendepartemeanta ja Sámediggi leat raportaevttohusa ožžon reivves guovvamánu 18.b.2009. Birasgáhttendepartemeanta lea reivves njukčamánu 13.b.2009 buktán komeanttaid raportii, ja Sámediggi lea buktán komeanttaid raportii reivves njukčamánu 13.b.2009.

1) Iskkádeapmi ii fátmmas kulturmitohálddašeami Svalbárddas, ujuhit Riikarevišuvnna hálddašaniskkádeapmái Svalbárddas. Dokumeanta nr. 3:8 (2006-2007).

Komeanttat leat váldojuvvon raportii ja dán dokumentii.

2 Iskkádeami čeahkkáigeassu

Iskkádeamis leat sihke jearahallamat, gažaldatšemaískkádeapmi, dokumeantaanaliisa ja kvantitatiivvalaš dieđut. Jearahallojuvvon leat Birasgáhttendepartemeanta, Sámediggi, fylkka-gielddat, gielddat, Norgga kulturmuifoanda, beroštusorganisašuvnnat ja Statistihkalaš Guovddášbyrá. Dasa lassin leat buot fylkkagielddat ja Oslo gávpotantikvára vástidan gažaldatšemaískkádeami. Kvantitatiivvalaš dieđuid leat čohkken kulturmuifoandadiseamis ja Norgga kulturmuifoanddas, ja dasa lassin KOSTRA dieđuid. Leat guorahallan guoskevaš stuoradiggedokumeantaid, lágaid, láhkaásahusaid, njuolggadusaid, juolludusreivviid, vuordámušreivviid, jahkeraporttaid, dutkanraporttaid, loahppaárvoštallamiid ja almmolaš čielggademiid. Iskkádeapmi lea maiddái analiiseren ráfáidahttojuvvon hivvodaga, mii lea registrejuvvon hálddahusa kulturmuifobásii Askeladenii, leat dili registreren ráfáidahttojuvvon viesuin, maid oamastit gielddat ja fylkkagielddat ja leat gáhttenveara viesuid iskkádan rievdamas, njeaidima ja boarásnuvvama dáfus. Iskkádeapmi lea ođastuvvon ođđajagimánu 1.beaivái 2009.

2.1 Gáhttenveara viesuid massu jagis jahkái galgá leat unnimus lágis

2.1.1 Váilevaš ulbmil- ja boađusstivren

Gáhttenveara viesuid massu jagis jahkái galgá leat unnimus lágis, jávkadeami, billášumi dahje boarásnuvvama geažil, ja massu ii galgga leat badjel 0,5proseantta 2020 jagi sisa, nu lea našuvnnalaš ulbmilboađus 1. Gáhttenveara viessu sáhtá leat dakkár viessu mii kulturmuifogálaš gáhttenárvoštallama bokte gávnnavu leat gáhttenvearan. Gáhttenveara viesut sáhttet oazžut formála gáhttema go regulerejuvvojit sierra gáhttenguovlun plána- ja huksenlága vuodul.

Iskkádeamis oaidnit ahte Birasgáhttendepartemeanta ii leat ásahan dohkálaš reporterenuogádaga gávnnavu várás oppalaš gova gáhttenveara viesuin. Našuvnnalaš boađusulbmil 1 lea doaimbevažžan dahkkon boađusinkáhtora bokte mii ii fáttmas gáhttenveara viesuid.

Kulturmuifohálldašeami iskkádeapmi čájeha ahte unnán lea sihkkaraston dahkat systemáhtalaš kártema ja viessohivvodat lea unnán

árvoštallojuvvon kulturmuifogálaččat gávnnavu dihtii gáhttenveara viesuid. Dat mielddisbuktá riskka massit viesuid maid sáhtášii gáhttet dahje ráfáidahttit. Birasgáhttendepartemeanttas eai leat dieđut másojuvvon gáhttenveara viesuin ja dan dihte eai sáhte árvoštallat man muddui našuvnnalaš boađusulbmil 1 olahuvvo.

Energii- ja biraslávdegotti mielde, gč. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), berre sierra gáhttenguovlonjuolggadusaid doaimmalaččat geavahit gaskaoapmin sihkkarastit kulturmuiftuid ja kulturbirasiid. Birasgáhttendepartemeanttas leat váilevaš dieđut das man viidát sierra gáhttenguovloregeren adnojuvvo vai gáhttenveara viesut ožžot formála gáhttema, čájeha iskkádeapmi. Departemeanttas leat maiddái váilevaš dieđut das movt kulturmuifohálldašeapmi hálldaša ja čuovvola dákkár sierra gáhttenguovllu, ja man muddui dát regulerengaskaoapmi sihkkarastá gáhttenveara viesuid.

Dáid gávnnavemiid vuodul lea iskkádeamis gažaldat ahte leago Birasgáhttendepartemeanttas doarvái stivrendiehtu fuolahit ovddasvástádusa vai ollašuvvá mihttomearri ahte unnimus lágis massojit gáhttenveara viesut 2020 sisa.

2.1.2 Váilevaš gaskaoapmegeavaheapmi plána- ja huksenlágas eastadit viesuid massu

Innst. S. nr. 227 (2004–2005) olis cuige lávdegotti eanetlohku dárbbaslažžan buoridit didolašvuoda mii plána- ja huksenlágas lea árvvolaš kulturmuiftuid ja kultureanadagaid vára váldimis.

Gielddaid plánat hábmejuvvojit ja adnojit stivret ovddideami ja gielddaid eanangeavaheami. Evttohuvvon plánat sáhttet váikkuhit gáhttenveara viesuid váraváldima vugiid. Vuogasvuotta ovddidit vuosteoainnu lea dehálaš ja dárbbaslaš gaskaoapmi sihkkarastit vai našuvnnalaš ja dehálaš regiovnnalaš kulturmuifoberoštusat vuhtti váldojuvvojit gielddaid plánain. Sihke fylkka-gielddat ja Riikaantikvára sáhttet ovddidit vuosteoainnu plánaevttohusaide. Huksenáššiin sáhtá fylkkagielda rávvet ahte gielddat eai daga mearrádusa. Jus dákkár cealkámuš eanjaláššemearrádussii ii váldojuvvo vuhtii, sáhtá fylkkagielda dahje Riikaantikvára vádit mearrádusa.

Iskkádeami vuodul Riikaantikvára ja fylkkagielddat unnán geavahit vuosteoaidnovejolašvuoda ja váidima hehtten dihtii gáhttenveara viesuid massu.

Jagis 2008 ovddidii Riikaantikvára čieža vuosteoainnu ja ovddidii golbma váidaga. Jagis 2007 ovddidedje fylkkagielddat 34 vuosteoainnu ja gávccii váidaga. Iskkádeamis oaidnit ahte dat fylkkagielddat mat unnán geavahit vuosteoainnu ja váidaga, leat ráddjejuvvon hálddahusa hovden-gotti dahje fylkkagieldda politihkkariid bokte geavahit dáid gaskaomiid.

Orru dan guvlui manname ahte gáhttenveara viesut massojit dain guovlluin, mat leat regulerejuvvon sierra gáhttenguovlun, dan dihte go lea lohpi earaládjje reguleret, sierralobi addit ja lobihis dilálašvuodaid dihte. Iskkádeapmi muitala maiddá ahte vuosteoaidnu, váidda ja ráfáiduhttin unnán geavahuvvo ággan sihkkarastin dihte gáhttenveara viesuid sierra gáhttenguovloregulere-miin. Gielddat dárbbasit olu fágalaš veahki fylkkagielddain, vai sáhttet atnigoahit ja čuovvolit vejolašvuoda reguleret sierra gáhttenguovlun, čájeha iskkádeapmi.

Dáid gávnaheamiid vuodul jerrojuvvu iskkádeamis man bures Birasgáhttendepartemeanttas oba leatge stivrendieđut fuolahit ovddasvástádusa vai duohtandahká ulbmila ahte unnimus lágis massit gáhttenveara viesuid 2020 sisa.

2.2 Ovddasteaddji oasi viesuin galgá sihkkarastit ráfáidahttimiin

2.2.1 Váilevaš ulbmil- ja boađusstivren

Našuvnnalaš boađusulbmila 3 mielde galgá geográfalaš, sosiála, čearddalaš, ealáhuslaš ja áigodatlaš govdotat buoriduvvot dain kulturmuittuin ja kulturbirrasiin mat leat ráfáidahttojuvvon mearrádusaid dahkama bokte, ja ovddasteaddji oassi kulturmuittuin galgá leat ráfáidahttojuvvon 2020 sisa. Ovddasteaddji oassi mearkkaša oainnusindahkat Norgga servodaga ollislaš nuppástusaid, ja olles servodaga ovdáneami ja historjjá galgá oainnusindahkat. Kulturmuittolága vuodul sáhtta ráfáidahttima dahkat, vai sihkkarastá gáhttema gáhttenveara viesuin main lea našuvnnalaš árvu.

Birasgáhttendepartemeanta ii leat, iskkádeami vuodul, doarvái bures dán ulbmila doaibmevažžan dahkan. Našuvnnalaš boađusulbmila 3 doaibmevažžan dahkan boađusindikáhtora bokte ii govčča ulbmila. Boađusindikáhtorat eai fátmmas ráfáidahttojuvvon hivvodaga ollislaš čeahkádusa, ja indikáhtorat eai leat rievdaduvvon maññil ulbmilhábmema rievdadusa árvalusas Innst. S. nr. 277 (2004–2005), gč. St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005).

Birasgáhttendepartemeanttas ja Riikaantikváras leat, iskkádeami vuodul, váilevaš dieđut ráfáidahttojuvvon hivvodaga čeahkádusas dan hárrái gos viesuid čearddalaš, áigodatlaš, ealáhuslaš, geográfalaš ja sosiála gullevašvuotta lea. Kulturmuittohálddašeami kulturmuittoregisttar Askeladden addá departementii váilevaš vuodu sáhttit árvvoštallat olahuvvo go boađusulbmil.

Birasgáhttendepartemeantta váilevaš oppalašgovva gáhttenveara viesuin ja movt dáid viesuid massindilálašvuotta lea, dagaha kulturmuittohálddašeapmái váilevaš vuodu sáhttit árvvoštallat ráfáidahttinárbbu vai sihkkarastá ovddasteaddji oasi viesuin.

St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005) mielde, gč. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), galgá ráhkaduvvot ráfáidahttinstrategiija mas leat rámmat ja eavttut ođđa ráfáidahttimiidda 2020 rádjái, ja galget ráhkaduvvot riikaviidosaš gáhttenplánat ja ráfáidahttinprográmmat mat sihkkarastet bastevaš gáhttema govdatit oasis kulturmuittuin ja kulturbirrasiin. Iskkádeapmi čájeha ahte ii velá leat ráhkaduvvot ráfáidahttinstrategiija mas leat njuolggadusat mat čilgejit guđet viesut ja viessobirrasat main lea našuvnnalaš árvu, berrejit ráfáidahttojuvvot. St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005) mielde eai gávdno riikaviidodaš gáhttenplánat ja ráfáidahttinprográmmat mat sihkkarastet ráfáidahttinrivvodaga mas lea stuorát geográfalaš, sosiála, čearddalaš, ealáhuslaš ja áigodatlaš govdotat. Ráfáidahttin dáhpuhuvvá eaŋkaláššemeannudeamis go viesut áitojuvvojit.

Dáid álgojuvvon bargguid bokte, mas guorahallet priváhta oamasteddjiid ráfáidahttojuvvon viesuid ráfáidahttima ja dilleregisterema, oažžut dehálaš vuodu ráhkadit ráfáidahttinstrategiija, čállá Birasgáhttendepartemeanta vástádusreivvestis.

2.2.2 Ráfáidahttin unnán geavahuvvon gaskaoapmin sihkkarastit viesuid ovddasteaddji oasi

Stáhta kulturmuittopolitihkas lea okta dain deháleamos gaskaomiin geavahit ráfáidahttima kulturmuittolága vuodul. Iskkádeami vuodul kulturmuittohálddašeapmi unnán álggaha mearrádusaid dahkama bokte viesuid ráfáidahttima ja gaskaboddosaš ráfáidahttima. Jagis 2008 dieđiha Riikaantikvára álggahan guhta dábálaš ráfáidahttinášši ja guđa geardde mearrádusa dahkama bokte gaskaboddosaččat ráfáidahtán viesuid. Fylkkagielddat dieđihedje oktiibuot vihtta dábálaš mearrádusa dahkan ráfáidahttimiin ja guokte gaskaboddosaš ráfáidahttima jagis 2008.

St. diedáhusas nr 16 (2004–2005), gč. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), daddjo dárbbasit geahpedit áššemeannudanáiggi ráfáidahttináššiin ja dárbu mearridit áigemeeriid ráfáidahttinproseassaid čadaheapmái. Birasgáhttendepartemeanta ii leat, iskkádeami vuodul, mearridan áigemeeriid čadahit ráfáidahttinproseassaid. Ráfáidahttináššiin lea dál guhkes áššemeannudanáigi. Dábálaš ráfáidahttináššiid gaskamearálaš áigegeavaheapmi áigodagas 2004 – 2008 lei 5,6 jagi. Áššemeannudanáigi guovtti maŋemus mearriduvvon kulturbirasráfáidahttimis lei 11,3 ja 9,6 jagi. Jearaldahkan šaddá leago ná guhkes áššemeannudanáigi dohkálaš dilli sidjiide geat oamastit viesuid.

Kulturमितohálddašeamis lea, iskkádeami vuodul, stuora áššehivvodat mas leat 84 boares, gergetkeahtes ráfáidahttinášši. Badjel bealli ráfáidahttináššiin mat leat gergetkeahtá, leat badjel logi jagi bargojuvvon, ja boarráseamos lea 1984 rájes. Iskkádeamis oaidnit ahte Birasgáhttendepartemeanta ja Riikaantikvára leat unnán mielas álggahit ođđa ráfáidahttináššiid ovdalگو nagodit geahpedit čoaŋganán áššiid mat eai leat gergejuvvon.

Go álggaha ráfáidahttinášši, de eai leat viesut sihkkaraston kulturमितolága mearrádusaid bokte ovdalگو leat dahkan loahpalaš ráfáidahttinmearrádusa. Badjel bealli áššehivvodagas, iskkádeami vuodul, leat dábálaš ráfáidahttináššit mas viesut eai leat velá sihkkaraston kulturमितolága láhkavuodu vuodul. Dan geažil lea ballu manahit našuvnnalaš árvvuud.

Oppalaččat sáhtá dán gávnaheami vuodul jearrat leatgo eavttut sajis, mat galget mearrádusa dahkama bokte sihkkarastit ráfáidahttima ovddasteaddji oasi viesuin 2020 sisa, nu movt Stuora-diggi lea eaktudan.

2.3 Ráfáidahttojuvvon viesuid sihkkarastin ja dábálaš ortnegisdoallandási

2.3.1 Váilevaš dieđut ráfáidahttojuvvon viesuid teknihkalaš dilis

Ráfáidahttojuvvon ja ráfáidahttinveara viesuid galgá sihkkarastit ja dain galgá leat dábálaš ortnegisdoallandási jagis 2020. Ulbmil fátmasta buot ráfáidahttojuvvon viesuid. Dábálaš ortnegisdoallandási mearkkaša ahte ráfáidahttojuvvon viesus lea teknihkalaš dilli mas duššefal plánevuvvon ortnegisdoallan dárbbášuvvo.

Birasgáhttendepartemeanttas ja Riikaantikváras váilu, iskkádeami mielde, oppalašgovva ráfáidahttojuvvon viesuid dilis.

Kulturमितohálddašeamis váilu oppalašgovva teknihkalaš dilis 46 proseanttas dain 5223 ráfáidahttojuvvon viesuin mat leat registrerejuvvon kulturमितodiehtobásii Askeladdenii. Riikaantikváras ii leat strategii ja dahje doaibmabijut sihkkarastit oppalašgovva registrerejuvvon ráfáidahttojuvvon viesuid teknihkalaš dilis ja ortnegiibidjamis. Iskkádeamis oaidnit maiddái ahte diehtobásas eai gávdno ođastuvvon dilledási dieđut ráfáidahttojuvvon viesuin mat leat divoduvvon.

Dán vuodul šaddá iskkádeamis jearaldahkan leatgo Birasgáhttendepartemeanttas doarvái dieđut sáhttit árvvoštallat man muddui ulbmil olahuvvo sihkkarastit ráfáidahttojuvvon viesuid dábálaš ortnegisdoallandási.

Birasgáhttendepartemeanta dadjá vástádusreivves ahte Riikaantikvára lea vuoruhan dilleregistrere-miid priváhta oamastuvvon viesuin mat leat mearrádusa dahkama bokte ráfáidahttojuvvon, dan dihte go dáid viesuid hárrái lea árvvoštallojuvvon leat suorámus riska ahte ii olát ulbmila mas daddjo galgat leat dábálaš ortnegisdoallandási 2020 sisa.

Ráfáidahttojuvvon viesuid ortnegiibidjan

Leat hástalusat sihkkarastit buot viesuide, mat mearrádusa dahkama bokte leat ráfáidahttojuvvon, dábálaš ortnegisdoallandási 2020 sisa. Nu čájeha iskkádeapmi. Guokte goalmmás oassi viesuin, mat mearrádusa dahkama bokte leat ráfáidahttojuvvon ja gullet priváhta oamasteddjiide, leat sakka dahje oalle muddui álgán boarásnuvvat dahje ožžon vahágiid, ja viesut maid muhtinmuddui dahje olu dárbbáša divodit. Iskkádeamis bohtá maiddái ovdan ahte dilli lea seammalágan fylkkagielladaid ja gielladaid viesuin mat leat ráfáidahttojuvvon mearrádusa dahkama bokte.

Máilmmálaš gaskaáigeviesut ovdal 1537, leat divoduvvon jagis 1999 dábálaš ortnegisdoallandási. Iskkádeapmi čájeha dáid viesuid dál dárbbášit divoduvvot. Olles 9 proseantta viesuin vuhttojit sakka boarásnuvvan ja ožžon vahágiid, ja 70 proseanta leat mihámuddui boarásnuvvan ja ožžon vahágiid. Dan dihte, iskkádeamis oaidnit, lea váttis doalahit dábálaš ortnegisdoallandási ráfáidahttojuvvon viesuin. Birasgáhttendepartemeanta čuvge vástádusreivves ahte Riikaantikvára lea evttohan ođđa doarjjavuogi

oamasteddjiide gokčan várás antikváralaš eambogoluid ráfáidahttojuvvon viesuid ortnegisdoallamii.

Kulturमितohálddašeapmi sáhtá oamasteddjiide addit gohččosa ortnegiibidjat ráfáidahttojuvvon viesuid, jus viesut boarásnuvvet váilevaš ortnegisdoallama dihte. Iskkádeamis oaidnit ahte ii Riikaantikvára eaige fylkkagiieldat geavat vejolašvuoda addit gohččosa ortnegiibidjat viesuid mat leat priváhta, gielddaid, fylkkagiieldaid ja stáhtalaš oamasteddjiid hálddus.

Riikaantikváras ja fylkkagiieldain lea, iskkádeami vuodul, váilevaš náka čuovvolit ja bearráigeahččat man muddui ráfáidahttojuvvon viesuid ortnegiibidjan čuovvu antikváralaš njuolggadusaid, ja de leage stuorát riska ahte ii ollašuva ráfáidahttojuvvon viesuid ortnegiibidjanulbmil 2020 sisa.

2.3.2 Doarjja ráfáidahttojuvvon viesuide

Daid deháleamos váikkuhangaskaomiid gaskkas kulturमितopolitihkas lea doarjjaortnet sihkkarastit fágalaš dohkkehahtti ortnegiibidjama, ortnegisdoallama ja sihkkarastit ráfáidahttojuvvon kulturमितuid. Priváhta oamasteaddjit, geain leat ráfáidahttojuvvon viesut, sáhttet kulturमितohálddašeamis oažžut ruhtadoarjaga ortnegiibidjamii ja ortnegisdoallamii.

Riikaantikváras lea, iskkádeami vuodul, váilevaš oppalašgovva das movt fylkkagiieldat hálddašit juolluduvvon doarjjaruđaid. Fylkkagiieldain lea váilevaš rehketoalloraporteren, ja danne leage Riikaantikváras váilevaš oppalašgovva fylkkagiieldaid olggosmávsekeahces ruhtajuolludemiin, ja man muddui ovdalis ruhtajuolludusat gessojit ruovttoluotta ja earaládje geavahuvvojit.

Norgga Kulturमितofoandda njuolggadusaid mielde berre goalmádas oassi foandarudain guhkit áigái adnot kulturमितuid mat kulturमितolága vuodul leat ráfáidahttojuvvon. Galgá sihkkarastit vai Norgga Kulturमितofoandda ja Riikaantikvára doarjjahálddašeami bargodábit ovttastahttojuvvojit. Norgga Kulturमितofoanddas leat ovcci proseantta foandarudain mannan ráfáidahttojuvvon kulturमितuid, čájeha iskkádeapmi. Norgga Kulturमितofoandda ja Riikaantikvára gaska váilu maiddái, iskkádeami vuodul, oktiiveheheapmi ráfáidahttojuvvon viesuid ruhtadoarjaga juolludeamis.

Dán gávnaheami dihtii lea obalohkáii ágga jearrat leatgo eavttut devdojuvvon mat adnojit

duohtandahkat ulbmila mii gáibida ráfáidahttojuvvon viesuin dábálaš ortnegisdoallandási 2020 sisa.

2.4 Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid vára váldin

Birasgáhttentdepartemeanttas lea oppalaš ovdasvástádus kulturमितosuorggi našuvnnalaš ulbmiliidda, nu maiddái sámii kulturमितuid, ja Birasgáhttentdepartemeanttas lea konstitušunála ovdasvástádus kulturमितolágas. Sámediggi lea kulturमितohálddašeamis oassin, ja Birasgáhttentdepartemeanta lea kulturमितolága lánkaásahusa vuodul sirdán válddi Sámediggái. Sámediggi lea fágalaččat Birasgáhttentdepartemeantta ja Riikaantikvára vuolde. Sámedikki váldi kulturमितosuorggis lea geahččalanortnet.

2.4.1 Váilevaš čuovvoleapmi kulturमितolága § 4 nubbi lađas

Kulturमितolága § 4 nuppi lađdasa vuodul, leat buot sámii viesut badjel 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon. Sámii viesuid kárten ja registreren ii leat dahkkojuvvon, čájeha iskkádeapmi. Ii gávdno oppalašgovva eaige bargodábit guorahallat makkár sámii viesut boahhte áiggis gártet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvot 100-jagi ráji vuodul, geahča kulturमितolága § 4 nubbi lađas. Váilevaš kárten ja oppalašgovva automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon viesuin, sáhtá vahágis dagahit kulturमितolága mearrádusaid rihkkuma ráfáidahttojuvvon viesuid ektui ja viesut sáhttet massojuvvot. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesut fuomášuvvojit dál earjaláššemeannudeamis, čájeha iskkádeapmi.

Birasgáhttentdepartemeanta lea hutkan sierra boadusinkáhtora ráfáidahttojuvvon sámii kulturमितuid dillái, mainna galgá oaidnit man olu sámii kulturमितuin leat divoduvvon dábálaš ortnegisdoallandássái. Dán boadusindikáhtoris ii leat raporta ráhkaduvvon.

Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesut mat leat identifiserejuvvon, eai leat registrerejuvvon kulturमितodiehtobásii Askeladdenii, muitaluvo iskkádeamis, ja ii gávdno čohkkejuvvon diehtu dáid viesuid birra. Kulturमितolága § 5 vuodul galget buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon huksehusat oktan gáhttenrájiin gulahuvvot ráfáidahttojuvvon opmodahkan. Riikaantikvára ii duođaš (gulat) identifiserejuvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid.

Dáid gávnaheamiid vuodul lea jearaldahkan vuhtii váldojuvvo go ulbmil dohkálaš lánkáii

automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid dáfus mat leat badjel 100 jagi.

Jearahallamis čájehuvvojit leat iešgudetlágan oai- vilat Birasgáhttentdepartemeantta, Riikaantikvára ja Sámedikki gaskka das movt kulturमितolága § 4 nubbi lađas galgá áddejuvvot ja movt mearrá- dusat galget geavahuvvot. Lea maiddái moaddeo- aivilvuohtha sámi viesuid defineremis ja makkár eavttut galget adnot vuodđun árvvoštallamii, ja dasto makkár viesut gullet kulturमितolága § 4 nuppi lađđasa vuollái.

Birasgáhttentdepartemeantta vástádusreivves daddjo ahte eai buot sámi viesut badjel 100-jagi gárta ráfáidahttojuvvot kulturमितolága § 4 nuppi lađđasa vuodul. Ráfáidahttinárvvu galgá mearridit konkrehtalaš gáhttenárvvoštallamis. Duššefal automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut mat árvvoštallamis leat ožžon našuvnnalaš árvvu, gullet našuvnnalaš boađusulbmilii mii gáibida dábálaš ortnegisdoallandási 2020 sisa.

Sámedikki vástádusreivves daddjojít buot sámi viesut badjel 100 jagi leat automáhtalaččat ráfá- dahttojuvvon, muhto liikká ii dárbbáš buot viesuin vára váldit. Dárbbášuvvo mearridit sierra- lohpegeavvada kulturमितolága vuodul ja eavttuid movt addit sierralobi. Go galgá oažžut oppalašgova guđiide viesuide lea áigequovdil addit sierralobi dahje heaittihit ráfáidahttima, de dárbbáša kártet ja oppalašgova oažžut sámi viesuin.

Sámediggi fuomášuhtta ahte moaddeoaivilvuohtha kulturमितolága § 4 nuppi lađđasa ektui lea okta sivva go váilu oppalašgovva automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuin, ja go dát eai leat Askeladdenis. Lea maiddái váttis kártet maidege go hállddahuš ii leat ovttaoaivilis mii kártemii galgá váldot mielde.

2.4.2 Sámedikki ulbmil ja boađusstivrema váilevašvuodát

Sámediggi lea lágiduvvon doaibman mas leat sierra fápmudusat vai olaha mihttomeari mas Sámedikkis galgá leat friddjavuohtha ja vejolaš dahkat iežas vuoruhemiid. Sámedikki ovddas- vástádus lea nettobušeteren doaibma, muhto isk- kádeamis oaidnit Sámedikkis lea váilevaš ulbmil- ja boađusraporterenvuogádat. Sámediggi ii rapo- tere ulbmiliid mielde mat Sámedikki bušeahtas leat mearriduvvon. Sámedikkis leat maiddái, isk- kádeami vuodul, ovdalis olggosmávssekahtes doarjagat, ja Sámediggi lohka juolluduvvon doar- jagiid, mat addojedje ortnegiibidjamiidda, eai leat

čuovvoluvvon geahčadeami ja bearráigeahču bokte. Dán vuodul lea jearaldahkan čuovvola go Sámediggi doarvá bures ovddasvástádusa Stu- oradikki addin ruđain, maid juolludit ráfáidahtto- juvvon sámi viesuid ortnegiibidjamii.

Birasgáhttentdepartemeanta unnán sihkkarastá dieđuid movt Sámediggi hállddaša Stuuradikki juolludan ruđaid sámi kulturmuittuide, čájeha iskkádeapmi. Bargo- ja searvadahttentdeparteme- anta juolludusreivves Sámediggái unnán boahtá oidnosii ahte Birasgáhttentdepartemeanttas dáhttot oažžut Sámedikki jahkedieđáhusas raportta doarjjaruđaid juolludeamis.

Sámediggi čuvge vástádusreivves Sámedikki bargan guokte mañemus jagi bušeahta buoride- miin, erenoamážit ulbmildefineremis, vuoruhe- miin ja iešgudet doarjagiid juolluduseavttuiguin. Jahkedieđáhusa dálá hámis eai ovdanboade dárbbášlaš láhkái dieđut man muddui ulbmilat leat olahuvvon. Sámediggi bargá rievdadit jahkedieđáhusa vai bušeahtta ja jahkedieđáhus sohpet oktii buorebut.

Sámediggi lea buoremuddui ovttaoaivilis das makkár govva raporttas lea kulturमितohállddašeamis.

2.5 Birasgáhttentdepartemeantta oppalaš našuvnnalaš ovddasvástádus

Birasgáhttentdepartemeanttas lea oppalaš našuvnnalaš ovddasvástádus kulturमितogáhtte- mis Norggas. Birasgáhttentdepartemeanta galgá rámmaid siskkobeaalde, mat gullet departemeantta ovttasdoaibmamii Riikaantikvárain, Sámedikkiin, fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin, lámhit dili vai dát ášahusat sáhttet doaimmahit bargguideaset ja váldit ovddasvástádusa kulturमितosuoorggis. Kulturमितohállddašeapmi geavaha unnán dáid gaskaomiid mat leat plána- ja huksenlágas ja kul- turमितolágas, daddjo iskkádeamis. Iskkádeami vuodul lea kulturमितohállddašeamis ráddjejuv- von bargonákca čadahit bargguid dán suorggis. Dát váikkuha ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid váraváldima. Jearaldahkan šaddá man bures Birasgáhttentdepartemeanta lea lámčán dili nu ahte Riikaantikvára, Sámediggi, fylkkagield- dat ja gielddat sáhttet doaimmahit kulturमितosu- orggi bargguid.

Birasgáhttentdepartemeanta dárbbáša maiddái systemáhtalaš dieđuid našuvnnalaš dásis ovddas- vástidit ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid. Departemeanttas lea ovddasvástádus sihkkarastit doarvá stivrendieđuid ja dohkke-

hahtti mearridanvuodu. Departemeanta galgá maiddá fuolahit systemáhtalaš, einnotahtti ja guhkit áigái diehtočohkkema kulturmuitosuorggi dilis. Birasgáhttendepartemeanttas eai leat doarvái stivrendieđut, čájeha iskkádeapmi.

Departemeanta ii sáhte váilevaš stivrendieđuid geažil gaskkustit dárbbášlaš dieđuid dahje stivrensignálaid kulturmuithálddašeami eará oassebeliide. Birasgáhttendepartemeantta juolludusreivves Riikaantikvárii eai leat barggut doarvái bures árvvoštallojuvvon direktoráhta ollislaš bargonávcca ektui, čájeha iskkádeapmi. Riikaantikvára vuoruha maŋgelii sihke bargguit juolludusreivves ja joatkevaš bargguit. Riikaantikvára vuordámušreive Sámediggái ja fylkkagielddaide, iskkádeami vuodul, ii áddejuvvo leat realistalažžan kapasitehta ja hálddahusa hástalusaid ektui. Danne dáidá leat váttis olahit kulturmuitosuorggi guovddáš ulbmiliid.

Birasgáhttendepartemeanta galgá veahkehit vai gielddat buorebut sáhttet ávkin atnit kulturmuittuid báikkálaš servodagas ja láchit dili vai gielddaide buorebut olaha addit rávvagiid ja máhtu ja gelbbolašvuoda buorebut olamuddui. Iskkádeamis oaidnit ahte 70 proseantta gielddain eai leat čanastuvvon kulturmuithofágalaš gelbbolašvuhtii. Seammas váilu fylkkagielddain gelbbolašvuhta, kapasitehta ja resursat sihkkarastit doarvái veahki gielddaide.

Vaikko mánggat guovddáš ulbmilat ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid fuolaheamis galget ollašuvvat easka jagis 2020, de hálddahusa rašis bealit leat nu duodalaččat, ja jearaldahkan šaddá ge, iskkádeami vuodul, leagto eavttut sajis mat adnojit olahit ulbmila jahkái 2020. Kulturmuittuin galgá vára váldit atnuresursan ja dat galget leat máhtu, muosáhusa ja árvoháhkama vuodđun, ja nubbin jearaldahkan šaddá maiddá man muddui Stuoradikki bidjan oppalaš ulbmil fuolahuvvo viessogáhttensuorggi dáfus, geahča Innst. S. nr. 227 (2004–2005) ja St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*.

2.5.1 Birasgáhttendepartemeantta eará komeanttat

Birasgáhttendepartemeanta cuige vástádusreivves iskkádeamis leat heajut beali dan dáfus go dát golbma boadusulbmila eai gehččojuvvon oppalaččat. Departemeanta čájeha dán oktavuodas ahte strategiiat ja bargonannemat ovttá ulbmilis maiddá leat oassin ulbmilollašuvvamis eará ulbmila vuolde. Go ulbmiliid árvvoštallá sierralagaid, de departemeantta

oaivila mielde ii boade oidnosii guhkes áiggi strategiija mii adnojuvvo vuodđun odđa doaimmaid álggaheapmái.

Departemeanta cuige viidáset ahte raporta deattuha beare dan mii *ii leat* álggahuvvon dan rájes go Stuoradikki meannudii St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005). Birasgáhttendepartemeanta muitala bidjan guhkes áigge plána dieđáhusa čuovvoleapmái. Dát mearkkaša vuoruhemiid ja cehkiid mielde doaibmajuid doaimmahit, ulbmilin ahte dieđáhusa doaibmaplána čadahuvo 2020 rádjái. Dát strategiija ja systematihkka ii leat rapportas oidnosis. Birasgáhttendepartemeanta lea resursadilálašvuoda mielde vuoruhan ja departemeanta lea álggahan iežas gaskaomiid, ja departemeanta lea vuoruhan ráfáidahttojuvvon viesuid mat leat priváhta hálddus, ortnegiibidjama ja ortnegisdoallama. Dát lea stáhta ovddasvástádus, muhto resursadili vuodul eai leat dát čuovvoluvvon.

Birasgáhttendepartemeanta váldá ovdan dan logi gáhttenprográmma mat ovdanbohtet St. dieđáhusas nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, ja lohka dáiguin operašunáliseret ja čuovvolit St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005) ja našuvnnalaš boadusulbmiliid. Dát lea guovddáš oassi strategiija čuovvoleamis ja ulbmilolaheamis jagi 2020 rádjái.

Departemeantta ii loga rapporta leat prognosan ulbmila duohtandahkamis dán suorggis jahkái 2020, dasgo rapportas guoskkahit duššefal muhtin osiid oppalašvuodas. Departemeanta cuige maiddá ahte rapporta ovdanbuktin ja árvvoštallan atná vuodđun guokte-golbma plánen- ja álggahanáigodaga. Maŋgil St. dieđáhusa nr 16 82004-2005) dohkkeheami leat stuora álgobarggut dahkojuvvon ráhkadit rašunála struktuvrra mii lea čadaheami vuodđun.

3 Riikarevišuvnna mearkkašumit

Kulturmuithopolitihka strategalaš ulbmila mielde, nu movt Stuoradikki dan lea mearridan, galgá kulturmuittuid ja kulturbirasiid eatnatgeardásašvuhta hálddašuvvot ja váldojuvvot vuhtii atnuresursan, ja leat máhtu, muosáhusa ja árvoháhkama vuodđun. Ovddasteaddji oassi kulturmuittuin ja kulturbirasiin galgá gáhttejuvvo guhkit áiggi vuollái, geahča Innst. S. nr. 277 (2004–2005) ja St.dieđáhusa nr.16 (2004–2005). Riikarevišuvnna iskkádeamis lei ulbmil árvvoštallat Birasgáhttendepartemeantta oppalaš

našuvnnalaš ovddasvástádusa váraváldima sihkkarastin dihtii ahte ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesut fuolahuvvojit nu ahte našuvnnalaš ulbmilat dán suorggis olahuvvojit.

Oppalaččat čájeha iskkádeapmi dettolaš heajosbeliid das movt Birasgáhttendepartemeanta fuolaha oppalaš našuvnnalaš ovddasvástádusa ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuin, nu ahte Stuoradikki mearridan ulbmil, sáhtta olahuvvot.

Riikarevišuvdna deattuha Birasgáhttendepartemeantta ovddasvástádussan leat sihkkarastit ávkkálaš ulbmil- ja boadusstivrema vai olaha ulmila ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid dáfus. Birasgáhttendepartemeantta ulbmil- ja boadusstivren viessogáhttensuorggis lea váilevaš. Váilu doaibmevaš duohtandahkan našuvnnalaš ulbmiliin. Departemeanttas ja etáhtas mii gullá sidjiide, leat váilevaš dieđut ulbmilollašuhhtimis go váilot dieđut gáhttenveara viesuid massimis, gáhttenhivvodaga čoahkádusas, ráfáidahttojuvvon viesuid dilis ja guđet sámi viesut leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon. Departemeanttas leat maiddá váilevaš dieđut kulturमितohálldašeamis ja gielddaid gaskaoapmegeavaheamis fuolahit gáhttenveara ja ráfáidahttojuvvon viesuid.

Riikarevišuvdna oaidná doarvái stivrendieđuid ja dohkkehahti mearridanvuoddu leat áibbas dárbbalažžan vai departemeanta sáhtta fuolahit oppalaš našuvnnalaš ovddasvástádusa ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuin. Dilálašvuolta mas váilot stivrendieđut daguha departementii heajut vejolašvuoda árvvoštallet ulbmilollašuvvama ja gaskavuoda resursageavaheami ja bohtosiid gaskka. Lassin dasa bohtá velá ahte departemeanttas ii leat doarvái vuoddu ráhkadit dárbbalaš stivrensignálaid ja dieđuid hálldašeapmái. Váilevaš stivrendieđuid geažil lea dettolaš riska ahte ulbmilat eai ollašuva.

Kulturमितohálldašeapmi maiddá unnán geavaha olahtti gaskaomiid plána- ja huksenlága ja kulturमितolága vuodul. Kulturमितohálldašeapmi dadjá váilevaš kapasitehta hástalussan doarvái bures geavahit gaskaomiid ja čuovvolit ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid. Riikarevišuvdna deattuha Birasgáhttendepartemeantta bargun leat láchit dili vai Riikaantikvára, Sámediggi, fylkkagielddat ja gielddat, mat gullet ovtasdoaimmii, sáhttet doaimmahit barguideaset viessogáhttensuorggis.

Iskkádeami vuodul čájehuvvo leat eahpečielggasin movt kulturमितolága njuolggadusaid galgá áddet ja čuovvolit badjel 100 jagi boares sámi viesuid ektui mat leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon.

Riikarevišuvdna cuige dálá dilálašvuoda dagahit riskka mas lea várra manahit dehálaš kulturमितoarvvuid. Birasgáhttendepartemeantta ovddasvástádus lea dahkat Sámediggái vejolažžan doaimmahit ovddasvástádusa ja sihkkarastit dohkkehahti hálldašeami sámi kulturमितuittuin. Riikarevišuvdna deattuha ahte Birasgáhttendepartemeantta ovddasvástádus lea čilget movt kulturमितolága § 4 nubbi lađas galgá áddejuvvot ja geavahuvvot nu ahte sámi viesut sihkkarastojit Stuoradikki mearridan eavttuid mielde.

Riikarevišuvdna mearkkaša Sámedikkis lea dárbu ráhkadit doaibmevaš ulbmil- ja boadusstivrenvuogádaga ja atná buorren go Sámediggi bargá buoridit jahkedieđáhusa.

Birasgáhttendepartemeanta oaivvilda ahte dát golbma našuvnnalaš boadusulmila ja dán suorggi gaskaoamit, eai leat Riikarevišuvnna iskkádeamis doarvái bures guorahallojuvvon oppalaš oktiigullevašvuodas. Riikarevišuvdna deattuha ahte iskkádeapmi geahčada departemeantta ollislaš hálldašeami ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid ektui.

Birasgáhttendepartemeanta ovdandoallá departemeantta barggu mas leat bidjan guhkit áigge plána čuovvolit St.dieđáhusa nr. 16 (2004–2005). Riikarevišuvdna atná buorren daid doaibmabijuid maid kulturमितohálldašeapmi lea álggahan, ja mearkkaša ahte vuoruhuvvon bargun leat dilleregistreren, ortnegiibidjan ja ortnegisdoallan ráfáidahttojuvvon viesuid mat leat priváhtaid oamsteddjiid hálldus. Viidáset mearkkaša Riikarevišuvdna ahte kulturमितuittuid Árvohákanprográmma ja ráfáidahttinguorahallan leat álggahuvvon ulbmiliid ollašuhhtimii 2020 sisa. Departemeanta čujuha maiddá dan logi gáhttenprográmmii strategijaoasis dasa ahte čuovvolit ja ulmila ollašuhhtit dán golmma našuvnnalaš boadusulmila dáfus. Riikarevišuvnna jearaldahkan lea liikká leatgo dát namuhuvvon doaibmabijut gokčevaččat ulbmilolaheapmái buot dán golbma našuvnnalaš boadusulbmili ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid ja dáid dettoleamos hástalusaid dáfus dán suorggis.

Riikarevišuvnna iskkádeapmi čájeha oppalaččat stuora riskka manahit gáhttenveara ja ráfáidahttinveara viesuid. Stuoradiggi ovdandoallá go kul-

turmuittut massojit, de dat lea nohkavaš resursaid massin. Dát váikkuha guhkit áigái ahte servodat massá dehálaš gálduid máhttui, muosáhusaide ja identitehttii.

Riikarevišuvnnas lea áddejupmi ahte dán suorggi ulbmilat leat mealgat guhkás ovddasguvlui áiggis. Birasgáhttentdepartemeanta lohká iskkádeamis atnán vuodđun bargguid golmma jagi plánen- ja álggahanáigodagas maŋŋil go bođii St.dieđáhus nr. 16 (2004–2005).

Riikarevišuvdna dattege cuige ulbmiliid leat unnit eanet leamaš seammaláganin duhátjahkemolsuma rájes, geahča St.dieđáhusa nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, geahča Innst. S. nr. 256 (1999–2000).

Riikarevišuvdna vuodđuda maiddái dasa go guovddáš eavttut ulbmilolaheamis eai leat sajis. Dát mielddisbukta dettolaš riskka das ahte našuvnnalaš ulbmilat eai ollašuva 2020 sisa.

4 Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki vástádušat

4.1 Birasgáhttentdepartemeantta vástáduš

Birasgáhttentdepartemeanta meannudii ášši njukčamánu 26. b. 2009, ja stáhtaráđdi vástidii reivve cuoŋománu 3.beaivvi ná:

*"Birasgáhttentdepartemeantta oaivila mielde lea raporta boahán heivvolaš áigái dasgo departemeanta lea, St. dieđádušas nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand, välljen 2009* vuosttaš olahusjahkin árvvoštallat doaibmabidjočuovvoleami St. dieđáhusa nr 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*. Riikarevišuvnna gávnaheamit ođđajagimánu 2009 leat ge dehálaš vuodđun bargat ovddasguvlui.*

Birasgáhttentdepartemeanta oaidná maiddái departementii oppalaččat leat buorrin go iskkádeapmi boahá dan mađe árrat ulbmilolaheami proseassas. Dalle sáhtta álggahit doaibmabijuid mat dustejit riskaosiid ja njulgejit bargostrategiijaid doarvái árrat.

Birasgáhttentdepartemeanta deattuha maiddái ahte vaikko departemeanta lea buktán oaiviliid ja komeanttaid Riikarevišuvnna muhtin vugiide ja láhkonemiide, dat bealit leat čilgejuvvon gulas-kuddamis ja daid doalaha departemeanta, de departemeanta lei maid ieš oaidnán muhtin riskaosiid maid raporta ovdanbukta. Departemeanta lea muhtin oasi dáin ieš identifiseren. Daid

riskaárvoštallamiid vuodul maid departemeanta lea proseassas dahkan, maŋŋil go St.dieđáhus nr. 16 (2004-2005) meannuduvvui, lea departemeanta álggahan doaibmabijuid eastadan dihtii negatiiva ovdáneami. Doaibmabijut leat heivehuvvon oppalaš ja dynámalaš plánii man departemeanta ovdandivvui čuovvolit St.dieđáhusa nr. 16 ulbmilolaheami várás 2020 sisa –mii lea dieđáhusa iežas ulbmil.

Riikarevišuvdna gávnnahii soames rášis beliid ja vuogádaga riskaosiid, mat gullet hálddahuslaš, juridihkalaš ja ekonomalaš váikkuhangaskaomiide olahan dihtii ulbmila ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid ektui.

Hálddahuslaš váikkuhangaskaoamit
Birasgáhttentdepartemeanta áigu guorahallat daid osiid mat ovdanbohtet raporttas hálddahuslaš rášis beliid dáfus. Raporttas cuigejuvvo erenoamážit dat hástalus go fylkkagielda lea regiovnnaš kulturmuotoiseváldi. Hástalusat čatnasit erenoamážit dasa go fylkkagielda lea iešheanalís álbmotválljen orgána, ja dalle lea stáhtas ráddjejuvvon vejolašvuohta addit geatnegahtti stivren- ja vuoruhansignálaid ja gáibidit stivrendiehtoraporterema. Dat mielddisbukta maiddái earalágan vejolašvuođa ja stivrensysteama go birashálddašeamis muđui lea.

Juridihkalaš váikkuhangaskaoamit
Juridihkalaš váikkuhangaskaoamit mat leat olamuttus, eai geavahuvvo ja adnojuvvo ávkin. Dán áigu Birasgáhttentdepartemeanta guorahallat.

Plána- ja huksenláhka lea deháleamos reaidu vára váldit kulturmuittuid ja kulturbirrasiid eatnatgeardásašvuođa. Ođđa plána- ja huksenláhka galgá geavahussii fievrriduvvot, ja dan várás ráhkaduvvo bagadus- ja diehtomateriála. Dan dihte heive dál geahčadit lagabui Riikarevišuvnna gávnnahemiid. Dát soahpá maiddái oktii geahččanvugiin mii St. dieđáhusas nr 16 lea, namalassii eambo deattuhit plána- ja huksenlága kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dáfus.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit
Riikarevišuvnna iskkádeapmi čujuha ekonomalaš váikkuhangaskaomiid geavaheapmái, ja man stuora erohus dál lea juolluduvvon ekonomalaš gaskaomiin ja govččakeahtes dárbbuin joksan dihtii ulbmiliid 2020 sisa. Vaikko vel gaskaoamit leatge lassánan sakka maŋŋil go St. dieđáhus nr 16 (2004-2005) meannuduvvui, de liikká lea dilli

*ná. Riikarevišuvdna almmatge lohká ekonomalaš gaskaomiid váilevažžan gokčat ovdanbuktojuv-
von dárbbuid vai olaha dan golbma našuvnnalaš
birasulbmila.*

*Kulturmuitosuorggi bušeahttaovdáneapmi lea
leamaš stuoris, vaikko vel lasiheapmi njeallji
jagis, mii lei dieđihuvvon optimálalažžan, St.
dieđáhusas nr 16, ii leat ollašuvvan jahkái 2009.
Stuora oassi bušeahhtalasáhusas lea adnojuvvon
priváhta oamasteddjiid ráfáidahttojuvvon vie-
suide, maid Birasgáhttendepartemeanta lea vuor-
uhan čuovvolanplánas. Dát geatnegasvuoh-
ta čuovvu kulturmuitolága ja ii leat ovdal sáht-
tán čuovvoluvvot doarvái bures bušeahttadili geažil.*

*Gáhttenveara kulturmuittuid dáfus lea dilli arvat
buorránan 2005 rájes, Norgga kulturmuitofo-
andda dihte. Foanda ásaheami juo jagis 2002,
muhto lea garrasit ovdánan maŋŋil go St.
dieđáhus nr. 16 meannuduvvui. Vuodđoruhta lea
dán áigodagas lassánan 200 miljovnnas gitta 1,2
miljárdda ruvdnui.*

*Kulturmuitofoanda lea hui dehálaš ekonomalaš
gaskaoapmi gáhttenveara kulturmuittuid
eatnatgeardásašvuh-
tii riikkas. Dán šlájat kultur-
muittut duvdásit muđui duogábeallái, dahje ferte-
jit sirdojuv-
vot eará doarjaortnegiidda gáržžes
bušeah-
tas, maŋŋelii ráfáidahttojuv-
von viesuid.
Lávdegoddi ákkastalai, foandda ásaheami ággan,
dárbbu bargat eambbo gáhttenveara kulturmuitt-
tuid ja kulturbirrasiid sihkkarastimiin
meroštallojuv-
von manahemiid vuodul. Foanda
ásaheami jorgalit negatiiva ovdá-
neami ja váikkuhit vai oamasteaddjit ja ealáhusat
nannejit gáhttenbarggaid.*

Ulbmilstruktuvra

*Riikarevišuvdna moaitá maid-
dái soames heajos
beliid dálá ulbmilstruktuvras. Departemeanta
lea dán jagi álgan guorahallat birassuorggi ulb-
miliid ja boađusindikáhtoriid. Áigumuš lea geah-
pedit ulbmiliid logu, čilget ulbmiliid buorebut ja
dahkat vejolažžan mihtidit, ja buorebut čatnat
oktii ulbmiliid ja boađusindikáhtoriid. Áigumuš
lea dán barggu váldit mielde St. proposišuvnnas
nr. 1 (2009-2010). Ovdal maid-
dái lei dieđihuvvon
St. proposišuvnnas nr 1 (2008-2009) ahte galgá
kulturmuitosuorggi indikáhtoriid guorahallat.*

Sámi

*Birasgáhttendepartemeanta vuordá čuovvoleami
prinsihppadieđáhusas St. dieđáhus nr. 28
(2007-2008) Sáme-
politihkka, áššis mii guoská
Sámedikki kulturmuithál-
ddašeami boah-
tveaš*

*sajádahkii ja rollii. Departemeanta áigu boah-
ti bušeah-
ttabarggus geahčadit lagabui cuigejuv-
von váilevaš-
vuodaid sámi suorggi stivremis ja rapor-
teremis.*

*Mii leat bargagohtán áššiin man
Riikarevišuvdna cuige leat dár-
bbaš-
lažžan, nama-
lassii čielggadit ráfáidahttingažaldaga 100-
jagi
boares sámi viesuin. Riikaantikvára lea 2009
juolludusreivves ožžon bargun sámi viesuid
eavttuid čielggadit mat gullet kulturmuitolága
vuollái. Dáid bohtosiid vuodul áigu departeme-
anta vuoruhit čuovvolit ja čielggadit dán
láhkagažaldaga.*

Ráfáidahttinstrategiija

*Ráfáidahttinstrategiija lea stuora hástalus man
Birasgáhttendepartemeanta áigu ovdánahttit
čuovvolanplána eará oasi olis. Dása gullá
maid-
dái ovdánahttit vugiid ja eavttuid vai buore-
but gokčat geográfalaš, sosiálalaš, čearddalaš,
ealáhuslaš- ja áigodatlaš govdodaga viesuin mat
mearrádusa bokte leat ráfáidahttojuv-
von. Bargu
doaimbagoah-
tá ollásii maŋŋil go dán guovtti
nannensuorggi bohtosat bohtet, mas guorahallat
boarraset ráfáidahttimiid ja árvoštallat dili
ráfáidahttojuv-
von viesuin. Dát bohtosat addet
nana vuodu ovddidit od-
da ja odastuv-
von ráfá-
dahttinstrategiija. Das deattuhit maid-
dái gergehit
álgojuv-
von ráfáidahttináššiid ovdal-
go álggahit
od-
daid, St. dieđáhusa nr. 16 áigumuša mielde.*

Stuorat od- da álgojuv- von doaimbajit

*Riikarevišuvdna lea geassán ovdan riskabeliid, ja
dan olis áigu departemeanta namuhit guokte
stuorat ovddidanprošeavtta mat leat álgojuv-
von. Dát prošeavttat vuordimis mearkašit olu
sihke
ráfáidahttojuv-
von ja gáhttenveara viesuid
ulbmilollaš-
uhtimii.*

Registreret gáhttenveara kulturmuittuid gielddain

*Áššis našuvnnalaš birasulbmil 1 gáhttenveara
viesuid manaheapmi, lea Riikarevišuvdna bidjan
fuomášumi registrerendillái. Okta njeallji váikku-
hangaskaoamis masa iskkádeapmi vuodđuda lea
mihtideapmi ja árvoštallan das mii lea dahkko-
juv-
von gielddaid ektui áššis "dieht-
tojuohkin ja
bagadallan", ja dan beali eai leat analyseren
seamma vugiin.*

*Dan dihte hálida Birasgáhttendepartemeanta
deattuhit ahte Riikaantikvára bargá dán suorggis
olu, ja lea guoskevaš jagiid čadahan olu, giel-
ddaid ektui. Departemeantta vásihusa mielde
gielddat beroštit olu oassálastit iešguđetlágan
ovddidanprošeavttain ja gealboloktendoaimmain*

maid Riikaantikvára álggaha. Dákkár prošeavttaid deattu leat eanemus bidjan dasa ahte ávkki galgá sáhttit sirdihit maiddá earáide, gaskkustit metodaidda, lahkonaivugiid ja bohtosiid earret eará mánggalágan deaivvade-miid olis mat juohke jagi leat gielddaid várás. Dán barggu orru Riikarevišuvnna raporta unnán geassán ovdan.

Riikarevišuvnna iskkádeapmi deattuha váilevaš "buotgokči" kulturmuitorregistremiid ja váilevaš riikaviidosas registtara mas identifisere dáid. Gáhttenveara viesuid gažaldagas lea dehálaš deattuhit ahte ii gávdno bistevaš ja loahpalaš definerejuvvon vástádus mas buot lea kártejuvvon loahpalaččat buot dáfus jus okte lea registrerejuvvon. Doaba "gáhttenveara viesut" muhttašuvvá, ja mii ain guđege áiggi adnojuvvo leat gáhttenvearan, rievda áigges áigái.

Departemeanta lea liikká ovttaoaivilis Riikarevišuvnna oainnuin ahte dárbbasuvvo buoret oppalašgovva ja ulbmillaš vuogádat registreret gáhttenveara viesuid gielddain. Birasgáhttendepartemeanta lea ohpehii proseassas ovdanbuktán Riikarevišuvnna ahte váilevaš registtar gáhttenveara kulturmuittuin guhká lea leamaš dovddastuvvon ja dehálaš váttisvuohtan barggus mas gielddat galget váldit stuorát ovdasvástádusa sihkkarastit gáhttenveara kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gielddain.

Dan dihte bivddii departemeanta Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) jagiin 2008 ja 2009 evttohit sierra registrerevuogádaga kárten dihtii báikkálaš kulturmuittuid ja kulturbirrasiid. Dán vuogi áigut geahččaladdat 2009 geasi ovttá geahččalanfylkkas, ja plána mielde galgat vuogádaga lanseret gielddaide 2009 čavčča.

Birasgáhttendepartemeanta lea bargame nannet registrerevuogádaga gielddaid várás Kulturmuitojagis 2009. Dát kampánjajahki galgá oidnosii buktit kulturmuittuid eatnatgeardásašvuoda báikkálaš servodagaid árgabeaivvi eallimis miehtá riika. Departemeantta doaivva ja áigumuš lea ahte beroštupmi ja dihtomielalašvuohta kulturmuittuid ja kulturbirrasiid mearkkašumis ja vejolašvuodas, galgá leat sakka lassánan kulturmuitojagi loahpas. Dan dihte lea registrerevuogádaga áigodat ja lanseren heivvolaš. Lanseren dáhpáhuvvá seammás go ođđa plána- ja huk-senláhka fápmuduvvo, ja dainna lágiin šaddá nannosit vuoddu.

Mánja beali váikkuhit ođđa registrerendahkosa ovdáneami ja viidáneami, ja okta lea bušeahttadilli.

Máhttoportála árbevirolaš giehtaduodjefágaid várás
Birasgáhttendepartemeanta lea, St. diedáhusa nr. 16 (2004-2005) čuovvoleapmin, čielggadan vejolašvuoda ráhkadit máhttoportála árbevirolaš giehtaduodjefágaid várás. Doaibmabidju galgá álgojuvvot jagis 2009, geahča St.prp. nr 1 (2008-2009).

Máhttoportála lea interneahtha olis gaskkustanbáiki árbevirolaš giehtaduodjai ja buktagiidda boarrasit viesuin. Portála galgá veahkehit buoridit oktavuoda ja gaskkustit máhtu ja čehppodaga gaskkal árbevirolašgiehtaduoji ja dábálaš hüksensuorgádaga. Čállingoddi galgá leat Byggenæringas Landsforening (BNL) olis.

Portála galgá maiddá ávkin oamasteddjiide geat oamastit iešguđetlágan viesuid main lea kulturhistorjjálaš árvu, maiddá daid mat eai leat formálalaččat gáhttejuvvon. Dat sáhtta leat ávkkálaš maiddá stáhtii go galgá čuovvolit iežas kulturhistorjjálaš opmodagaid ja girkuid. Vuordimis šaddá máhttoportála maiddá doaibmabidjun mii sáhtta gokčat oasi gielddaid dárbbuin olamuddui oazžut gelbbolašvuoda ortnegiibidjat gáhttenveara viesuid.

Ruđat doaibmabijuide

Vaikko dát ii leat oassin St. diedáhusa nr. 16 (2004-2005) čuovvoleamis, de namuha departemeanta almmatge 233 miljovnna ruvnno sturrosaš doaibmabidjoruđa man Stuuradiggi attii kulturmuittuide ođđajagimánu 2009. Stuora oassi ruđain geavahuvvo ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuide. Doaibmaruđat gártetge dehálaš ávkin olahan dihtii ulbmiliid 2020 sisa. Doaibmaruđat galget vuoruhuvvot ortnegiibidjat ja ortnegisdoallat viesuid. Dát lea dovddastupmi resursadárbbuin ja riskaárvoštallamiin maid Riikarevišuvdna ieš namuha.

Viidáset leat doaibmaruđat ávkin gelbbolašvuohtaloktemii. Doaibmaruđaiguin besset ođđa huksengiehtaduojarjoavkkut oazžut dárbbaslaš oahpahusa ja vásáhusa bargat kulturhistorjjálaš viesuiguin. Dát lea dehálaš vuodđogeadgin bargat viidáset ulbmila ollašuhtimii, oktanaga dábálaš doarjjaruđaiguin mat leat lassánan ja bohte jagis 2006, ja gokčat dárbbu oazžut kvalifiserejuvvon giehtaduodjegelbbolašvuoda mii galgá

gokčojuvvot 2020 áigodahkii. Dán oktavuodas gártá namuhuvvon máhttoportála árbeviroláš giehtaduodjefágii guovddáš gaskkustanbáikin.

Sihke máhttoportála ja doaibmaruđat váikkuhit ge buorebut oažžut olamuddui giehtaduodjegelbbolašvuoda ortnegiibidjat ja ortnegisdoallat ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid, mii lea áibbas dárbbaslaš vai ulbmil ollašuvvá áigemearrái.

Birasgáhttendepartemeanta áigu loahpas doallat ovdan ahte departemeanta vásihii leat buori ja huksejeaddji gulahallama Riikarevišuvnnain čadat gaskka. Dat dahká ahte olu oasis maid Riikarevišuvdna čállá raporttas Stuoradiggái, leat áigeguovdilis hástalusat maid departemeanta maiddái iešge lea oaidnán hástalusson boahte áiggis."

4.2 Sámedikki vástadus

Sámediggeráđdi meannudii ášši njukčamánu 26. beaivvi 2009, ja Sámediggepresideanta vástidii reivve cuoŋománu 3. beaivvi 2009 na:

"Sámediggeráđdi áigu álggos deattuhit ahte lea Sámediggi, mii lea sápmelaččaid ovddasteaddji orgána, geasa lága hámis ferte addot váldi hálddašit sámi kulturmuittuid. Sápmelaš álbmot ferte ieš beassat hálddašit iežas kulturárbbi, mas sámi kulturmuittut leat dehálaš oassin. Dát lea maid álbmotrievtti siskkobealde, ja mii dávista dainna ahte Sámediggái galgá addot stuorat váikkuhanfápmu mearridaneiseváldin áššiin mat mearkkašit ollu sámi álbmogii. Viidáseappot lea dehálaš prinsihppa ahte dat láhkahálddašan váldi mii Sámedikkis duodas lea, lea boahán njuolga Stuoradikkis. Lea Stuoradiggi mii láhkaja bušeahhtamearrádusa ja stuoradiggediedáhusa čada bidjá bajimuš stivrema ollislaš kulturpolitihkas Norggas. Mii bidjat vuodđun ahte Birasgáhttendepartemeanta joatká bargguin leahkit ovddasvástideaddji fágadepartemeanta kulturmuitoláhkii, ja dainna lágiin lea sis stuora váikkuhanfápmu kulturmuitolága dulkomiidda ja hálddašanbargguid ovdáneapmái. Sámediggi lea posiitiiva dasa ahte láhkaásahusaid dahje njuolgadusaid mearrideami čada, maŋŋil konsultereamiid Sámedikkiin, sáhttet addot lagat njuolggadusat ovttasbargui ja áššemeannudeapmái gaskkal ieš guđiid ge hálddašaninstánsaid kulturmuitosuodjalusas. Dákkár organiseren lea nugo Sámediggi lea ovttajienalaččat mearridan dalle go boahhtevas sámi kulturmuitoláhddeapmi meannuduvvui áššin čakčamánu 2007.

Mii áigut čujuhit ahte rievdadus kulturmuitolágas mii addá sámi kulturmuittuide erenoamáš suodja-leami bođii juo jagis 1978. Viidáset lea leamaš sierra sámi kulturmuitoláhddeapmi 1990 rájis, go olles kulturmuitosuodjalus Norggas ođđasit organiserejuvvui. Mii bidjat maid vuodđun ahte sámi kulturmuitosuodjalus odne doaibmá fidnolaččat ja doallá fágalaččat alla dási. Lea maid čájehan iežas sakka čeahppin nuppástuhttit iežas rievdademiid oktavuodas mat leat čadahuvvon sámi kulturmuitosuodjalusas 1990 rájis. Dan sivas lea dál, 2009:s, áigi láchčit dilálašvuoda nu ahte sámi kulturmuitoláhddeapmi oažžu bistevaš ortnega prinsihpaid ektui maid ovdal leat namuhan, nu ahte geahččalanortnet mii álggahuvvui 2001 láhkaásahusa bokte sáhtta heaittihuvvot. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte ákkastallan ná guhkás guovddáš kulturmuitoeiseváldiin manin Sámedikki váldi ii sáhte ciekkaduvvot njuolga kulturmuitoláhkii lea heitot ja eahpečielggas.

Sámediggeráđdi háliida viidáseappot deattuhit ahte buot sámi visttit mat leat boarráseappot go 100 jagi álgoálggus leat automáhtalaččat suodjaluvvon. Ná galgá min mielas § 4 nubbi lađas dulkojuvvet. Midjiide lea eahpečielggas makkár ákkain Birasgáhttendepartemeanta sáhtta čuoččuhit ahte "eai buot sámi visttit mat leat boarráseappot go 100 jagi leat ráfáidahttojuvvon kulturmuitolága § 4 nuppi lađđasa mielde". Mii eat leat prinsihpalaččat eará oaivilis dasa ahte kulturmuitolága 100-jagi rádji automáhtalaččat ráfáiduhttit sámi kulturmuittuid ovddos guvlui berrejit guorahallojuvvet ođđasit. Dárbbu mielde ii leat nu ahte buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi huksehusat galget bisuhuvvot boahteáiggis. Sihke sámi árbevierru (muhtin sámi guovlluin lea nana árbevierru dasa ahte huksehusat mat eai leat šat anus galget fas máhccat lundui) ja árvoštallan gáhttenárvvus mielddisbuktá ahte ferte diktit muhtin sámi huksehusaid jávkat. Dán oktavuodas oaivvilda Sámediggeráđdi ahte sihke sierralobi praksisa sámi huksehusaid mielde kulturmuitolágas ja eavttut addit dákkár sierralobiid berrejit digaštallojuvvet buorebut ja dan maŋŋil mearriduvvot. Oažžun dihte čielgasa das makkár huksehusaide sáhtta addojuvvot dákkár sierralohpi dahje main sáhtta heaittihit ráfáiduhttima, de lea dárbu kártet ja oažžut čielggasin sámi huksehusaid, dasa lassin maid oažžut dain gáhttenárvvu ja dássečujuhusa. Sámediggeráđdi dáhttu dan sivas álgovuorus bisuhit Kulturmuitolága § 4 nuppi lađđasa dan hámis go dál lea. Boahteáiggis sáhtta bidjat áigemeari man rájis galget

ráfáidahttojuvvot sámi huksehusat, ja sáhtta veardádallat áigemeari jagi 1945 (gč. ráfáidahttinrájá kulturmuittuide Svalbardas).

Mii guoská gažaldahkii movt sámi huksehusat galget definerejuvvot, ja makkár eavttut galget biddjot vuodđun dákkár defineremii, de áigu Sámediggeráđđi deattuhit dan ahte Sámediggi lea juo 2003 hábmen eavttuid identifiseret sámi visttiid, gč. eavttuid sámi huksehusaid identifiseremii Sámedikki raporttas Sámi huksehusaid suodjaleapmi ja hálddašeapmi. Sámediggeráđđi háliida namuhit ahte midjiide lea eahpečielggas mii dat lea masa hálddahusa bealis muđui rievtti mielde leat sierramielalaččat Sámedikkiin, ja ohcalit dan oktavuodas konkrehta molssaeavttuid Sámedikki definišuvnnas sámi huksehusain ja daid hálddašeamis. Sámediggeráđi mielas lea dehálaš ahte kulturmuithálddašeami siskkobealde boahtit ovttaoaivilii dákkár eavttuin, nu ahte kárten sáhtta čađahuvvot ja oppalaš geahčastat dahkkot. Dákkáriid haga šaddá váttis veardádallat čuoimmaid mat gusket gáhttemii ja/ dahje dispenseremii sámi huksehusaid hálddašeami oktavuodas, erenoamážit das mii guoská gáhttenárvui. Viidáset lea áibbas riehta ahte Sámedikkis lea ovddasvástádus bidjat sámi huksehusaid Askeladdenii. Soames sámi huksehusat, muhto eai nu galle, gávdnojit juo Askeladdenis odne. Mii áigut vel čujuhit ahte gávdnojit gáržžideamit Askeladdena geavaheamis dasa mii guoská sámi huksehusaid registreremii, earret eará go áigu geavahit sámi namahusaid. Dán leat mii ovdal namuhan mángga oktavuodas guovddáš kulturmuithoeiseválddiide, ja mii eaktudat ahte čoavddus fargga boahtá dása.

Sámediggeráđđi áigu vel loahpas deattuhit ahte lea vuosttaš geardi go Sámedikkis čađahuvvo hálddašanrevišuvdna. Mii leat revišuvnna oktavuodas fuobmán ahte áibbas čielgasit lea buoridanmunni Sámedikki ovddasvástádussuorggis obbalaččat ja erenoamážit sámi huksehusgáhttemis. Sámediggeráđđi váldá dan sivas dán revišuvnna duođas ja áigut bidjat johtui doaimmaid njulgen dihte dáid váttisvuodaid mat leat cuiggoduvvon revišuvnna bealis, gč. doaimmi mihtto- ja boadusstivrenvuogádaga ovdáneami. Mii áigut seammás deattuhit ahte Sámediggái eai leat lasihuvvon lasi hálddahuslaš resurssat sámi kulturmuithálddašeapmái 1990 rájis. Dát resurssat mat mis leat, eai govčča ollenge servodatovdáneami mii lea dáhpáhuvvan manimus 10 jagi, mii earret eará lea mielddisbuktán stuora lasáhusa áššiin 1990 rájis. Mii oaivvildit maid ahte ferte biddjot gažaldatmearka dasa ahte leat

go guovddáš kulturmuithoeiseválddit bargan doarvái čuoimvolit Stuoradiggediedáhusa nr. 16 (2004- 2005) Eallit kulturmuittuiguin. Diedáhusa kap. 4. 5. 4 namuhuvvo sámi huksehusgáhtten erenoamážit ja namuhuvvo ahte Departemeanta áigu hommágoahtit nu ahte ráhkaduvvo plána viidáset čuoimvoleapmái Sámedikki sámi huksehusárbbi proševttas. Mii eat sáhte oaidnit ahte dán rádjái lea vuolggahuvvon dákkár ášši."

5 Riikarevišuvnna cealkámus

Riikarevišuvnna iskkádeapmi čájeha dettolaš heajosbeliid das movt Birasgáhttendepartemeanta fuolaha oppalaš našuvnnaš ovddasvástádusa ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara viesuid dáfus, ja dasto maid guovddáš eavttuid ulbmilollašuhhtimis. Viessogáhttensuorggi heajosbealit mielddisbuktet stuora riskka manahit gáhttenveara ja ráfáidahttinveara viesuid, ja ahte ulbmilat dán suorggis eai olahuvvo 2020 sisa. Riikarevišuvdna mearkaša Birasgáhttendepartemeanta deattuheami ahte gávnnaheamit leat dehálaš vuodđun viidáset bargui dán suorggis. Departemeanta oaivvilda raportta boahtán dan mađe árrat ahte lea vejolaš doaimbajuid álggahit sihkkarastin dihtii olahit ulbmila 2020 rádjái. Riikarevišuvdna vuordá ge barggu vuoruheami vai ulbmilat olahuvvojit jahkái 2020 nu movt Stuoradiggi eaktuda.

Ávkkálaš ulbmil- ja boadusstivren kulturmuithoesuorggis lea eaktun vai ulbmilat olahuvvojit. Dan dihte leage Riikarevišuvdna positiiva go departemeanta lea álgán geahčadit birassuorggi ulbmiliid ja boadusindikátoriid. Dan oktavuodas cuige Riikarevišuvdna ahte reporterenvuogádat ii leat dohkálaš, ja kulturmuithálddašeamis leat sakka váilevaš stivrendieđut. Maiddái doarjjaortnegis leat heajosbealit. Lea ain deháleabbu njulget dáid heajosbeliid manjil go Stuoradiggi ođđajagimánu 2009 juolludii kulturmuithoesuorgái 233 miljovnna ruvno sturrosaš doaimbidjoruda. Almmá buori stivrema ja doarjjahálddašeami haga, lea ballu ahte liigeruhtajuolludeapmi ii boade doaimbevaš láhkái ávkin.

Kulturmuithálddašeamis leat maid dettolaš váilevašvuodát olahtti váikkuhangaskaomiid geavaheamis. Dan dihtii Riikarevišuvdna atná buorin go departemeanta dáhttu guorahallat juridihkalaš váikkuhangaskaomiid váilevaš geavaheami ja ávkeatnima. Sihkkarastin dihtii vai vejolašvuhta geavahit sierra gáhttenguovleregulerema, vuosteoainnu buktin ja váidin lat ávkin

gáhttenveara ja ráfáidahttinveara viesuid vára váldimii, de deattuha Riikarevišuvdna ahte Birasgáhttendepartemeanta buorebut lágida dili vai kulturमितolága juridihkalaš váikkuhangaskaomit ja pláná- ja huksenláhká geavahuvvojit.

Riikarevišuvdna mearkkaša ahte departemeanta áigu guorahallat hálddahuslaš váikkuhangaskaomiid heajosbeliid maid raporta cuige. Departemeanta cuige erenoamážit hástalusaide mat gusket fylkkagiieldamodellii regiovnnaš kulturमितoeiseváldin.

Riikarevišuvdna oaidná hástalusa kulturमितohálddašeami organiseremis áššis mii guoská sihkkarastit doarvái stivrensignálad ja raporterema. Liikká atná Riikarevišuvdna alddis

leat ákka deattuhit ahte Birasgáhttendepartemeantas lea oppalaš ovddasvástáduš lágidit dili vai Riikaantikvára, fylkkagielddat, gielddat ja Sámediggi sáhttet čadahit doaimmaid viessogáhtensuorggis.

Kulturमितosuorggi guovddáš ulbmil lea vára váldit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuin. Lea riska manahit kulturमितuid go sámi viesuid 100-jahkerádji lea eahpečielggas. Dan dihte Riikarevišuvdna gáibida vuoruhit barggu mas albmaláhkái čielggaduvvo kulturमितolága § 4 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturमितuid dáfus.

Ášši sáddejuvvo Stuoradiggái.

Dohkkehuvvon Riikarevišuvdna čeahkkimis cuoŋománu 21. beaivvi 2009.

Jørgen Kosmo

Jan L. Stub

Annelise Høegh

Morten Lund

Ranveig Frøiland

Helge Strand Østtveiten

Rapport: Miljøverndepartementets
ivaretagelse av det nasjonale
ansvaret for fredete og verne-
verdige bygninger

Vedlegg til Dokument nr. 3:9 (2008–2009)

Innhold

1	Innledning	39	4.2.5	Kulturminneforvaltningens bruk av innsigelse	55
1.1	Bakgrunn	39	4.2.6	Kulturminneforvaltningens bruk av påklaging av enkeltvedtak	56
1.1.1	Fredete og verneverdige bygninger	40	4.2.7	Sikring av vedlikehold av verneverdige bygninger	56
1.2	Mål og problemstillinger	40	4.3	Tilskudd til verneverdige bygninger	57
1.3	Rapportens oppbygging	40	4.3.1	Tilskudd fra Norsk Kulturminnefond	57
2	Metodisk tilnærming og gjennomføring	41	4.3.2	Fylkeskommunen og tilskudd til verneverdige bygninger	58
2.1	Intervju, spørrelister og spørreundersøkelse	41	4.3.3	Andre midler til verneverdige bygninger	58
2.2	Dokumentanalyse	41	4.4	Vurderinger	59
2.3	Sekundærdata	41	5	Et representativt utvalg bygninger skal sikres gjennom fredning	61
2.4	Analyse av fredningsmassen i Askeladden	41	5.1	Kulturminneforvaltningens mulighet for å vurdere om et representativt utvalg bygninger blir fredet	62
2.5	Tilstandsregistrering av fredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie	42	5.1.1	Miljøverndepartementets operasjonalisering og rapportering	62
2.6	Feltundersøkelse og fotodokumentasjon	42	5.1.2	Oversikt over fredningsmassens sammensetning	62
3	Revisjonskriterier	43	5.2	Sikring av et representativt utvalg bygninger gjennom fredning	63
3.1	Nasjonale mål	43	5.2.1	Oversikt over bygningsmassen	63
3.2	Miljøverndepartementets overordnede ansvar og virkemidler	44	5.2.2	Utforming av fredningsstrategi	64
3.2.1	Organisering	44	5.2.3	Bruk av ordinær vedtaksfredning og midlertidig fredning	65
3.2.2	Mål- og resultatstyring	45	5.2.4	Bruk av kulturmiljøfredning	67
3.2.3	Juridiske virkemidler	45	5.2.5	Erklæring av bygninger fra perioden 1537–1649 som automatisk fredet	67
3.2.4	Økonomiske virkemidler	47	5.2.6	Sektorvise landsverneplaner og forskriftsfredning av bygninger i statens eie	68
3.2.5	Informasjon og veiledning	47	5.3	Vurderinger	69
4	Det årlige tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres	49	6	Fredete og fredningsverdige bygninger skal være sikret og ha et ordinært vedlikeholds nivå	71
4.1	Miljøverndepartementets operasjonalisering og rapportering om tap av verneverdige bygninger	50	6.1	Miljøverndepartementets mulighet til å vurdere om fredete bygninger sikres et ordinært vedlikeholds nivå	72
4.2	Kulturminneforvaltningens ivaretagelse av verneverdige bygninger	51	6.2	Tilstand og istandsetting av fredete bygninger	72
4.2.1	Kulturminneforvaltningens strategier for å minimalisere tapet av verneverdige bygninger	51	6.2.1	Tilstand og istandsetting av vedtaksfredete bygninger i privat eie	72
4.2.2	Identifisering av verneverdige bygninger	51			
4.2.3	Verneverdige bygninger hjemlet i kommunedelplaner med fokus på kulturminner	52			
4.2.4	Verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring	52			

6.2.2	Tilstand og istandsetting av fredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie	75	9	Samlede vurderinger	96
6.2.3	Tilstand og istandsetting av fredete bygninger i statlig eie	76	9.1	Hindring av tap av verneverdige bygninger	96
6.2.4	Tilstand på og istandsetting av bygninger fredet gjennom kulturmiljøfredning	77	9.2	Sikring av et representativt utvalg bygninger gjennom fredning	97
6.2.5	Tilstand på og istandsetting av verdslige middelalderbygninger i tre (automatisk fredete bygninger)	77	9.3	Istandsetting av alle fredete bygninger	97
6.3	Behovet for tilskudd og forvaltningen av tilskuddsmidler til fredete bygninger	78	9.4	Automatisk fredete samiske kulturminner	98
6.3.1	Oversikt over behovet for tilskudd	78	9.5	Miljøverndepartementets overordnede nasjonale ansvar for ivaretagelse av verneverdige og fredete bygninger	98
6.3.2	Tilskuddsforvaltningen	79	10	Litteraturliste	100
6.4	Vurderinger	80			
7	Kulturminneforvaltningen	82		Vedlegg:	
7.1	Styrings signaler og informasjon	83		Kapittel 8 i rapporten oversatt til nordsamisk	
7.1.1	Miljøverndepartementets tildelingsbrev til Riksantikvaren	83		Miellddus 8 Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid váraváldin	102
7.1.2	Riksantikvarens forventningsbrev til fylkeskommunene	83			
7.1.3	Sikring av tilstrekkelig kommunal kulturminnekompetanse	85			
7.2	Rapportering og styringsinformasjon til Miljøverndepartementet	86			
7.2.1	Rapportering fra Riksantikvaren	86			
7.2.2	Rapportering og informasjon fra fylkeskommuner og kommuner	86			
7.3	Vurderinger	87			
8	Ivaretagelse av automatisk fredete samiske bygninger	88		Figuroversikt	
8.1	Automatisk fredete samiske bygninger	88	Figur 4.1	Bygningsmassen etter i hvilken grad verneverdige bygninger er identifisert og gitt et vern	49
8.1.1	Identifisering av samiske bygninger	88	Figur 5.1	Ulike former for fredning av bygninger etter kulturminneloven (kml)	61
8.1.2	Oversikt over automatisk fredete samiske bygninger	88	Figur 6.1	Riksantikvarens og fylkeskommunens kulturminnefaglige ansvar for ivaretagelse av fredete bygninger	71
8.1.3	Nærmere om kulturminneloven § 4 annet ledd	89	Figur 6.2	Registrert tilstandsgrad for vedtaksfredete bygninger i privat eie per fylke, per 1.1.2009. N=2599	74
8.1.4	Tilstand og istandsetting av fredete samiske bygninger	90	Figur 7.1	Organiseringen av kulturminneforvaltningen	82
8.2	Samisk kulturminneforvaltning	91	Figur 8.1	Uidentifiserte og identifiserte automatisk fredete samiske bygninger	89
8.2.1	Sametingets økonomiske forutsetninger for å ivareta samiske kulturminner	91	Figur 8.2	Organiseringen av den samiske kulturminneforvaltningen	91
8.2.2	Sametingets særlige stilling som urfolksmyndighet og samisk kulturminneforvaltning	93	Figurvra 8.1	Eai-identifiserejuvvon ja identifiserejuvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut	102
8.3	Vurderinger	94	Figurvra 8.2	Sámi kulturmuhtoálddašeami organiseren	105

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Kulturarven i Norge representerer store verdier og er med på å gi nasjon og innbyggere identitet og fellesskapsfølelse.¹ Kulturminnene er ikke-fornybare ressurser som må bevares gjennom samfunnets bruk og forvaltes etter langsiktige kriterier, slik at deres verdier og mangfold ikke går tapt.²

Bevaring av et representativt utvalg av kulturminner er viktig for samfunnet, og et representativt utvalg av kulturminner skal tas vare på i et langsiktig perspektiv.³ Ifølge kulturminnelovens formål skal kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjoner vernes både som del av vår kulturarv og identitet, og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.⁴

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner* videreføres det strategiske målet satt for kulturminnepolitikken i 2000:

"Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelse."⁵

Energi- og miljøkomiteen viser samtidig til at tilstanden i 2004 og eksisterende virkemidler langt fra er tilfredsstillende for å oppfylle det strategiske målet, og at kulturminnepolitikken ikke har vært tilstrekkelig for å sikre kulturarven for kommende generasjoner. Komiteen mener derfor at det er behov for en betydelig opptrapping av inn-

satsen for å sikre et mangfold av viktige kulturminner og kulturmiljøer for framtida.

Det strategiske målet er utdypet i tre nasjonale resultatmål. I 2005 ble det vedtatt å forskyve tidspunktet for når de nasjonale resultatmålene på området skal nås. Gitt tilstanden i 2004, blir en 15 års tidshorison pekt på å gi de beste forutsetningene for en rasjonell planlegging og gjennomføring av tiltakene innenfor de tre målene.⁶

- Nasjonalt resultatmål 1: Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig.
- Nasjonalt resultatmål 2: Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå i 2020.
- Nasjonalt resultatmål 3: Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020.

Miljøverndepartementet, Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og Sysselmannen på Svalbard utgjør kulturminneforvaltningen i Norge. Miljøverndepartementet har det overordnede nasjonale ansvaret for kulturminnevernet. Miljøverndepartementet er ansvarlig for å koordinere regjeringens arbeid med å fastsette miljøvernpolitiske mål og for å utvikle og følge opp målene for kulturminneforvaltningen.⁷ Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltningen, underlagt Miljøverndepartementet og er departementets rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner. Fylkeskommunen er regional kulturminnemyndighet. Sametinget innehar kulturminnemyndighet for samiske kulturminner. Undersøkelsen omfatter ikke kulturminneforvaltningen på Svalbard. Det vises til Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltningen av Svalbard, Dokument nr. 3:8 (2006–2007), som omhandler kulturminneforvaltningen på Svalbard.

1) Innst. S. nr. 46 (2003–2004), jf. St.meld. nr. 25 (2002–2003) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*.

2) St.meld. nr. 46 (1988–89) *Miljø og utvikling*, jf. Innst. S. nr. 273 (1988–89).

3) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

4) Kulturminneloven § 1 første og andre ledd.

5) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

6) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

7) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

1.1.1 Fredete og verneverdige bygninger

Miljøverndepartementets nasjonale ansvar innen kulturminneområdet omfatter arkeologiske og marinarkeologiske kulturminner, bygninger og anlegg, kulturmiljøer og fartøy. Denne undersøkelsen avgrenses til området fredete og verneverdige bygninger, på bakgrunn av at dette er et vesentlig område innen kulturminnevernet med høy risiko for manglende måloppnåelse. Undersøkelsen omfatter kulturminneforvaltningens ansvar for ivaretagelse av fredete og verneverdige bygninger og bruk av fredning i tråd med målene på området. De sentrale virkemidlene for å ivareta fredete og verneverdige bygninger er kulturminneloven, plan- og bygningsloven⁸ og økonomiske virkemidler. Undersøkelsen omfatter ikke kirker og ruiner.

Verneverdige bygninger synliggjør samfunnets kulturelle særpreg og er bygninger som er vurdert å være av lokal, regional eller nasjonal verneverdi. Store deler av bygningsmassen i Norge er ikke kartlagt og vurdert med hensyn til å identifisere bygningers verneverdi.

Bygninger av nasjonal verdi kan fredes etter kulturminneloven. Etter visse alderskriterier er noen bygninger automatisk fredet, og bygninger uansett alder kan fredes gjennom vedtak. Det finnes totalt 5223 fredete bygninger registrert i kulturminneforvaltningens database Askeladden.⁹ I tillegg finnes et ukjent antall automatisk fredete samiske bygninger. Alle samiske bygninger eldre enn 100 år er automatisk fredet etter kulturminneloven.

1.2 Mål og problemstillinger

Formålet med undersøkelsen har vært å vurdere i hvilken grad Miljøverndepartementet ivaretar det nasjonale ansvaret for å sikre at fredete og verneverdige bygninger blir ivare tatt slik at de nasjonale målene på området kan nås. Følgende problemstillinger blir belyst i undersøkelsen:

1. I hvilken grad sikrer Miljøverndepartementet at tap av verneverdige bygninger som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, minimaliseres, og at tapet ikke overstiger 0,5 prosent årlig innen 2020?

8) Undersøkelsen belyser plan- og bygningsloven av 1985.

9) Inkluderer ikke kirker, installasjoner og fredete bygninger på Svalbard. Tallene er fra Riksantikvaren.

2. I hvilken grad sikrer Miljøverndepartementet at et representativt utvalg bygninger blir fredet innen 2020?

3. I hvilken grad sikrer Miljøverndepartementet at alle fredete bygninger har et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020?

I tilknytning til problemstillingene 1–3 er følgende undersøkt:

- I hvilken grad ivaretar Miljøverndepartementet sitt ansvar for utvikling av mål?
- I hvilken grad innhenter Miljøverndepartementet styringsinformasjon og rapportering?
- I hvilken grad formidler Miljøverndepartementet styringssignal og informasjon?
- I hvilken grad ivaretar Miljøverndepartementet sitt ansvar for utvikling av virkemidlene?

4. I hvilken grad ivaretar Miljøverndepartementet og Sametinget automatisk fredete samiske bygninger?

I denne problemstillingen blir det belyst i hvilken grad kulturminneforvaltningen ivaretar automatisk fredete samiske kulturminner. Videre blir organiseringen av samisk kulturminneforvaltning belyst.

1.3 Rapportens oppbygging

I kapittel 2 redegjøres det for den metodiske tilnærmingen og gjennomføringen av undersøkelsen. I kapittel 3 presenteres revisjonskriteriene som er lagt til grunn i undersøkelsen. Disse er basert på Stortingets vedtak og forutsetninger, og er forelagt Miljøverndepartementet.

I kapittel 4–6 belyses problemstilling 1–3 om kulturminneforvaltningens arbeid med de tre nasjonale resultatmålene. I kapittel 7 belyses den overordnede styringsdialogen og dialogen mellom de ulike aktørene i forvaltningen og kommunene. I kapittel 8 blir funn knyttet til problemstilling 4 presentert, samt kulturminneforvaltningens ivaretagelse av automatisk fredete samiske bygninger og organiseringen av samisk kulturminneforvaltning. I hvert kapittel foretas det vurderinger av datamaterialet sett i forhold til revisjonskriteriene.

I kapittel 9 presenteres de samlede vurderingene, basert på revisjonskriteriene og vurderingene som er gjort i kapittel 4–8.

2 Metodisk tilnærming og gjennomføring

Undersøkelsen bygger på en kombinasjon av sekundærdata, dokumentanalyse, spørreundersøkelse og kvalitative intervjuer. Datainnsamling er gjennomført i perioden desember 2007 til januar 2009. Sekundærdata viser i all hovedsak status per 1. januar 2009. Dersom annet gjelder, er dette spesifisert.

2.1 Intervju, spørrelister og spørreundersøkelse

Det er totalt gjennomført 33 intervjuer, og det er utarbeidet referater fra disse. Referatene er verifisert av de respektive aktørene. Det er i løpet av undersøkelsesperioden gjennomført fire intervjuer med Miljøverndepartementet og tolv intervjuer med ulike avdelinger hos Riksantikvaren. Det er videre gjennomført intervjuer med Sametinget, seks fylkeskommuner, fem kommuner, Norsk Kulturminnefond, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Jugendstilsenteret, Fortidsminneforeningen avdeling Sunnmøre og Statistisk sentralbyrå. Det er i tillegg sendt spørrelister til Riksantikvaren og Miljøverndepartementet.

Det er gjennomført en spørreundersøkelse blant alle landets fylkeskommuner ved kulturminneansvarlig fagavdeling og Byantikvaren i Oslo kommune.

2.2 Dokumentanalyse

Relevante stortingsdokumenter er gjennomgått for å fastslå hvilke mål som gjelder på området fredete og verneverdige bygninger. I tillegg er forskrifter, retningslinjer og veiledere knyttet til kulturminneloven og plan- og bygningsloven gjennomgått. Relevante offentlige utredninger, evalueringer og forvaltningsrapporter er også gjennomgått.

Det er gjennomført dokumentanalyse av tildelingsbrev fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren og Sametinget, og forventningsbrev fra Riksantikvaren til fylkeskommunene og Sametinget. Videre er det gjennomført dokumentanalyse av årsrapporter fra Riksantikvaren til Miljøverndepartementet og årsmeldinger fra Sametinget til Stortinget. Denne dokumentanalysen er blant annet

benyttet for å belyse hvilke styringssignaler og hvilken informasjon Miljøverndepartementet gir til Riksantikvaren, fylkeskommuner og Sametinget, og hvordan det rapporteres på tildelingsbrev.

2.3 Sekundærdata

Det er innhentet oversikter fra Riksantikvaren, Sametinget og Norsk Kulturminnefond over tildelingen av tilskudd til fredete og verneverdige bygninger. Fra Riksantikvaren er det innhentet oversikter over direktoratets bruk av virkemidler i plan- og bygningsloven i 2008, oversikter over Riksantikvaren og fylkeskommunenes bruk av virkemidler i kulturminneloven i 2008 og oversikt over uavsluttede fredningssaker. Riksantikvaren har videre foretatt beregninger av saksbehandlingstid i fredningssaker, både i fylkeskommuner og hos Riksantikvaren, som benyttes i undersøkelsen.

Data om fredete bygninger som er registrert i Askeladden, er innhentet fra Riksantikvaren. Fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet og prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer er det innhentet oversikter over status for utforming av sektorvise landsverneplaner og foreslåtte fredninger av bygninger i statlig eie i foreliggende planer.

Videre er det i undersøkelsen benyttet data fra KOSTRA, som er det nasjonale systemet for rapportering mellom kommunene, fylkeskommunene og staten.¹⁰ Det er utfordringer knyttet til bruk av data fra KOSTRA grunnet usikker kvalitet på registreringene i rapporteringssystemet. Dette belyses i kapittel 7. Fra KOSTRA benyttes data om kulturminneforvaltningens bruk av virkemidler etter plan- og bygningsloven. I rapporten benyttes KOSTRA-tall for 2007, i og med at data for 2008 ikke foreligger før april 2009.

2.4 Analyse av fredningsmassen i Askeladden

På oppdrag fra Riksrevisjonen har Norsk institutt for kulturminneforskning gjennomført en analyse

10) K0mmune-STat-RApportering

av fredningsmassens sammensetning slik den er registrert i kulturminneforvaltningens database Askeladden. Formålet med analysen er å undersøke hvilke typer bygninger som er fredet og hvordan databasen Askeladden fungerer som analyse- og rapporteringsverktøy for kulturminneforvaltningen. Analysen undersøker muligheten for å vurdere fredete bygningers geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige tilknytning gjennom Askeladden.

Analysen er gjennomført i dialog med Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. Data fra Askeladden som analysen baseres på, er innhentet fra Riksantikvaren.

2.5 Tilstandsregistrering av fredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie

I og med at det ikke finnes informasjon om den tekniske tilstanden for fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie, er det i forbindelse med denne undersøkelsen gjennomført en tilstandsregistrering av fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie. Basert på standard for tilstandsregistrering av fredete bygninger som benyttes av Riksantikvaren, *Norsk Standard 3423 Tilstandsanalyse av fredete og verneverdige bygninger*, har kommuner og fylkeskommuner registrert den tekniske tilstanden på egne fredete bygninger. Tilstandsregistreringen omfatter vedtaksfredete bygninger etter kulturminneloven § 15, med unntak av bygninger der kommune eller fylkeskommune er deleier. Resultatene av tilstandsregistreringen er registrert i Askeladden.

Utforming og gjennomføring av undersøkelsen er gjort i samarbeid med Riksantikvaren. Data fra Askeladden med resultater fra tilstandsregistreringen er innhentet fra Riksantikvaren.

2.6 Feltundersøkelse og fotodokumentasjon

Det er gjennomført feltundersøkelse i tre kommuner, hvor det også er gjennomført intervjuer. Formålet med feltundersøkelsen har vært å undersøke situasjonen for verneverdige bygninger med hensyn til riving, endring og forfall. I to av kommunene ble bygningsmiljøer som er regulert til spesialområde bevaring, og som er definert å være av nasjonal verdi, undersøkt. Feltundersøkelsen har gitt informasjon om konsekvensene av manglende bruk av virkemidler for å ivareta verneverdige bygninger.

Videre benyttes fotodokumentasjon som metode for å illustrere ivaretagelsen av verneverdige og fredete bygninger.

3 Revisjonskriterier

3.1 Nasjonale mål

Miljøverndepartementet har det overordnede nasjonale ansvaret for kulturminnevernet i Norge. Departementet er ansvarlig for å koordinere regjeringens arbeid med å fastsette miljøvernpolitiske mål og har ansvar for å utvikle og følge opp målene for kulturminneforvaltningen.¹¹

Gjennom sin behandling av St.meld. nr. 46 (1988–89) *Miljø og utvikling*, jf. Innst. S. nr. 273 (1988–89), har Stortinget slått fast at vern av kulturminner inngår i en samlet miljø- og ressursforvaltning og har en sentral plass i vår tids samfunnsplanlegging og miljøutforming. Kulturminnene som ikke-fornybare ressurser må bevares gjennom samfunnets bruk og forvaltes etter langsiktige kriterier, slik at deres verdier og mangfold ikke går tapt.

I Innst. S. nr. 172 (2007–2008), jf. St.meld. nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, understreker komiteen at kulturminner er en felles samfunnsverdi. Kulturminner og kulturmiljøer representerer viktige kilder til kunnskap og opplevelser og er viktige som en del av samfunnets kollektive hukommelse.

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*, støtter Energi- og miljøkomiteen forslaget om å videreføre det strategiske målet som ble satt for kulturminnepolitikken i 2000, jf. St.meld. nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* og Innst. S. nr. 256 (1999–2000):

"Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelse."¹²

Komiteen viser til at tilstanden i 2004 langt fra var tilfredsstillende for å oppfylle det strategiske målet. Komiteen konstaterer at mange verneverdige kulturminner og kulturmiljøer forsvinner

hvert år. Dette er ikke tilfredsstillende, og det årlige tapet må minimaliseres så raskt som mulig.¹³

I St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), opprettholdes ambisjonene som ligger i de eksisterende nasjonale resultatmålene på kulturminneområdet, jf. St.meld. nr. 8 (1999–2000) og Innst. S. nr. 256 (1999–2000). Videre ble det vedtatt å forskyve tidspunktet for når målene skal nås til 2020.

Nasjonalt resultatmål 1:

*Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig.*¹⁴

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) konstaterer komiteen at mange verneverdige kulturminner og kulturmiljøer forsvinner hvert år. Dette er ikke tilfredsstillende, og det årlige tapet må minimaliseres så raskt som mulig.

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) ser komiteen med uro på de registreringene som er gjort av Riksantikvaren, og som viser at mange kulturminner og kulturmiljøer forfaller, blir ødelagt eller fjernet, og at tapet akselererer. Det viser seg at kulturminnepolitikken ikke har vært tilstrekkelig for å sikre kulturarven for kommende generasjoner. Komiteen mener derfor at det er behov for en betydelig opptrapping av innsatsen for å sikre et mangfold av viktige kulturminner og kulturmiljøer for fremtiden.

Nasjonalt resultatmål 2:

*Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholdsnivå i 2020.*¹⁵

Komiteens flertall viser til at det ofte er samfunnsøkonomisk fordelaktig å restaurere og ta vare på gamle bygninger framfor å rive og bygge nytt. Videre opplever flertallet det som dramatisk når St.meld. nr. 16 (2004–2005) sier at vesentlige deler av landets viktigste kulturarv vil gå til grunne dersom man ikke handler raskt.¹⁶

11) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

12) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

13) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

14) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

15) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

16) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

Ansvar for å forvalte fredete bygninger følger eierskapet. Staten er, som eier av fredete og verneverdige bygninger, ansvarlig for å forvalte egne kulturminner og kulturmiljøer på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene, i tråd med sektoransvarsprinsippet. Målet er at den enkelte statlige sektormyndighet som eier, skal forvalte kulturhistoriske eiendommer på en måte som setter standard, både når det gjelder drift, rehabilitering, vedlikehold, andre bygningsmessige tiltak og skjøtsel av ubebygde areal.¹⁷

Kommunene er, som eier av fredete og verneverdige bygninger, ansvarlig for å forvalte egne kulturminner og kulturmiljøer på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene.¹⁸

Private eiere av fredete og verneverdige kulturminner har selv ansvar for vedlikehold av bygningene. Offentlige virkemidler skal bidra til at eiere er i stand til å ta ansvaret for kulturminneverdiene som ligger på eiendommene deres. Virkemidlene skal også bidra til at de som har rettigheter til kulturminner og kulturmiljøer, både kan ta ansvar for og oppleve tilhørighet til dem.¹⁹

Får vedkommende myndighet rede på at et fredet byggverk er i ferd med å forfalle på grunn av mangel på vedlikehold, kan byggverket undersøkes. Er det fare for at det forfaller, kan eieren eller brukeren – med samtykke av departementet – innen rimelig frist bli pålagt å gjennomføre tiltak for å motvirke dette. Følges ikke pålegget, kan departementet la arbeidet utføres på eiers eller brukers bekostning om ikke eier eller bruker påviser at han ikke makter istandsettingen av økonomiske grunner. Departementet kan gi eier eller bruker tilskudd til vedlikehold, eller til endringer godkjent av vedkommende myndighet etter loven.²⁰

Nasjonalt resultatmål 3:

*Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernet kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020.*²¹

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) peker komiteen på at bevaring av et representativt utvalg av kultur-

minner er viktig for samfunnet, og at et representativt utvalg av kulturminner skal tas vare på i et langsiktig perspektiv.

I følge St.meld. nr. 16 (2004–2005), Innst. S. nr. 277 (2004–2005), vil det bli utarbeidet en overordnet fredningsstrategi som skal legge rammer og kriterier for nye fredninger fram til 2020. Videre kommer det fram at det vil bli utarbeidet landsdekkende verneplaner og fredningsprogrammer for å sikre en fredningsliste med større geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde.

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) viser komiteens flertall til at dagens fredningsmasse ikke har god nok geografisk, sosial, etisk, næringsmessig eller tidsmessig bredde. Komiteen viser til at kulturminner knyttet til næringer som industri og håndverk, til kystkulturen, til folkelige bevegelser og frivillige organisasjoner, og også nyere tids kulturminner, i større grad må komme med blant kulturminner og kulturmiljøer som blir bevart for fremtiden.

I B. Innst. S. nr. 9 (2005–2006) viser komiteen til at det er viktig å sikre et mangfold av utvalgte bygninger og anlegg som er av spesiell verdi ut fra ulike tidsepoker.²²

3.2 Miljøverndepartementets overordnede ansvar og virkemidler

Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for kulturminneforvaltningen i Norge. Departementet har hovedansvaret for politikkutvikling og resultatoppfølging for kulturminnene og kulturmiljøene.

Miljøverndepartementet har ansvar for å utrede og fremme forslag om virkemidler for regjering og Storting for fredete og verneverdige kulturminner og iverksette Stortingets vedtak. I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) viste komiteen til at eksisterende virkemidler langt fra var tilfredsstillende for å oppfylle det strategiske målet.

3.2.1 Organisering

Miljøverndepartementets underliggende direktorat for kulturminneforvaltningen er Riksantikvaren. Riksantikvaren er rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Riksantikvaren skal følge opp

17) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

18) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

19) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

20) Kulturminneloven § 17. Myndighet etter Kulturminneloven § 17 er delegert til Riksantikvaren og fylkeskommunen gjennom forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven 1979.02.09 nr 8785.

21) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

22) B. Innst. S. nr. 9 (2005–2006), jf. St.prp. nr. 1 (2005–2006) *Miljøverndepartementet*.

kulturminnepolitikken og har et særlig ansvar for å identifisere og bidra til å sikre nasjonalt prioriterte kulturminner og kulturmiljøer. I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) viser flertallet til at det i meldingen understrekes at Miljøverndepartementet løpende skal vurdere hvordan Riksantikvarens oppgaveportefølje kan optimaliseres. Målet er å begrense enkeltsaksbehandlingen i saker der direktoratet er laveste effektive nivå eller overordnet myndighet.²³

Sametinget og fylkeskommunene er som myndighetsorgan etter kulturminneloven en del av den ordinære kulturminneforvaltningen og faglig underlagt Riksantikvaren.²⁴ Videre har fylkeskommunene og Sametinget ansvaret for å ivareta statlige og regionale kulturminneinteresser i areal- og utbyggingssaker etter plan- og bygningsloven. Kommunene er planmyndighet etter plan- og bygningsloven og skal gjennom utforming av kommunale planer og i saksbehandling søke å ivareta kulturminner og kulturmiljøer.

3.2.2 Mål- og resultatstyring

Prinsippet om mål- og resultatstyring ble fastlagt ved Stortingets behandling av St.prp. nr. 52 (1984–85) *Om reformer i statens budsjettssystem og endringer i bevilgningsreglementet*, jf. Innst. S. nr. 135 (1984–85) og St.meld. nr. 35 (1991–92) *Om statens forvaltnings- og personalpolitikk*, jf. Innst. S. nr. 63 (1992–93). Stortinget har også gjennom bevilgningsreglementet § 9 stilt krav overfor forvaltningen om mål- og resultatstyring som styringsform. Finansdepartementet har konkretisert dette i reglementet for økonomistyring i staten. I henhold til bestemmelsene om økonomistyring i staten har Miljøverndepartementet det overordnede ansvaret for at underliggende virksomheter rapporterer relevant og pålitelig resultatinformasjon.²⁵ Rapporteringen skal videre ha fokus på måloppnåelse og resultater. Miljøverndepartementet er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og forsvarlig beslutningsgrunnlag.²⁶

I St.meld. nr. 23 (1992–93) *Om forholdet mellom staten og kommunene* ble det slått fast at et mål- og resultatstyringsperspektiv skal legges til grunn for forholdet mellom staten, kommunene og fylkeskommunene. Mål- og resultatstyring er et verktøy hvor man søker å tydeliggjøre mål,

fastsette resultatkrav og systematisere rutiner for resultatrapportering.

For at mål- og resultatstyring skal virke godt, bør følgende være oppfylt:

- definerte mål og resultatkrav
- dokumenterte sammenhenger mellom resultat og virkemiddel
- rapportering av måloppnåelse og virkninger

For at statlige myndigheter skal kunne ivareta sitt overordnede ansvar der oppgaveløsningen er lagt til kommunene og/eller fylkeskommunene, er det en forutsetning at det gis løpende tilbakemelding om blant annet utviklingen av tjenestene og hvilke resultater som er oppnådd, sett i forhold til de nasjonale målsettingene. Det er behov for styringsinformasjon, for eksempel ved regelmessig rapportering, evalueringer og statistikk, dels for å vurdere sammenhengen mellom ressursinnsats og resultat, dels for å vurdere virkemiddelbruken og hvorvidt målene for den kommunale og fylkeskommunale virksomheten er ivaretatt.²⁷

Overordnede virksomheter skal ivareta kontroll med at underliggende virksomheter og enheter utenom statsforvaltningen, som utøver forvaltningsmyndighet, utfører sine oppgaver på forsvarlig måte og slik at misligheter og økonomisk kriminalitet kan forebygges og avdekkes.²⁸ Tilskuddsforvaltere utenfor statsforvaltningen skal rapportere i tråd med kravene som er fastsatt av departementet i oppdragsbrevet eller i særskilt regelverk for tilskuddsordninger.²⁹

Miljøovervåkning er en viktig bærebjelke i en kunnskapsbasert forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Overvåkning innebærer systematisk, forutsigbar og langsiktig innsamling av data som angår miljøtilstanden og forhold som påvirker den. Kulturminneforvaltningen og sektorene skal blant annet kunne rapportere på nøkkeltall og nasjonale resultatmål for å sikre at Norge oppfyller de internasjonale forpliktelsene og at utviklingstendenser varsles på et tidlig stadium. Denne typen kunnskapsoppbygging er et viktig grunnlag for politisk beslutninger og for å kunne sette inn tiltak mot forringelse og tap.³⁰

3.2.3 Juridiske virkemidler

Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for kulturminneloven og for plandelen i

23) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

24) St.meld. nr. 39 (1986–87) *Bygnings- og fornminnevernet*, jf. Innst. S. nr. 135 (1987–88) (gjelder fylkeskommunen).

25) Bestemmelser for økonomistyring i staten, jf. kapittel 1.2 og 1.5.

26) Reglementet for økonomistyring i staten, § 4 1. ledd c.

27) St.meld. nr. 23 (1992–93) *Om forholdet mellom staten og kommunene*, jf. Innst. S. nr. 156 (1992–93).

28) Reglement for økonomistyring i staten §§ 14 og 15.

29) Bestemmelser om økonomistyring i staten, punkt 6.3.7.

30) St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005).

plan- og bygningsloven. Departementet kan gi de retningslinjer og instruksjoner som er nødvendig for å nå lovenes formål. Miljøverndepartementet skal sørge for at erfaringene med lovene blir vurdert, og at det blir gjennomført nødvendige endringer i regelverket.

I plan- og bygningslovens formålsparagraf fastslår Stortinget at planlegging etter loven skal legge til rette for samordning av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser, utbygging, samt å sikre estetiske hensyn. Gjennom planlegging og ved særskilte krav til det enkelte byggetiltak skal loven legge til rette for at arealbruk og bebyggelse blir til størst mulig gagn for den enkelte og for samfunnet.³¹

Miljøverndepartementet har ansvaret for å utvikle virkemidler som sikrer at loven følges og at vedtak som treffes på riks nivå, følges opp i den fylkeskommunale og kommunale planleggingen.³²

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) understreker flertallet i komiteen betydningen av at alle lokalsamfunn skal være bevisst sine kulturminner. Det er nødvendig å øke bevisstheten rundt mulighetene til å bruke plan- og bygningsloven for å ta vare på verdifulle kulturminner og kulturlandskap. Kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap skal gis økt oppmerksomhet i den kommunale planprosessen og i den enkelte byggesak. Plan- og bygningslovens bestemmelser om regulering til spesialområde bevaring bør brukes aktivt som virkemiddel for å sikre kulturminner og kulturmiljøer gjennom bruk. Plan- og bygningsloven forutsetter et aktivt samråd mellom kommunene og de private planforslagsstillerne, eierne, kulturminneforvaltningen og andre berørte parter. Fylkeskommunen og Sametinget skal gjennom aktiv medvirkning i kommunale planprosesser bidra til at nasjonale og viktige regionale kulturminneinteresser ivaretas. Der kommunen ikke tar nødvendige hensyn til kulturminneinteressene, har Sametinget og fylkeskommunen adgang til å fremme innsigelse. Riksantikvaren kan fremme innsigelser der nasjonale interesser er truet og fylkeskommunen og Sametinget ikke fremmer innsigelse.³³

Når særlige grunner foreligger, kan kommunen – dersom ikke annet er fastsatt i vedkommende

bestemmelse – etter søknad gi varige eller midlertidige dispensasjoner fra bestemmelser i plan- og bygningsloven.³⁴ Ved dispensasjon skal fylkeskommunen og statlige myndigheter hvis saksområde blir direkte berørt, være gitt anledning til å uttale seg før dispensasjon.³⁵ Fylkeskommunen og statlige organ kan påklage enkeltvedtak etter plan- og bygningsloven dersom vedtaket direkte berører vedkommende myndighets saksområde.³⁶

I kulturminnelovens formålsparagraf fastslår Stortinget at kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet, og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet. Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på kulturminnelovens formål.³⁷

Kulturminneloven gir hjemmel til å frede byggverk og anlegg eller deler av dem som har kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. I fredningsvedtaket kan alle typer tiltak som er egnet til å motvirke formålet med fredningen, forbyes eller på annen måte reguleres.³⁸ I Innst. O. nr. 45 (1977–1978), jf. Ot. prp. nr. 7 (1977–1978) *Om lov om kulturminner*, anser komiteen midlertidig fredning som et hensiktsmessig hjelpemiddel i kulturminnearbeidet og vil be om at denne adgangen nyttes aktivt, særlig i de tilfeller der en står ovenfor uomgjørliche endringer.

Alle bygninger eldre enn 1537 er automatisk fredet.³⁹ Automatisk fredet er de til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537–1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet.⁴⁰ I Innst. O. nr. 24 (1999–2000) fremhever komiteens flertall at svært mange sjeldne og til dels autentiske byggverk fra tiden etter 1536 er uten et lovmessig vern, ut over plan- og bygningslovens bestemmelser om at riving av bygning krever kommunens godkjenning. Flertallet vil peke på at store verneverdier er knyttet til bygningstypene fra den tidligste perioden etter 1536, og sier seg enig i at

31) Plan- og bygningsloven, jf. § 2.

32) Plan- og bygningsloven, jf. § 13.

33) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

34) Plan- og bygningsloven § 7.

35) Plan- og bygningsloven § 7 tredje ledd 3. pkt.

36) Plan- og bygningsloven § 15.

37) Lov om kulturminner, jf. § 1.

38) Lov om kulturminner, jf. § 15 tredje ledd.

39) Kulturminneloven § 4 første ledd.

40) Kulturminneloven § 4 tredje ledd.

alle kjente stående byggverk som er oppført før 1650, blir automatisk fredet etter loven.⁴¹

I Grunnlovens § 110a har nasjonale myndigheter ansvar for å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvide sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Alle samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk fredet.⁴²

Ingen må sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på en annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.⁴³ Alle automatisk fredete byggverk skal tinglyses som fredet eiendom.⁴⁴

Bygninger og anlegg i statens eie kan fredes gjennom forskrift, jf. kulturminneloven § 22a. Et kulturmiljø kan fredes for å bevare områdets kulturhistoriske verdi, jf. kulturminneloven § 20. I Innst. O. nr. 73 (1991–1992) er komiteens flertall enig i at det innføres en ny hjemmel for fredning av kulturmiljøer for å sikre slike verdier ut fra deres kulturhistoriske egenverdi, uten at det innen området finnes objekter som er eller kan fredes etter lovens øvrige bestemmelser.⁴⁵

Statlige, fylkeskommunale og kommunale organer som kommer i berøring med tiltak som omfattes av kulturminneloven, har etter samme lov plikt til å sende melding til departementet eller til vedkommende myndighet. Kommunen plikter å sende søknad om riving eller vesentlige endringer av ikkefredet byggverk eller anlegg oppført før 1850 til vedkommende myndighet senest fire uker før søknaden skal avgjøres.

Vedtak om riving eller vesentlig endring av slike byggverk og anlegg skal umiddelbart sendes vedkommende myndighet, dersom denne myndighet har uttalt seg mot riving eller vesentlig endring.⁴⁶

I Innst. O. nr. 24 (1999–2000) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner* peker komiteens flertall på at lovfesting av meldeplikt for alle søknader etter plan- og bygningslovens bestemmelser om riving eller vesentlig ombygging, skal være et virkemiddel som vil medføre en plikt til å vurdere verneverdi av byggverk ved arealplanlegging og byggesaksbehandling etter

plan- og bygningsloven. Flertallet mener det må være en målsetting å sikre en forsvarlig forvaltning av byggevirksomheten før 1850, da industrialismen førte til store endringer i byggeskikk, og nye materialer og teknikker ble innført. Flertallet viser til at meldeplikten i seg selv ikke vil gi hjemmel til å nekte en uønsket riving eller endring av en bygning, men i noen tilfeller vil den kunne utløse klage på rive- eller ombyggingssvedtak, vedtak om fredning eller vedtak om midlertidig fredning etter kulturminneloven. Meldeplikten kan også etter komiteens mening føre til økt bevisstgjøring lokalt i kommunene. Flertallet vil understreke at rask saksgang er viktig i forhold til innbyggerne, og at meldeplikten må gjennomføres på en måte som er forenlig med serviceorientert forvaltning.⁴⁷

3.2.4 Økonomiske virkemidler

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) viser komiteen til at statens viktigste virkemidler i kulturminnepolitikken er fredning etter kulturminneloven og tilskuddsordninger for å sikre faglig forsvarlig istandsetting, vedlikehold og sikring av fredete kulturminner. Videre viser komiteen til at det er behov for en gjennomgang av de økonomiske tilskuddsordningene.⁴⁸

Kulturminnefondet ble vedtatt gjennom Innst. S. nr. 225 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 63 (2001–2002) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002*. I innstillingen viser komiteen til behovet for å styrke arbeidet med å sikre verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, dette med bakgrunn i at det er beregnet at én prosent av landets kulturminner forsvinner hvert år. For å snu denne negative utviklingen er det nødvendig å utvikle virkemidler som kan stimulere til økt verneinnsats fra eiere og næringsliv.

3.2.5 Informasjon og veiledning

Innenfor de rammer som gjelder for Miljøverndepartementets samhandling med Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget, kommunene og private eiere, skal departementet legge til rette for at aktørene kan utføre sine oppgaver og sitt ansvar på kulturminneområdet. I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) står det at Miljøverndepartementet skal bidra til at kommunene kan ta i bruk de verdier kulturminnene representerer for

41) Jf. Ot.prp. nr. 50 (1998–1999) *Om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*.

42) Kulturminneloven § 4 annet ledd.

43) Kulturminneloven § 3.

44) Kulturminneloven § 5.

45) Jf. Ot.prp. nr. 51 (1991–1992) *Om lov om endring i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*.

46) Lov om kulturminner, jf. § 25.

47) Innst. O. nr. 24 (1999–2000) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*, jf. Ot.prp. nr. 50 (1998–1999).

48) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

lokalsamfunnet ved å gi kommunene veiledning og bedre tilgang til kunnskap og kompetanse.⁴⁹

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) mener komiteen det er viktig at myndighetenes krav og forventninger i større grad gjøres forutsigbare for eiere og andre berørte parter. Økt vekt på dialog og redusert saksbehandlingstid i fredningsaker er viktige tiltak. Klargjøring av formål, omfang og konsekvenser for eldre fredninger vil også være nødvendig. Videre mener komiteen at det må legges opp til bedre dialog mellom eiere og vernemyndigheter.

49) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

4 Det årlige tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres

Ifølge nasjonalt resultatmål 1 skal det årlige tapet av verneverdige bygninger som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, minimaliseres, og tapet skal ikke overstige 0,5 prosent årlig innen 2020.⁵⁰

Ifølge Miljøverndepartementet dekker begrepet *verneverdig* (og *bevaringsverdig*) bygninger hvor det er foretatt en kulturminnefaglig verneverdivurdering. Begrepet *vern* dekker bygninger som er gitt et formelt vern.⁵¹ Videre sier departementet at verneverdige bygninger kan gis et formelt vern gjennom regulering til *spesialområde bevaring* etter plan- og bygningsloven, og bygninger av nasjonal verdi kan fredes etter kulturminneloven.

I denne rapporten brukes Miljøverndepartementets definisjon av begrepet verneverdige bygninger, det vil si bygninger hvor det er gjennomført kulturminnefaglige vurderinger og hvor bygninger er identifisert som verneverdige.

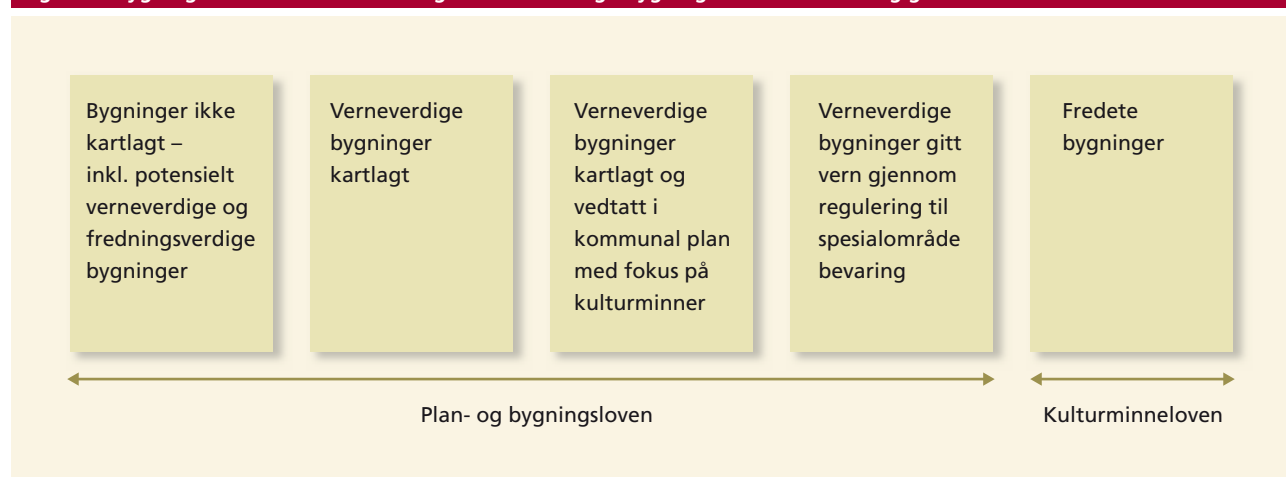
Figur 4.1 illustrerer bygningsmassens sammensetning etter i hvilken grad verneverdige bygninger er identifisert og gitt et formelt vern etter plan- og bygningsloven. Store deler av bygningsmassen i Norge er ikke kartlagt og vurdert i forhold til verneverdi. Bygninger som er kulturminnefaglig vurdert som verneverdige, kan ivaretas i planer etter plan- og bygningsloven, enten i en overordnet plan som en kommunedelplan med

fokus på kulturminner, eller i plan med regulering til spesialområde bevaring. En overordnet plan kan ikke stille direkte vilkår for utbygging og arealbruk for å ivareta kulturminner i samme utstrekning som reguleringsplaner med tilhørende reguleringsbestemmelser.⁵² Gjennom regulering til spesialområde bevaring utformes det reguleringsbestemmelser som kan fastsette hva som skal bevares, hva som kan foretas av endringer innen området, og under hvilke forutsetninger.

Verneverdige bygninger kan være av lokal, regional og nasjonal verdi. Verneverdige bygninger med lokal og regional betydning kan sikres gjennom plan- og bygningsloven. Bygninger av nasjonal verdi som ikke er fredet etter kulturminneloven kan også sikres gjennom plan- og bygningsloven.

Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for plandelen i plan- og bygningsloven. Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for byggedelen i plan- og bygningsloven. Riksantikvaren, fylkeskommunen og Sametinget har myndighet etter plan- og bygningsloven og skal ivareta nasjonale, regionale og lokale kulturminneverdier i plan- og byggesaker etter denne loven. Kommunene er planmyndighet etter plan- og bygningsloven og skal gjennom utforming av kommunale planer og i saksbehandling søke å ivareta kulturminner og kulturmiljøer.

Figur 4.1 Bygningsmassen etter i hvilken grad verneverdige bygninger er identifisert og gitt et vern

50) Innst. S. nr. 227 (2004–005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

51) Miljøverndepartementet i intervju.

52) Miljøverndepartementets planveileder *Plan og kart etter plan- og bygningsloven*, publisert 21. november 2006.

Miljøverndepartementet har ansvaret for å utvikle virkemidler som sikrer at loven følges og at vedtak som treffes på riksnivå, følges opp i den fylkeskommunale og kommunale planlegging.⁵³

I dette kapitlet blir det først belyst hvordan Miljøverndepartementet har operasjonalisert nasjonalt resultatmål 1, i hvilken grad departementet kan vurdere det årlige tapet av verneverdige bygninger, og hvilke strategier Miljøverndepartementet har for å sikre måloppnåelse. Kapitlet belyser videre utfordringer knyttet til å sikre verneverdige bygninger gjennom plan- og bygningsloven, og i hvilken grad kulturminneforvaltningen sikrer at verneverdige bygninger ikke går tapt som følge av riving, endring og forfall. Videre belyses tilskuddsordninger for eiere av verneverdige bygninger og forvaltningen av disse.

4.1 Miljøverndepartementets operasjonalisering og rapportering om tap av verneverdige bygninger

Nasjonalt resultatmål 1, om en reduksjon i tap av verneverdige bygninger, er av Miljøverndepartementet operasjonalisert i følgende arbeidsmål og resultatindikator for å vurdere tap av verneverdige bygninger:⁵⁴

<i>Arbeidsmål:</i>	Holde fortløpende oversikt over tap og endringer av verneverdige kulturminne og kulturmiljøer.
<i>Resultatindikator:</i>	Prosentvis årlig tap av SEFRAK ⁵⁵ -registrerte bygninger

Resultatindikatoren omhandler prosentvis årlig tap av SEFRAK-registrerte bygninger og ikke årlig tap av verneverdige bygninger slik som målet forutsetter. SEFRAK-registeret omfatter kun bygninger/bygningsmiljøer i Norge fra før 1900.⁵⁶ Bygningene i registeret er ikke verneverdivurdert og identifisert som verneverdige.

Miljøverndepartementets rapportering baseres på kartlegging av tap av SEFRAK-registrerte bygninger i 18 kommuner.⁵⁷ Det rapporteres ikke på tap av bygninger som er identifisert som verneverdige bygninger eller bygninger som er gitt et vern gjennom regulering til spesialområde bevaring innen disse kommunene. Rapporteringen følger dermed ikke departementets definisjon av begrepet verneverdige bygninger, hvor begrepet verneverdig brukes om bygninger hvor det er foretatt en kulturminnefaglig verneverdivurdering, som vist ovenfor. Miljøverndepartementet rapporterer ikke om tap av verneverdige bygninger til Stortinget.

Miljøverndepartementet uttaler i intervju at det har begrenset datagrunnlag for å rapportere til Stortinget om oppnåelse av målet om å minimalisere det årlige tapet av verneverdige bygninger. I og med at det på landsbasis ikke finnes fullstendige kartlegginger av verneverdige bygninger, er det vanskelig å kontrollere måloppnåelsen. Departementet har mangelfull oversikt over taps-situasjonen og årsakene til tap. I intervju uttrykker departementet at det ser behov for at det utvikles vesentlig bedre rapporteringssystemer for å kunne måle det årlige tapet av verneverdige bygninger. Videre sier departementet at mangelfull styringsinformasjon om tap av verneverdige bygninger forsterkes ved at det er utfordringer knyttet til å få tilstrekkelig rapportering fra fylkeskommuner, kommuner og Sametinget (jf. også kapittel 7).

Miljøverndepartementet sier i brev at departementet hittil har tatt utgangspunkt i SEFRAK-registreringene fordi det på landsbasis ikke finnes noe register for verneverdige bygninger. Selv om systemet ikke måler verneverdi, gir det grunnlag for å måle endringstakt og endringsomfang i bygninger fra før 1900 (i Finnmark og Nord-Troms før 1945).⁵⁸

Også Riksantikvaren uttaler i intervju at nasjonalt resultatmål 1 er vanskelig å måle fordi det ikke finnes en total oversikt over verneverdige bygninger eller deres tilstand. Ifølge Riksantikvaren er måloppnåelse på nasjonalt resultatmål 1 i dag urealistisk.

Miljøverndepartementet påpeker i brev at verneverdige bygninger ikke er en fast og endelig definert størrelse som kan kartlegges en gang for alle gjennom landsdekkende registreringer. Verneverdige bygninger er et dynamisk begrep, og hva som anses som verneverdig, endres over tid.⁵⁹

53) Plan- og bygningsloven § 13.

54) St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Miljøverndepartementet. I tillegg finnes følgende resultatindikator: Tallet på fredete bygninger og anlegg og tette trehusmiljø som går tapt i brann.

55) Nasjonalt bygningsregister for kulturminneforvaltningen.

56) I Finnmark og Nord-Troms er grensen 1945.

57) Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram "Gamle hus da og nå – Status for SEFRAK-registrerte bygninger".

58) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

59) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

4.2 Kulturminneforvaltningens ivaretagelse av verneverdige bygninger

4.2.1 Kulturminneforvaltningens strategier for å minimalisere tapet av verneverdige bygninger

I St.meld. nr. 16 (2004–2005), der nasjonalt resultatmål 1 blir presentert av Miljøverndepartementet, omtales ikke tap av verneverdige bygninger eksplisitt. Det presenteres ingen strategi for å minimalisere tapet av verneverdige bygninger i denne stortingsmeldingen eller i senere stortingsmeldinger eller proposisjoner. Dokumentanalysen viser at kulturminneforvaltningen ikke har en samlet strategi for hvordan tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres, eller for en samlet virkemiddelbruk rettet mot å forhindre tap av verneverdige bygninger.

I Miljøverndepartementets tildelingsbrev til Riksantikvaren for 2009 er det ingen nye og særlige oppgaver rettet mot kulturminneforvaltningens virkemiddelbruk for å hindre tap av verneverdige bygninger. Miljøverndepartementet og Riksantikvaren sier i intervju at de løpende oppgavene er sentrale for måloppnåelse når det gjelder nasjonalt resultatmål 1. Riksantikvaren sier at løpende oppgaver knyttet til byggesaksbehandling, nedprioriteres, jf. kapittel 7.1.1.

Intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen viser at hva som anses som en verneverdig bygning, er skjønnsmessig, og at dette endres over tid. Videre viser intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen at det er uklart hva som menes med verneverdige bygninger. Miljøverndepartementet sier i intervju at det er utfordringer knyttet til å avklare, få formidlet og fremmet en konsistent forståelse og bruk av begrepet verneverdige bygninger.

Miljøverndepartementet peker i brev på departementets tiltak rettet mot reduksjon av tap av verneverdige bygninger, jf. faktaboks 1.

Tekstboks 1

Miljøverndepartementets liste over igangsatte og gjennomførte tiltak rettet mot reduksjon av tap av verneverdige bygninger:⁶⁰

- Opprettelse og utvikling av Norsk kulturminnefond (jf. kapittel 4.3.1)
- Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet (jf. kapittel 4.3.3)
- Miljøovervåking (MOV): Tap og endringer av SEFRAK-bygninger i 18 kommuner (jf. kapittel 4.1).
- Prosjekt Nasjonale kulturminneinteresser i by (NIB) (under utvikling)
- Prosjekt Godt fungerende bevaringsområder. Forskning på velfungerende kulturminnemiljøer som er regulert til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven
- Tilskudd til brannsikring av verneverdige, tette trehusmiljø
- Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) (jf. kapittel 5.2.6)
- Kartlegging av nasjonale minoriteters og nyere minoritetsgruppers kulturarv
- Miljøverndepartementet og Riksantikvaren stimulerer til og gir veiledning i utvikling av regionale kulturminneplaner
- Informasjonstiltak rettet mot forvaltningen og eiere av verneverdige bygninger
- Tiltak rettet mot bevaring av verneverdige bygninger i landbruket, i samarbeid med landbrukssektoren (jf. kapittel 4.3.3).

4.2.2 Identifisering av verneverdige bygninger

Store deler av bygningsmassen er ikke kartlagt og vurdert med hensyn til lokal, regional og nasjonal verneverdi.⁶¹ Verneverdige bygninger er bygninger hvor det er foretatt kulturminnefaglige verneverdivurderinger. I den videre framstillingen blir begrepet verneverdige bygninger brukt om bygninger som er kulturminnefaglig vurdert og identifisert som verneverdige.

Ifølge St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), heter det at kommunene etterlyser lett tilgjengelige og godt systematiserte registre for å vise hvilke kulturminneverdier som finnes i den enkelte kommune. Miljøverndepartementet bekrefter i intervju at dette fortsatt er tilfellet i 2008.

Det fremkommer i intervjuundersøkelsen at kulturminneforvaltningen i liten grad har sikret systematiske kartlegginger og kulturminnefaglige vurderinger av bygningsmassen for å identifisere

60) Miljøverndepartementet i brev av 20. august 2008 og 13. mars 2009.

61) Intervjuundersøkelsen og KOSTRA.

Apotekergata i Oslo.

Foto: Arve Kjerheim © Riksantikvaren

verneverdige bygninger. Identifisering skjer gjennom kulturminnefaglige vurderinger av bygninger skjer gjennom plan- og byggesaker som kulturminneforvaltningen får til behandling.

Potensielt verneverdige og fredningsverdige bygninger kan gå tapt som følge av at det ikke er gjennomført systematiske kartlegginger og identifisering av potensielle verneverdige bygninger. Når bygninger ikke er kartlagt og identifisert som verneverdige, vil ikke byggesaker bli sendt til fylkeskommunen fordi fylkeskommunen ikke er identifisert som berørt part. Når saker ikke blir oversendt til fylkeskommunen, kan kommunene fatte vedtak om riving og endring av potensielt verneverdige bygninger uten at kulturminneforvaltningen kjenner til saken. Fylkeskommunen har dermed ikke anledning til å foreta en kulturminnefaglig verneverdivurdering og eventuelt søke å sikre bevaring av bygningen gjennom regulering til spesialområde bevaring eller fredning. Et unntak er byggesaker som medfører vesentlig endring eller riving av bygninger bygd før 1850 som kommunen skal oversende fylkeskommunen for uttalelse.⁶² Dette fordrer at bygningens alder er kjent. Miljøverndepartementet sier at en del kommuner oversender byggesaker til fylkeskommunen når bygninger er SEFRAK-registrert.⁶³

4.2.3 Verneverdige bygninger hjemlet i kommunedelplaner med fokus på kulturminner
Bygninger som er identifisert som verneverdige bygninger bør hjemles i kommunale planer, for

eksempel i kommunedelplaner med fokus på kulturminner, for å søke å ta hensyn til identifiserte kulturminneinteresser.⁶⁴

En kommunedelplan med fokus på kulturminner gir føringer for senere plansaker og byggesaker og gir et grunnlag for oversendelse av byggesaker til fylkeskommunen. Tall fra KOSTRA for 2007 viser at tre av fire kommuner ikke har kommunedelplaner med fokus på kulturminner.⁶⁵ Eksempelvis er det i de tre nordligste fylkene kun 10 av 88 kommuner som har en slik plan, og i Finnmark har kun 1 av 19 kommuner dette. Intervjuundersøkelsen viser at enkelte fylkeskommuner søker å få kommunene til å kartlegge verneverdige bygninger og få disse forankret i kommunedelplaner. Disse fylkeskommunene ser slike planer som nyttige for saksbehandlingen ettersom områder og bygninger er vurdert og definert som bevaringsverdige, og planene er forankret i kommunene gjennom politiske vedtak. I alt 17 av 18 fylkeskommuner svarer i spørreundersøkelsen at kommunene har svært store / store behov for bistand i utforming og oppfølging av kommunedelplaner med fokus på kulturminner.

Flere kommuner i undersøkelsen opplyser at de har foretatt kartlegging av hele eller deler av bygningsmassen i kommunen for å identifisere verneverdige bygninger, uten at dette er hjemlet i kommunale planer. Intervjuundersøkelsen viser at kartlegginger av verneverdige bygninger som ikke er hjemlet i planer, ikke gir føringer for vern av de identifiserte bygningene og videre behandling av plan- og byggesaker. En slik kartlegging gir heller ikke fylkeskommunen et hjemmelsgrunnlag for bruk av innsigelse og påklage. Fylkeskommuner påpeker i intervju at manglende hjemmelsgrunnlag svekker deres mulighet til å sikre bevaring av verneverdige bygninger.

4.2.4 Verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring

Ifølge Innst. S. nr. 227 (2004–2005) bør plan- og bygningslovens bestemmelser om regulering til spesialområde bevaring brukes aktivt som virkemiddel for å sikre kulturminner og kulturmiljøer gjennom bruk.⁶⁶ Det er gjennom regulering til spesialområde bevaring at verneverdige bygninger blir gitt et formelt vern etter plan- og bygningsloven. Regulering til spesialområde bevaring kan benyttes når det primære målet er vern av eksisterende bygninger, anlegg eller andre

62) Kulturminneloven § 25.

63) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

64) Plan- og bygningsloven § 2.

65) Begrepet som brukes i KOSTRA er "planer med fokus på kulturminner".

66) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

kulturminner og kulturmiljøer.⁶⁷ En slik regulering må ha utgangspunkt i at bygninger er identifisert som verneverdige. Regulering til spesialområde bevaring kan brukes til å sikre verneverdige bygninger av både nasjonal, regional og lokal verdi. Områdene kan omfatte enkeltbygninger og hele bygningsmiljøer.⁶⁸ Riksantikvaren, fylkeskommuner og kommuner sier i intervju at verneverdige bygninger i liten grad blir gitt et formelt vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, og at det er et virkemiddel som i liten grad brukes aktivt.

Kulturminneforvaltningens informasjon om hvordan regulering til spesialområde bevaring forvaltes

Det foreligger ingen oversikt over antall reguleringsplaner med spesialområde bevaring for verneverdige bygninger, eller over antall verneverdige bygninger som er gitt et formelt vern. Fylkeskommuners og kommuners rapportering i KOSTRA knyttet til bruk og forvaltning av regulering til spesialområde bevaring, skiller ikke mellom regulering til spesialområde bevaring for verneverdige bygninger, fredete bygninger og fornminner (arkeologiske kulturminner). Kun 4 av 19 fylkeskommuner kan i spørreundersøkelsen gi eksakte tall for antall reguleringsplaner til spesialområde bevaring for verneverdige bygninger innen eget fylke. 10 av 18 fylkeskommuner sier at de ikke har oversikt over hvilke kommuner som har slike reguleringsplaner.

Intervjuundersøkelsen, spørreundersøkelsen og analyser av KOSTRA viser at Miljøverndepartementet ikke har oversikt over i hvilken grad kommunene gir dispensasjoner fra regulering til spesialområde bevaring for verneverdige bygninger og i hvilken grad kulturminneforvaltningen påklager slike vedtak. Videre har ikke departementet oversikt over i hvilken grad det gis tillatelse til omregulering fra regulering spesialområde bevaring for verneverdige bygninger, og i hvilken grad kulturminneforvaltningen fremmer innsigelse mot slike planer.⁶⁹

Miljøverndepartementet har ingen miljøovervåking av verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring som kan gi oversikt over tap av verneverdige bygninger, jf. kapittel 4.1.

67) Miljøverndepartementets planveileder, *Plan og kart etter plan- og bygningsloven*, publisert 21. november 2006.

68) Regulering til spesialområde bevaring kan i tillegg benyttes som reguleringsformål for bygninger som er fredet, samt til å sikre omgivelsene rundt fredete objekter, inkludert arkeologiske kulturminner.

69) Noe av dette rapporteres i KOSTRA, men det skiller ikke mellom regulering til spesialområde bevaring for verneverdige bygninger, fredete bygninger og arkeologiske kulturminner.

Miljøverndepartementet har dermed ikke oversikt over i hvilken grad verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring går tapt.

Utfordringer med å ivareta verneverdige bygninger som er regulert til spesialområde bevaring

Intervjuundersøkelsen, feltundersøkelsen og spørreundersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til å sikre verneverdige bygninger og bygningsmiljøer som er regulert til spesialområde bevaring.

Riving gjennom omregulering

Dersom ikke annet er fastsatt, gjelder det et generelt endrings-, rivings- og nybyggingsforbud innen områder regulert til spesialområde bevaring.⁷⁰ Dersom det foreligger søknad om riving, fordrer dette omregulering i og med at reguleringens formål endres. En omregulering medfører en plansak, og dermed kan fylkeskommunen komme med innsigelse til omreguleringen istedenfor å påklage kommunale vedtak. Intervjuundersøkelsen og feltundersøkelsen viser eksempler på at det gis tillatelse til å rive bygninger (fasadebevaring) gjennom omregulering.

Videre viser intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker innsigelse for å hindre tap av verneverdige bygninger som er regulert til spesialområde bevaring. Fylkeskommunens bruk av innsigelse innen regulering til spesialområde bevaring begrenses av administrativ ledelse eller politisk nivå i fylkeskommunen. Intervjuundersøkelsen

Eksempel på verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring som er tillatt revet/fasadebevart.

Foto: Ingrid T. Norland/Riksrevisjonen

70) Miljøverndepartementets planveileder *Plan og kart etter plan- og bygningsloven*, publisert 21. november 2006.

Foto: Jugendstilcenteret

Foto: Marte K. Schrøder/Riksrevisjonen

Eksempel på utskiftning av originale bygningsdeler på en verneverdig bygning regulert til spesialområde bevaring. Originalt vindu til venstre og kopi til høyre.

viser også at Riksantikvaren ikke konsekvent blir varslet om at nasjonale verdier er truet når fylkeskommunen ikke benytter innsigelse.

Endring og riving gjennom dispensasjon

Det skal prinsipielt ikke dispenseres fra regulering til spesialområde bevaring til riving av bygninger.⁷¹ Riksantikvaren erfarer imidlertid at kommuner i noen tilfeller gir dispensasjon til riving. Intervjuundersøkelsen og feltundersøkelsen viser videre at det blir gitt dispensasjon til endringer av bygninger som reduserer bygningenes autentisitet og verneverdi. Det blir for eksempel gitt dispensasjon til utskiftning av originale materialer og bygningsdeler, utbygging av loft med innsetting av takvindu, utbygging mot gårdsrom og gjenmuring av butikkvindu.

Når kulturminneforvaltningen gir uttalelse som går imot at det skal gis dispensasjon til å rive eller foreta andre tiltak på bygninger som er regulert til spesialområde bevaring, skal det som alminnelig antakelse legges til grunn at det ikke foreligger "særlige grunner" til å gi dispensasjon fra plan.⁷² Kommunen skal dermed anse det som at det ikke er grunnlag for å gi dispensasjon fra reguleringsbestemmelsene. Riksantikvaren erfarer at kommuner vedtar dispensasjoner i strid med kulturminneforvaltningens uttalelse i saken.

71) Riksantikvaren i intervju.

72) Riksantikvaren i intervju.

Intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker påklage for å hindre tap av verneverdige bygninger som er regulert til spesialområde bevaring. Fylkeskommunens bruk av påklage begrenses av administrativ ledelse eller politisk nivå i fylkeskommunen.

Bruk av fredning

Intervjuundersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker fredning når enkeltbygninger som inngår i et helhetlig miljø, er truet. Videre viser intervjuundersøkelsen at kulturminneforvaltningen ikke fremmer fredning av enkeltbygninger gjennom kulturmiljøfredning⁷³ eller ordinær vedtaksfredning⁷⁴ med begrunnelse i bygningens betydning for hele kulturmiljøet. Feltundersøkelsen viser at verneverdige bygninger som følge av dette går tapt i form av riving og endring.

Ulovlige endringer

Intervjuundersøkelsen og feltundersøkelsen viser at verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring endres som følge av ulovligheter. Kommuner og fylkeskommuner opplyser i intervju at det er ressurskrevende for kommuner å avdekke og å følge opp ulovlig utskiftning av originale materialer og brudd på andre søknadspliktige tiltak.

73) Kulturminneloven § 20.

74) Kulturminneloven § 15.

Forfall

Det framkommer også eksempler på at bygninger forfaller og at kommunen ikke pålegger istandsetting av bygningene. Intervjuundersøkelsen viser at forfall blir benyttet som del av argumentasjonen i søknader om dispensasjon og omregulering, inkludert søknader om riving. Videre viser intervjuundersøkelsen at det er utfordrende å sikre antikvarisk vedlikehold av de verneverdige bygningene.

Utforming av regulering til spesialområde bevaring

I spørreundersøkelsen og intervjuundersøkelsen kommer det fram at kommunene har store behov for bistand fra fylkeskommunene ved utformingen av og i forvaltningen av verneverdige bygninger regulert til spesialområde bevaring.

Gjennom reguleringsbestemmelser for regulering til spesialområde bevaring bør det fastsettes hva som skal bevares, hva som kan foretas av endringer innen området, og under hvilke forutsetninger. Bestemmelsene om bevaring skal være faglig begrunnet, og reguleringsplanen bør utformes i samråd med kulturminneforvaltningen.⁷⁵ Intervjuundersøkelsen viser at når reguleringsbestemmelsene er uklart formulert og åpner for skjønn som følge av at de inkluderer mange bestemmelser med "bør" og få bestemmelser med "må", er det vanskelig å sikre de regulerte bygningene et tilstrekkelig vern.

4.2.5 Kulturminneforvaltningens bruk av innsigelse

Planer utformes og brukes for å styre arealbruken og utbyggingen i kommunene. Planer som foreslås kan påvirke ivaretagelsen av verneverdige bygninger. Fylkeskommunen skal gjennom aktiv medvirkning i kommunale planprosesser bidra til at nasjonale og viktige regionale kulturminneinteresser ivaretas. Der kommunen ikke tar nødvendige hensyn til kulturminneinteressene, kan fylkeskommunen fremme innsigelse. Muligheten til å reise innsigelser (innsigelsesinstituttet) er et viktig og nødvendig redskap for å sikre at nasjonale og viktige regionale interesser blir ivaretatt i kommunale planer.⁷⁶ Dokument nr. 3:11 (2006–2007) *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge* viser at innsigelsesinstituttet, når det benyttes, er et effektivt virkemiddel for å ivareta nasjonale og regionale interesser.

75) Miljøverndepartementets planveileder, *Plan og kart etter plan- og bygningsloven*, publisert 21. november 2006.

76) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

Fylkeskommunen kan fremme innsigelse hvis planforslaget er i strid med regionale og nasjonale mål og føringer og overordnede kommunale planer. Dersom kulturminneforvaltningen fremmer innsigelse mot en plan, kan ikke planen eller de deler av planen som innsigelsen berører, vedtas av kommunen før fagmyndigheten og kommunen er enige. Dersom enighet ikke oppnås, avgjøres saken hos Miljøverndepartementet.⁷⁷

Fylkeskommunene mottok i 2007 totalt 5266 planer som berører fredete og verneverdige bygninger, og det ble fremmet totalt 34 innsigelser av fylkeskommunene i disse plansakene.⁷⁸ Dette tilsvarer 0,6 prosent. Fem fylkeskommuner fremmet ikke innsigelse i plansaker i 2007.

I spørreundersøkelsen svarer 17 av 19 fylkeskommuner at innsigelse i svært liten grad, i liten grad eller i noen grad benyttes. Av disse svarer 11 fylkeskommuner at dette skyldes at det er lite ønskelig fra administrativ ledelse og/eller politisk nivå å bruke innsigelse.⁷⁹ En fylkeskommune svarer at de benytter innsigelse i svært stor grad. I intervju svarer denne fylkeskommunen at en grunn til dette er at kulturminnefaglig avdeling i fylkeskommunen selv forvalter dette virkemiddelet.

Miljøverndepartementet opplyser i intervju at departementet er av den oppfatning at det varierer i hvilken grad fylkeskommunens politiske nivå prioriterer kulturminnearbeidet. Siden fylkeskommunen og kommunene er selvstendige politiske nivåer, er det ifølge departementet mange fylkeskommuner som er tilbakeholdne med å reise innsigelse etter plan- og bygningsloven og med å fremme midlertidig fredning etter kulturminneloven.

Varslingsplikt når nasjonale verneverdier berøres og fylkeskommunen ikke fremmer innsigelse

Dersom nasjonale kulturminneinteresser er berørt i plansaker som fylkeskommunen behandler, og innsigelse ikke blir fremmet på tross av at den faglige tilrådingen i saken tilsier det, skal fylkeskommunen varsle Riksantikvaren.⁸⁰

77) Prinsippet om kommunal egengodkjenning av planer og innsigelsesinstituttet ble innført med plan- og bygningsloven av 1985 og avløst av ordningen med at alle reguleringsplaner skulle sendes Miljøverndepartementet for stadfestelse og godkjenning etter bygningsloven av 1965, jf. Ot.prp. nr. 56 (1984–1985).

78) Spørreundersøkelsen *En fylkeskommune oppgir ikke antall innsigelser*. Oslo kommune er ikke inkludert.

79) For de som svarer i noen grad, er spørsmålet hva som er hovedutfordringen for bruk av innsigelse.

80) Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), jf. § 3.

Riksantikvaren kan fremme innsigelse til planer der nasjonale interesser er truet og fylkeskommunen ikke fremmer innsigelse.⁸¹ Varslingsplikten omfatter kun nasjonale interesser. Regionale og lokale kulturminnehensyn faller ikke inn under denne ordningen. Riksantikvaren er også innsigelsesmyndighet i Oslo kommune. Byantikvaren i Oslo kan oversende innstilling om bruk av innsigelse til Riksantikvaren.

I 2008 mottok Riksantikvaren ni innsigelsessaker fra fylkeskommunene i tråd med varslingsplikten og som berører verneverdige bygninger. Riksantikvaren sier i intervju at det er usikkerhet knyttet til hvorvidt fylkeskommunene faktisk varsler Riksantikvaren i innsigelsessaker som involverer nasjonale interesser hvor fylkeskommunene selv ikke fremmer innsigelse.

Riksantikvaren fremmet totalt syv innsigelser vedrørende verneverdige bygninger i 2008.⁸²

4.2.6 Kulturminneforvaltningens bruk av påklaging av enkeltvedtak

Fylkeskommunen og Riksantikvaren kan påklage kommuners enkeltvedtak etter plan- og bygningsloven dersom vedtaket direkte berører kulturminneforvaltningens område.⁸³

I byggesaker som blir oversendt fylkeskommunen, kan fylkeskommunen gjennom sin uttalelse fraråde kommunen å fatte vedtak. Dersom fylkeskommunens uttalelse ikke tas til følge, kan fylkeskommunen fremme klage når vedtaket er i strid med regionale og nasjonale mål og føringer, overordnede kommunale planer og dersom det er gjort saksbehandlingsfeil. Klager behandles og avgjøres av Fylkesmannen.

I spørreundersøkelsen svarer 13 av 19 fylkeskommuner at de i svært liten grad og i liten grad bruker muligheten til å påklage kommunale dispensasjonsvedtak som berører nyere tids kulturminner.⁸⁴ Åtte fylkeskommuner fremhevet at dette er et virkemiddel som er lite ønskelig fra administrativ ledelse og/eller politisk nivå.

Tall fra KOSTRA for 2007 viser at fylkeskommunene behandlet 7566 søknader om dispensasjon fra plan.⁸⁵ Fylkeskommunen har i 222 av disse sakene frarådet kommunene å gi dispensasjon av hensyn til nyere tids kulturminner.

Tall hentet fra KOSTRA viser at fylkeskommunene i 2007 fremmet totalt 8 klager mot kommunale dispensasjonsvedtak knyttet til nyere tids kulturminner. I 2007 har 13 av 18 fylkeskommuner ikke benyttet påklaging.⁸⁶

Riksantikvaren uttaler i intervju at fylkeskommunene har begrenset med ressurser til å påklage dispensasjonsvedtak i kommunene. Slike saker mobiliserer sterke interesser, og fylkeskommunen må legge mye ressurser inn i hver enkelt sak.

Varslingsplikt når nasjonale verneverdier berøres og fylkeskommunen ikke fremmer klage

Fylkeskommunen har plikt til å varsle Riksantikvaren dersom det ikke fremmes klage i byggesaker som berører nasjonale interesser, og den faglige tilrådingen tilsier at påklage bør benyttes.⁸⁷ Riksantikvaren har klageadgang der nasjonale verneverdier er truet, og hvor fylkeskommunene ikke påklager. Riksantikvaren er i tillegg påklagemyndighet i Oslo kommune. Byantikvaren kan oversende innstilling om bruk av påklage til Riksantikvaren.

I 2008 mottok Riksantikvaren fire klagesaker fra fylkeskommunene i tråd med varslingsplikten og som berører verneverdige bygninger. Riksantikvaren mottok videre fem byggesaker fra Oslo kommune med henstilling om bruk av påklage. I 2008 fremmet Riksantikvaren totalt tre klager mot kommunale vedtak vedrørende verneverdige bygninger.⁸⁸

Riksantikvaren sier i intervju at det er ressurskrevende å påklage kommunale vedtak og følge opp klagesaker etter plan- og bygningsloven.

4.2.7 Sikring av vedlikehold av verneverdige bygninger

Ifølge plan- og bygningsloven § 89 skal eier sørge for at byggverk og installasjoner holdes i slik stand at fare eller vesentlig ulempe ikke oppstår for person eller eiendom, og slik at det ikke virker skjemmende i seg selv eller i forhold til omgivelsene. Kommunene kan pålegge eier vedlikehold av bygninger dersom bestemmelsen ikke overholdes. Kommunal- og regionaldepartementet sier at kommunene skal kunne stille strengere krav til sikring av nødvendig vedlikehold på bygninger som er regulert til spesialområde

81) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

82) Tall fra Riksantikvaren.

83) Plan- og bygningsloven § 15.

84) Kan inkludere både fredete og verneverdige bygninger.

85) Plan- og bygningsloven § 7.

86) Oslo kommune er ikke inkludert. Riksantikvaren har påklagemyndighet i Oslo kommune.

87) Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), jf. § 3.

88) Tall fra Riksantikvaren.

Eksempel på en verneverdig bygning, regulert til spesialområde bevaring, som forfaller.

Foto: Marte K. Schrøder/Riksrevisjonen

bevaring enn til bygninger forøvrig.⁸⁹ Fylkeskommunen kan ikke pålegge eiere av verneverdige bygninger å gjennomføre istandsetting, men den kan gi kommunene råd om hvordan § 89 skal benyttes.⁹⁰

Intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen viser at kommunene gjennomgående ikke pålegger eiere vedlikehold av verneverdige bygninger.⁹¹ Et unntak er Oslo kommune som har initiert et eget prosjekt med det formål å sikre nødvendig vedlikehold av bygninger, inkludert verneverdige bygninger, gjennom bruk av plan- og bygningsloven § 89. Samtidig svarer Oslo kommune i spørreundersøkelsen at de har stort behov for bistand i bruk av denne bestemmelsen.

Kommunene sier at bruk av plan- og bygningsloven § 89 er en tung prosess som krever store ressurser fra kommunen og oppfølging over lang tid. I den grad kommunene vurderer å benytte § 89, er det i situasjoner som medfører fare for liv

og helse, og ikke for å ivareta verneverdige bygninger.

Riksantikvaren sier i intervju at direktoratet ikke har oversikt over hvordan kommunene benytter § 89 til å pålegge vedlikehold av verneverdige bygninger. Riksantikvaren har inntrykk av at kommunene i liten grad bruker bestemmelsen.

4.3 Tilskudd til verneverdige bygninger

4.3.1 Tilskudd fra Norsk Kulturminnefond

Norsk Kulturminnefond ble i 2002 opprettet som et virkemiddel for å stimulere til økt verneinnsats fra eiere og næringsliv og for å snu en negativ tapsutvikling.⁹² Norsk Kulturminnefonds formål er å gi tilskudd til verneverdige og fredete kulturminner og kulturmiljøer. Fondskapitalen i 2002 var 200 mill. kroner, mens den i 2009 er økt til 1,2 mrd. kroner. Avkastningen av kapitalen skal nyttes til tilskudd og til forvaltning av

89) Kommunal- og regionaldepartementet i uttalelse i sak 91/6363.

90) Riksantikvaren i intervju.

91) Plan- og bygningsloven § 89.

92) Innst. S. nr. 225 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 63 (2001–2002) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002*.

tilskuddsmidlene. Årlig avkastning er 43,7 mill. kroner i både 2008 og 2009.⁹³

Identifisering av verneverdige bygninger

Norsk Kulturminnefond uttaler i intervju at verneverdige bygninger som det blir søkt om midler til, enten skal være definert bevaringsverdig av antikvarisk myndighet, regulert til spesialområde bevaring eller ligge i områder hvor verneformålet omfatter kulturminneverdier.

Søknader til Norsk Kulturminnefond bør inkludere en kulturminnefaglig vurdering av prosjektet og gjeldende bygning. En slik uttalelse kan komme fra Riksantikvaren, fylkeskommunen, byantikvar, museer, bygningsvernsentre eller andre med nødvendig kompetanse. Norsk Kulturminnefond kan imidlertid ikke sette obligatorisk krav til slik vurdering da fondet ikke kan forvente at nevnte aktører har mulighet til å imøtekomme ønsket. Norsk Kulturminnefond sier at bygninger i liten grad er vurdert av antikvarisk myndighet. For bygninger uten medfølgende vurdering fra antikvarisk myndighet foretar Norsk Kulturminnefond en skjønsmessig vurdering av søknaden gjennom oppnevnte faggrupper med eksterne fagrådgivere.

I 2008 ble det bevilget 24,8 mill. i tilskudd til verneverdige bygninger av totalt 40,5 mill. kroner. Det ble gitt tilsagn om tilskudd til 29 bygninger regulert til spesialområde bevaring og 100 bygninger som på ulike måter er definert som bevaringsverdige.⁹⁴

Utestående tilsagn

Tall fra Norsk Kulturminnefond viser at det for perioden 2003–2008 er gitt totalt 635 tilsagn på til sammen 113,7 mill. kroner. 68 prosent av tilsagnene er ikke avsluttet. Ifølge hovedinstruks for Norsk Kulturminnefond kan summen av utestående tilsagn ikke overstige akkumulerte årlige tildelinger fra Miljøverndepartementet med fradrag for foretatte utbetalinger og avsetninger til drift.⁹⁵ Norsk Kulturminnefond har 58 mill. kroner i utestående tilsagn, mens totale akkumulerte tildelinger for 2008 er 47 mill. kroner.⁹⁶

4.3.2 Fylkeskommunen og tilskudd til verneverdige bygninger

Frem til 2002 ga Riksantikvaren tilskudd til verneverdige bygninger gjennom fylkeskommunene.⁹⁷ Riksantikvaren gir i dag ikke slike tilskuddsmidler.⁹⁸ Spørreundersøkelsen viser at 14 av 19 fylkeskommuner i 2008 har egne tilskuddsmidler til verneverdige bygninger. Intervjuundersøkelsen viser at de fem fylkeskommunene som ikke har egne tilskuddsmidler til verneverdige bygninger, ser et behov for dette. Disse fylkeskommunene mener de mangler et viktig virkemiddel for å hindre tap av verneverdige bygninger, og fylkeskommunene påpeker at selv små midler har stor effekt på eiers innsatsvilje for å ta vare på verneverdige bygninger. For de 14 fylkeskommunene som har egne tilskuddsmidler, utgjør dette til sammen 8,6 mill. kroner.

4.3.3 Andre midler til verneverdige bygninger

Miljøverndepartementet sier i brev at Verdiskapingsprogrammet for kulturminner er ett av de større tiltak og nybrottsarbeid som er satt i gang av departementet for å følge opp St.meld. nr. 16 (2004–2005). I stortingsmeldingen er dette presentert som en ny vinkling for ivaretagelse og bruk av både enkeltbygninger og større kulturmiljøer.⁹⁹ Verdiskapingsprogrammet har som mål å gi kunnskap om hvordan kulturminner, kulturmiljøer og landskap kan gi grunnlag for verdiskaping. Fram til og med 2010 er programmet i en pilotfase som omfatter elleve pilotprosjekter. Disse dekker hele landet og omfatter i ulik grad bygninger.¹⁰⁰ I perioden 2006–2008 har totalt 50,3 mill. kroner gått til de 11 pilotprosjektene. Av dette er 22,7 mill. kroner midler fra Norsk Kulturminnefond, jf. 4.3.1. Budsjettet for 2009 er på 28,4 mill. kroner, derav kroner 10 mill. fra Norsk Kulturminnefonds midler.¹⁰¹ I de 11 pilotprosjektene gjennomføres det i ulik grad restaurerings- og skjødselstiltak. Følgeevalueringen til Verdiskapingsprogrammet viser at det foreløpig i mindre grad har vært fokusert på næringsutvikling.¹⁰²

93) St. prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*, jf. Innst. S. nr. 105 (2008–2009). Inkluderer midler til Verdiskapingsprogrammet.

94) Tall fra Norsk Kulturminnefond. Inkluderer midler til Verdiskapingsprogrammet.

95) Statsbudsjettets kap. 1429. Punkt 4.3.4 i hovedinstruks fastsatt av Miljøverndepartementet den 22. desember 2004.

96) Tall fra Norsk Kulturminnefond per 31. desember 2008.

97) Kap. 1429 post 72.2 *Vern og sikring av fredete og bevaringsverdige bygninger og anlegg (nå Vern og sikring av freda bygningar og anlegg)*.

98) For post 72.4 Kystkultur er det fremdeles mulighet for kulturminner som ikke er fredet, men som er i fredningsklasse, å komme i betraktning. Videre gir Riksantikvaren tilskudd til åtte av ti prioriterte tekniske og industrielle anlegg som ikke er fredet. Både tilskudd gitt gjennom verdiskapningsprogrammet og verdensarvstedene kan omfatte verneverdige bygninger.

99) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

100) St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

101) St.prp. nr. 1 (2005–2006) – (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

102) Verdiskapingsprogrammet for kulturminner, Årsrapport 2007, Telemarkforskning – Bø (TF-notat nr. 11/2008).

Miljøverndepartementet sier i brev at Landbruks- og matdepartementet er det viktigste andre departementet med hensyn til virkemiddelutvikling og virkemiddelbruk for bevaringsverdige bygninger og kulturmiljøer i landbruket. Departementet framhever Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) som et sentralt virkemiddel for fredete og verneverdige bygninger.¹⁰³ Evaluering av SMIL viser at kommunene anser ordningen som viktig for istandsetting og restaurering av bygninger i jordbrukets kulturlandskap, spesielt for bygninger som er truet av forfall. Kommunene prioriterer tildeling av midler til søkere som er berettiget produksjonstilskudd over jordbruksavtalen. Videre viser evalueringen at det er et stort behov for kompetanse på kulturminneområdet i kommunene, og at en stor andel av kommunene føler seg usikre på vurderingene av kulturminner som gjøres. Det er liten kontakt mellom kommunene og fylkeskommunene i saker som omfatter verneverdige bygninger.¹⁰⁴

4.4 Vurderinger

Nasjonalt resultatmål 1 om at det årlige tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres og ikke overstige 0,5 prosent årlig innen 2020, er av Miljøverndepartementet operasjonalisert i en resultatindikator som ikke spesifikt omhandler verneverdige bygninger. Miljøverndepartementet har ikke informasjon om tap av verneverdige bygninger. Departementet kan derfor ikke vurdere i hvilken grad nasjonalt resultatmål 1 nås. Videre framkommer det i undersøkelsen at departementet ikke har utarbeidet en samlet strategi for hvordan tapet av verneverdige bygninger skal minimaliseres.

Oversikt over verneverdige bygninger er en forutsetning for å kunne ivareta bygningene. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad har sikret at det blir foretatt systematiske kartlegginger og kulturminnefaglige vurderinger av bygningsmassen for å identifisere verneverdige bygninger. Konsekvensene er at potensielt verneverdige og fredningsverdige bygninger kan gå tapt.

I Innst. S. nr. 227 (2004–2005) påpeker flertallet i komiteen at det er nødvendig å øke bevisstheten om mulighetene til å bruke plan- og bygningsloven til å ta vare på verdifulle kulturminner og kulturlandskap. Bestemmelsene om regulering til

spesialområde bevaring bør ifølge komiteen brukes aktivt som virkemiddel for å sikre kulturminner og kulturmiljøer. Det er gjennom regulering til spesialområde bevaring at verneverdige bygninger er gitt et formelt vern etter plan- og bygningsloven. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet ikke har informasjon om omfanget av bruken av regulering til spesialområde bevaring for å sikre verneverdige bygninger et vern. Det foreligger ikke informasjon om i hvilken grad verneverdige bygninger innen regulering til spesialområde bevaring går tapt som følge av riving, endring og forfall. Videre har ikke departementet informasjon om omfanget av dispensasjoner og omreguleringer innen områder regulert til spesialområde bevaring, og i hvilken grad kulturminneforvaltning i slike saker påklager enkeltsaker og fremmer innsigelse i plansaker.

Undersøkelsen viser også at det er utfordringer knyttet til å sikre bevaring av bygninger og bygningsmiljøer som er regulert til spesialområde bevaring. Tilstanden i enkelte kommuner er undersøkt, og det er indikasjoner på at bygninger i områder regulert til spesialområde bevaring går tapt som følge av tillatelse til omregulering, at det gis dispensasjoner, og som følge av ulovligheter. Videre viser undersøkelsen at innsigelse og påklage i liten grad benyttes for å sikre verneverdige bygninger innen regulering til spesialområde bevaring. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker fredning når enkeltbygninger som inngår i et helhetlig miljø, er truet. Det framkommer at kommunene har store behov for faglig bistand fra fylkeskommunene for å ta i bruk og følge opp virkemiddelet regulering til spesialområde bevaring.

Muligheten til å reise innsigelser er et viktig og nødvendig redskap for å sikre at nasjonale og viktige regionale interesser blir ivaretatt i kommunale planer.¹⁰⁵ Fylkeskommunen kan fremme innsigelse dersom kommunens planforslag er i strid med regionale og nasjonale mål og føringer og overordnede kommunale planer. Videre kan Riksantikvaren fremme innsigelse mot planer der nasjonale interesser er truet og fylkeskommunen ikke fremmer innsigelse. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker innsigelse for å hindre riving eller endring av verneverdige bygninger. Fylkeskommunene mottok i 2007 totalt 5266 planer som berører fredete og verneverdige bygninger, og det ble fremmet totalt 34 innsigelser. Riksantikvaren

103) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

104) *Evaluering av SMIL – Spesielle miljøtiltak i jordbruket*. Statens landbruksforvaltning, Rapport nr. 5/2009.

105) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

mottok i 2008 ni varsler om manglende bruk av innsigelse i fylkeskommunene og fremmet selv syv innsigelser.

i nødvendig grad bruker tilgjengelige virkemidler for å sikre måloppnåelse.

I byggesaker kan fylkeskommunen fraråde kommunen å fatte vedtak. Dersom en slik uttalelse ved et enkeltvedtak ikke tas til følge, kan fylkeskommunen påklage vedtaket. Dersom fylkeskommunen ikke fremmer klage i saker som berører nasjonale interesser, skal Riksantikvaren varsles. Riksantikvaren har da klageadgang. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad bruker påklage for å hindre riving og endring av verneverdige bygninger. Fylkeskommunene behandlet i 2008 i alt 7566 søknader om dispensasjon fra planer. Fylkeskommunene frarådet dispensasjon i 222 av disse og fremmet 8 klager mot dispensasjonsvedtak. I 2008 mottok Riksantikvaren fire varslingsaker fra fylkeskommunene om manglende bruk av påklage. Riksantikvaren fremmet i 2008 tre klager. Det blir vist til at det er ressurskrevende for Riksantikvaren og fylkeskommunene å fremme innsigelse mot planer og å påklage kommunale vedtak. Undersøkelsen viser også at bruk av innsigelse og påklage i fylkeskommunene blir begrenset av at det i noen tilfeller er lite ønskelig fra administrativ ledelse eller politisk nivå i fylkeskommunen.

Ifølge plan- og bygningsloven § 89 skal eier sørge for at byggverk og installasjoner holdes i slik stand at fare eller vesentlig ulempe ikke oppstår for person eller eiendom, og slik at det ikke virker skjemmende i seg selv eller i forhold til omgivelsene. Kommunene kan pålegge eier vedlikehold av bygninger dersom bestemmelsen ikke overholdes. Undersøkelsen viser at kommuner i liten grad pålegger eiere vedlikehold av verneverdige bygninger.

Norsk Kulturminnefond er opprettet som et virkemiddel for å stimulere til økt verneinnsats fra eiere og næringsliv og for å snu en negativ tapsutvikling. Undersøkelsen viser at bygninger som det søkes om midler til gjennom Norsk Kulturminnefond, i liten grad er kulturminnefaglig vurdert. På grunn av manglende kartlegginger og oversikter må Norsk Kulturminnefond foreta egne vurderinger.

På bakgrunn av funnene i undersøkelsen kan det stilles spørsmål om kulturminneforvaltningen har tilstrekkelig styringsinformasjon om hvordan hindre tap av verneverdige bygninger. Videre kan det stilles spørsmål om kulturminneforvaltningen

5 Et representativt utvalg bygninger skal sikres gjennom fredning

Ifølge nasjonalt resultatmål 3 skal den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete bygningene bli bedre, og et representativt utvalg bygninger skal være fredet innen 2020.¹⁰⁶ Representativitet handler om å belyse utviklingen av Norge som samfunn, og det skal belyse hele samfunnets utvikling og historie. Et representativt utvalg er et dynamisk begrep, og hva som anses som fredningsverdige bygninger, endrer seg over tid.¹⁰⁷

Bygninger av nasjonal verdi kan sikres bevaring gjennom fredning etter kulturminneloven. Bygninger er etter visse alderskriterier automatisk fredet, og bygninger kan bli fredet gjennom vedtak hjemlet i kulturminneloven, jf. figur 5.1.

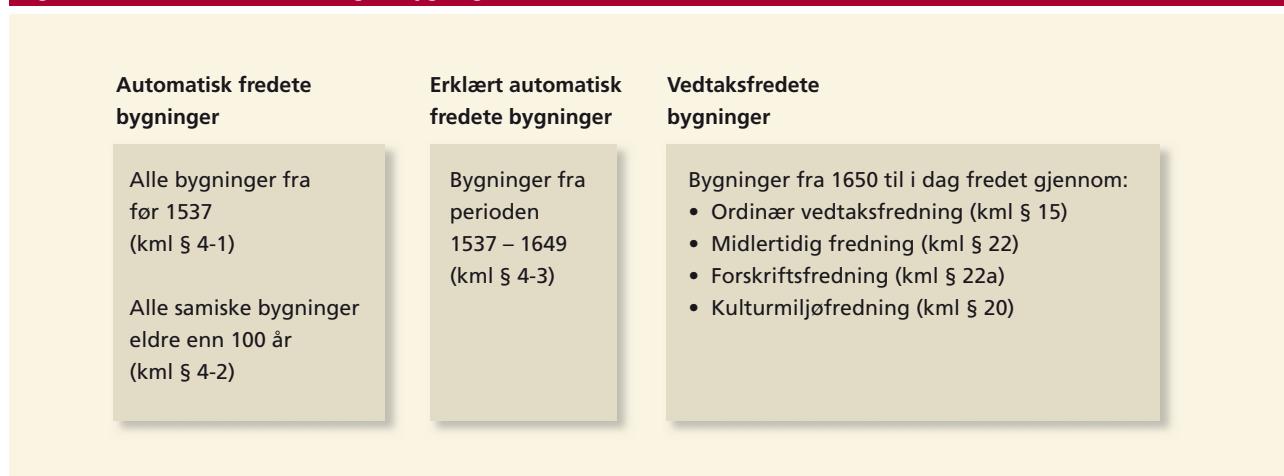
Ut fra bestemte alderskriterier er bygninger automatisk fredet etter kulturminneloven. Bygninger eldre enn 1537 er alle automatisk fredet. Det samme gjelder alle samiske bygninger eldre enn 100 år. Bygninger datert fra perioden 1537–1650 er automatisk fredet når dette er stadfestet av Riksantikvaren. Bygninger fra etter 1650 kan fredes etter kulturminneloven gjennom enkeltvedtak. Bygninger i statlig eie kan fredes gjennom forskrift. Hele bygningsmiljøer kan fredes gjennom kulturmiljøfredning. Bygninger kan også fredes midlertidig.

Det er gjennom såkalte vedtaksfredninger, jf. figur 5.1, og erklæring av bygninger som automatisk fredet at kulturminneforvaltningen kan sikre et representativt utvalg bygninger. Bygninger som er automatisk fredet, er alle ansett å være av nasjonal verdi, uavhengig av type bygning, og det er dermed ikke relevant å vurdere representativitet i forhold til denne gruppen fredete bygninger.

Både Riksantikvaren, fylkeskommunene og Sametinget kan initiere ordinære vedtaksfredninger og midlertidig fredning. Fredninger initiert av fylkeskommunen og Sametinget vedtas/stadfestes av Riksantikvaren.¹⁰⁸ Byantikvaren i Oslo kan initiere fredninger og har ansvaret for å utrede og forberede fredningssaker, mens vedtaket fattes av Riksantikvaren. Bygninger kan også midlertidig fredes dersom nasjonale verdier er truet. Dette medfører at bygningen er underlagt kulturminnelovens bestemmelser for fredete bygninger, men saken er ikke utredet. Forskriftsfredning av bygninger i statens eie og fredning av bygninger gjennom kulturmiljøfredning initieres og gjennomføres av Riksantikvaren. Kulturmiljøfredningene vedtas av Kongen i statsråd. Riksantikvaren er ansvarlig for å erklære bygninger datert fra perioden 1537–1649 som automatisk fredet.

I dette kapitlet blir det først belyst hvordan Miljøverndepartementet har operasjonalisert nasjonalt

Figur 5.1 Ulike former for fredning av bygninger etter kulturminneloven (kml)

106) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

107) Riksantikvaren i intervju.

108) Forskrift om faglig ansvarsdeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785).

resultatmål 3, og muligheten for å måle om den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete bygnin- gene blir bedre. Kapitlet belyser også i hvilken grad kulturminneforvaltningen benytter vedtaks- fredning som virkemiddel. I tillegg belyses hvordan kulturminnelovens bestemmelse om automatisk fredning av bygninger erklært fra perioden 1537–1649 blir fulgt opp.

5.1 Kulturminneforvaltningens mulighet for å vurdere om et representativt utvalg bygninger blir fredet

5.1.1 Miljøverndepartementets operasjonalisering og rapportering

Ifølge nasjonalt resultatmål 3 skal den geogra- fiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tids- messige bredden i de varig vernete kulturmin- nene og kulturmiljøene bli bedre, og et represen- tativt utvalg skal være fredet innen 2020. Inter- vjuundersøkelsen viser at det ikke er foretatt en avklaring av hva som menes med begrepet "et representativt utvalg" slik det foreligger i målfor- muleringen.

Resultatmålet er av Miljøverndepartementet ope- rasjonalisert i følgende arbeidsmål og resultatindikatorer:¹⁰⁹

<i>Arbeidsmål:</i>	Utarbeide overordnet fredningsstrategi for nye fredninger frem til 2020
<i>Resultatindikatorer:</i>	Økning i antallet frednin- ger innenfor svakt repre- senterte hovedgrupper Tallet på landsverneplaner med gjennomførte for- skriftsfredninger

Resultatindikatorene omhandler økning i svakt representerte hovedgrupper og fredning av offent- lige bygninger gjennom forskriftsfredninger, og ikke fredningsmassens sammensetning som helhet. Slik Miljøverndepartementet har utformet resultat- indikatorene, gjenspeiler disse det forrige målet. Det ble vedtatt i 2000, og endret i 2005¹¹⁰:

"Den geografiske, sosiale, etniske og tidsmes- sige bredden i varig vernede kulturminner og kulturmiljøer skal bedres, slik at svakt repre- senterte og manglende hovedgrupper er repre-

sentert med flere objekter innen 2004 (i forhold til 1998-nivået)."

Dokumentanalyse viser at Miljøverndeparte- mentet ikke har endret resultatindikatorene siden målet fra 2000. Miljøverndepartementet har i 2008 ikke rapportert til Stortinget på disse resul- tatindikatorene.¹¹¹ I 2008 rapporteres det kun på arbeidsmålet, hvor det blir pekt på at det ikke er utarbeidet en strategisk plan for gjennomføring av nye fredninger.

Når det gjelder oppfyllelse av resultatmål 3, uttaler Riksantikvaren i intervju at det ikke vil foreligge noen fullstendig fredningsliste i 2020, men fred- ningsmassen vil være mer representativ enn i dag.

Miljøverndepartementet peker i brev på at ut fra et kulturminnefaglig ståsted må fredningslisten være dynamisk, og nye objekter vil supplere listen.¹¹²

5.1.2 Oversikt over fredningsmassens sammensetning

Oversikt over hva som er fredet, det vil si fred- ningsmassens sammensetning, er kulturminnefor- valtningens grunnlag for å kunne vurdere i hvilken grad et representativt utvalg bygninger blir sikret gjennom fredning, og for å kunne rap- portere på måloppnåelse.¹¹³ I lys av nasjonalt resultatmål 3 er det behov for å ha oversikt over fredete bygningers geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige tilknytning, og det er behov for å kunne se bygningers ulike kjennetegn i sammenheng.¹¹⁴

Som ledd i denne undersøkelsen er det gjennom- ført en analyse av fredningsmassen med utgangs- punkt i hvordan fredete bygninger er registrert i kulturminneforvaltningens database Askelad- den.¹¹⁵ Analysen er gjennomført i dialog med Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. Askeladden skal inneholde oversikt over alle fredete bygninger i Norge. Analysen viser at det er en del svakheter knyttet til registreringene i Askeladden, og at det er vanskelig å få oversikt over fredete bygningers geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige tilknyt- ning. Dette innebærer også utfordringer for å kunne se bygningers ulike kjennetegn i sammen- heng. Følgende svakheter knyttes til Askeladden

111) St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

112) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

113) Miljøverndepartementet i intervju.

114) Norsk institutt for kulturminneforskning i rapport til Riksrevisjonen.

115) Analysen er gjennomført av Norsk institutt for kulturminneforskning på oppdrag fra Riksrevisjonen.

109) St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

110) Jf. henholdsvis St.meld. nr. 8 (1999–2000) *Regjeringens miljøvernpoli- tikk og rikets miljøtilstand*, jf. Innst. S. nr. 256 (1999–2000) og St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005).

som analyse- og rapporteringsverktøy for nasjonalt resultatmål 3:

Manglende datering av bygninger:

Analysen viser at 17 prosent av alle vedtaksfredete bygninger er udaterte i Askeladden.¹¹⁶ Videre viser analysen at eksisterende dateringer i Askeladden gir begrenset analysemulighet i og med at 66 prosent av de daterte bygningene kun er tidfestet etter århundre. Informasjon i fredningsdokumenter viser at flere udaterte bygninger er daterbare, og daterte bygninger er mer nøyaktig daterbare enn etter århundre, men dette er ikke registrert i Askeladden.

Manglende registreringsmuligheter av bygningers sosiale og etniske tilknytning:

Analysen viser at det ikke er mulig å registrere fredete bygningers sosiale og etniske tilknytning i Askeladden. Det er heller ikke mulig å registrere og identifisere fredete bygninger etter tilknytning til de nasjonale minoritetene kvener, jøder, skogfinner, rom/sigøynere og romanifolk/tatere. Det er videre ikke mulig å registrere og identifisere vedtaksfredete samiske bygninger som samiske.

Manglende analysemuligheter for geografisk tilknytning:

I Askeladden blir fredete bygninger registrert etter kommune og fylke. Bygningers tilknytning til andre geografiske særtrekk som for eksempel kyst, innland, by eller land, finnes det ingen direkte registrerings- eller analysemulighet for i databasen.

Miljøverndepartementet opplyser i brev at informasjon i Askeladden kan bearbeides og kombineres med andre kilder, som for eksempel Statistisk Sentralbyrås tettstedsoversikt for uttrekk av relevant geografisk styringsinformasjon.¹¹⁷

Fredet kvensk bedehus i Finnmark.

Foto: Riksantikvaren

116) Tall fra Riksantikvaren.

117) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

Stabbur fra Bjåland søndre, Kvitseid kommune.

Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

Uklare registreringsmuligheter for bygningers næringsstilknytning:

Analysen viser at Askeladden har flere registreringsmuligheter som delvis peker på bygningers nærings- og virksomhetsmessige tilknytning.¹¹⁸ Det er derimot uklart hvordan de ulike registreringsmulighetene skal forstås. Det finnes ingen egen instruks for registrering i Askeladden, og ingen informasjon om hvordan de ulike kategoriene skal forstås og benyttes. Informasjon i fredningsdokumenter viser at tilgjengelige opplysninger om nærings- og virksomhetsmessig tilknytning ikke gjenspeiles i Askeladden.

Riksantikvaren sier i intervju at Askeladden ikke er søkbar for alle opplysningene som Riksantikvaren har behov for. Det er derfor behov for en ny versjon med bedre muligheter for uthenting av data fra registeret.¹¹⁹

5.2 Sikring av et representativt utvalg bygninger gjennom fredning

5.2.1 Oversikt over bygningsmassen

Informasjon om bygningsmassen og utviklingen i denne er et sentralt utgangspunkt for å kunne

118) Kategoriene lokalitetsart, art, kategori, opprinnelig funksjon, nåværende funksjon, hovedgruppe og byggtipe. Byggtipe importeres direkte fra GAB/Matrikkelen, funksjon følger SOSI-standard (Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009).

119) En ny versjon av Askeladden med bedre muligheter for uthenting av data er i 2009 under utvikling, Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

vurdere behovet for fredning for å sikre bygninger som belyser den helhetlige utviklingen av Norge som nasjon.

Oversikt over tapssituasjonen i bygningsmassen
Kulturminneforvaltningen har ikke oversikt over tapssituasjonen i bygningsmassen. Det er vanskelig å få god statistikk over antall rivinger/bortfall av bygninger gjennom eksisterende nasjonale bygningsregistre. Statistisk sentralbyrå opplyser i intervju at bygningsregistret GAB ikke gir data av god nok kvalitet til å kunne vurdere det årlige tapet av bygninger.¹²⁰ Riksantikvaren opplyser i intervju at de eksisterende registrene, SEFRAK og GAB, ikke gir tilstrekkelig oversikt over tap og endring av verneverdige bygninger, og at kulturminneforvaltningen dermed ikke har et tilstrekkelig utgangspunkt for å kartlegge bygningstyper som er aktuelle å få inn i fredningsmassen. Videre sier Riksantikvaren at fredning i dag gjennomføres på bakgrunn av skjønnsmessige vurderinger hos fylkeskommunen og Riksantikvaren.

Store deler av bygningsmassen er ikke kulturminnefaglig vurdert, og som vist i kapittel 4 får dette konsekvenser for hvilke enkeltsaker kulturminneforvaltningen får til behandling og dermed i hvilken grad fredning kan vurderes når bygninger er truet. Kulturminneforvaltningen får ikke byggesaker til behandling med mindre forvaltningen er identifisert som berørt part. Et unntak er i saker som berører bygninger som er bygd før 1850, som ifølge kulturminneloven skal oversendes kulturminneforvaltningen for uttalelse, uavhengig av om verneverdier er identifisert.¹²¹ Dette forutsetter at bygningers alder er avdekket, og intervjuundersøkelsen viser at dette skjer tilfeldig.

Videre sier Miljøverndepartementet at for å bedre sammensetningen av fredningsmassen i lys av nasjonalt resultatmål 3, er det behov for å gjennomføre fredninger av bygninger som er bygd etter 1850, jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005) og Innst. S. nr. 277 (2004–2005). Varslingsplikten gir ikke kulturminneforvaltningen mulighet til å få saker som berører bygninger som er bygd etter 1850, slik at nasjonale verdier kan identifiseres og eventuelt sikres gjennom fredning. Videre viser intervjuundersøkelsen at meldeplikten for bygninger før 1850 ikke er tilpasset de nordligste fylkene i og med at det her er en relativt liten andel bygninger fra denne perioden. Dette får for

eksempel konsekvenser for bevaring av gjenreisningsbebyggelsen etter annen verdenskrig i de nordligste fylkene.

Oversikt over tap av verneverdige bygninger
Kapittel 4 viser at kulturminneforvaltningen har begrenset oversikt over tap av verneverdige bygninger av nasjonal verdi. Både Miljøverndepartementet og Riksantikvaren uttaler i intervju at manglende oversikt over den verneverdige bygningsmassen og dens tilstand utgjør en risiko for manglende måloppnåelse for nasjonalt resultatmål 3.

Riksantikvaren understreker at ivaretagelse av verneverdige bygninger og en minimalisering av det årlige tapet av verneverdige bygninger er en forutsetning for å kunne sikre et representativt utvalg bygninger gjennom fredning.

Miljøverndepartementet sier i intervju at det ukontrollerte tapet av verneverdige bygninger, det vil si tap som kulturminneforvaltningen ikke fanger opp, og som dermed ikke kan sikres gjennom strakstiltak, er en utfordring for å kunne sikre et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer.

5.2.2 Utforming av fredningsstrategi

Ifølge St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), skal det utarbeides en overordnet fredningsstrategi som skal legge rammer og kriterier for nye fredninger fram til 2020. Det er foreløpig ikke utarbeidet en slik strategi. Miljøverndepartementet ber i tildelingsbrevet til Riksantikvaren i 2007 og i 2008 om at det utarbeides et grunnlag for oppstart av arbeidet med ny fredningsstrategi. I både 2007 og 2008 viser Riksantikvaren til at direktoratet ikke har kapasitet til å gjennomføre dette.¹²² Riksantikvaren sier i intervju at direktoratet på grunn av manglende kapasitet og ressurser ikke har hatt anledning til å arbeide systematisk med nasjonalt resultatmål 3.

Ifølge St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), skal det dessuten settes i gang egne prosjekter for systematisk å utarbeide landsdekkende verneplaner og fredningsprogrammer som sikrer varig vern av et bredere utvalg kulturminner og kulturmiljøer. Intervjuundersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen etter St.meld. nr. 16 (2004–2005) ikke har utformet landsdekkende verneplaner og fredningsprogrammer for å sikre en fredningsmasse med større

120) Nasjonalt register og informasjonssystem med data om landets grunneiendommer, adresser og bygninger. GAB overføres nå til Matrikkelen.

121) Kulturminneloven § 25.

122) Riksantikvarens årsrapport for 2007 og foreløpig årsrapport for 2008.

geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde.

Riksantikvaren og fylkeskommunene sier at gjennomføring av ordinære vedtaksfredninger i dag ikke skjer gjennom en planmessig vurdering av potensielle nye fredninger som kan bedre fredningsmassens sammensetning, men at det skjer gjennom enkeltsaksbehandling.¹²³ Fredning igangsettes i all hovedsak når bygninger er truet, ofte gjennom midlertidig fredning. Både Riksantikvaren og fylkeskommunene sier i intervju at en gjerne vil være i stand til å komme inn forut for disse akutte sakene. Dette er konfliktfylte saker som krever mer ressurser enn planlagte fredninger, og det er større usikkerhet knyttet til hvordan eieren vil sikre bevaring av den fredete bygningen på lang sikt.

Miljøverndepartementet sier i brev at gjennomføring av vedtaksfredninger i dag skjer basert på Riksantikvarens kunnskap og oversikt, og et viktig vurderingskriterium er hvordan fredningen kan bidra til å bedre fredningsmassens sammensetning.¹²⁴

Videre sier departementet at de to pågående satsingene på fredningsgjennomgangen og tilstandsregistreringen knyttet til vedtaksfredete bygninger i privat eie, er del av informasjonsinnhentingen som vil danne et viktig grunnlag for å lage en ny og oppdatert fredningsstrategi. Fredningsgjennomgangen omfatter 35 prosent av alle fredete bygninger registrert i Askeladden, og har som formål å gjennomgå alle fredninger vedtatt før 1978 for å klargjøre fredningens formål og omfang.¹²⁵ Tilstandsregistreringen av vedtaksfredete bygninger i privat eie omfatter halvparten av fredningsmassen som er registrert i Askeladden (jf. kapittel 6.2.1), derav 86 prosent av bygningene som inngår i fredningsgjennomgangen.

5.2.3 Bruk av ordinær vedtaksfredning og midlertidig fredning

Et av statens viktigste virkemidler i kulturminnepolitikken er fredning etter kulturminneloven.¹²⁶ Loven gir hjemmel til å frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. I fredningsvedtaket kan alle typer tiltak som er egnet til å motvirke formålet med

fredningen, forbys, eller på annen måte reguleres. I Innst. O. nr. 45 (1977–1978), jf. Ot. prp. nr. 7 (1977–1978) *Om lov om kulturminner*, anser komiteen midlertidig fredning som et hensiktsmessig hjelpemiddel i kulturminnearbeidet og vil be om at denne adgangen nyttes aktivt særlig i de tilfeller der en står ovenfor uomgjørnlige endringer.

Fylkeskommunene fremmet til sammen fem ordinære vedtaksfredninger og to midlertidige fredninger i 2008.¹²⁷ I spørreundersøkelsen svarer 13 av 19 fylkeskommuner at de i svært liten grad / i liten grad initierer *ordinære vedtaksfredninger*. På spørsmål om hva som er hovedutfordringene ved bruk av ordinære vedtaksfredninger, svarer 18 av 19 fylkeskommuner at fredningsprosessen er ressurskrevende, og at fylkeskommunen mangler ressurser til å starte opp slike prosesser. Dette bekreftes i intervjuundersøkelsen.

Når det gjelder *midlertidig fredning*, svarer 17 av 19 fylkeskommuner i spørreundersøkelsen at de benytter dette i svært liten grad / i liten grad. I alt 8 av 18 fylkeskommuner framhever manglende ressurser som en hovedutfordring ved bruk av midlertidig fredning. Dette er også noe fylkeskommunene påpeker i intervju. Bruk av midlertidig fredning avveies i forhold til om fylkeskommunene har kapasitet til å gjennomføre fredningen i etterkant av den midlertidige fredningen. Videre svarer 7 av 18 fylkeskommuner at en hovedutfordring er at midlertidig fredning er et lite egnet virkemiddel. Midlertidig fredning er konfliktfylt og er et dårlig utgangspunkt for videre samarbeid med eier.

Fredet interiør fra Søndre Brekke herregård, Telemark museum.

Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

123) Kulturminneloven § 15.

124) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

125) Notat utarbeidet av Riksantikvaren: Gjennomgang av vedtaksfredninger og slutføring av påbegynte fredninger, prosjektforslag datert 16. desember 2005.

126) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr 16 (2004–2005).

127) Tall fra Riksantikvaren.

Fylkeskommunene har plikt til å varsle Riksantikvaren i saker der den faglige tilrådingen om bruk av fredning ikke blir fulgt, og der nasjonale verneverdier berøres.¹²⁸ Riksantikvaren kan da selv fremme varsel om fredning eller benytte midlertidig fredning. Riksantikvaren varslet oppstart av seks ordinære fredningssaker og fattet vedtak om midlertidig fredning seks ganger i 2008.¹²⁹

Riksantikvaren sier i intervju at kulturminneforvaltningen mangler ressurser til å vurdere bygninger for fredning og til å gjennomføre fredninger. Ifølge Riksantikvaren vil det ikke være mulig å gjennomføre fredninger gjennom den ordinære driften for å sikre et representativt utvalg bygninger innen 2020. Riksantikvaren ser tematiske verneplaner som et hensiktsmessig verktøy for å øke fredningsmassens representativitet. Riksantikvaren sier i intervju at fylkeskommunene ikke har kapasitet til å bidra med hensyn til måloppnåelse på nasjonalt resultatmål 3. I spørreundersøkelsen fremhever også fylkeskommunene manglende ressurser og kapasitet til å gjennomføre nødvendige fredninger som en hovedutfordring for nå målet om å frede et representativt utvalg bygninger innen 2020.

Miljøverndepartementet sier i intervju at fredningsprosessene er ressurskrevende, noe som medfører at fylkeskommunene i en del tilfeller anbefaler overfor kommunene å sikre bygningene gjennom regulering til spesialområde bevaring etter plan- og bygningsloven. Dette fremkommer også i intervjuundersøkelsen blant fylkeskommuner. I en situasjon med en anstrengt ressursituasjon i fylkeskommunen, kombinert med Miljøverndepartementets manglende mulighet for å påvirke fylkeskommunens prioriteringer, påpeker departementet at det er risiko for at oppgaver hjemlet i kulturminneloven kan bli nedprioritert av fylkeskommunene.

Saksbehandlingstid i fredningssaker

I St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), står det at det vil bli lagt økt vekt på redusert saksbehandlingstid i fredningssaker. Videre slås det fast at Miljøverndepartementet vil fastsette frister for gjennomføring av fredningsprosesser. Departementet har ikke fastsatt frister for gjennomføring av fredningsprosesser. Riksantikvaren viser i intervju til at det er risiko for at fredningssaker blir nedprioritert i forhold til

andre oppgaver ettersom de ikke er underlagt tidsfrister etter forvaltningsloven.

Beregninger foretatt av Riksantikvaren viser at gjennomsnittlig tidsbruk ved gjennomføring av ordinære vedtaksfredninger i perioden 2004–2007 er 5,6 år. Gjennomsnittlig tidsbruk i fredningssaker initiert av fylkeskommunen er 7,9 år, hvorav fylkeskommunen bruker 5,5 år og Riksantikvaren 2,4 år. Gjennomsnittlig tidsbruk i fredningssaker initiert av Riksantikvaren er 3,6 år.

Restanseliste med uavsluttede fredningssaker

Miljøverndepartementet påpeker i intervju at allerede igangsatte fredningsprosesser skal prioriteres og slutføres, jf. St.meld.nr.16 (2004–2005) og Innst. S. nr. 227 (2004–2005). Det er igangsatt et prosjekt der fredningssaker påbegynt før 1. januar 2005 er planlagt slutført innen 2011.¹³⁰ Ved oppstart av prosjektet i 2006 inkluderte restanselisten 110 uavsluttede fredningssaker, hvorav 80 saker er initiert av fylkeskommunen, og 30 saker av Riksantikvaren.¹³¹ Tall fra Riksantikvaren viser at det ved utgangen av 2008 er 84 fredningssaker i restanselisten som fremdeles er uavsluttet. I 61 av de gjenstående fredningssakene har det ikke vært bevegelse i løpet av prosjektperioden. Over halvparten av de gjenstående fredningssakene ble initiert for mer enn ti år siden, og eldste sak er fra 1984. I 2008 har seks saker i restanselisten blitt avsluttet. Det har i tillegg vært bevegelse i 12 andre saker. Riksantikvaren sier i intervju at det er forsinkelser i slutføringen av restanselisten.

Dersom en bygning er midlertidig fredet, er bygningen sikret gjennom kulturminnelovens paragrafer på lik linje med fredete bygninger. Ved varsel om oppstart av fredning er derimot ikke bygningen sikret med hjemmel i kulturminneloven, og den har dermed ikke samme form for sikring.¹³² Totalt 49 av 84 saker i restanselisten er ordinære fredningssaker der bygningene ikke er sikret med hjemmel i kulturminneloven. Av disse er 31 saker eldre enn ti år. Eldste sak er fra 1992, noe som tilsier at bygningen som ønskes fredet i mer enn 16 år, ikke har hatt beskyttelse i kulturminneloven. Så lenge fredningsvedtak ikke er fattet, er også situasjonen for eier uavklart.

128) Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), § 3.

129) Tall fra Riksantikvaren.

130) Fredningsgjennomgangen, jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005) og Innst. S. nr. 227 (2004–2005).

131) Notat utarbeidet av Riksantikvaren: "Gjennomgang av vedtaksfredninger og slutføring av påbegynte fredninger", prosjektforslag datert 16. desember 2005.

132) Riksantikvaren i intervju.

Miljøverndepartementet opplyser i brev at eier ved oppstart av fredning bes om å behandle bygningen som fredet inntil fredningssaken er avsluttet. Ifølge departementet blir dette i hovedsak fulgt opp. Der dette ikke blir fulgt opp, har forvaltningen i noen tilfeller gått inn med midlertidig fredning.¹³³

Miljøverndepartementet og Riksantikvaren sier i intervju at det bør vises stor tilbakeholdenhet med å starte opp nye fredningssaker før det store etterslepet knyttet til saker som allerede er i gang, er redusert.

5.2.4 Bruk av kulturmiljøfredning

Hele bygningsmiljøer (kulturmiljøer) kan fredes for å bevare områdets kulturhistoriske verdi, jf. kulturminneloven § 20. Kulturmiljøfredning gir adgang til å frede et kulturmiljø ut fra dets kulturhistoriske egenverdi, uten at det innen området finnes objekter som er fredet, eller kan fredes etter lovens øvrige bestemmelser.¹³⁴ En kulturmiljøfredning skal ivareta helheten i kulturmiljøer av nasjonal verdi, og fredningen omfatter kun bygningers fasade.¹³⁵ Kulturmiljøfredninger initieres og gjennomføres av Riksantikvaren. Riksantikvaren opplyser i intervju at virkemiddelet i liten grad blir prioritert brukt, siden det er svært tids- og ressurskrevende å gjennomføre slike fredningssaker. Fredningssakene er store og komplekse, siden de involverer mange ulike bygninger og eiere, og dermed mange ulike bruksinteresser.

Totalt er det sluttført seks kulturmiljøfredninger, og to ordinære kulturmiljøfredninger er igangsatt. I 2008 vedtok Riksantikvaren midlertidig fredning av ett kulturmiljø.¹³⁶ Dette er første gang midlertidig fredning er benyttet i kombinasjon med en kulturmiljøfredning.

Beregninger fra Riksantikvaren viser at saksbehandlingstiden for de to sist vedtatte kulturmiljøfredningene er henholdsvis 11,3 år for Sogndalstrand i Rogaland og 9,6 år for Birkelunden i Oslo.¹³⁷

Intervjuundersøkelsen viser at kulturmiljøer av nasjonal verdi blir regulert til spesialområde

133) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

134) Innst. O. nr. 73 (1991–1992), jf. Ot.prp. nr. 51 (1991–1992) *Om lov om endring i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*.

135) Kulturmiljøfredninger kan også benyttes til å frede kulturlandskap som ikke omfatter bygninger.

136) Vedtak om midlertidig fredning i henhold til kulturminneloven § 22 nr. 4 jf. § 20 av kulturmiljø i Levanger sentrum, Levanger kommune.

137) Sogndalstrand vedtatt i 2005 og omfatter 177 enkeltminner. Birkelunden vedtatt i 2006 og omfatter 205 enkeltminner.

Jugendbebyggelse i Ålesund regulert til spesialområde bevaring.

Foto: Arve Kjerheim © Riksantikvaren

bevaring fremfor at det fredes gjennom kulturmiljøfredning. Kapittel 4.2.3 viser utfordringer knyttet til å ivareta verneverdige bygninger gjennom regulering til spesialområde bevaring.

5.2.5 Erklæring av bygninger fra perioden 1537–1649 som automatisk fredet

De til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537–1649 er automatisk fredet, dersom ikke annet er bestemt av Riksantikvaren.¹³⁸ Fredningen gjelder fra det tidspunkt kulturminneforvaltningen har stadfestet byggverket som helt eller delvis oppført i perioden 1537–1649, og er av Riksantikvaren ført inn i et register over byggverk fra denne perioden.¹³⁹

Det er ikke gjennomført systematiske registreringer for å avdekke bygninger fra perioden 1537–1649.¹⁴⁰ Det anslås at det finnes om lag 2000 stående byggverk i denne alderskategorien.¹⁴¹ Kulturminneforvaltningen har manglende oversikt over tap av bygninger, deriblant tap av bygninger fra perioden 1537–1649, jf. kapittel 5.2.1. Kulturminneforvaltningen har ikke et grunnlag for å vurdere i hvilken grad bygningene fra denne perioden blir sikret et vern i tråd med lovens intensjon. Riksantikvaren sier i intervju at en konsekvens av manglende kartlegging kan være mangelfull sikring og tap av verdifull bygningsmasse. Ifølge Riksantikvaren avdekkes bygninger gjennom enkeltsaker som følge av trussel for tap. I dag prioriteres det å undersøke de truede bygningene. Miljøverndepartementet sier i brev at plan- og bygningslovens bestemmelse om

138) Kulturminneloven § 4 tredje ledd og FOR 1979-02-09 nr 8785, forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, § 1.

139) Innst. O. nr. 24 (1999–2000), jf. Ot.prp. nr. 50 (1998–1999) *Om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*.

140) Riksantikvaren i intervju.

141) St.prp. nr. 1 (2007–2008) *Miljøverndepartementet*.

Lindesnes fyr i Lindesnes kommune.

Foto: Arve Kjerheim © Riksantikvaren

varslingsplikt for bygninger eldre enn 1850 er en viktig mekanisme for at kulturminneforvaltningen skal fange opp trusler mot disse bygningene.¹⁴²

Siden lovbestemmelsen ble vedtatt i 2001, er 100 bygninger datert fra perioden 1537–1649 erklært som automatisk fredet.¹⁴³ Det vil si at om lag fem prosent av bygningsmassen fra denne tidsperioden er sikret vern gjennom kulturminneloven. Tall fra Riksantikvaren viser at ti bygninger fra perioden 1537–1649 er erklært automatisk fredet i 2008.

5.2.6 Sektorvise landsverneplaner og forskriftsfredning av bygninger i statens eie

Prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) er initiert av Fornyings- og administrasjonsdepartementet i 2002, og ble overført til Miljøverndepartementet 1. januar 2009. I prosjektet foretas det en gjennomgang av bygninger i statens eie av kulturhistorisk verdi, med det formål å sikre vern av et representativt utvalg bygninger for sektorenes historie. Hvert fagdepartement skal utarbeide landsverneplan for sin sektor.¹⁴⁴

De sektorvise landsverneplanene skal danne grunnlag for fredning i henhold til kulturminneloven (verneklasse 1). Bygninger i statens eie fredes gjennom forskrift etter kulturminneloven § 22a (forskriftsfredning). Videre kan landsverne-

planene foreslå bygninger til bevaring på annen måte (verneklasse 2). Det er ikke avklart hvordan oppfølgingen av bygninger i verneklasse 2 blir.¹⁴⁵

Ved utgangen av 2008 foreligger det utkast til landsverneplaner for seks departementer og virksomheter. Disse planene foreslår til sammen 355 bygninger til fredning (verneklasse 1) og 134 bygninger til bevaring på annen måte (verneklasse 2). Ni departementer har landsverneplaner under utarbeidelse. Det er uvisst hvor mange bygninger i statlig eie som totalt vil bli forslått fredet gjennom landsverneplanene. Riksantikvaren har ansvaret for å gjennomføre forskriftsfredning av de statlige bygningene.

Før oppstart av SKE har fem sektorvise landsverneplaner blitt slutført, og totalt 1304 bygninger og installasjoner i statlig eie er forskriftsfredet.¹⁴⁶ Av dette utgjør 668 objekter knyttet til forsvaret og 414 objekter knyttet til fyrstasjoner.

Riksantikvaren sier i intervju at direktoratet ser de sektorvise landsverneplanene som det viktigste tiltaket for å øke antallet fredete bygninger innen bygningsgrupper som er underrepresentert i fredningsmassen. Planene utarbeides av sektorene i dialog med Riksantikvaren.

145) Miljøverndepartementet i intervju og i brev datert 6. januar 2009.

146) Landsverneplan for Forsvaret, (Forsvarsbygg i 2000), Nasjonal verneplan for fyrstasjoner (Kystdirektoratet i 1997), Nasjonal verneplan for veger, bruer mv. (Vegdirektoratet i 2002), Verneplan for jernbanebygninger, (NSB i 1997) og Verneplan for Telenors bygninger og installasjoner (1997).

142) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

143) Inkluderer tre kirker.

144) *Kongeleg resolusjon om overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar*, vedtatt i statsråd 01. september 2006.

Miljøverndepartementet sier i brev at gjennomføring av forskriftsfredninger basert på statlige landsverneplaner bidrar til bedre representativitet i fredningsmassen, ettersom det skjer en systematisk fredning av bygninger som viser statens historie. Forskriftsfredninger bidrar ikke nødvendigvis til å rette opp skjevheter i fredningsmassens sammensetning for øvrig.¹⁴⁷

Videre viser intervjuundersøkelsen at det er utfordringer knyttet til å sikre et representativt utvalg bygninger for den enkelte sektor. Landsverneplanene omfatter kun bygninger i statlig eie. Historisk viktige bygninger kan være gått ut av sektorens bruk og kan i dag være i privat, fylkeskommunalt eller kommunalt eie. Den kommunale og fylkeskommunale bygningsmassen er ikke gjennomgått med henblikk på bevaring av historisk viktige bygninger for de ulike sektorene. De enkelte landsverneplanene kan foreslå bygninger til vedtaksfredning. Riksantikvaren ser også at det bør gjennomføres ordinære vedtaksfredninger for ytterligere å dekke sektorenes historie på en god måte. Riksantikvaren påpeker imidlertid i intervju at direktoratet og fylkeskommunene av kapasitetsgrunner ikke har mulighet til å gjennomføre denne typen fredninger i dag.

Jernbanestasjonen på Sandå i Åmli kommune. Foto: Riksantikvaren

5.3 Vurderinger

Ifølge nasjonalt resultatmål 3 skal den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernet kulturminnene og kulturmiljøene bli bedre, og et represen-

tativt utvalg skal være fredet innen 2020. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementets operasjonisering av nasjonalt resultat 3 i form av resultatindikatorer ikke er dekkende for målet.

En forutsetning for å kunne sikre et representativt utvalg bygninger gjennom fredning, er å ha oversikt over fredete bygninger. Undersøkelsen viser at svakheter ved kulturminneforvaltningens database, Askeladden, gjør det vanskelig å få oversikt over fredete bygningers geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige tilknytning. Kulturminneforvaltningen har dermed et mangelfullt grunnlag for å kunne vurdere fredningsmassens sammensetning i lys av målet om å sikre et representativt utvalg bygninger gjennom fredning. Svakheterne gjør Askeladden til et lite egnet analyse- og rapporteringssystem for å vurdere måloppnåelse for nasjonalt resultatmål 3.

Videre viser undersøkelsen at det er utfordrende for forvaltningen å ha oversikt over utviklingen i bygningsmassen generelt, og det vil dermed være utfordrende å sikre et representativt utvalg bygninger gjennom fredning.

Ifølge St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), skal det utarbeides en fredningsstrategi som skal legge rammer og kriterier for nye fredninger fram til 2020. Det skal også utarbeides landsdekkende verneplaner og fredningsprogrammer som sikrer varig vern av et bredere utvalg kulturminner og kulturmiljøer. Undersøkelsen viser at det foreløpig ikke er utarbeidet en slik overordnet fredningsstrategi. Det er etter St.meld. nr. 16 (2004–2005) ikke utformet landsdekkende verneplaner og fredningsprogrammer for å sikre en fredningsmasse med større geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde. Gjennomføring av ordinære vedtaksfredninger skjer gjennom enkeltsaksbehandling og ikke gjennom en strategisk og planmessig vurdering som kan bidra til å bedre fredningsmassens sammensetning.

Fredning etter kulturminneloven er et av statens viktigste virkemidler i kulturminnepolitikken. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen i liten grad initierer vedtaksfredninger og midlertidige fredninger. Det framkommer videre at kulturminneforvaltningen mangler ressurser til å vurdere bygninger for fredning og til å gjennomføre fredninger.

I St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005), blir det pekt på behovet for å

147) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

redusere saksbehandlingstiden i fredningssaker, og derigjennom behov for å fastsette frister for gjennomføring av fredningsprosesser. Miljøverndepartementet har ikke fastsatt frister for gjennomføring av fredningsprosesser. Undersøkelsen viser at saksbehandlingstiden i fredningssaker er lang. Gjennomsnittlig tidsbruk i perioden 2004–2008 var på 5,6 år. Det kan stilles spørsmål om den lange saksbehandlingstiden er en holdbar situasjon for eierne av disse bygningene.

Undersøkelsen viser videre at kulturminneforvaltningen har en omfattende restanseliste med uavsluttede eldre fredningssaker. Ved utgangen av 2008 er det 84 uavsluttede fredningssaker i kulturminneforvaltningen. Over halvparten av de gjenstående fredningssakene ble initiert for mer enn ti år siden, og eldste sak er fra 1984. Undersøkelsen viser at det er behov for å øke takten i slutføringen av eldre fredningssaker. Det framkommer i undersøkelsen at Miljøverndepartementet og Riksantikvaren vil utvise stor tilbakeholdenhet med å starte opp nye fredningssaker før det store etterslepet knyttet til saker som allerede er i gang, er redusert. Undersøkelsen viser at mer enn halvparten av sakene i restanselisten er ordinære fredningssaker der bygningene ikke er sikret med hjemmel i kulturminneloven. Dette utgjør en risiko for at de nasjonale verdiene går tapt. Så lenge fredningsvedtak ikke er fattet, er heller ikke situasjonen for eier avklart.

Hele bygningsmiljøer kan fredes for å bevare områdets kulturhistoriske verdi. En slik fredning skal ivareta helheten i kulturmiljøer av nasjonal verdi. Undersøkelsen viser at det er tids- og ressurskrevende å gjennomføre kulturmiljøfredninger. Saksbehandlingstiden for de to sist vedtatte kulturmiljøfredningene er 11,3 år og 9,6 år.

De erklærte stående byggverk fra perioden 1537–1649 er automatisk fredet. Undersøkelsen viser at det ikke er gjennomført systematiske registreringer for å avdekke bygninger fra denne perioden. Kulturminneforvaltningen har dermed ikke et grunnlag for å vurdere i hvilken grad bygningene fra denne perioden blir sikret et vern i tråd med lovens intensjon. Konsekvensene av manglende kartlegging kan være mangelfull sikring og tap av verdifull bygningsmasse.

På bakgrunn av funnene i undersøkelsen kan det stilles spørsmål om forvaltningen fram til 2020 vil kunne gjennomføre fredninger slik at et representativt utvalg bygninger kan sikres.

6 Fredete og fredningsverdige bygninger skal være sikret og ha et ordinært vedlikeholdsnivå

Ifølge nasjonalt resultatmål 2 skal fredete og fredningsverdige bygninger være sikret og ha et ordinært vedlikeholdsnivå i 2020.¹⁴⁸ Måloppnåelsen innenfor resultatmål 2 omfatter alle fredete bygninger etter kulturminneloven.¹⁴⁹ Det finnes totalt 5223 fredete bygninger registrert i kulturminneforvaltningens database Askeladden.¹⁵⁰ I tillegg finnes et ukjent antall automatisk fredete samiske bygninger. Dette kapitlet omhandler fredete bygninger som er registrert i Askeladden. Tilstand og istandsetting av automatisk fredete samiske bygninger blir omtalt i kapittel 8.

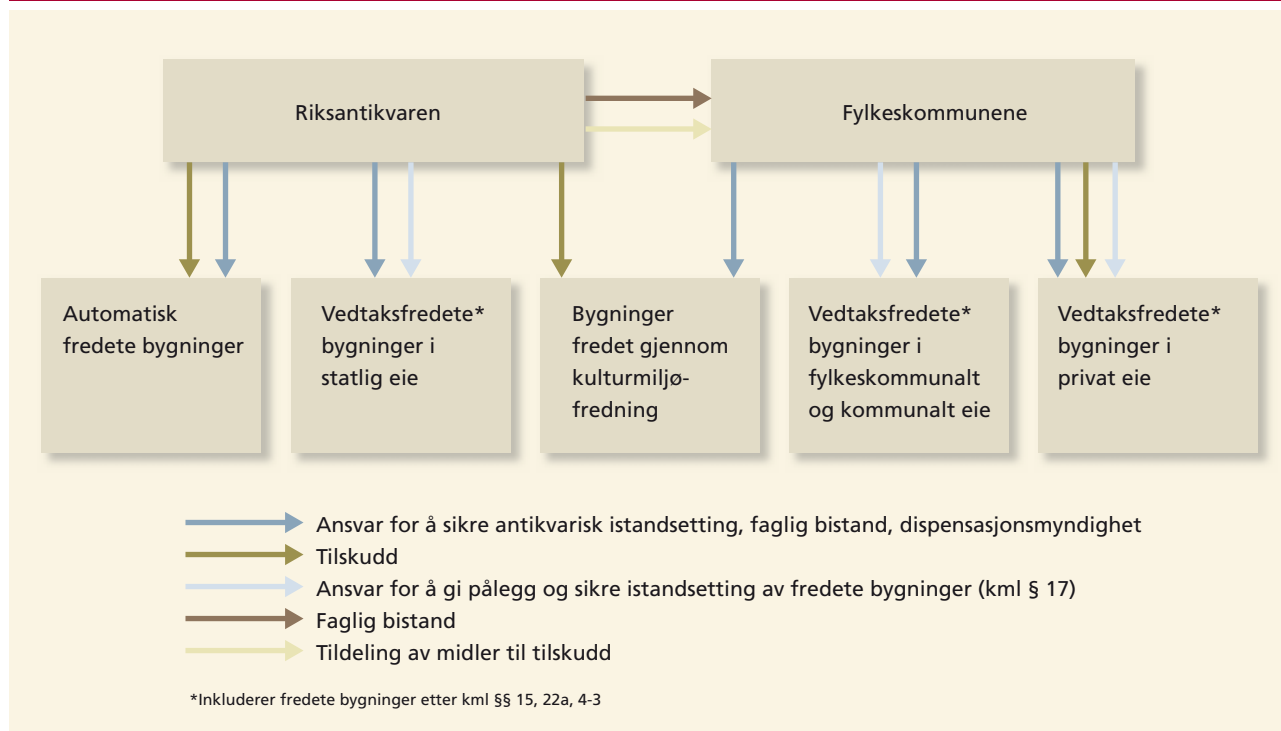
Med ordinært vedlikeholdsnivå menes det at den fredete bygningen har en teknisk tilstand der kun planlagt vedlikehold er nødvendig. Dette er vedlikehold som utføres for å hindre forfall som følge av jevn og normal slitasje.¹⁵¹

Figur 6.1 viser Riksantikvaren og fylkeskommunenes kulturminnefaglige ansvar for ivaretagelse av fredete bygninger

sen av fredete bygninger. Eiere av fredete bygninger er selv ansvarlige for å forvalte bygningene. Kulturminneforvaltningen er ansvarlig for å sikre at fredete bygninger ivaretas i tråd med kulturminnelovens bestemmelser. Kulturminneforvaltningen kan etter kulturminneloven gi dispensasjon til tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i den fredete bygningen, og er videre ansvarlig for at istandsetting og vedlikehold av fredete bygninger gjennomføres på en antikvarfaglig forsvarlig måte som ivaretar den fredete bygningens nasjonale verdi. Dersom kulturminneforvaltningen får rede på at et fredet byggverk er i ferd med å forfalle på grunn av mangel på vedlikehold, kan eier pålegges å gjennomføre tiltak. Dersom pålegget ikke etterkommes, kan arbeidet utføres på eiers bekostning.¹⁵²

Bare private eiere av fredete bygninger er berettiget tilskudd fra kulturminneforvaltningen. Riksantikvaren, fylkeskommunene og Norsk

Figur 6.1 Riksantikvarens og fylkeskommunenes kulturminnefaglige ansvar for ivaretagelse av fredete bygninger

148) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

149) Miljøverndepartementet i intervju.

150) Inkluderer ikke kirker og fredete bygninger på Svalbard. Tall fra Riksantikvaren.

151) *Norsk Standard 3423: 2004 Tilstandsanalyse av fredete og verneverdige bygninger.*

152) Kulturminneloven § 17.

Kulturminnefond er tilskuddsforvaltere som bevilger tilskudd til eiere av fredete bygninger. Kulturminneforvaltningen har et ansvar for fordyrende tiltak som følge av bygningens fredningsstatus, og det kan bevilges tilskudd til godkjent vedlikehold eller istandsetting av fredete bygninger.¹⁵³

Dette kapitlet tar for seg hvordan bygningene som er fredet etter kulturminneloven, tas vare på. Dette er bygninger som anses å være av nasjonal verdi, og som er viktige å bevare for å vise utviklingen av Norge som samfunn, jf. kapittel 5. Kapitlet belyser i hvilken grad Miljøverndepartementet kan vurdere om alle fredete bygninger er sikret et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020. Kapitlet belyser strategier, tiltak og utfordringer for å sikre alle fredete bygninger et ordinært vedlikeholds nivå. Videre belyses tilskuddsforvaltningen for fredete bygninger og i hvilken grad Miljøverndepartementet har oversikt over behovet for tilskudd.

6.1 Miljøverndepartementets mulighet til å vurdere om fredete bygninger sikres et ordinært vedlikeholds nivå

Ifølge nasjonalt resultatmål 2 skal fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå i 2020.¹⁵⁴ Nasjonalt resultatmål 2 er operasjonalisert i en resultatindikator formulert som:

*Andelen fredete bygninger og anlegg med ordinært vedlikeholds nivå.*¹⁵⁵

I St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Miljøverndepartementet ble det ikke rapportert om andel av den totale mengde fredete bygninger og anlegg som hadde ordinært vedlikeholds nivå. Rapporteringen var begrenset til andel vedtaksfredete bygninger i privat eie med ordinært vedlikeholds nivå.

En forutsetning for rapportering på denne resultatindikatoren er at kulturminneforvaltningen har informasjon om den tekniske tilstanden for alle fredete bygninger og anlegg. Gjennom tilstandsregistreringer av fredete bygninger initiert og gjennomført av Riksantikvaren, har kulturminneforvaltningen oversikt over den tekniske tilstanden på 54 prosent av alle fredete bygninger som er registrert i Askeladden.

Det er også en forutsetning for rapportering at tilstandsregistreringene blir oppdatert etter hvert som bygninger blir istandsatt. Miljøverndepartementet opplyser i brev at Riksantikvaren har etablert rutiner for å registrere oppdatering av istandsetting og vedlikeholdstiltak i kulturminnedatabasen Askeladden.¹⁵⁶ Istandsetting av fredete bygninger i privat eie har pågått siden 2006. Så langt er 13 av 2599 vedtaksfredete bygninger i privat eie oppdatert med ny tilstandsgrad i Askeladden.¹⁵⁷

Kulturminneforvaltningen har ikke oversikt over den tekniske tilstanden på 46 prosent av alle fredete bygninger som er registrert i Askeladden. Dette omfatter bygninger som er fredet gjennom kulturmiljøfredning og fredete bygninger i kommunalt, fylkeskommunalt og statlig eie.¹⁵⁸ Tall fra Kystverket viser at Kystverket besitter oversikter over den tekniske tilstanden på fredete fyrstasjoner i deres eie. Dette er ikke registrert i Askeladden.

6.2 Tilstand og istandsetting av fredete bygninger

6.2.1 Tilstand og istandsetting av vedtaksfredete bygninger i privat eie

Private eiere av fredete og verneverdige kulturminner har selv ansvar for vedlikehold av bygningene. Offentlige virkemidler skal bidra til at eiere er i stand til å ta ansvaret for sine fredete bygninger.¹⁵⁹

Riksantikvaren startet i 2006 en landsdekkende tilstandsregistrering av vedtaksfredete bygninger i privat eie.¹⁶⁰ Basert på den nasjonale standarden for tilstandsanalyse av fredete og verneverdige bygninger, registreres den fredete bygningens ulike bygningsdeler etter fire tilstandskategorier, tilstandsgrad 0 til 3, ut fra symptomer på skade og forfall og behov for utbedringer.¹⁶¹ Basert på en samlet vurdering av bygningsdelenes tilstand, angis en overordnet tilstandskarakter for hele bygningen. Ulike bygningsdeler kan ha høyere tilstandsgrad enn overordnet tilstandsgrad. Tilstandsgrad 0 vil si at det ikke er symptomer på forfall og skade. Tilstandsgrad 1 tilsvarer ordinært vedlikeholds nivå.¹⁶² Tilstandsgrad 2 og 3

156) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

157) Tall fra Askeladden.

158) Riksantikvaren henholdsvis i brev datert 24. oktober 2008 og i brev datert 28. oktober 2008, svar på spørreliste.

159) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

160) Inkluderer fredete bygninger etter kulturminneloven §§ 15 og 4 tredje ledd.

161) Norsk Standard 3423 Tilstandsanalyse av fredete og verneverdige bygninger.

162) Tilstandsgrad 0 er lite relevant å benytte på fredete og verneverdige bygninger.

153) Kulturminneloven §§ 15 og 17.

154) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

155) St.prp. nr. 1 (2008–2009) Miljøverndepartementet.

medfører at bygningene har middels og kraftige symptomer på forfall og skade, og bygningene har behov for moderate og store utbedringer for å sikres et ordinært vedlikeholds nivå.

Eksempel på en bygningsdel med tilstandsgrad 1, her illustrert med et vindu med noe løst kitt og med maling som er slitt bort.

Foto: Riksantikvaren

Eksempel på bygningsdel med tilstandsgrad 2, her illustrert med enkelte defekte deler i renner eller nedløp.

Foto: Riksantikvaren

Eksempel på bygningsdel med tilstandsgrad 3, her illustrert med gjennomgående råteskader i store deler av en laftevegg.

Foto: Riksantikvaren

Riksantikvarens tilstandsregistrering av vedtaksfredete bygninger i privat eie omfatter 2599 bygninger, og per 1.1.2009 er 12 prosent av disse ikke tilstandsregistrert. Totalt 63 prosent av de tilstandsregistrerte bygningene er vurdert å ha middels og kraftige symptomer på forfall og skade, og bygningene har dermed behov for moderate og store utbedringer for å sikres et ordinært vedlikeholds nivå (tilstandsgrad 2 og 3).¹⁶³

Som vist i figur 6.1, har fylkeskommunen ansvaret for å sikre at vedtaksfredete bygninger i privat eie ivaretas i tråd med kulturminnelovens bestemmelser, gjennom istandsetting, oppfølging og kontroll, og gjennom bruk av pålegg når fredete bygninger trues av forfall. Riksantikvaren har utformet en strategi for istandsetting av vedtaksfredete bygninger i privat eie og har igangsatt et eget istandsettingsprosjekt sammen med fylkeskommunene. For at alle vedtaksfredete bygninger i privat eie skal sikres et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020, må det i perioden 2009–2020 slutføres istandsetting av i snitt 120 bygninger per år.

Figur 6.2 viser at det er store forskjeller mellom fylkene når det gjelder behovet for istandsetting. Det er store forskjeller mellom fylkene. I Oppland fylke, som er det fylket med flest vedtaksfredete bygninger i privat eie, er 312 vedtaksfredete bygninger i privat eie registrert med tilstandsgrad 2 og 3. Dette medfører at fylkeskommunen må sikre og følge opp istandsetting av i snitt 26 bygninger i året dersom alle skal sikres et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020. I tillegg skal 181 bygninger sikres bevart på et ordinært vedlikeholds nivå.

For at istandsettingen av alle vedtaksfredete bygninger i privat eie skal bli vellykket, må tiltakene følges opp slik at istandsettingen ikke går på bekostning av de antikvariske verdiene.¹⁶⁴ Riksantikvaren uttaler i intervju at fylkeskommunene har manglende kapasitet til oppfølging, rådgivning og kontroll med at istandsettingsprosjekter gjennomføres i tråd med antikvariske retningslinjer. Riksantikvaren mener dette utgjør en risiko for manglende istandsetting og sikring av et ordinært vedlikeholds nivå av fredete bygninger innen 2020. Riksantikvaren mener videre at uten en styrking av fylkeskommunenes kapasitet, er det stor sannsynlighet for at nasjonalt resultatmål 2 ikke vil nås innen 2020.

163) Tall fra Riksantikvaren.

164) Riksantikvaren i brev til Miljøverndepartementet, datert 30. mars 2007.

Figur 6.2 Registrert tilstandsgrad for vedtaksfredete bygninger i privat eie per fylke, per 1.1.2009. N=2599

Kilde: Riksantikvaren

I spørreundersøkelsen svarer også 16 av 19 fylkeskommuner at fylkeskommunens kapasitet til oppfølging og kvalitetssikring av istandsettingsprosjekter er en hovedutfordring for å nå målet om at fredete og fredningsverdige bygninger skal være sikret et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020. Dette fremheves også av flere fylkeskommuner i intervjuundersøkelsen. Én fylkeskommune sier at den ikke har ressurser til å gjennomføre befaring knyttet til tilskuddstildeling og istandsetting. En annen fylkeskommune uttrykker det slik:

"Det kreves organisering og planer fra fylkeskommunens side for at en istandsetting skal bli korrekt utført, og i dag har fylkeskommunen for lite ressurser til å gjennomføre slike prosjekter i den utstrekning det er lagt opp til fra Riksantikvarens side. Dette innebærer at de fredete bygningene i fylket ikke vil nå et vedlikeholdsnivå innen 2020 som forutsatt."

Fylkeskommunene har videre ansvaret for å undersøke og gi pålegg om istandsetting ved

forsømt vedlikehold av vedtaksfredete bygninger i privat eie og å følge opp pålegg om istandsetting.¹⁶⁵ Spørreundersøkelsen viser at ingen fylkeskommuner ga pålegg om istandsetting av fredete bygninger i 2007.

Antall fredete bygninger i privat eie vil øke fram til 2020 som følge av nye vedtaksfredninger og avhending av fredet statlig eiendom. Dersom fredete bygninger i statlig eie selges eller overføres til private eiere, kommuner og andre ikke-statlige aktører, får fylkeskommunene det kulturminnefaglige ansvaret for oppfølgingen av bygningene. Antall fredete bygninger som fylkeskommunen har kulturminnefaglig ansvar for, vil øke tilsvarende. Tall fra Riksantikvaren viser at 43 prosent av alle bygninger fredet gjennom statlig landsverneplan, ikke lengre er i statens eie. I løpet av 2004 opplevde for eksempel en fylkeskommune at antall fredete bygninger under deres kulturminnemyndighet økte med åtte prosent som følge av salg av fredete bygninger eid av

¹⁶⁵ Forskrift om faglig ansvarsdeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), § 1-2.

Forsvaret. Saksmengden økte som følge av dette med om lag 40 prosent i påfølgende år.¹⁶⁶ Også Riksantikvaren sier i intervju at denne økningen i fredete bygninger som fylkeskommunen har oppfølgingsansvaret overfor, er kapasitetskreven- de for fylkeskommunene, spesielt fordi dette ofte omfatter store anlegg og bygninger.

Uavhengig av fylkeskommunenes kapasitet til å sikre istandsetting og oppfølging av tiltak, viser intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen at Riksantikvaren og fylkeskommunene ser på mangelen på håndverkere med kunnskap om ulike tradisjonelle byggeteknikker eller med erfaring med antikvarisk istandsetting som en risiko for at fredete bygninger ikke blir istandsatt innen 2020.

6.2.2 Tilstand og istandsetting av fredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie
Kommunene og fylkeskommunene er som eiere av fredete bygninger ansvarlig for å forvalte egne kulturminner og kulturmiljøer på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene.¹⁶⁷

Totalt 521 fredete bygninger er i kommunalt og fylkeskommunalt eie, hvorav 32 i fylkeskommunalt eie og 489 i kommunalt eie.¹⁶⁸ Dette utgjør ti prosent av alle fredete bygninger. Intervjuundersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen ikke innhenter informasjon om den tekniske tilstanden for fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie. De har derfor ikke oversikt over den tekniske tilstanden til disse bygningene.

Miljøverndepartementet sier i intervju at kulturminnemyndighetene har behov for oversikt over tilstanden for fylkeskommunalt og kommunalt eide fredete bygninger. Videre ser departementet behov for at fylkeskommuner og kommuner utvikler strategier for oppfølging av istandsetting av disse bygningene. Intervjuundersøkelsen viser at Riksantikvaren ikke har tiltak rettet mot kommuner og fylkeskommuner med hensyn til å sikre tilstandsregistrering og istandsetting av fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie innen 2020. Samtidig sier fylkeskommunene at kommunene har svært store eller store behov for bistand i forvaltningen av egne fredete bygninger.¹⁶⁹

Fredet bygning, Skjærvær, Vega kommune.

Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

For å få kjennskap til tilstanden for de kommunale og fylkeskommunale bygningene, er det i denne undersøkelsen gjennomført en tilstandsregistrering. I alt 121 fredete bygninger er tilstandsregistrert av kommuner og fylkeskommuner, og resultatene er lagt inn i Askeladden.¹⁷⁰

Denne tilstandsregistreringen viser at istandsettings- og vedlikeholdsutfordringene for fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie er like store som for vedtaksfredete bygninger i privat eie, jf. kapittel 6.2.1. I alt 60 prosent av de registrerte bygningene har kraftige og middels kraftige symptomer på forfall og skade, og har derfor moderate og store behov for utbedringer for å sikres et ordinært vedlikeholdsnivå (tilstandsgrad 2 og 3).

Fylkeskommunene har ansvaret for å undersøke og gi pålegg om istandsetting ved forsømt vedlikehold av vedtaksfredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie og å følge opp pålegg om istandsetting.¹⁷¹ Spørreundersøkelsen viser at ingen fylkeskommuner ga pålegg om istandsetting av fredete bygninger i 2007.

Kommuner og fylkeskommuner som eiere av fredete bygninger er ikke tilskuddsberettiget fra kulturminneforvaltningen. Norsk Kulturminnefond skal prioritere private eiere av

166) Sak 93/2006 Forventninger til fylkeskommunen og Sametinget i 2006, i Fylkestinget.

167) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

168) I tillegg er 39 fredete bygninger eid av kommuner sammen med aksjeselskap, enkeltpersoner, staten, legater, stiftelser eller lignende. Tall fra Riksantikvaren.

169) 14 av 19 fylkeskommuner sier dette i spørreundersøkelsen.

170) Undersøkelsen inkluderer ikke bygninger som er fredete etter kulturminneloven §§ 20, 22a og 4, og ikke bygninger der kommune eller fylkeskommune er deleier. Svarprosent 55 prosent.

171) Forskrift om faglig ansvarsdeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), § 1-2.

kulturminner.¹⁷² For kommuner og fylkeskommuner er det videre vanskelig å imøtekomme Norsk Kulturminnefondets krav til andel privat medfinansiering, og midler bevilges kun til bygninger i offentlig eie som gjøres tilgjengelig for offentligheten.¹⁷³ I alt seks bygninger i kommunalt eie fikk tilsagn om tilskudd fra Norsk Kulturminnefond i 2008.¹⁷⁴

Utgifter til vedlikehold og istandsetting må finansieres gjennom kommunenes og fylkeskommunenes ordinære driftsbudsjetter. En del fylkeskommuner peker i spørreundersøkelsen på mangel på ressurser i kommunene som en hovedutfordring for å sikre ivaretagelse av fredete bygninger i kommunalt eie. Fylkeskommunene sier at i en situasjon med trang kommuneøkonomi, prioriteres ikke istandsetting av fredete kommunale bygninger.

Intervjuundersøkelsen bekrefter at det er utfordringer knyttet til sikring av fredet bygninger i kommunalt eie. En fylkeskommune uttrykker det slik:

"Fylkeskommunen er bekymret for den begrensede muligheten til å søke om offentlige midler til istandsetting og vedlikehold av kommunalt eide fredete bygninger. Dette betyr at mange fredete bygninger vil forfalle og at fredete bygninger av nasjonal interesse kan gå tapt på lengre sikt."

Sagene skole, Oslo kommune.

Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

172) St.prp. nr. 1 (2008–2009), jf. Innst. S. nr. 105 (2008–2009).

173) Retningslinjer for Norsk Kulturminnefond.

174) Ikke kun fredete bygninger. I dette inngår en kirke og fire bygninger som inngår i verdskapningsprogrammer. Tall fra Norsk Kulturminnefond.

6.2.3 Tilstand og istandsetting av fredete bygninger i statlig eie

Staten er som eier av fredete og verneverdige bygninger ansvarlig for å forvalte egne kulturminner og kulturmiljøer på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene. Målet er at staten skal forvalte kulturhistoriske eiendommer på en måte som setter standard, både når det gjelder drift, rehabilitering, vedlikehold, andre bygningsmessige tiltak og skjøtsel av ubebygde areal.¹⁷⁵ Riksantikvaren har ansvaret for at statlig eide fredete bygninger ivaretas i tråd med kulturminnelovens bestemmelser, jf. figur 6.1.¹⁷⁶

Miljøverndepartementet sier i brev at Riksantikvaren vurderer at det statlige vedlikeholdet blir ivaretatt gjennom *kongeleg resolusjon om overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar*, vedtatt i statsråd 1. september 2006.¹⁷⁷

Det er 729 fredete bygninger i statlig eie.¹⁷⁸ Dette utgjør 14 prosent av alle fredete bygninger. Fredete bygninger i statlig eie er ikke registrert med tilstandsgrad i Askeladden.

For bygninger i statlig eie som forskriftsfredes gjennom sektorvise landsverneplaner (jf. kapittel 5.2.6), skal det utarbeides forvaltningsplaner.¹⁷⁹ Miljøverndepartementet sier i intervju at det er sektorene selv som er ansvarlige for å utforme forvaltningsplanene og for å ivareta de fredete bygningene. Riksantikvaren har ansvar for å følge opp og sikre kulturminnefaglige hensyn i forvaltningsplanene. Økningen i forskriftsfredete bygninger i statlig eie medfører økning i antall bygninger som Riksantikvaren har oppfølgingsansvar for, med hensyn til utforming av forvaltningsplaner, dispensasjonsbehandling og rådgivning til eier ved konkrete bygningsmessige tiltak. Riksantikvaren sier i intervju at direktoratet erfarer økt ressursbruk som følge av at staten bruker Riksantikvaren mer enn tidligere for veiledning i forvaltningen av statlige bygninger, og det forventes at dette vil øke når forvaltningsplanene skal følges opp.

175) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

176) Fylkeskommunen har kulturminnefaglig ansvar og er dispensasjonsmyndighet for fyrstasjoner, stasjonsbygninger og prestegårder i statens eie.

177) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

178) I tillegg er 21 fredete bygninger eid av staten sammen med aksjeselskap, enkeltperson, kommune, legat, stiftelse eller lignende. Tall fra Riksantikvaren.

179) *Kongeleg resolusjon om overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar*, vedtatt i statsråd 01. desember 2006.

Hver enkelt sektor har ansvaret for å sikre tilstrekkelige bevilgninger gjennom statsbudsjettet til istandsetting av de kulturhistoriske eiendommene, i tråd med forvaltningsplanene. Miljøverndepartementet sier i intervju at det erfaringsmessig er betydelige utfordringer knyttet til at sektorene skal sette i stand de bygningene som blir fredet over samme budsjett som også dekker sektorens primær oppgaver. Det er også en utfordring at rutiner for budsjett- og regnskapsføring ikke synliggjør hvilke midler som avsettes og benyttes til forvaltningen av bygningene.¹⁸⁰

Riksantikvaren har ansvaret for å undersøke og gi pålegg om istandsetting ved forsømt vedlikehold av fredete bygninger i statens eie og å følge opp pålegg om istandsetting.¹⁸¹ Riksantikvaren sier i intervju at pålegg om istandsetting av fredete bygninger ikke blir benyttet overfor statlige eiere.

6.2.4 Tilstand på og istandsetting av bygninger fredet gjennom kulturmiljøfredning

I kapittel 5.2.4 blir det vist at i alt seks bygningsmiljøer er fredet gjennom virkemiddelet kulturmiljøfredning. De fredete kulturmiljøene omfatter 584 bygninger. Dette utgjør 11 prosent av fredningsmassen og 37 prosent av alle gjennomførte fredninger i perioden 1998–2007.¹⁸²

Bygninger fredet gjennom kulturmiljøfredning er ikke tilstandsregistrert, og det foreligger ingen strategi eller tiltak rettet mot å sikre disse bygningene et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.

Videre er ikke bygninger fredet gjennom kulturmiljøfredning underlagt kulturminneloven § 17 og er ikke berettiget tilskudd fra kulturminneforvaltningen.¹⁸³ Miljøverndepartementet opplyser i brev at Riksantikvaren har et miljøovervåkingsprogram for kulturmiljøer under utvikling. Dette vil også fange opp større endringer i tilstand på bygninger.¹⁸⁴

Miljøverndepartementet opplyser i brev at det ved gjennomføring av kulturmiljøfredning for hver enkelt bygning blir vurdert hvilke restriksjoner som skal pålegges bygningen. Forvaltningsbestemmelse utformes ut fra verne vurderinger. I noen tilfeller tilsvaret dette bestemmelser som for vedtaksfredete bygninger, men i andre tilfeller mindre omfattende bestemmelser. Miljøverndepartementet sier videre at dette medfører at

kulturminneforvaltningens forpliktelser overfor disse bygningene ikke er lik som for vedtaksfredete bygninger.¹⁸⁵

6.2.5 Tilstand på og istandsetting av verdslige middelalderbygninger i tre (automatisk fredete bygninger)

I Norge finnes 244 automatisk fredete bygninger som defineres som verdslige bygninger i tre fra middelalderen.¹⁸⁶ Det vil si bygninger datert fra før 1537 med unntak av kirker og ruiner.

Riksantikvaren har ansvaret for å sikre ivaretagelse av automatisk fredete bygninger. I perioden 1991–1999 ble de verdslige middelalderbygningene istandsatt og ført opp på et ordinært vedlikeholds nivå i regi av Riksantikvaren. Istandsettingen ble fullfinansiert av Riksantikvaren, og i løpet av prosjektperioden ble det brukt 30 mill. kroner på istandsettingstiltak.¹⁸⁷

Riksantikvaren startet i 2008 en tilstandsregistrering av verdslige middelalderbygninger i tre både i privat og offentlig eie.¹⁸⁸ Tilstandsregistreringen viser at bygningene i løpet av en tiårsperiode i stor grad har forfalt. Per 1.1.2009 har 9 prosent av bygningene kraftige symptomer på forfall og skade, og de har store behov for utbedringer (tilstandsgrad 3). I alt 70 prosent av bygningene har middels symptomer på forfall og skade, og bygningene har dermed moderate behov for utbedringer (tilstandsgrad 2).¹⁸⁹

Gjennom tilstandsregistreringen av verdslige middelalderbygninger er det beregnet kostnader knyttet til nødvendige tiltak for å føre bygningene opp på et ordinært vedlikeholds nivå. Tall fra Riksantikvaren viser at det er estimert et behov for istandsetting og vedlikehold på totalt 38,4 mill. kroner.

Riksantikvaren opplyser at det ikke er laget en strategi for istandsetting av de verdslige middelalderbygningene innen 2020.¹⁹⁰ Tilgjengelige midler til automatisk fredete bygninger prioriteres til istandsetting av stavkirker og ruiner gjennom pågående istandsettingsprogrammer som er planlagt slutført innen 2015. Miljøverndepartementet opplyser i brev at de verdslige

180) Fornyings- og administrasjonsdepartementet i intervju.

181) Forskrift om faglig ansvarsdeling mv. etter kulturminneloven (FOR 1979-02-09 nr 8785), § 1-1.

182) Analyse av fredningsmassen i Askeladden.

183) Riksantikvaren i svar på spørreliste (24. oktober 2008).

184) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

185) Kulturmiljøfredning omfatter kun bygningers fasade.

186) Kulturminneloven § 4 første ledd.

187) Istandsettingsprosjektet omfattet 258 bygninger. Riksantikvaren i svar på spørreliste, datert 24. oktober 2008.

188) Inkluderer ikke kirker og ruiner.

189) 11 prosent er ennå ikke tilstandsregistrert. Tall fra Riksantikvaren.

190) Riksantikvaren i svar på spørreliste, datert 24. oktober 2008.

middelalderbygningene deretter vil bli planmessig istandsatt.¹⁹¹

Når en bygning er istandsatt og oppnår ordinært vedlikeholds nivå, er målet at den sikres gjennom en kontinuerlig vedlikeholdsprosess for slik å redusere behovet for istandsettingstiltak. Situasjonen for de verdslige middelalderbygningene illustrerer hvilke utfordringer som ligger i å sikre fredete bygninger et ordinært vedlikeholds nivå over tid. Uten en kontinuerlig vedlikeholdsprosess forfaller mange fredete bygninger raskt. Intervjuundersøkelsen og dokumentanalysen viser at Riksantikvaren ikke har noen strategi eller tiltak for å sikre at vedtaksfredete bygninger i privat eie med et ordinært vedlikeholds nivå sikres en kontinuerlig vedlikeholdsprosess.

Miljøverndepartementet opplyser i brev at Riksantikvaren har fremmet forslag til en ny modell for tilskudd til eiere for å dekke de antikvariske merkostnadene knyttet til vedlikehold av fredete bygninger.¹⁹²

6.3 Behovet for tilskudd og forvaltningen av tilskuddsmidler til fredete bygninger

6.3.1 Oversikt over behovet for tilskudd

Kulturminneforvaltningen har ansvaret for fordyrende tiltak som følge av bygningens fredningsstatus, og det kan bevilges tilskudd til godkjent vedlikehold eller istandsetting av fredete bygninger.¹⁹³

I 2004 fikk Riksantikvaren utarbeidet en modell for beregning av behovet for tilskuddsmidler, og det ble gjennomført en behovsanalyse for å vise hvilke ressurser staten må sette inn for at fredete bygninger kan bringes opp til og holdes på et tilfredsstillende vedlikeholds nivå.¹⁹⁴ Behovsanalysen ble blant annet lagt til grunn for å forskyve målet om istandsetting av alle fredete kulturminner til 2020 i St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005). Modellen og beregningene har senere blitt oppdatert og justert i 2007 og 2008, og Miljøverndepartementet opplyser i intervju at Riksantikvarens behovsanalyse blir lagt til grunn for det årlige budsjettarbeidet.

Behovsanalysen baserer seg på statistisk uttrekk av fredete bygninger, kostnadsberegninger av disse og en gjennomsnittlig stykkpris som resultat.

191) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

192) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

193) Kulturminneloven §§ 15 og 17.

194) Econ Notat 2007-037: Forbedret behovsanalyse.

Dokumentanalysen som er gjennomført, viser at det er flere utfordringer ved behovsanalysen med hensyn til å gi oversikt over behovet for tilskudd:

- Behovsanalysen omfatter ikke alle fredete bygninger som er tilskuddsberettiget gjennom kulturminneforvaltningens tilskuddsordninger.¹⁹⁵
- Innen kategorien fredete bygninger som inngår i modellen, forutsettes ingen økning i antall bygninger fram til 2020 i behovsberegningene som til nå er gjort.¹⁹⁶ Modellen er basert på stykkpris, og endringer i antall kan legges inn.
- Behovsanalysen tar ikke hensyn til ulike typer bygninger, ulike bygningsstørrelser, ulike tilstandsgrader eller ulike bygningsdelers tilstandsgrader, men er basert på et statistisk gjennomsnitt av bygningsmassen.¹⁹⁷ Riksantikvaren sier i intervju at resultatene fra tilstandsregistreringen av vedtaksfredete bygninger i privat eie ikke vil bli integrert i modellen.
- Riksantikvaren sier at informasjon om konkrete kostnader fra istandsetting av fredete bygninger vil kunne benyttes til å justere grunnlagstallene for behovsanalysen. Disse tallene skal innhentes direkte.¹⁹⁸

Miljøverndepartementet sier i intervju at tilstandsregistreringen av vedtaksfredete bygninger i privat eie er en viktig metode for å konkretisere tilskuddsbehovet. Som vist i kapittel 6.2.5, er det gjennom tilstandsregistreringen av verdslige middelalderbygninger estimert kostnader knyttet til registrert behov for istandsetting og vedlikehold. Miljøverndepartementet sier i brev at dette også er intensjonen med tilstandsregistreringen av vedtaksfredete bygninger i privat eie.¹⁹⁹ Gjennom denne tilstandsregistreringen er det ikke estimert kostnader direkte knyttet til de registrerte behovene for istandsetting og vedlikehold for hver enkelt bygning.²⁰⁰ I første fase av istandsettingsprogrammet for de privateide vedtaksfredete bygningene ble et antall bygninger gjenstand for detaljert kalkulering av byggekostnadene. Miljøverndepartementet opplyser at Riksantikvaren vil foreta ytterligere beregninger etter hvert som istandsettingprosjekter avsluttes. Dette vil bli brukt til å rekalkulere tilskuddsbehovet i behovsanalysen.²⁰¹

195) Behovsanalysen inkluderer ikke beregninger for verdslige middelalderbygninger (automatisk fredete bygninger) og samiske kulturminner. Riksantikvaren i e-post, datert 10. desember 2008 og Econ Notat 2007-037: Forbedret behovsanalyse.

196) Econ Notat 2007-037: Forbedret behovsanalyse.

197) Riksantikvaren i intervju.

198) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

199) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

200) Oversikt fra Riksantikvaren.

201) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

Miljøverndepartementet sier i brev at kalkyler fra behovsanalysen og justerte tall gjennom istandsettingsprogrammet danner et godt grunnlag for å stipulere behovet for tilskuddsmidler og sikre strategisk bruk av disse.²⁰²

6.3.2 Tilskuddsforvaltningen

Et av statens viktigste virkemidler i kulturminnepolitikken er tilskuddsordninger for å sikre faglig forsvarlig istandsetting, vedlikehold og sikring av fredete kulturminner.²⁰³ Riksantikvaren, fylkeskommunene og Norsk Kulturminnefond forvalter tilskuddsmidler til eiere av fredete bygninger.

Riksantikvarens tilskuddsordninger

Riksantikvaren forvalter tilskuddsmidler som blir bevilget over kapittel 1429, post 72 i statsbudsjettet.²⁰⁴ Fylkeskommunen er tilskuddsforvalter for to underposter 72.2 og 72.4 på oppdrag fra Miljøverndepartementet og Riksantikvaren.²⁰⁵ Riksantikvarens tilskuddsmidler til istandsetting og vedlikehold av fredete bygninger skal gå til bygninger i privat eie.²⁰⁶ I det videre belyses forvaltningen av tilskuddsmidler som forvaltes av fylkeskommunen, noe som utgjør de sentrale tilskuddspostene for private eiere av vedtaksfredete bygninger. Totalt representerer dette 142,6 mill. kroner i tilskuddsmidler i 2009.

På bakgrunn av innkomne søknader utformer fylkeskommunen årlig en innstilling til tilskudd som sendes Riksantikvaren. Fylkeskommunenes innstillinger til tilskudd i 2008 var på til sammen 113,5 mill. kroner. Av dette innvilget Riksantikvaren 64,5 mill. kroner.²⁰⁷ Det vil si at 43 prosent ikke ble innvilget. Videre utgjør fylkeskommunenes innstilling en prioritering av et utvalg søknader, og den synliggjør dermed ikke den totale etterspørselen etter tilskudd fra private eiere av vedtaksfredete bygninger i fylkene. I spørreundersøkelsen svarer 17 av 19 fylkeskommuner at en hovedutfordring for å nå målet om at fredete og fredningsverdige bygninger skal sikres et ordinært vedlikeholds nivå i 2020, er å sikre tilstrekkelig med tilskuddsmidler.

Tilsagn om tilskudd fra fylkeskommunene er tidsbegrenset til to år, og etter to år skal tilsagnet trekkes tilbake.²⁰⁸ Regnskapsrapporter for forvaltningen av tilskuddsmidlene i fylkeskommuner som Riksantikvaren har mottatt for 2007, viser at det i fylkeskommuner står utestående tilsagn som er eldre enn to år²⁰⁹, og enkelte fylkeskommuner oppgir ikke utestående tilsagns alder.²¹⁰ Riksantikvaren opplyser i intervju at direktoratet ser behov for at fylkeskommunene rydder opp i utestående tilsagn og har bedt fylkeskommunene om å gjøre dette. Riksantikvaren sier samtidig at det ikke er etablert noen rutiner for tilbaketrekking av tilsagn. Riksantikvaren ønsker ikke å motta tilbaketrukne midler fra fylkeskommunene og mener at fylkeskommunene bør omdisponere midlene til der det er istandsettingsarbeid på gang. Riksantikvaren skal imidlertid orienteres om tilbaketrekking av midler, og eventuell omdisponering til andre tiltak skal godkjennes.

Skadet skifertak.

Foto: Mette J. Wannerstedt/Riksrevisjonen

202) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

203) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

204) T-1/08 Tilskottsordningar for 2009 og Innst. S. nr. 105 (2008–2009), jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet* og St.prp. nr. 37 (2008–2009) *Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*, jf. Innst. nr. 139 (2008–2009), post 72. Over enkelte tilskuddsposter gis det også tilskudd til utvalgte verneverdige bygninger.

205) Miljøverndepartementet i e-post datert 29. oktober 2008. I tillegg er Byantikvaren i Oslo tilskuddsforvalter på oppdrag fra Riksantikvaren.

206) Riksantikvaren gir kun unntaksvis tilskuddsmidler til fredete bygninger i offentlig eie, over post 72.9, St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

207) Tall fra Riksantikvaren.

208) Retningslinjer og vilkår for tilskudd fra Statsbudsjettet kap.1429 post 72, punkt 4. Denne regelen er hjemlet i bevilgningsreglementets § 5, siste avsnitt underpunkt 2.

209) Eldre enn to påfølgende budsjettår etter at tilsagn er gitt, jf. bevilgningsreglementets § 5, siste avsnitt underpunkt 2.

210) I en fylkeskommune er 22 av 50 utestående tilsagn eldre enn to år, og de to eldste er fra 1997. Denne fylkeskommunen har total 2,4 mill. kroner i bundne gitte tilsagn ved utgangen av 2007, mens fylkeskommunen samme år har fått tilsagn fra Riksantikvaren om 605 000 kroner i tilskuddsmidler.

Overordnede virksomheter skal ivareta kontroll med at underliggende virksomheter og enheter utenom statsforvaltningen som utøver forvaltningsmyndighet, utfører sine oppgaver på forsvarlig måte.²¹¹ Videre skal tilskuddsforvaltere utenfor statsforvaltningen rapportere i tråd med kravene som er fastsatt av departementet i oppdragsbrevet eller i særskilt regelverk for tilskuddsordninger.²¹² Gjennom Riksantikvarens tilsagnsbrev til fylkeskommunene forventer direktoratet at det sendes inn regnskap for bruken av tilskuddsmidlene.

Riksantikvaren mottok regnskapsrapporter fra forvaltningen av tilskuddsmidlene fra 6 av 19 fylkeskommuner for 2006 og fra 4 av 19 fylkeskommuner i 2007. Etter forespørsel fra Riksrevisjonen har Riksantikvaren mottatt rapportering fra til sammen ni fylkeskommuner for 2007.²¹³ Riksantikvaren sier i intervju at det er behov for at rapporteringen fra fylkeskommunene innskrerpes. Med manglende regnskapsrapportering har Riksantikvaren mangelfull informasjon om hvordan tilskuddsmidler fordeles, i hvilken grad tilskuddsmidler blir utbetalt og i hvilken grad fylkeskommunene trekker tilbake eldre tilsagn. Riksantikvaren sier i intervju at direktoratet ikke har gjennomført kontroll med fylkeskommunenes tilskuddsforvaltning.

Riksantikvaren uttaler i intervju at fylkeskommunene og Riksantikvaren må øke kapasiteten for å sikre en forsvarlig tilskuddstildeling og oppfølging av tilskudd og istandsetting. I spørreundersøkelsen viser også fylkeskommuner til oppfølging av tilskuddsordningene som en hovedutfordring for måloppnåelse. Riksantikvaren mener dette skaper utfordringer for måloppnåelse i tråd med nasjonalt resultatmål 2. Riksantikvaren sier i intervju at effekten av en økning i de årlige tilskuddsbevilgningene kan reduseres dersom ikke forvaltningens kapasitet til å forvalte tilskuddsmidlene øker tilsvarende.

Tilskudd til fredete bygninger gjennom Norsk Kulturminnefond

Norsk Kulturminnefonds formål er å gi tilskudd til verneverdige og fredete kulturminner og kulturmiljøer, jf. kapittel 4.3.1. Ifølge Norsk Kulturminnefonds retningslinjer skal det normalt ikke tildeles midler til fredete kulturminner og kulturmiljøer som samtidig får støtte over Riksantikvarens tilskuddsordninger.²¹⁴ I alt ga Norsk

Kulturminnefond tilsagn om tilskudd til 17 fredete bygninger i 2008.²¹⁵

Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Norsk Kulturminnefond sier alle i intervju at det er utfordringer knyttet til koordinering og samarbeid mellom Riksantikvaren og Norsk Kulturminnefond i forvaltningen av tilskuddsordningene. Riksantikvaren sier at det ikke er kontakt mellom Riksantikvaren og Norsk Kulturminnefond om tilskuddsforvaltningen.

Både Riksantikvaren og Norsk Kulturminnefond påpeker at det hadde vært mest hensiktsmessig om Riksantikvaren ga tilskudd til fredete bygninger og Norsk Kulturminnefond ga tilskudd til verneverdige bygninger. Det hadde gjort det enklere for eiere som ønsker å søke om midler, og det hadde forenklet begge instansers tilskuddsforvaltning. Riksantikvaren sier at direktoratet har anbefalt en slik oppgavefordeling overfor Miljøverndepartementet.

Ifølge Norsk Kulturminnefonds vedtekter bør 1/3 av fondets avkastning over tid gis til kulturminner og kulturmiljøer fredet etter kulturminneloven.²¹⁶ I perioden 2003–2008 ble 9 prosent av alle tilskuddsmidler fra Norsk Kulturminnefond innvilget til kulturminner fredet etter kulturminneloven.²¹⁷ Miljøverndepartementet sier i intervju at departementet i sin styringsdialog med Norsk Kulturminnefond har vektlagt at dette kravet skal innfris. Norsk Kulturminnefond rapporterer imidlertid ikke gjennom årsrapporten til Miljøverndepartementet på andelen av innvilgede tilskuddsmidler som gis til fredete kulturminner etter kulturminneloven.²¹⁸

6.4 Vurderinger

Ifølge nasjonalt resultatmål 2 skal fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer være sikret et ordinært vedlikeholds nivå i 2020. Måloppnåelsen for resultatmål 2 gjelder for alle fredete bygninger. Undersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen mangler oversikt over den tekniske tilstanden for nær halvparten av alle fredete bygninger. Kulturminneforvaltningen har kun oversikt over den tekniske tilstanden til

211) Reglement for økonomistyring i staten §§ 14 og 15.

212) Bestemmelser om økonomistyring i staten, punkt 6.3.7.

213) Oversikter fra Riksantikvaren.

214) *Retningslinjer for tildeling av midler fra Norsk Kulturminnefond, punkt 5.*

215) Inkluderer bygninger fredet etter kulturminneloven §§ 4 annet ledd, 15, 20 og 22.

216) Vedtekter for Norsk Kulturminnefond § 4 punkt 2 og Retningslinjer for tildeling av tilskuddsmidler fra Norsk Kulturminnefond punkt 5.

217) Tall fra Norsk Kulturminnefond.

218) Det rapporteres på andel innvilgete *søknader* til fredete kulturminner, inkludert naturvernfredninger.

privateide bygninger. Riksantikvaren har ikke utarbeidet strategi eller tiltak for å sikre oversikt over den tekniske tilstanden og istandsetting for alle fredete bygninger. Videre viser undersøkelsen at istandsatte fredete bygninger foreløpig ikke er oppdatert med ny tilstandsgrad i databasen.

Undersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til å sikre alle vedtaksfredete bygninger et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020. To tredeler av alle vedtaksfredete bygninger i privat eie har kraftige eller middels symptomer på forfall og skade, og bygningene har moderate eller store behov for utbedringer. Gjennom undersøkelsen fremkommer det også at det samme er situasjonen for vedtaksfredete bygninger i fylkeskommunalt og kommunalt eie. Tilstanden til fredete statlige bygninger er ikke registrert i Askeladden. Undersøkelsen viser at 9 prosent av verdslige middelalderbygninger har kraftige symptomer på forfall og skade, og bygningene har store behov for utbedringer. Videre har 70 prosent av bygningene middels symptomer på forfall og skade, og bygningene har moderate behov for utbedringer. Disse bygningene ble istandsatt i 1999 til et ordinært vedlikeholds nivå.

Det fremkommer i undersøkelsen mangel på håndverkere med kompetanse til å utføre tiltak på fredete bygninger på en antikvarfaglig tilstrekkelig måte. Undersøkelsen viser også at Riksantikvaren og fylkeskommunene har manglende kapasitet til oppfølging og kontroll med istandsetting av fredete bygninger.

Undersøkelsen viser at verken Riksantikvaren eller fylkeskommunen har brukt virkemiddelet om pålegg om istandsetting overfor private, kommunale og fylkeskommunale og statlige eiere.

Et av statens viktigste virkemidler i kulturminnepolitikken er tilskuddsordninger for å sikre faglig forsvarlig istandsetting, vedlikehold og sikring av fredete kulturminner. Undersøkelsen viser at Riksantikvaren har manglende oversikt over hvordan fylkeskommunene forvalter tildelte tilskuddsmidler. Det er mangelfull regnskapsrapportering fra fylkeskommunene. Riksantikvaren mottok rapporter fra 6 av 19 fylkeskommuner for 2006 og fra 9 av 19 fylkeskommuner for 2007. Riksantikvaren har dermed ikke oversikt over utestående tilsagn i fylkeskommunene og i hvilken grad eldre tilsagn tilbaketrekkes og omdisponeres. Det er ikke foretatt kontroll med fylkeskommunenes tilskuddsforvaltning.

Undersøkelsen viser imidlertid at Riksantikvaren og fylkeskommunene har utfordringer med å sikre tilstrekkelig kapasitet til en forsvarlig tilskuddstildeling.

Ifølge Norsk Kulturminnefondets retningslinjer bør 1/3 av fondets midler over tid tildeles kulturminner fredet etter kulturminneloven, og det skal sikres rutiner for koordinering mellom Norsk Kulturminnefond og Riksantikvaren i tilskuddsforvaltningen. Undersøkelsen viser at ni prosent av Norsk Kulturminnefondets midler har gått til fredete kulturminner i perioden 2003–2008. Undersøkelsen viser videre at det er manglende koordinering mellom Norsk Kulturminnefond og Riksantikvaren med hensyn til bevilgning av tilskudd til fredete bygninger.

7 Kulturminneforvaltningen

I dette kapitlet blir det belyst i hvilken grad Miljøverndepartementet sørger for tilstrekkelige styringssignaler og informasjon til Riksantikvaren, fylkeskommuner og kommuner. Kapitlet tar også opp i hvilken grad Miljøverndepartementet sikrer tilstrekkelig styringsinformasjon gjennom rapporteringen fra Riksantikvaren, fylkeskommunene og kommunene. Den samiske kulturminneforvaltningen belyses i kapittel 8.

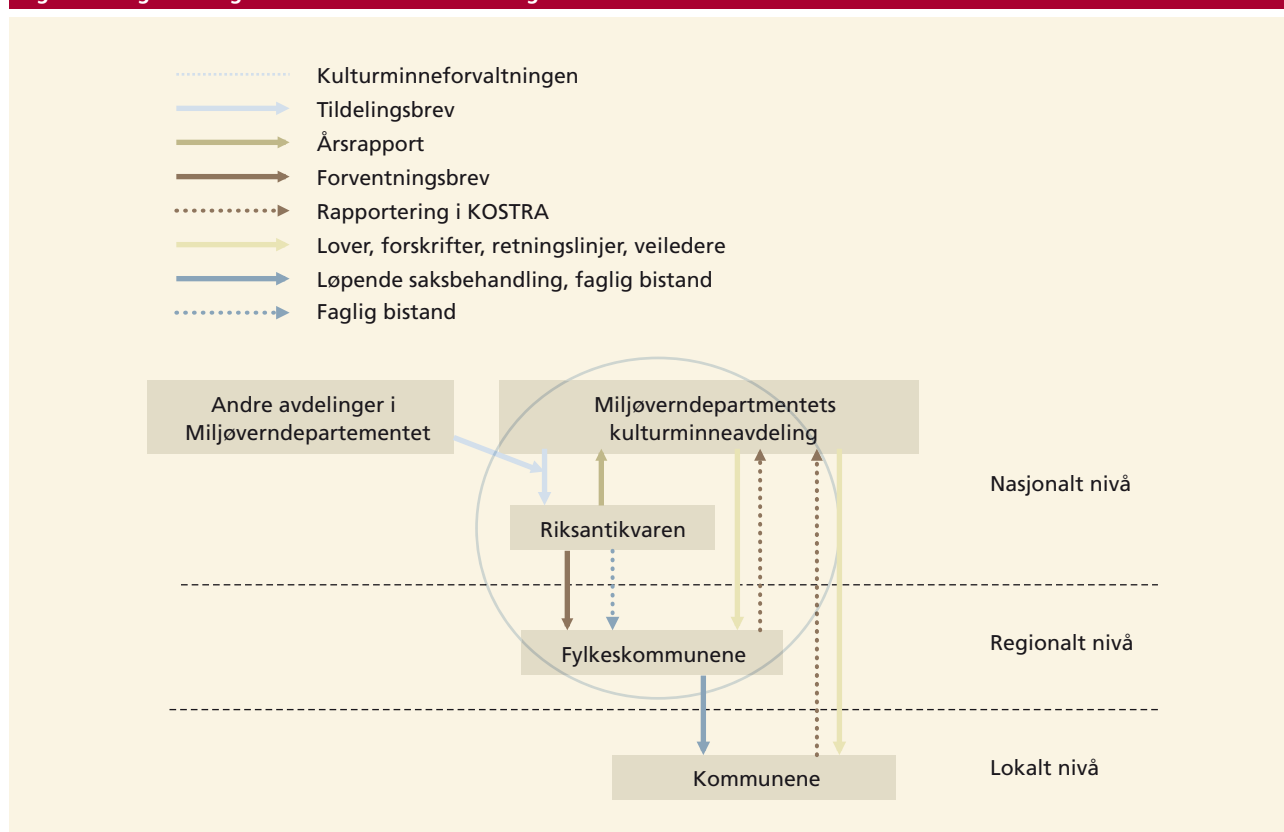
Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for kulturminneforvaltningen i Norge, samt hovedansvaret for politikktutvikling og resultatoppfølging for kulturminnene og kulturmiljøene. Departementets underliggende direktorat for kulturminneforvaltningen er Riksantikvaren. Riksantikvaren er rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Riksantikvaren skal følge opp kulturminnepolitikken, og har et særlig ansvar for å identifisere og bidra til å sikre nasjonalt prioriterte kulturminner og kulturmiljøer. Fylkeskommunene er, som myndighetsorgan etter

kulturminneloven, en del av den ordinære kulturminneforvaltningen og faglig underlagt Riksantikvaren. Videre har fylkeskommunene ansvar for å ivareta statlige og regionale kulturminneinteresser i areal- og utbyggingssaker etter plan- og bygningsloven. Kommunene er planmyndighet etter plan- og bygningsloven, og skal gjennom utformingen av kommunale planer og i saksbehandling søke å ivareta kulturminner og kulturmiljøer.

Figur 7.1 viser hvordan Miljøverndepartementet gir styringssignaler og informasjon til Riksantikvaren, fylkeskommuner og kommuner. Videre viser figuren hvordan Riksantikvaren, fylkeskommuner og kommuner rapporterer til Miljøverndepartementet.

Miljøverndepartementet gir tildelingsbrev til Riksantikvaren. Med utgangspunkt i tildelingsbrevet gir Riksantikvaren styringssignaler til fylkeskommunene gjennom et forventningsbrev. Riksantikvaren rapporterer tilbake til

Figur 7.1 Organiseringen av kulturminneforvaltningen

Miljøverndepartementet gjennom årsrapporten på oppdrag gitt i tildelingsbrevet. Fylkeskommunene rapporterer ikke tilbake til Riksantikvaren på føringene i forventningsbrevet. Fylkeskommunene og kommunene rapporterer i KOSTRA.²¹⁹ Miljøverndepartementet har ansvaret for å utvikle forskrifter, retningslinjer, veiledere og faglig bistand som sikrer at kulturminneloven og plan- og bygningsloven følges, og at vedtak som treffes på statlige nivå følges opp av fylkeskommunene og kommunene.

7.1 Styringssignaler og informasjon

Innenfor de rammer som gjelder for Miljøverndepartementets samhandling med Riksantikvaren, fylkeskommunen, Sametinget, kommunene og private eiere, skal departementet legge til rette for at aktørene kan utføre sine oppgaver og ta sitt ansvar på kulturminneområdet.²²⁰

7.1.1 Miljøverndepartementets tildelingsbrev til Riksantikvaren

Tildelingsbrevet er det sentrale styringsinstrumentet fra et departement til en underliggende virksomhet. Tildelingsbrevet skisserer økonomiske rammer og prioriteringer, resultatmål og rapporteringskrav for virksomheten.

Tildelingsbrevet fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren formidler de oppgavene som skal utføres ut over de løpende oppgavene. De løpende oppgavene beskrives i et vedlegg. Tildelingsbrevet er organisert etter de nasjonale resultatmålene med tilhørende arbeidsmål. Miljøverndepartementet opplyser i intervju at departementets tildelingsbrev til Riksantikvaren viser hvilke nye og særlig oppgaver som skal prioriteres kommende år. Videre sier departementet at Riksantikvaren har et ansvar for å prioritere tilgjengelige ressurser slik at de nødvendige oppgavene for å nå de nasjonale resultatmålene gjennomføres.

Riksantikvaren uttaler i intervju at det ikke er samsvar mellom ambisjonsnivået i tildelingsbrevet og kapasiteten hos Riksantikvaren. Miljøverndepartementet har flere avdelinger som har oppgaver som ønskes utført av Riksantikvaren. Riksantikvaren mener at det ikke er tilstrekkelig koordinering mellom departementets avdelinger for å avveie Riksantikvarens totale arbeidsbelast-

ning gjennom tildelingsbrevet. Riksantikvaren mener at oppgavene ikke er godt nok vurdert opp mot Riksantikvarens samlede arbeidskapasitet før de inkluderes i tildelingsbrevet.

Ifølge Riksantikvaren prioriteres oppgaver gitt i tildelingsbrevet på bekostning av enkelte løpende oppgaver. Det løpende fredningsarbeidet nedprioriteres til fordel for gjennomføring av fredningsgjennomgang, sektorvise landsverneplaner, tilstandsregistreringer og istandsettingsprosjekter. Riksantikvaren prioriterer slutføring av påbegynte fredningssaker fremfor igangsetting av nye fredninger, og det prioriteres strengt hvilke byggesaker gjennom plan- og bygningsloven som følges opp. Riksantikvaren understreker at en rekke av de løpende oppgavene er sentrale for måloppnåelsen på de nasjonale resultatmålene, og at en nedprioritering av løpende oppgaver over tid vil kunne gjøre måloppnåelsen vanskelig.

Videre opplyser Riksantikvaren at direktoratet også i noen tilfeller må nedprioritere oppgaver som er gitt i tildelingsbrevet. For eksempel har Riksantikvaren nedprioritert utforming av en fredningsstrategi, jf. kapittel 5.2.2. Riksantikvaren sier også at Miljøverndepartementet gir nye oppgaver til Riksantikvaren gjennom året. Dette skaper utfordringer når det gjelder å gjennomføre oppgaver gitt i tildelingsbrevet og de løpende oppgavene, samtidig som det er utfordrende å skaffe til veie den nødvendige fagkompetansen for å løse disse oppgavene med korte frister.

Miljøverndepartementet opplyser i brev av 13. mars 2009 at departementet blir orientert av Riksantikvaren om direktoratets nedprioritering av oppgaver gitt i tildelingsbrevet, i tråd med etatstyringsdokumentet. Det opplyses også at Riksantikvaren nå mener at dialogen omkring fastsetting av ambisjonsnivået i tildelingsbrevet er bra.²²¹

7.1.2 Riksantikvarens forventningsbrev til fylkeskommunene

Den regionale kulturminneforvaltningen er tillagt fylkeskommunen. Fylkeskommunen har et ansvar for å ivareta både nasjonale og regionale kulturminneinteresser. Samtidig er fylkeskommunen et selvstendig folkevalgt regionalt organ.

Riksantikvarens årlige forventningsbrev til fylkeskommunene inneholder krav til gjennomføring av prosjekter, oppfølging av satsningsområder og føringer for bruk av tilskuddsmidler.

219) Det nasjonale systemet for rapportering mellom kommunene, fylkeskommunene og staten.

220) Brev fra Miljøverndepartementet til Riksrevisjonen datert 11. april 2008.

221) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

Fredet interiør fra Røset i Tolga. Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

Det medfølger ikke økonomiske ressurser til oppgavene gitt i forventningsbrevet.

I spørreundersøkelsen sier 15 av 18 fylkeskommuner at forventningsbrevet i liten grad / i noen grad er hensiktsmessig utformet. Videre svarer alle fylkeskommunene at de må nedprioritere oppfølging av fredete og verneverdige bygninger. Med hensyn til hvilke oppgaver som nedprioriteres, svarer 10 av 18 fylkeskommuner rådgiving, informasjon, veiledning og oppfølging både til kommuner og private eiere av fredete eller verneverdige bygninger.

Intervjuundersøkelsen viser at det ikke er noen dialog mellom Riksantikvaren og fylkeskommunene om hvordan forventningsbrevet er utformet eller om det årlige innholdet. Riksantikvaren sier i intervju at fylkeskommunene tidligere ble involvert i utformingen av forventningsbrevet ved at man fikk mulighet for å gi innspill til et foreløpig forventningsbrev. Riksantikvaren uttaler videre:

"Riksantikvaren ønsket med denne ordningen å få informasjon om arbeidet og utfordringer i fylkeskommunene som en kunne formidle videre til Miljøverndepartementet. Riksantikvaren fikk etter hvert få tilbakemeldinger fra fylkeskommunene. Fylkeskommunene begrunnet sin manglende tilbakemelding med at en opplevde å ha liten påvirkningsmulighet på utformingen av forventningsbrevet. Riksantikvaren er enig i at påvirkningsmuligheten i realiteten var liten."

Alle fylkeskommunene som er intervjuet, påpeker at forventningsbrevet ikke er realistisk i forhold til fylkeskommunenes ressurser på kulturminneområdet, og at det er svakheter knyttet til at forventningsbrevet ikke er tilpasset ulike fylkeskommuners utfordringer. Intervjuundersøkelsen viser at det videre er utfordringer knyttet til at Miljøverndepartementet via Riksantikvaren gir signal om at fylkeskommunene skal utføre ad hoc-oppgaver ut over forventningsbrevet.

Miljøverndepartementet og Riksantikvaren uttaler i intervju at fylkeskommunene er viktig for måloppnåelse på de nasjonale resultatmålene. Ifølge Riksantikvaren fører fylkeskommunenes kapasitetsutfordringer til at oppgaver og tiltak som er avgjørende for måloppnåelsen, ikke blir gjennomført, eller blir forsinket. Fylkeskommunene nedprioriterer arbeidet med fredningssaker. Riksantikvaren presiserer at manglende samsvar mellom saksmengde og bemanning i fylkeskommunene er en årsak til lang saksbehandlingstid og omfattende restanseliste.²²² Mange fylkeskommuner har manglende kapasitet til tilskuddsforvaltning, oppfølging av istandsettningstiltak og oppfølging av eiere. Mange fylkeskommuner har ikke kapasitet til å gi tilstrekkelig veiledning og oppfølging av kommunene i plan- og byggesaksarbeidet. Dette blir også omtalt i kapittel 4 og 6.

Miljøverndepartementet viser i intervju til at fylkeskommunenes faglige kompetanse og kapasitet på kulturminnefeltet er en nøkkelfaktor i forvaltningen av landets kulturminner. Den regionale kulturminneforvaltningen er i dag en flaskehals i forhold til å kunne nå de nasjonale resultatmålene.

Miljøverndepartementet opplyser i intervju at eksisterende organisering av kulturminneforvaltningen er utfordrende for departementets arbeid fordi den regionale kulturminneforvaltning er tillagt fylkeskommunene. Dette påvirker departementets mulighet for styring på kulturminneområdet. Departementet har ikke mulighet for styring gjennom tildelingsbrev slik det har innen øvrig miljøvernforvaltning, der oppgaver er lagt til Fylkesmannen. Fylkesmannen mottar i øvrig miljøvernforvaltning tildelingsbrev fra de ulike miljødirektoratene med tilhørende økonomiske ressurser.

Videre uttaler Miljøverndepartementet at departementet bare i begrenset grad kan påvirke fylkeskommunenes prioriteringer. Det er opp til fylkeskommunene å bevilge ressurser og med bakgrunn

222) Riksantikvaren i notat til Riksrevisjonen 27. juni 2008.

i det prioritere oppgavene gitt i forventningsbrevet. Som følge av kulturminneforvaltningens organisering, har Miljøverndepartementet sett det hensiktsmessig å organisere enkelte oppgaver som satsingsprosjekter med tilhørende finansiering, for å kunne sikre prioriteringer og gjennomføring i fylkeskommunene.

Miljøverndepartementet sier i intervju at det er et skille mellom oppgaver som følger av delegert myndighet eller som er avtalt overført fra staten, og andre oppgaver innenfor kulturminnefeltet, med hensyn til departementets mulighet for å påvirke og sikre utførelsen av oppgaver lagt til fylkeskommunene. For departementet er det særlige utfordringer knyttet til å påvirke fylkeskommunene på områder hvor det ikke er en klar hjemmel i den delegerte kulturminnemyndigheten. For eksempel har staten et godt utgangspunkt for kontroll av at bygninger blir bevart når kulturminnemyndighetene freder. Miljøverndepartementet sier at departementet ikke har den samme muligheten ovenfor fylkeskommunenes oppfølging av bevaringsverdige bygninger.

7.1.3 Sikring av tilstrekkelig kommunal kulturminnekompetanse

Miljøverndepartementet skal bidra til at kommunene kan ta i bruk de verdier kulturminnene representerer for lokalsamfunnet ved å gi kommunene veiledning og bedre tilgang til kunnskap og kompetanse.²²³

Ifølge St.meld. nr. 16 (2004–2005) er det mange kommuner som opplever at de mangler kompetanse på kulturminnefeltet, og at tilgangen til forvaltningsrelevant kunnskap er for dårlig.²²⁴ I 2007 har 302 av 431 kommuner, 70 prosent, ikke knyttet til seg kulturminnefaglig kompetanse.²²⁵ Syv kommuner har byantikvarembete.²²⁶

Spørreundersøkelsen blant fylkeskommunene viser at det er behov for kulturminnefaglig kompetanse i kommunene for å ivareta kommunens ansvar for kulturminner på en tilstrekkelig måte. Tabell 7.1 viser at alle fylkeskommunene sier at kommunene har svært store eller store behov for kulturminnefaglig bistand og oppfølging. Samtidig sier alle fylkeskommunene at en hovedutfordring for å sikre tilstrekkelig bistand til kommunene er manglende kompetanse, kapasitet og ressurser hos fylkeskommunene. Videre svarer 6 av 18 fylkeskommuner at siden kommunene mangler stor grad av egen kompetanse på kulturminneområdet, er det vanskelig for fylkeskommunen å få gitt den veiledningen og oppfølgingen som det faktisk er behov for.

Miljøverndepartementet opplyser i intervju at jo mindre kompetanse, kapasitet og ressurser det er i kommunene til å ivareta kulturminneinteressene, jo større blir belastningen på fylkeskommunene i form av oppfølging gjennom veiledning og deltakelse i planprosesser.

Riksantikvaren sier i intervju at kompetansen i kommunene er varierende. Kommunene har

Tabell 7.1 Kommunenes behov for bistand og oppfølging innen ulike områder

	Svært store / store behov*
Kulturminnefaglig kompetanse	100 %
Utforming av kommunale planer som berører nyere tids kulturminner	95 %
Følge opp regulering til spesialområde bevaring	95 %
Utforming og oppfølging av kommunedelplan for kulturminner	94 %
Utforming av regulering til spesialområde bevaring	83 %
Behandling av byggesaker som berører nyere tids kulturminner	79 %
Forvaltning av kommunalt eide fredete bygninger	74 %
Bruk av plan- og bygningsloven § 89 (sikring av vedlikehold)	71 %
Bruk av SEFRAK	63 %
Behandling av private planforslag som berører nyere tids kulturminner	58 %
Behandling av dispensasjonssøknader etter plan- og bygningsloven § 7	56 %

* Kategoriene "svært store behov" og "store behov" er slått sammen.
Kilde: Spørreundersøkelse til fylkeskommunene

223) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

224) St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005).

225) Tall fra KOSTRA.

226) Oslo, Bergen, Stavanger, Sandnes, Kristiansand, Trondheim og Tromsø.

en presset ressurs- og kapasitetssituasjon. Mange små kommuner har i liten grad kompetanse til å utarbeide egne planer, kommuner driver i liten grad egenplanlegging og mye av saksbehandlingskapasiteten i kommunene bindes opp i behandlingen av et stadig økende antall innkomne private planforslag. Riksantikvaren sier videre at mangelfull kulturminne- og plankompetanse og kapasitet i kommunene får konsekvenser for måloppnåelse med hensyn til minimalisering av tapet av verneverdige bygninger.

7.2 Rapportering og styringsinformasjon til Miljøverndepartementet

Miljøverndepartementet er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og forsvarlig beslutningsgrunnlag, og departementet har det overordnede ansvaret for at underliggende virksomheter rapporterer relevant og pålitelig resultatinformasjon. Rapporteringen skal videre ha fokus på måloppnåelse og resultater.²²⁷

For at statlige myndigheter skal kunne ivareta sitt overordnede ansvar der oppgaveløsningen er lagt til kommunene og/eller fylkeskommunene, er det en forutsetning at det gis løpende tilbakemelding om blant annet utviklingen av tjenestene og hvilke resultater som er oppnådd, sett i forhold til de nasjonale målsettingene. Det er behov for styringsinformasjon, for eksempel ved regelmessig rapportering, evalueringer og statistikk, dels for å vurdere sammenhengen mellom ressursinnsats og resultat, dels for å vurdere virkemiddelbruken og hvorvidt målene for den kommunale og fylkeskommunale virksomheten er ivaretatt.²²⁸

7.2.1 Rapportering fra Riksantikvaren

Riksantikvaren rapporterer ikke på løpende oppgaver til Miljøverndepartementet, jf. etatsstyringsdokumentet.²²⁹ I årsrapporten rapporteres det kun på oppgaver gitt gjennom tildelingsbrevet. Riksantikvaren sier i intervju at dette reduserer muligheten til å få synliggjort kompleksiteten, helheten og ressursbehovet i kulturminneforvaltningens arbeid. Videre sier Riksantikvaren at manglende rapportering på løpende oppgaver gjør at Miljøverndepartementet ikke har tilstrekkelig styringsinformasjon til å skulle utforme nødvendige strategier og tiltak for å sikre måloppnåelse. Riksantikvaren mener at Miljøverndepartementet

har et mangelfullt grunnlag for utforming av neste års tildelingsbrev og fastsetting av ambisjonsnivået.

7.2.2 Rapportering og informasjon fra fylkeskommuner og kommuner

Intervjuundersøkelsen viser at det ikke rapporteres fra fylkeskommunene til Riksantikvaren på forventningsbrevet.

KOSTRA er det nasjonale systemet for rapportering mellom kommunene, fylkeskommunene og staten. Intervjuundersøkelsen blant kommuner og fylkeskommuner og spørreundersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til å rapportere i KOSTRA. Fylkeskommunene og kommunenes saksbehandlingssystem er lite tilpasset rapportering i KOSTRA, slik at det som etterspørres, må telles opp manuelt. Dette utgjør en risiko for redusert datakvalitet. Mange fylkeskommuner sier også at mye av det som etterspørres i KOSTRA, ikke er det som er mest vesentlig for å få oversikt over kulturminneforvaltningens arbeid, og det kan være usikkerhet rundt forståelsen av det som det spørres om i KOSTRA. Fylkeskommunene mener dermed at rapporteringen ikke viser hvilke utfordringer fylkeskommunene står overfor og hvilke implikasjoner dette får for de forventede oppgavene som fylkeskommunen skal utføre.

Miljøverndepartementet bekrefter i intervju at det gjennom KOSTRA bare i begrenset grad er mulig å hente ut informasjon om hvordan fylkeskommunene og kommunene forvalter kulturminneområdet. Det er blant annet utfordringer knyttet til at opplysninger i KOSTRA ikke skiller mellom fredete og verneverdige bygninger og arkeologiske kulturminner.

Miljøverndepartementet sier videre at, som følge av at fylkeskommunene ikke rapporterer på forventningsbrevet, og at KOSTRA bare i begrenset grad gir informasjon om fylkeskommunene og kommunenes kulturminnearbeid, er det utfordringer knyttet til å få tilstrekkelig styringsinformasjon på kulturminneområdet.

Riksantikvaren sier i intervju at Miljøverndepartementet har manglende informasjon om situasjonen i fylkeskommunene. Miljøverndepartementet har dermed manglende styringsinformasjon i forhold til å kunne utvikle strategier for å nå resultatmålene og for å utforme og igangsette nødvendige tiltak. Riksantikvaren mener at departementet ikke tar tilstrekkelig

227) Reglementet for økonomistyring i staten, § 4 1. ledd c og bestemmelser for økonomistyring i staten, jf. kapittel 1.2 og 1.5.

228) St.meld. nr. 23 (1992–93) *Om forholdet mellom staten og kommunene*, jf. Innst. S. nr. 156 (1992–93).

229) Miljøverndepartementet i intervju.

høyde for utfordringene i organiseringen av kulturminneforvaltningen ved utforming av strategier og tiltak.

7.3 Vurderinger

Miljøverndepartementet er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og forsvarlig beslutningsgrunnlag. Miljøverndepartementet skal løpende vurdere hvordan Riksantikvarens oppgaveportefølje skal optimaliseres.²³⁰ Undersøkelsen viser at den rapporteringen Miljøverndepartementet etterspør, ikke synliggjør helheten og ressursbehovet i Riksantikvarens arbeid. Undersøkelsen viser videre at Riksantikvarens oppgaver i tildelingsbrev ikke er godt nok vurdert opp mot direktoratets samlede oppgaver og arbeidskapasitet. Riksantikvaren prioriterer oppgaver gitt i tildelingsbrevet på bekostning av løpende oppgaver, slik som ordinære vedtaksfredninger og oppfølging av byggesaker. Videre viser undersøkelsen at oppgaver gitt i tildelingsbrevet nedprioriteres.

For at Miljøverndepartementet skal kunne ivareta sitt overordnede ansvar der oppgaveløsningen er lagt til fylkeskommunene og kommunene, er det en forutsetning at det gis løpende tilbakemelding om blant annet utviklingen av tjenestene og hvilke resultater som er oppnådd, sett i forhold til de nasjonale målsettingene. Undersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til å rapportere i KOSTRA. Fylkeskommunene og kommunenes saksbehandlingssystem er i liten grad tilpasset rapportering i KOSTRA, og det er usikkerhet rundt forståelsen av det som etterspørres i KOSTRA. Dette utgjør en risiko for redusert datakvalitet. Det er videre utfordringer knyttet til at opplysninger i KOSTRA ikke skiller mellom verneverdige og fredete bygninger og arkeologiske kulturminner.

Undersøkelsen viser at forventningsbrevet ikke oppleves som realistisk i forhold til fylkeskommunenes ressurser på kulturminneområdet, og at forventningsbrevet ikke er tilpasset fylkeskommunenes utfordringer. Videre er det ingen dialog mellom Riksantikvaren og fylkeskommunene om hvordan forventningsbrevet utformes. Fylkeskommunene har kapasitetsutfordringer på kulturminneområdet, og som følge av dette nedprioriteres ivaretagelse av fredete og verneverdige bygninger.

Miljøverndepartementet skal bidra til at kommunene kan ta i bruk de verdier kulturminnene representerer for lokalsamfunnet ved å legge til rette for at kommunene får veiledning og bedre tilgang til kunnskap og kompetanse. Undersøkelsen viser at 70 prosent av kommunene ikke har knyttet til seg kulturminnefaglig kompetanse. Undersøkelsen viser at en hovedutfordring for å sikre tilstrekkelig bistand til kommunene er manglende kompetanse, kapasitet og ressurser hos fylkeskommunene. Rådgiving, informasjon, veiledning og oppfølging til kommuner nedprioriteres. Det kan stilles spørsmål om Miljøverndepartementet har sikret at kommunene får tilstrekkelig veiledning, bistand, kunnskap og kompetanse til å kunne forvalte kulturminner og kulturmiljøer i kommunale planer og i saksbehandling.

230) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

8 Ivaretagelse av automatisk fredete samiske bygninger

Sametinget er et politisk valgt organ og har en særstilling som urfolkmyndighet. Sametingets formelle stilling følger av sameloven. Sametinget er en del av kulturminneforvaltningen, og Miljøverndepartementet har gjennom forskrift lagt myndighet etter kulturminneloven til Sametinget.²³¹ Sametinget er faglig underlagt Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. I tillegg til formell vedtakskompetanse etter kulturminneloven, har Sametinget ansvar for å ivareta samiske kulturminnehensyn i plan- og byggesaker etter plan- og bygningsloven.²³² Sametingets geografiske ansvarsområde strekker seg fra Finnmark i nord til Hedmark i sør. Sør for Trøndelag omfatter dette blant annet kommunene Alvdal, Tynset, Engerdal, Rendalen og Tolga.

Ifølge kulturminneloven § 4 annet ledd er alle samiske bygninger eldre enn 100 år automatisk fredet.²³³ Den flytende hundreårsgrensen medfører at mengden automatisk fredete samiske bygninger potensielt øker hvert år. Videre kan samiske bygninger yngre enn 100 år fredes gjennom øvrige fredningsformer, se figur 5.1 i kapittel 5. Dette kapitlet omhandler kun

Samisk husmannsplass fra Kjelvik i Sørfold kommune, Nordland.

Foto: Arne-Håkon Thommasen/ Sametinget

231) FOR 2004-12-20 nr 1718 forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling m.v. etter kulturminneloven.

232) St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*.

233) Kulturminneloven § 4 annet ledd.

automatisk fredning av samiske bygninger, og ikke vedtaksfredete og verneverdige samiske bygninger. For automatisk fredete bygninger forutsettes det at bygningene er kartlagt med hensyn til alder og at fredningsstatus er stadfestet i form av tinglysning. I tillegg må bygningene identifiseres ut fra opprinnelse.

Videre omhandler kapitlet hvordan kulturminneforvaltningen følger opp kulturminneloven § 4 annet ledd. Det belyser i hvilken grad samiske bygninger er identifisert og kartlagt med den hensikt å avdekke automatisk fredete samiske bygninger, og i hvilken grad automatisk fredete samiske bygninger sikres istandsetting. Videre belyser kapitlet Sametingets økonomiske forutsetninger for å ivareta samiske kulturminner. Forholdet mellom Sametingets stilling som urfolkmyndighet og samisk kulturminnemyndighet blir presentert i siste del.

8.1 Automatisk fredete samiske bygninger

8.1.1 Identifisering av samiske bygninger

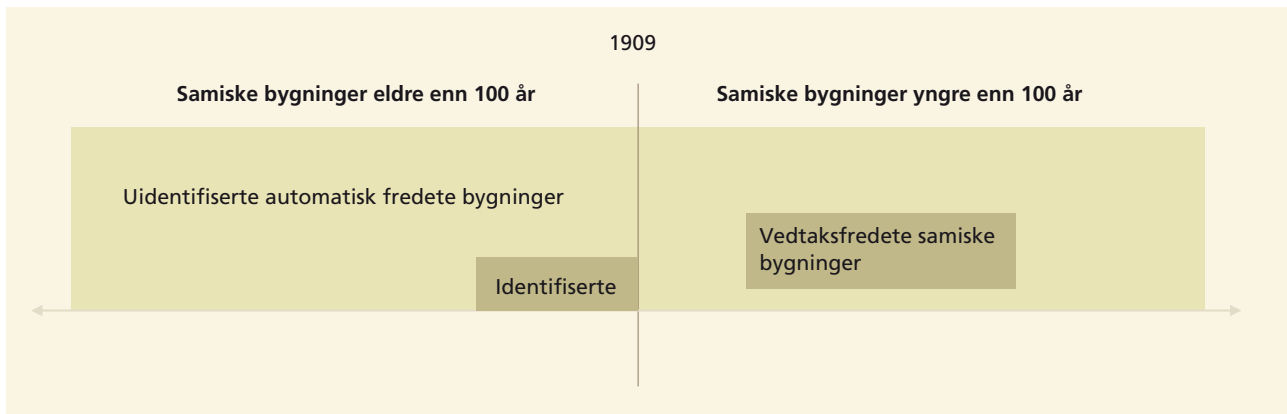
Det fremkommer gjennom intervju med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget at det ikke er enighet om hvordan samiske byggverk skal defineres, og hvilke kriterier som skal legges til grunn for en slik vurdering. Det er dermed ikke avklart hvilke bygninger som faller inn under kulturminneloven § 4 annet ledd.

Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget sier i intervju at bygninger ikke er kartlagt eller undersøkt med det formål å avdekke samisk tilknytning og alder, og om bygninger dermed er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4 annet ledd. Det finnes videre ikke oversikter og rutiner for å avdekke hvilke samiske bygninger som i fremtiden vil bli automatisk fredet som følge av 100-årsgrensen.

8.1.2 Oversikt over automatisk fredete samiske bygninger

Intervjuundersøkelsen viser at kulturminneforvaltningen ikke vet hvilke bygninger som er automatisk fredet. Som vist i figur 8.1 finnes det et ukjent antall uidentifiserte automatisk fredete samiske bygninger. Det finnes ingen samlet

Figur 8.1 Uidentifiserte og identifiserte automatisk fredete samiske bygninger

oversikt over omfanget av automatisk fredete samiske bygninger.²³⁴ Det er anslått at det finnes ca 1200 automatisk fredete samiske bygninger, og at ca 870 bygninger vil bli automatisk fredet i løpet av 20 år.²³⁵

Avdekking av automatisk fredete samiske bygninger skjer i dag gjennom enkeltsaksbehandling. De automatisk fredete samiske bygningene som er identifisert, er ikke samlet i et eget register og er heller ikke registrert i kulturminnedatabasen Askeladden.²³⁶ Det finnes dermed ingen samlet oversikt over de identifiserte automatisk fredete samiske bygningene. Sametinget sier i intervju at Askeladden ikke er tilrettelagt for registreringer av samiske bygninger. Miljøverndepartementet sier i brev at Sametinget har ansvaret for å registrere samiske bygninger i Askeladden.²³⁷

Etter kulturminneloven § 5 skal alle automatisk fredete byggverk med sikringssone tinglyses som fredet eiendom.²³⁸ Riksantikvaren tinglyser ikke identifiserte automatisk fredete samiske bygninger. Sametinget sier i intervju at manglende tinglysning gjør at det er utfordrende å sikre at eiere av automatisk fredete samiske bygninger har kjennskap til bygningenes status. Sametinget sier i brev at Sametinget savner en begrunnelse fra den sentrale kulturminneforvaltningen på hvorfor kulturminneloven § 5 ikke blir gjort gjeldende for samiske bygninger på lik linje med andre fredete bygninger.²³⁹ Miljøverndepartementet sier i brev at Riksantikvaren ikke har mottatt oversikter over

de identifiserte automatisk fredete samiske bygningene.²⁴⁰

8.1.3 Nærmere om kulturminneloven § 4 annet ledd

Det fremkommer gjennom intervju med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget at det er uenighet omkring hvordan kulturminneloven § 4 annet ledd om automatisk fredete samiske bygninger skal forstås og anvendes. Miljøverndepartementet og Riksantikvaren sier i intervju at det kan stilles spørsmål om hvorvidt kulturminneloven § 4 annet ledd er hensiktsmessig.

Miljøverndepartementet mener i intervju at kulturminnelovens 100-årsgrense for automatisk fredning av samiske kulturminner er forvaltningsmessig og rettssikkerhetsmessig vanskelig. Dagens ordning medfører at folk kan bo i bygninger uten å vite at bygningen er fredet, og man uaktsomt kan komme til å bryte kulturminnelovens bestemmelser.

Riksantikvaren mener i intervju at det på lang sikt ikke vil være mulig å beholde dagens bestemmelse. Etersom tidsgrensen for automatisk fredning endrer seg, vil fredningsmassen øke sterkt som følge av at man etter hvert kommer inn i perioden hvor samene i større grad ble bofaste i permanente boliger. Riksantikvaren stiller i intervju spørsmål ved om kulturminneloven § 4 annet ledd om automatisk fredete samiske bygninger er samfunnsmessig fornuftig.

Sametinget sier i intervju at de ønsker å beholde kulturminneloven § 4 annet ledd slik den fremstår i dag. Sametinget ser videre at det kan være behov for å evaluere hvordan bestemmelsen fungerer.

234) Intervju med Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget.

235) Sametingets rapport fra 2003 *Vern og forvaltning av samiske byggverk*.

236) Intervjuundersøkelse og analyse av fredningsmassen i Askeladden.

237) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

238) Ansvar for tinglysning er delegert til Riksantikvaren, jf. FOR 1979-02-09 nr 8785 forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven.

239) Sametinget i brev av 13. mars 2009.

240) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

Miljøverndepartementet sier i brev at det i situasjonen nevnt ovenfor ikke dreier seg om uenighet, men at det ikke er avklart hvordan en skal definere samiske byggverk, hvilke kriterier som skal legges til grunn for en kartlegging, og hvordan kulturminneloven § 4 annet ledd skal forstås og anvendes.²⁴¹ Miljøverndepartementet påpeker videre at ikke alle samiske bygninger eldre enn 100 år vil være fredet etter kulturminneloven § 4 annet ledd. Fredingsstatus må avgjøres gjennom en konkret verne vurdering. Først da blir den enkelte bygnings status klarlagt. Departementet mener at samiske bygninger som er automatisk fredet, vil avdekkes hvis de tilfeldig kommer for dagen. Departementet trekker parallell til hvordan automatisk fredete arkeologiske kulturminner blir forvaltet.²⁴²

Sametinget mener at alle samiske bygninger eldre enn 100 år i utgangspunktet skal anses som automatisk fredet etter kulturminneloven § 4 annet ledd. Sametinget sier i brev at ikke alle automatisk fredete samiske byggverk nødvendigvis bør bevares for ettertiden. Det er nødvendig at dispensasjonspraksis etter kulturminneloven og vilkårene for innvilgelse av dispensasjon blir diskutert og fastsatt. For å få en oversikt over hvilke bygninger det kan være aktuelt å dispensere for eller oppheve fredning av, er det imidlertid behov for en kartlegging og oversikt over de samiske bygningene.²⁴³

8.1.4 Tilstand og istandsetting av fredete samiske bygninger

Ifølge nasjonalt resultatmål 2 skal fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer være sikret og ha ordinært vedlikeholdsnivå i 2020.²⁴⁴ Dette resultatmålet er belyst i kapittel 6.

I St.meld. nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, jf. Innst. S. nr. 132 (2007–2008), er et av målene at tilstanden på den samiske fredete bygningsmassen skal være kartlagt, og at det skal foreligge en plan for sikring av istandsetting innen 2009. Miljøverndepartementet og Riksantikvaren opplyser i intervju at verken kartlegging eller en plan for sikring av istandsetting av samiske fredete bygninger vil foreligge innen 2009.

Miljøverndepartementet har i tilknytning til nasjonalt resultatmål 2 utarbeidet en egen resultatindikator for tilstanden på samiske fredete kulturminner:

241) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

242) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

243) Sametinget i brev av 13. mars 2009.

244) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), jf. St.meld. nr. 16 (2004–2005).

*Antall samiske kulturminner som er satt i stand til et ordinært vedlikeholdsnivå.*²⁴⁵

Det er til nå ikke rapportert om denne resultatindikatoren, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Miljøverndepartementet. Sametinget framhever i intervju at kartlegging og registrering av automatisk fredete samiske bygninger er en forutsetning for å kunne gjennomføre tilstandsregistreringer, sikre istandsetting og bevare automatisk fredete samiske bygninger. Videre fremhever Sametinget at før en tilstandsgjennomgang kan gjennomføres, må de samiske bygningene kartlegges og registreres, for slik å komme på samme nivå som øvrig kulturminneforvaltning. Dette peker også Riksantikvaren på i intervju.

Gamme på Skifte i Gratangen kommune, Troms.

Foto: Arve Kjerseim © Riksantikvaren

Riksantikvaren sier i intervju at det er vanskelig å bevare automatisk fredete samiske bygninger som følge av manglende kjennskap til tilstanden. Videre sier Riksantikvaren at det er derfor ikke er mulig å vurdere om automatisk fredete samiske bygninger bevarer sin fredningsverdi på lang sikt.

Sametinget uttaler i intervju at det ikke vil være mulig å oppnå at alle samiske fredete bygninger skal være sikret og ha et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.

Miljøverndepartementet sier i sitt svarbrev til rapporten at dette er en situasjon som ikke skiller seg fra andre områder innen miljøvernforvaltningen. Til enhver tid må det gjøres et utvalg og prioriteres innenfor de til enhver tid gjeldende budsjetttrammer.²⁴⁶

245) St.prp. nr. 1 (2007–2008) Miljøverndepartementet.

246) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

Miljøverndepartementet sier videre at alle automatisk fredete samiske bygninger ikke nødvendigvis er av nasjonal verdi. Det er kun bygninger som er vurdert å være av nasjonal verdi som faller inn under det nasjonale resultatmålet om ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020. Det er først etter en konkret verne vurdering av den enkelte bygning at denne statusen vil kunne bli klarlagt.²⁴⁷

8.2 Samisk kulturminneforvaltning

8.2.1 Sametingets økonomiske forutsetninger for å ivareta samiske kulturminner

Ifølge Grunnloven § 110a har nasjonale myndigheter ansvaret for å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvide sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

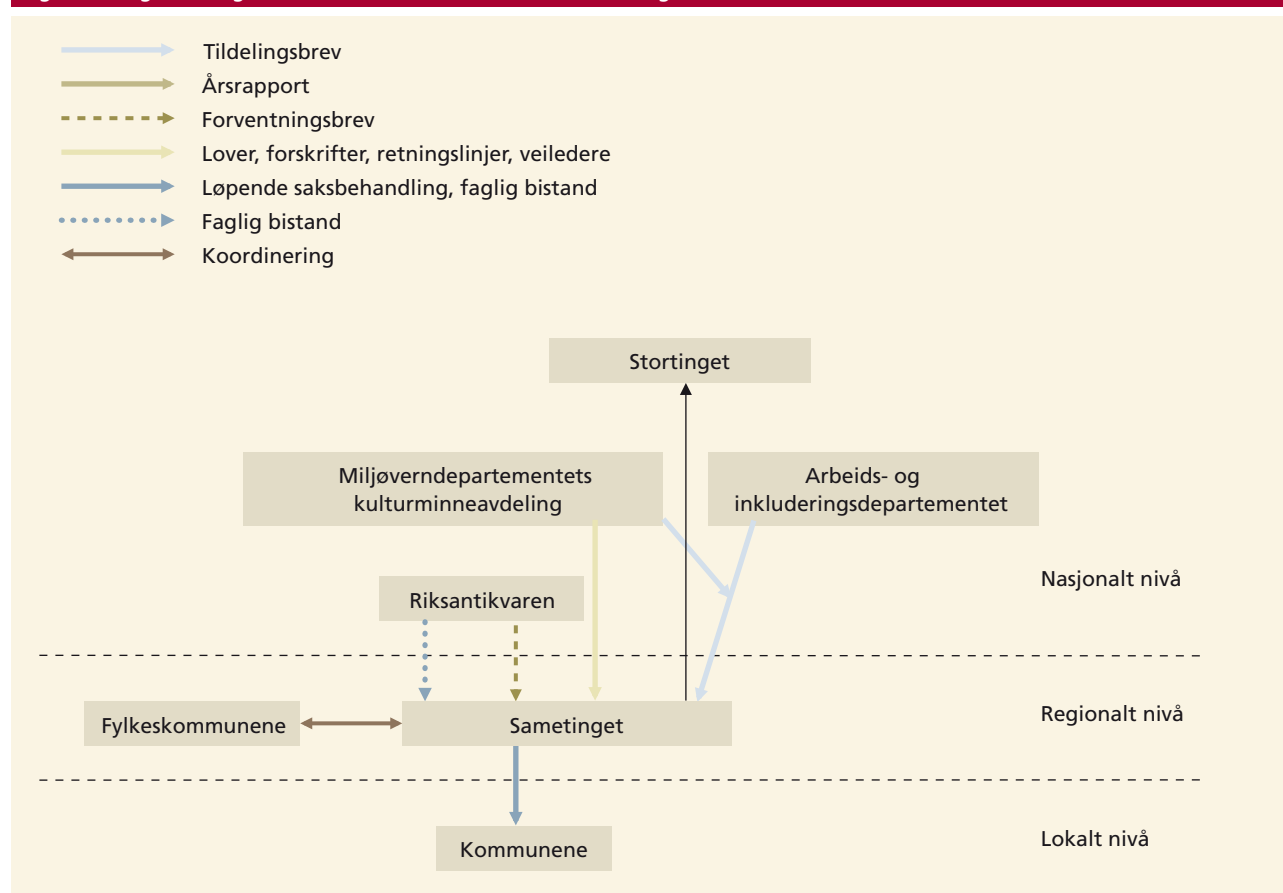
Miljøverndepartementet har delegert myndighet til Sametinget på kulturminneområdet.²⁴⁸ Same-

tinget er faglig underlagt Riksantikvaren i saker om kulturminnevern, som vist i figur 8.2. Sametinget har samme myndighet og de samme oppgavene for samiske kulturminner og kulturmiljøer som fylkeskommunen har. Miljøverndepartementet gir via Arbeids- og inkluderingsdepartementet tildelingsbrev til Sametinget.²⁴⁹ I tillegg gir Riksantikvaren et likelydende forventningsbrev til Sametinget som til fylkeskommunene. Sametinget rapporterer ikke på forventningsbrevet. Sametinget rapporterer på tildelinger i årsmelding til Stortinget.

Forventningsbrevet

I forkant av Riksantikvarens oversendelse av forventningsbrevet til Sametinget er det ingen dialog rundt innholdet og utformingen av brevet.²⁵⁰ Sametinget uttaler i intervju at forventningsbrevet ikke er førende for Sametingets prioriteringer. Forventningsbrevet inkluderer forventninger til gjennomføring av oppgaver som overstiger hva Sametinget har ressurser og kapasitet til å gjøre.

Figur 8.2 Organiseringen av den samiske kulturminneforvaltningen

247) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

248) FOR 2004-12-20 nr 1718 forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven. Kulturminneloven § 28 gir Miljøverndepartementet myndighet til å fastsette hvem som er rette myndighet og til å gi nærmere regler om gjennomføring av loven. Denne presiseringen trådte i kraft 1. januar 2009.

249) Jf. pkt. 1.4 i Bestemmelsene om økonomistyring i staten.

250) Intervjuundersøkelsen.

Videre sier Sametinget og Riksantikvaren i intervju at det ikke er noen rapportering fra Sametinget til Riksantikvaren på forventningsbrevet. Riksantikvaren har dermed ingen kjennskap til hvordan forventningsbrevet blir fulgt opp av Sametinget.

Midler til samisk kulturminneforvaltning

Departementene har ansvaret for å sørge for at forutsetningene for Stortingets vedtak blir fulgt opp. Som følge av departementenes konstitusjonelle ansvar må de føre kontroll med at forutsetningene i Stortingets budsjettvedtak følges, og at Sametingets økonomiforvaltning skjer i henhold til Reglement for økonomistyring i staten med tilhørende bestemmelser.²⁵¹

Gjennomgang av tildelingsbrev for 2008 og 2009 viser at Miljøverndepartementet i mindre grad enn de andre departementene uttrykker intensjonene med tilskuddsmidlene og synliggjør områder hvor departementet ønsker tilbake melding fra Sametinget om hvordan midlene er brukt for å sikre måloppnåelse gjennom Sametingets årsmelding til Stortinget. Miljøverndepartementet sier i intervju at departementet har mangelfull styringsinformasjon om samiske kulturminner. Miljøverndepartementet sier i brev at departementet forholder seg til rundskriv fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet som sier at Sametinget har frihet til selv å prioritere og disponere bevilgede midler. Sametinget skal gi innhold til samelovens målsetting om å legge forholdene til rette for at samene selv kan sikre eget språk, egen kultur og eget samfunnsliv.²⁵²

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har det overordnede samordningsansvaret for statens samepolitikk. Det faglige ansvaret ligger i det enkelte fagdepartement, som har ansvaret for å følge opp samiske saker innenfor sitt politikk-område. Dette innebærer et budsjettmessig oppfølgingsansvar, også for de ordningene som er overført fra departementene, og som Sametinget forvalter.²⁵³

Miljøverndepartementet tildeler over sitt budsjett tilskuddsmidler til samisk kulturminnearbeid.²⁵⁴ For 2009 tildeles det over kapittel 1429 post 50 i St. prp. nr. 1 for Miljøverndepartementet 3 mill.

251) St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken* og rundskriv A-38/2008 Statsbudsjettet 2009 – Behandling og samordning av samiske saker.

252) Rundskriv A-38/2008 Statsbudsjettet 2009 – Behandling og samordning av samiske saker. Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

253) Miljøverndepartementet i intervju.

254) St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*, Kap. 1429 *Riksantikvaren*, post 50 *Tilskot til samisk kulturminnearbeid*.

kroner. Midler til Sametingets administrasjon tildeles over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett. Det er ikke tilført økte administrative ressurser til dette arbeidet siden 1999. Sametinget har brukt noe av den årlige bevilgningen over Miljøverndepartementets budsjett til samisk kulturminnevern til en prosjektstilling.²⁵⁵

Tilskuddsmidlene skal ivareta overordnede kulturminnefaglige hensyn i arbeidet med samiske kulturminner og kulturmiljøer. Midlene skal i hovedsak benyttes til større vedlikeholds- og restaureringsarbeider og til skjøtsel.²⁵⁶

Sametinget sier i intervju at det gjennom flere år har formidlet til Miljøverndepartementet, gjennom de årlige konsultasjonsmøtene, utfordringene som den samiske kulturminneforvaltningen står overfor. Sametinget sier videre i intervju at nivået på dagens bevilgninger til samisk bygningsvern ikke er tilstrekkelig for å sikre de automatisk fredete samiske bygningene i tråd med kulturminnelovens bestemmelser og å sikre at automatisk fredete bygninger har et ordinært vedlikeholdsnivå.

Riksantikvaren sier i intervju at innenfor dagens økonomiske rammer vil Sametinget ikke ha mulighet for å følge opp de automatisk fredete samiske bygningene. Videre sier Riksantikvaren at dersom en skulle sikre alle de om lag 2000 automatisk fredete samiske bygningene, ville dette kreve langt flere midler enn det i dag bevilges til Sametinget.

Det er ikke estimert hva det vil koste å istandsette automatisk fredete samiske bygninger til et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020. Grunnen til dette er manglende informasjon om antall samt behovet for istandsetting og vedlikehold av automatisk fredete samiske bygninger.²⁵⁷ Ettersom det ikke foreligger oversikt over denne bygningsmassen, inngår ikke automatisk fredete samiske bygninger i Riksantikvarens behovsanalyse.

Sametingets tilskuddsforvaltning

Sametinget er organisert som en virksomhet med særskilte fullmakter (nettobudsjettet) for å imøtekomme målsettingen om at Sametinget skal ha frihet og mulighet til å foreta egne prioriteringer. Sametinget er gitt økt ansvar og selvstendighet i budsjettsammenheng ved at det er gitt unntak fra

255) Rapporten *Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyre* avlevert 27. april 2007, intervju med Sametinget og gjennomgang av budsjett og regnskap.

256) St.prp. nr. 1 (2008–2009) *Miljøverndepartementet*.

257) Econ Notat 2007-037: Forbedret behovsanalyse.

bevilgningsreglementet § 3.²⁵⁸ Det er Sametinget i plenum som har ansvar for utforming av tilskuddsordninger, jf. økonomiregelverkets bestemmelser punkt 6.2. Sametingets administrasjon skal rapportere til Sametinget i plenum i henhold til punkt 6.3.7 i økonomiregelverkets bestemmelser.²⁵⁹

Sametinget budsjetterte i 2008 med 2 452 000 kroner i tilskuddsmidler. Ved utgangen av 2008 har Sametinget utestående tilsagn på til sammen 3,2 mill. kroner.²⁶⁰ Sametinget har i 2008 trukket tilbake tilsagn om tilskudd for til sammen 284 500 kroner. Sametinget sier i intervju at Sametinget omdisponerer tilbaketrukne midler til andre områder enn kulturminneområdet. Sametinget sier i brev at det forvalter mange forskjellige tilskuddsordninger. I løpet av året blir mange prosjekter annullert da prosjektene ikke blir ferdigstilt. Tilbaketrukne midler blir refordelt i budsjettregulering året etter.²⁶¹ Tall fra Sametinget viser at det har utestående tilsagn som er eldre enn to år på 384 500 kroner.²⁶² Sametinget har utestående tilsagn fra 2002 som ikke er utbetalt. Sametinget sier i intervju at tilskudd bevilget til istandsettingsprosjekter ikke er fulgt opp gjennom befarings eller kontroll.

I Sametingets budsjett for 2008 legges følgende kriterier for måloppnåelse til grunn: antall samiske kulturminneregistreringer i 2008 i Askeladden, antall igangsatte restaurerings- og sikringstiltak og antall gjennomførte restaurerings- og sikringstiltak. Sametingets årsmelding for 2008 inneholder ikke rapportering på kriteriene som legges til grunn for Sametingets måloppnåelse, med unntak av gjennomførte restaurerings- og sikringstiltak, hvor det rapporteres om to bygninger som er restaurert gjennom det såkalte Sirbmá-prosjektet. Dokumentanalyse viser at Sametingets årsmelding beskriver tiltak som er gjennomført eller under gjennomføring uten at det sies noe om måloppnåelse på Sametingets fastsatte mål.

8.2.2 Sametingets særlige stilling som urfolksmyndighet og samisk kulturminneforvaltning

Sametingets myndighet på kulturminneområdet er en prøveordning og er delegert inntil en ny for-

258) St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken* og St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 5 (1998–1999).

259) Møte mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Riksrevisjonen 2. april 2008.

260) Sametingets årsmelding for 2008.

261) Sametinget i brev av 13. mars 2009.

262) Sametingets reglement for tilskuddsordningen på kulturminneområdet 17. januar 2008. Tallet inkluderer ikke tre tilsagn fra 2006 som er gitt utsettelse.

valtningsordning er avklart.²⁶³ I Stortingsmelding nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 277 (2004–2005), blir det slått fast at den fremtidige organiseringen av den samiske kulturminneforvaltningen skal utredes. I 2007 utarbeidet en arbeidsgruppe nedsatt fra Miljøverndepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Riksantikvaren og Sametinget en rapport om fremtidig organisering av samisk kulturminneforvaltning. Arbeidsgruppen klarte ikke å samle seg om en felles tilråding.²⁶⁴

Intervjuundersøkelsen viser at det er uenighet i forhold til hva som skal være det formelle grunnlaget for utøvelse av kulturminnemyndigheten. Miljøverndepartementet sier i intervju at departementet ønsker å beholde dagens ordning med en forskriftsdelegert myndighet på lik linje med fylkeskommunen for å sikre en mest mulig likeartet forvaltning av kulturminner i Norge. Sametinget sier i intervju at dets myndighet bør nedfelles i kulturminneloven, og ikke delegeres gjennom forskrift slik det er i dag. For å sikre selvbestemmelsesretten kan ikke Sametinget være underlagt et fagdirektorat, Riksantikvaren, som kan overprøve Sametingets vedtak. Sametinget skal i prinsippet være underlagt et fagdepartement (Miljøverndepartementet).

Intervjuundersøkelsen og dokumentgjennomgang viser videre at det avventes avklaringer om Sametingets rettslige stilling i forhold til hvordan den samiske kulturminneforvaltningen skal organiseres. Det videre arbeidet med Sametingets formelle stilling omtales i St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Om samepolitikken*.

Sametinget sier i brev at det i nåværende forvaltningsordning er behov for å avklare i hvilke saks typer og avgjørelser Riksantikvarens konsultasjonsplikt skal gjelde. Foreløpig er det ikke gjennomført konsultasjoner mellom Riksantikvaren og Sametinget.²⁶⁵

Instruksjons- og omgjøringsmyndighet

I St.meld. nr. 28 (2007–2008) heter det at på grunn av Sametingets egenart som folkevalgt politisk organ for egen befolkningsgruppe, er det nærliggende å anta at Sametinget ikke kan pålegges eller delegeres forvaltningsoppgaver på annen måte enn ved lov. Videre legges det til grunn at Sametinget ikke kan instrueres på

263) Miljøverndepartementet i brev av 20. desember 2004.

264) Rapport fra arbeidsgruppe nedsatt av Miljøverndepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Riksantikvaren og Sametinget: *Fremtidig organisering av samisk kulturminneforvaltning* (2007).

265) Sametinget i brev av 13. mars 2009.

generelt grunnlag. Sametinget er gitt myndighet i lov og forskrift innen fem områder. Det er kun innen kulturminneområdet at Sametingets myndighet er delegert ved forskrift.²⁶⁶ Miljøverndepartementet opplyser i sitt svarbrev til rapporten at det er kun på kulturminneområdet at Sametinget er delegert myndighet som førsteinstans i forvaltningssaker som har med arealdisponering å gjøre.²⁶⁷

Siden oppgaver og myndighet er forskriftsdelegert til Sametinget, er Sametinget faglig underlagt Riksantikvaren i saker som gjelder samisk kulturminnevern.²⁶⁸ Riksantikvaren har faglig instruksjons- og omgjøringsmyndighet overfor Sametinget. Riksantikvaren har myndighet til å gi instruksjoner overfor Sametinget i saksbehandling, lovtolkning og generelle retningslinjer for hvilke syn som skal tillegges vekt ved skjønnsutøvelsen i saker om samisk kulturminnevern. Riksantikvaren har videre omgjøringskompetanse både av egne tiltak og ved klage etter kulturminneloven.²⁶⁹ Videre skal Sametinget varsle Riksantikvaren når nasjonale kulturminneverdier er truet og Sametinget selv ikke fremmer innsigelse eller påklager etter plan- og bygningsloven. Riksantikvaren kan således overprøve Sametingets vurderinger i enkeltsaker. Kommunal- og regionaldepartementet uttaler i brev at en slik organisering innebærer at sentrale myndigheter kan overprøve og instruere Sametinget som politisk valgt organ. Dette reiser prinsipielle spørsmål i tilknytning til Sametingets rolle.²⁷⁰

Intervjuundersøkelsen viser at Miljøverndepartementets og Riksantikvarens instruksjonsmyndighet er en myndighet som i realiteten nesten aldri blir benyttet annet enn ved Riksantikvarens forventningsbrev som sendes til Sametinget. Riksantikvaren overprøver sjelden Sametingets vedtak etter kulturminneloven. Videre blir nasjonalvarslingsplikt i liten grad brukt.

I tillegg til tildelingsbrevet gir Miljøverndepartementet via Riksantikvaren forventningsbrev til Sametinget. Det følger ikke midler med forventningsbrevet, som vist i kapittel 7.1.2.

266) St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*.

267) Miljøverndepartementet i brev av 13. mars 2009.

268) Rapporten *Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyre* av 27. april 2007.

269) Brev fra Kommunal- og regionaldepartementet av 22. april 2004 og Brev fra Miljøverndepartementet 21. oktober 2002.

270) Brev fra Kommunal- og regionaldepartementet til Miljøverndepartementet av 22. april 2004 vedrørende "Evaluering av ny forvaltningsordning med delegering av myndighet etter kulturminneloven".

8.3 Vurderinger

Alle samiske bygninger eldre enn 100 år er automatisk fredet, jf. kulturminneloven § 4 annet ledd. Undersøkelsen viser at det ikke er enighet om hvordan man skal definere hva som er samiske byggverk, og hvilke kriterier som skal legges til grunn for en slik vurdering. Det er dermed ikke enighet i kulturminneforvaltningen om hvilke bygninger som faller inn under kulturminneloven § 4 annet ledd, og som er automatisk fredet.

Undersøkelsen viser at bygninger ikke er kartlagt med det formål å avdekke samisk tilknytning og alder, og om bygninger er automatisk fredet etter kulturminneloven § 4 annet ledd. Avdekking av automatisk fredete samiske bygninger skjer i dag gjennom enkeltsaksbehandling. Det finnes videre ingen oversikter og rutiner for avdekking av hvilke samiske bygninger som i fremtiden vil bli automatisk fredet som følge av 100-årsgrensen. Manglende kartlegging og oversikt av automatisk fredete bygninger kan medføre at man uaktsomt kan komme i en situasjon der en bryter kulturminnelovens bestemmelser for fredete bygninger, og at bygninger kan gå tapt.

Undersøkelsen viser at automatisk fredete samiske bygninger som er identifisert, ikke er registrert i kulturminnedatabasen Askeladden, og det finnes ingen samlet oversikt over disse bygningene. Etter kulturminneloven § 5 skal alle automatisk fredete byggverk med sikringssone tinglyses som fredet eiendom. Riksantikvaren stadfester (tinglyser) ikke identifiserte automatisk fredete samiske bygninger.

Undersøkelsen viser at kartlegging og registrering er en forutsetning for å kunne gjennomføre tilstandsregistreringer, sikre istandsetting og bevare automatisk fredete samiske bygninger. I St.meld. nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, jf. Innst. S. nr. 132 (2007–2008), er et av målene at tilstanden på den samiske fredete bygningsmassen skal være kartlagt, og at det skal foreligge en plan for sikring av istandsetting innen 2009. Undersøkelsen viser at verken kartlegging eller en plan for sikring av istandsetting av samiske fredete bygninger vil foreligge innen 2009. Miljøverndepartementet har utarbeidet en egen resultatindikator for tilstanden på fredete samiske kulturminner som skal vise tallet på antall samiske kulturminner som er satt i stand til et ordinært

vedlikeholds nivå. Det er ikke rapportert på denne resultatindikatoren.

Som følge av departementenes konstitusjonelle ansvar må departementene føre kontroll med at forutsetningene i Stortingets budsjettvedtak følges, og at Sametingets økonomiforvaltning skjer i henhold til Reglement for økonomistyring i staten med tilhørende bestemmelser. Det faglige ansvaret ligger i det enkelte fagdepartement, som har ansvaret for å følge opp samiske saker innenfor sitt politikkområde. Dette innebærer et budsjettmessig oppfølgingsansvar, også for de ordningene som er overført fra departementene, og som Sametinget forvalter. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet gjennom tildelingsbrevet i mindre grad enn andre departement uttrykker intensjonen med tilskuddsmidlene. Miljøverndepartementet synliggjør også i mindre grad områder hvor departementet ønsker tilbakemelding fra Sametinget om hvordan midlene er brukt for å sikre måloppnåelse, gjennom Sametingets årsmelding til Stortinget. Samtidig sier Miljøverndepartementet at departementet har mangelfull styringsinformasjon om samiske kulturminner.

Sametinget mottar tre millioner kroner til samisk kulturminnearbeid. Tilskuddsmidlene skal ivareta overordnede kulturminnefaglige hensyn i arbeidet med samiske kulturminner og kulturmiljøer, og midlene skal i hovedsak benyttes til større vedlikeholds- og restaureringsarbeider og til skjøtsel. Midler til Sametingets administrasjon bevilges i dag over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett. Det er ikke tilført økte administrative ressurser til dette arbeidet siden 1999.

Sametinget er organisert som en virksomhet med særskilte fullmakter for å imøtekomme målsettingen om at Sametinget skal ha frihet og mulighet til å foreta egne prioriteringer. Undersøkelsen viser at årsmeldingen for 2008 ikke inneholder rapportering på kriteriene som legges til grunn for Sametingets måloppnåelse. Tall fra Sametinget viser at Sametinget har utestående tilsagn eldre enn to år og utestående tilsagn som går tilbake til 2002. Sametinget sier i intervju at tilskudd bevilget til istandsettingsprosjekter ikke er fulgt opp gjennom befarings eller kontroll. Det kan stilles spørsmål om Sametinget i tilstrekkelig grad følger opp sitt ansvar for oppfølging av bevilgede midler til istandsetting av fredete samiske bygninger.

Interiør fra gamle i Evenes kommune, Nordland.

Foto: Arve Kjerseim © Riksantikvaren

Sametingets myndighet på kulturminneområdet er en prøveordning. Undersøkelsen viser at det er uenighet om hva som skal være det formelle grunnlaget for Sametingets myndighetsutøvelse for samisk kulturminneforvaltning.

Det kan samlet sett stilles spørsmål om forvaltningen ivaretar målet om automatisk fredning av samiske bygninger på en tilfredsstillende måte.

9 Samlede vurderinger

Det overordnede målet for kulturminnepolitikken slik det er fastsatt av Stortinget, er at mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelse, jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005) og St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*.

Samlet viser undersøkelsen svakheter i Miljøverndepartementets arbeid med å realisere målene på kulturminneområdet innenfor området bygningsvern. Det er blant annet utfordringer knyttet til departementets mål- og resultatstyring på området og kulturminneforvaltningens bruk av tilgjengelige virkemidler. Undersøkelsen viser at det er en betydelig risiko for at verneverdige og fredningsverdige bygninger går tapt som følge av kulturminneforvaltningens manglende bruk av innsigelse, påklage og fredning. Tap av kulturminner er tap av ikke-fornybare ressurser, og konsekvensene på lang sikt er at det norske samfunnet mister viktige kilder til kunnskap, opplevelser og identitet.

Selv om flere av de sentrale målene på kulturminneområdet først skal realiseres innen 2020, er svakhetene i forvaltningen så omfattende at det kan spørres om forutsetningene for å kunne nå målene i 2020 knyttet til fredete og verneverdige bygninger, er til stede. Det kan videre stilles spørsmål om Stortingets overordnede mål om at kulturminner skal tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping, blir ivaretatt på bygningsvernområdet, jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005) og St.meld. nr. 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner*.

9.1 Hindring av tap av verneverdige bygninger

Ifølge nasjonalt resultatmål 1 skal det årlige tapet av verneverdige bygninger som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, minimaliseres, og tapet skal ikke overstige 0,5 prosent årlig innen 2020. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet ikke har etablert et tilfredsstillende

rapporteringsystem for å ha oversikt over tap av verneverdige bygninger. Miljøverndepartementet har videre mangelfull informasjon om Riksantikvaren, fylkeskommunene og kommunenes ivaretagelse og forvaltning av verneverdige bygninger gjennom bruk av plan- og bygningsloven.

Regulering til spesialområde bevaring er det viktigste virkemiddelet for å sikre verneverdige bygninger et formelt vern. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet har manglende informasjon om hvordan regulering til spesialområde bevaring blir forvaltet og i hvilken grad dette virkemiddelet sikrer verneverdige bygninger. Det er således grunn til å stille spørsmål om Miljøverndepartementet har tilstrekkelig styringsinformasjon til å ivareta sitt ansvar for å realisere målet om en betydelig reduksjon i tap av verneverdige bygninger innen 2020.

Muligheten til å reise innsigelser er et viktig og nødvendig redskap for å sikre at nasjonale og viktige regionale interesser blir ivaretatt i kommunale planer. Både fylkeskommuner og Riksantikvaren kan fremme innsigelser. I byggesaker kan fylkeskommunen fraråde kommunene å fatte vedtak. Dersom en slik uttalelse ved et enkeltvedtak ikke tas til følge, kan fylkeskommunen eller Riksantikvaren påklage vedtaket. Undersøkelsen viser at Riksantikvaren og fylkeskommunene i liten grad bruker virkemidlene innsigelse og påklaging for å hindre tap av verneverdige bygninger. I 2008 fremmet Riksantikvaren og fylkeskommunene henholdsvis 7 og 34 innsigelser. Videre framkommer det at Riksantikvaren og fylkeskommunene i 2008 henholdsvis fremmet tre og åtte klager.

Undersøkelsen viser også at verneverdige bygninger som er gitt et formelt vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, går tapt som følge av endring, riving og forfall. Det framkommer også at kommunene har behov for bistand for å kunne sikre bygninger gjennom regulering til spesialområde bevaring.

På denne bakgrunn stilles det spørsmål om forvaltningen fullt ut bruker de juridiske virkemidlene som kan bidra til at tapet av verneverdige bygninger reduseres innen 2020.

Bygningsmiljø på Grip, Kristiansund kommune

Foto: Birger Lindstad © Riksantikvaren

9.2 Sikring av et representativt utvalg bygninger gjennom fredning

Ifølge nasjonalt resultatmål 3 skal den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete kulturminnene og kulturmiljøene bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet ikke i tilstrekkelig grad har operasjonalisert dette målet. Videre viser undersøkelsen at kulturminneforvaltningens kulturminneregister, Askeladden, ikke er et egnet analyse- og rapporteringssystem i arbeidet med å realisere målet om å sikre et representativt utvalg bygninger gjennom fredning. Miljøverndepartementet har mangelfull informasjon om fredningsmassens sammensetning når det gjelder bygningenes etniske, tidsmessige, næringsmessige, geografiske og sosiale tilknytning. Det vil derfor være utfordrende for kulturminneforvaltningen å vite hvilke bygninger som bør fredes for å sikre et representativt utvalg.

Det er ikke utarbeidet en fredningsstrategi som kan gi retningslinjer for hvilke bygninger og bygningsmiljøer av nasjonal verdi som bør fredes, slik som forutsatt i St.meld. nr. 16 (2004–2005), jf. Innst. S. nr. 227 (2004–2005).

Vedtaksfredninger skjer ikke gjennom en planmessig vurdering som kan bidra til å gjøre fredningsmassen mer representativ, men gjennom enkeltsaker, ofte der bygninger er truet. Videre viser undersøkelsen at kulturminneforvaltningen i liten grad gjennomfører vedtaksfredninger og midlertidige fredninger. Saksbehandlingen i fredninger er lang, med en gjennomsnittlig tidsbruk i perioden 2004–2008 på 5,6 år. Videre har kulturminneforvaltningen et stort antall uavklarte og uavsluttede fredningssaker. Samlet er det her grunn til å stille spørsmål om forutsetningene for å sikre et representativt utvalg fredete bygninger innen 2020 i tråd med Stortingets forutsetninger, er til stede.

9.3 Istandsetting av alle fredete bygninger

Ifølge nasjonalt resultatmål 2 skal fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer være sikret et ordinært vedlikeholds nivå i 2020. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet ikke har kjennskap til tilstanden på halvparten av de fredete bygningene som er registrert i det sentrale registeret over fredete bygninger. Når Miljøverndepartementet som overordnet nasjonal kulturminnemyndighet har mangelfull oversikt

over tilstanden til fredete bygninger, kan det stilles spørsmål om forutsetningene for å realisere målet om at fredete og fredningsverdige kulturminner skal være sikret et ordinært vedlikeholds-nivå innen 2020, er til stede. Miljøverndepartementet har for øvrig mangelfull oversikt over behov for tilskudd for å sette i stand fredete bygninger. Riksantikvaren har videre manglende informasjon om fylkeskommunenes forvaltning av tilskuddene.

Undersøkelsen dokumenterer forfall i betydelige deler av den fredete bygningsmassen. To av tre vedtaksfredete bygninger i privat eie har middels eller kraftig symptomer på forfall og skader, og bygninger har behov for store eller moderate utbedringer. Fredete bygninger i kommunalt og fylkeskommunalt eie har samme tilstandsutfordringer som de privateide. Undersøkelsen viser at 83 prosent av verdslige middelalderbygninger i 2008 har kraftige eller middels symptomer på forfall og skade, og bygningene har moderate eller store behov for utbedringer. Disse bygningene ble istandsatt i 1999 til et ordinært vedlikeholds-nivå. Undersøkelsen viser dermed at det er utfordringer knyttet til å opprettholde et ordinært vedlikeholds-nivå på fredete bygninger.

9.4 Automatisk fredete samiske kulturminner

Alle samiske bygninger eldre enn hundre er automatisk fredet. Miljøverndepartementet, Riksantikvaren og Sametinget er ikke enige om hvordan en skal definere samiske bygninger, hvilke kriterier som skal legges til grunn for en slik vurdering, og dermed hvilke bygninger som faller inn under kulturminneloven § 4 om automatisk fredete samiske bygninger. Undersøkelsen viser at det ikke er gjennomført kartlegginger med det formål å avdekke og registrere samiske bygninger. Dette får konsekvenser for Sametingets muligheter for å ivareta automatisk fredete samiske bygninger. Undersøkelsen viser også at ingen av de automatisk fredete samiske bygningene er tinglyst som forutsatt i kulturminneloven § 5. Videre er ingen av de identifiserte automatisk fredete samiske bygningene registrert i kulturminnedatabasen Askeladden. Det kan samlet sett stilles spørsmål om forvaltningen ivaretar målet om automatisk fredning av samiske bygninger på en tilfredsstillende måte og i tråd med Stortingets forutsetninger.

Miljøverndepartementet er konstitusjonelt ansvarlig for å sikre at Sametinget følger opp

Stortingets vedtak og forutsetninger. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet i liten grad sikrer informasjon om Sametingets ivaretagelse av kulturminner. Det kan stilles spørsmål om Miljøverndepartementet har tilstrekkelig informasjon om Sametingets ivaretagelse av samiske kulturminner. Undersøkelsen viser videre at Sametinget har manglende mål- og rapporterings-system i lys av sitt ansvar som nettobudsjettet virksomhet.

9.5 Miljøverndepartementets overordnede nasjonale ansvar for ivaretagelse av verneverdige og fredete bygninger

Miljøverndepartementet har det overordnede nasjonale ansvaret for kulturminnevernet i Norge. Innenfor de rammer som gjelder for Miljøverndepartementets samhandling med Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunene og kommunene, skal departementet legge til rette for at aktørene kan utføre sine oppgaver og ta ansvar på kulturminneområdet. Det framgår av undersøkelsen som nevnt over at kulturminneforvaltningen i liten grad benytter de tilgjengelige virkemidlene gjennom plan- og bygningsloven og kulturminneloven. Undersøkelsen viser at kapasiteten i kulturminneforvaltningen til å gjennomføre sine oppgaver på området bygningsvern, er begrenset. Dette får konsekvenser for hvordan fredete og verneverdige bygninger ivaretas. Det kan stilles spørsmål om Miljøverndepartementet i tilstrekkelig grad har lagt til rette for at Riksantikvaren, Sametinget, fylkeskommunene og kommunene kan utføre sine oppgaver knyttet til ivaretagelse av fredete og verneverdige bygninger.

Miljøverndepartementet har videre behov for systematisk informasjon for å kunne ivareta det nasjonale ansvaret for fredete og verneverdige bygninger. Departementet er ansvarlig for å sikre tilstrekkelig styringsinformasjon og et forsvarlig beslutningsgrunnlag. Videre skal departementet sørge for en systematisk, forutsigbar og langsiktig innsamling av data om tilstanden på kulturminneområdet. Undersøkelsen viser at Miljøverndepartementet ikke har tilstrekkelig styringsinformasjon. Departementet har mangelfull informasjon om tap av verneverdige bygninger, fredningsmassens sammensetning og tilstanden på fredete bygninger. Miljøverndepartementet har videre ingen informasjon over hvilke samiske bygninger som er automatisk fredete, jf. kulturminneloven § 4 annet ledd. Videre viser

undersøkelsen at departementet har manglende informasjon om Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og kommunenes virkemiddelbruk for å ivareta verneverdige og fredete bygninger. Dette innebærer at Miljøverndepartementet ikke har tilstrekkelig informasjon om den samlede virkemiddelbrukens effekter.

Miljøverndepartementets mangelfulle styringsinformasjon gjør at departementet ikke kan formidle nødvendig informasjon og styringssignaler til øvrig kulturminneforvaltning. Det er dermed risiko for manglende måloppnåelse i forhold til de sentrale målene for ivaretagelse av fredete og verneverdige bygninger.

På bakgrunn av funnene i undersøkelsen stilles det spørsmål om Miljøverndepartementet i tilstrekkelig grad har ivaretatt sitt overordnede nasjonale ansvar for fredete og verneverdige bygninger, slik at de nasjonale målene som Stortinget har fastsatt, kan nås.

10 Litteraturliste

Listen gjengir de mest sentrale dokumentene som er benyttet i undersøkelsen.

Stortingsproposisjoner

St.prp. nr. 52 (1984-1985) *Om reformer i statens budsjettssystem og endringer i bevilgningsreglementet*

St.prp. nr. 1 (1998-1999) *Miljøverndepartementet, Tillegg nr. 5*

St.prp. nr. 63 (2001-2002) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2002*

St.prp. nr. 1 (2005-2006) – (2008-2009) *Miljøverndepartementet*

St.prp. nr. 37 (2008-2009) *Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid*

Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr. 7 (1977-1978) *Om loven om kulturminner*

Ot.prp. nr. 56 (1984-1985) *Plan og bygningslov. Tilråding fra Miljøverndepartementet av 29. mars 1985, godkjent i statsråd samme dag*

Ot.prp. nr. 51 (1991-1992) *Om lov om endring i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*

Ot.prp. nr. 50 (1998-1999) *Om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*

Stortingsmeldinger

St.meld. nr. 39 (1986-1987) *Bygnings- og fornminnevernet*

St.meld. nr. 46 (1988-1989) *Miljø og utvikling*

St.meld. nr. 35 (1991-1992) *Om statens forvaltnings- og personalpolitikk*

St.meld. nr. 23 (1992-1993) *Om forholdet mellom staten og kommunene*

St.meld. nr. 8 (1999-2000) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*

St.meld. nr. 25 (2002-2003) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*

St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*

St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*

St.meld. nr. 28 (2007-2008) *Samepolitikken*

Innstillinger

Innst. S. nr. 135 (1984-1985) *Innstilling om reformer i statens budsjettssystem og endringer i bevilgningsreglementet.*

Innst. S. nr. 135 (1987-1988) *Innstilling fra kommunal- og miljøvernkomiteen om bygninger- og fornminnevern*

Innst. S. nr. 273 (1988-1989) *Miljø og utvikling. Norges oppfølging av Verdenskommisjonens rapport*

Innst. S. nr. 63 (1992-1993) *Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om statens forvaltnings- og personalpolitikk*

Innst. S. nr. 156 (1992-1993) *Innstilling frå kommunal og miljøvernkomiteen om forholdet mellom staten og kommunane. 1. Om samspelet mellom staten og kommunalforvaltninga. Retningslinjer for statleg politikk. 2. Om forenkling av inntektssystemet*

Innst. S. nr. 256 (1999-2000) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand og om tilleggs melding til St.meld. nr. 8*

Innst. S. nr. 225 (2001-2002) *Innstilling fra Stortingets presidentskap om beretningen for 2001 fra styret for "Mindegaven til Norge 1914 fra det norske utflytterfolk i Nord-Amerika"*

Innst. S. nr. 46 (2003-2004) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*

Innst. S. nr. 227 (2004-2005) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om Leve med kulturminner*

Innst. S. nr. 172 (2007-2008) *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2006*

Innst. S. nr. 105 (2008-2009) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om endringer i statsbudsjettet for 2008 under Miljøverndepartementet*

Innst. S. nr. 139 (2008-2009) *Innstilling frå finanskomiteen om endringar i statsbudsjettet for 2009 med tiltak for arbeid*

Innstillinger til Odelelstinget

Innst. O. nr. 45 (1977-1978) *Innstilling fra Kommunal- og miljøvernkomiteen om lov om kulturminner*

Innst. O. nr. 73 (1991-1992) *Innstilling fra kommunal- og miljøvernkomiteen om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (Ot.prp. Nr. 51)*

Innst. O. nr. 24 (1999-2000) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*

Budsjettinnstillinger

B. Innst. S. nr. 9 (2005-2006) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2006, kapitler under Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet (rammeområdene 12 og 13)*

Lover og forskrifter

LOV-1814-05-17: *Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814*

LOV 1978-06-09 nr 50: *Lov om kulturminner*

LOV 1985-06-14 nr 77: *Plan- og bygningslov*

FOR 1979-02-09 nr 8785: *Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven*

FOR 2003-06-27 nr 801: *Forskrift om vedtekter for Norsk kulturminnefond*

FOR 2004-12-20 nr 1718: *Forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven*

Regelverk og retningslinjer

Reglementet for økonomistyring i staten

Bestemmelser for økonomistyring i staten

Bevilgningsreglementet av 26. mai 2005

Retningslinjer for tildeling av midler fra Norsk Kulturminnefond. Fastsatt av Miljøverndepartementet 5. mai 2003

Miljøverndepartementet: T-1/08 *Tilskotsordninger for 2009*

Arbeids- og inkluderingsdepartementet: Rundskriv A-38/2008 *Statsbudsjettet 2009 – Behandling og samordning av samiske saker*

Miljøverndepartementet: *Retningslinjer og vilkår for tilskudd fra Statsbudsjettet kap.1429 post 72, punkt 4.*

Sametinget: *Reglement for tilskuddsordninger på kulturminneområdet*

Miljøverndepartementet (2006): *Plan og kart etter plan- og bygningsloven. Veileder (planveileder).*

Miljøverndepartementet (22.12.2004): *Hovedinstruks om økonomistyring i Norsk Kulturminnefond*

Kongelig resolusjon 1. september 2006 *om overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar*

Norges Standardiseringsforbund: *Norsk Standard 3423 Tilstandsanalyse av fredete og verneverdige bygninger*

Rapporter og andre dokumenter

Riksantikvarens årsrapport for 2007

Riksantikvarens foreløpig årsrapport for 2008

Sametinget: *Vern og forvaltning av samiske byggverk*. Hovedrapport august 2003

Sametingets årsmelding for 2008

Kulturminnekompaniet på vegne av Riksantikvaren (2004): *Gamle hus da og nå – Status for SEFRAK-registrerte bygninger*

Arbeidsgruppe fra Miljøverndepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Riksantikvaren og Sametinget (2007): *Fremtidig organisering av samisk kulturminneforvaltning*

Sametinget (2007): *Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyre*

Econ (2007) Notat 037: *Forbedret behovsanalyse*

Riksantikvaren (2005) *Prosjektforslag: Gjennomgang av vedtaksfredninger og slutføring av påbegynte fredninger*

Telemarksforskning – Bø, TF-notat nr. 11/2008: *Verdiskapingsprogrammet for kulturminner, Årsrapport 2007*

Statens landbruksforvaltning, Rapport nr. 5/2009: *Evaluering av SMIL – Spesielle miljøtiltak i jordbruket*

Vedlegg:

Miiddus 8 Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid váraváldin

Sámediggi lea politihkalaš válljen orgána ja das lea sierralágan sadji álgoálbmoteiseváldin. Sámedikki formála sajádat vuolgá sámelágas. Sámediggi lea oassin kulturमितohálddašeamis, ja Birasgáhttentdepartemeanta lea lálhkaásahusa bokte addán Sámediggái fápmudusa kulturमितolága vuodul¹. Sámediggi lea fágaláččat Birasgáhttentdepartemeantta ja Riikaantikvára vuolde. Lassin formála gelbbolašvuhtii mearrádusaid dahkat kulturमितolága vuodul, de lea Sámedikkis ovddasvástádus fuolahit sámi kulturमितoberoštusaid plána- ja huksenássiin mat meannuduvvojit plána- ja huksenlága vuodul². Sámedikki geográfalaš viidodat lea Finnmárkkus davvin gitta Hedmárkui lullin. Lulábealde Trøndelága gullet earret eará dát suohkanat dán viidodahkii: Alvdal, Tynset, Engerdal, Rendalen ja Tolga.

Kulturमितoláhka § 4, nubbi lađas, dadjá ahte buot sámi viesut badjel 100 jagi, automáhtalaččat leat ráfáidahttojuvvon³. Dát soddjilis čuohtejahkerádji mielddisbukta ahte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut gártet lassánit juohke jagi. Dasa lassin sáhttet sámi viesut vuollel 100 jagi, ráfáidahttojuvvot eará ráfáidahttinvuogiid bokte, geahča figuvra 5.1 kapihtalis 5. Dát kapihttal muitala duššefal automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid, ja ii fátmmas mearrádusa bokte ráfáidahttojuvvon ja gáhttenveara sámi viesuid. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon viesuid dáfus lea eaktun kártet man áigahaččat viesut leat ja gulahemiin duodaštit ráfáidahttonstáhtosa. Dasa lassin galgá identifiseret viesuid álgoabohtimuša.

Dát kapihttal fátmasta automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid ja čuvge movt kulturमितohálddašeapmi čuoovvola kulturमितolága § 4 nuppi lađđasa. Dát čuvge man muddui sámi huksehusat leat identifiserejuvvon ja kártejuvvon gávnahan dihte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid, ja man muddui automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid ortnegiibidjan sihkkarastojuvvo. Viidáset čuvge kapihttal Sámedikki ekonomalaš eavttuid fuolahit sámi kulturमितuittuid. Mañemus oasis ovdanboahá

Sámedikki sajádat álgoálbmoteiseváldin mas nuppi bealis galgá leat sámi kulturमितoeiseváldi.

8.1 Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut

8.1.1 Identifiseret sámi viesuid

Birasgáhttentdepartemeantta, Riikaantikvára ja Sámedikki jearahallamis ii leat ovttaoaivilvuohá das movt sámi huksehusaid galgá defineret, ja makkár eavttuide galgá vuodđudit árvoštallama. Dasto ii leatge čielggas makkár viesut gullet kulturमितolága § 4, nuppi lađđasa vuollái.

Birasgáhttentdepartemeanta, Riikaantikvára ja Sámediggi dadjet jearahallamis ahte viesut eai leat kártejuvvon dahje iskojuvvon gávnahan dihte sámi gullelašvuohá ja boarisvuohá, ja eaige dan leatgo viesut automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturमितolága § 4 nuppi lađđasa vuodul. Dasa lassin ii gávdno oppalašgovva ja eaige bargodábit guorahallat makkár sámi viesut boahhte áiggis gártet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvot 100-jagi ráji vuodul.

8.1.2 Oppalašgovva automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuin

Jearahallaniskkádeapmi čajeha ahte kulturमितohálddašeapmi ii dieđe makkár viesut leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon. Nu movt oaidnit figuvrras 8.1 de gávdnojit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut muhto mii eat dieđe logu go eai leat identifiserejuvvon. Ii gávdno čohkkejuvvon oppalašgovva automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuin⁴. Jáhkkinis gávdnojit sullii 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesu, ja sullii 870 viesu ráfáidahttojuvvot automáhtalaččat 20 jagi áigodagas⁵.

Dán áiggi fuomášit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid eañkaláššemeannudeamis. Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut mat leat identifiserejuvvon, eai leat čohkkejuvvon sierra registarii ja eaige leat registrerejuvvon kulturमितodiehtobásii Askeladdenii⁶. Nu ii leat ge

1) FOR 2004-12-20 nr. 1718: Forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven.

2) St. dieđ. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*.

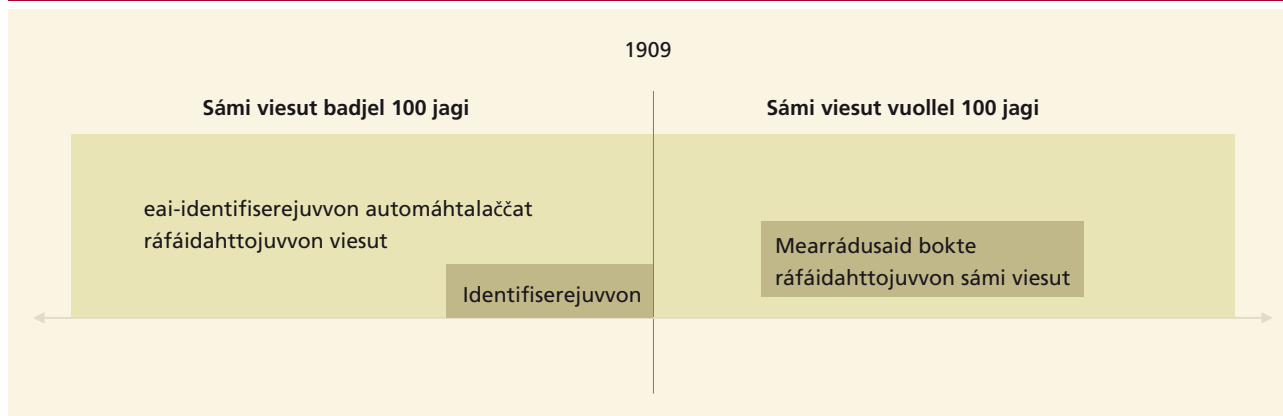
3) Kml § 4 nubbi lađas.

4) Jearahallan Birasgáhttentdepartemeanttain, Riikaantikvárain ja Sámedikkiin.

5) Sámedikki raporta 2003 *Vern og forvaltning av samiske byggverk*.

6) Jearahallan iskkádeapmi ja analiisa ráfáidahtton ássiin Askeladdenin.

Figvra 8.1 Eai-identifiserejuvvon ja identifiserejuvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesut

oppalašgovva dain automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuin mat leat identifiserejuvvon. Sámediggi muitala jearahallamis ahte Askeladden ii leat heivehuvvon registreret sámii viesuid. Birasgáhttentdepartemeanta čállá reivves Sámedikkis leat ovddasvástádusa registreret sámii viesuid Askeladdenii⁷.

Kulturमितolága § 5 vuodul galget buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon huksehusat oktan gáhttenrájiin gulahuvvot ráfáidahttojuvvon opmodahkan.⁸ Riikaantikvára ii gultat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid mat leat identifiserejuvvon. Sámediggi dadjá jearahallamis váilevaš gulaheami dahkat hástaleaddjin sihkkarastit ahte oamasteaddjit geaidda automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesut gullet, dihtet viesuid stáhtosa. Sámediggi dadjá reivves váillahit čilgema guovddáš kulturमितohállddašeamis das manne kulturमितoláhka § 5 ii leat gustojeaddji sámii viesuide seamma dásis go eará ráfáidahttojuvvon viesuide.⁹ Birasgáhttentdepartemeanta dadjá reivves Riikaantikváras váilut oppalašgova dain identifiserejuvvon sámii viesuin mat automáhtalaččat leat ráfáidahttojuvvon.¹⁰

8.1.3 Eambo diehtu kulturमितolágas § 4 nubbi lađas

Birasgáhttentdepartemeantta, Riikaantikvára ja Sámedikki jearahallamis vuohhtit moaddeoaiivilvuoda das movt kulturमितolága § 4 nubbi lađas automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid hárrái galgá áddejuvvot ja geavahuvvot. Birasgáhttentdepartemeanta ja Riikaanti-

kvára jerret jearahallamis leago kulturमितolága § 4 heivvolaš.

Birasgáhttentdepartemeanta oaivvilda jearahallamis ahte kulturमितolága 100-jahkerádji automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii kulturमितuid dáfus lea váttis hállddašeami ja riektesihkarvuoda ektui. Dálá ortnega mielde sáhttet olbmot orrut viesuin ja eaige dieđe ahte viesut leat ráfáidahttojuvvon, ja vahágis sáhttet gártat rihkkut kulturमितolága mearrádusaid.

Riikaantikvára oaivvilda jearahallamis váttisin guhkit áigái doalahit dálá mearrádusa. Dađistaga go áigerádji automáhtalaččat ráfáidahttimii rievdá, de dat hivvodat mii lea ráfáidahttojuvvon, lassána dan geažil go joksat áigodaga goas sápmelaččat dađistaga bisánedje viesuide. Riikaantikvára smiehtá jearahallamis ahte leago kulturमितolága § 4 nubbi lađas automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid dáfus servodatlaččat jierpmálaš.

Sámediggi dadjá jearahallamis iežaset dáhttu bisuhit kulturमितolága § 4 nuppi lađasa dálá hámis. Sámediggi oaidná maiddái dárbbu árvvoštallat movt mearrádus doaibmá.

Birasgáhttentdepartemeanta dadjá reivves ahte namuhuvvon dilli ii mearkkaš sin gaskkas moaddeoaiivilvuoda, muhto váilu čilgehus movt sámii huksehusaid galgá defineret, makkár eavttut galget leat vuodđun kártemii ja movt kulturमितolága § 4 nubbi lađas galgá áddejuvvot ja geavahuvvot.¹¹ Birasgáhttentdepartemeanta cuige viidaset ahte eai buot sámii viesut mat leat badjel 100 jagi, gárttá ráfáidahttojuvvot kulturमितolága § 4 nuppi lađasa vuodul.

7) Birasgáhttentdepartemeanta reivves 13.3.2009.

8) Gulahanovddasvástádus lea sirdojuvvon Riikaantikvárii, gč. FOR 1979-02-09 nr. 8785: Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven.

9) Sámediggi reivves 13.3.2009.

10) Birasgáhttentdepartemeanta reivves 13.3.2009.

11) Birasgáhttentdepartemeanta reivves 13.3.2009.

Ráfáidahttinstantosa galgá mearridit dihto gáhttenárvoštallamis. Easka go gáhttengažaldat juohke viesu dáfus lea dihtoláhkái árvoštallojuvvon, de čielggaduvvo viesu stáhtos. Departemeanta oaivvilda sámii viesuid, mat automáhtalaččat leat ráfáidahttojuvvon, boahit dihtosii jus soaitáhagas fuomášuvvojit. Departemeanta buohtastahtá ášši automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon arkeologalaš kulturmuittuid hálddašemiin.¹²

Sámediggi oaivvilda badjel 100-jagáš sámii viesuid álgosaččat galgat leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittolága § 4 nuppi laddasa vuodul. Sámediggi dadjá reivves ahte eai buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii huksehusat dárbbáš gáhttejuvvot mañit áigái. Lea dárbbášlaš digaštallat ja mearridit sierralobi addimiid ja eavttuid addit sierralobi kulturmuittolága vuodul. Go galgá diehttát makkár viesuide sáhtá leat áigequovdil addit sierralobi dahje heaittihit ráfáidahttima, de ferte kártet ja oppalašgova oážžut sámii viesuin.¹³

8.1.4 Ráfáidahttojuvvon sámii viesuid dilli ja ortnegiibidjan

Našuvnnaš boadusmihtu 2 mielde galget ráfáidahttojuvvon ja ráfáidahttinveara kulturmuittut ja kulturbirrasat leat sihkkaraston ja dain galgá leat dábálaš ortnegisdoallandássi jagis 2020.¹⁴ Dát boadusmihttu čielgejuvvo kapihtalis 6.

St. diedáhusas nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, geahča. Innst. S. nr. 132 (2007–2008) lea okta ulbmil ahte sámii ráfáidahttojuvvon viesuid dilli galgá leat kártejuvvon ja galgá leat plána mii sihkkarastá ortnegiibidjama 2009 jagi sisa. Birasgáhttendepartemeanta ja Riikaantikvára čuvgejit jearahallamis ahte jahkái 2009 ii dáidde sámii ráfáidahttojuvvon viesuid kárten gárvvus iige plána sihkkarastit ortnegiibidjama.

Birasgáhttendepartemeanta lea našuvnnaš boadusulbmilii 2 ráhkadan sierra boadusindikáhtora mii muitala dili sámii ráfáidahttojuvvon kulturmuittuin:¹⁵ *Sámii kulturmuittuid lohku mat leat ortnegiibiddjon dábálaš ortnegisdoallama dássái*. Dássáži ii leat raporterejuvvon dán boadusindikáhtora ektui, geahča. St.prp. nr. 1 (2008–2009) Birasgáhttendepartemeanta várás. Sámediggi deattuha jearahallamis kártema ja registrerema automáhtalaččat ráfái-

dahttojuvvon sámii viesuin leat eaktun, vai sáhtá čadahit dilleregistrerema, sihkkarastit ortnegiibidjama ja gáhttet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid. Viidáset deattuha Sámediggi ahte ovdalgo sáhtá čadahit dilleguorahallama, de fertejit sámii viesut kártejuvvot ja registrerejuvvot, vai olaha seamma dási go earáge kulturmuittohálddašeapmi. Maiddái Riikaantikvára cuige dán beali jearahallamis.

Riikaantikvára dadjá jearahallamis váttisin seailuhit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuid dan dihte go váilu diehtu dilis. Viidáset dadjá Riikaantikvára dan sivas leat veadjemeattumin árvoštallat man muddui automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuin seailu ráfáidahttinárvu guhkit áigái.

Sámediggi dadjá jearahallamis ahte ii leat vejolaš olahit dohko ahte buot sámii ráfáidahttojuvvon viesut galget leat sihkkaraston ja ahte dain lea dábálaš ortnegisdoallandássi jahkái 2020.

Birasgáhttendepartemeanta vástida reivves raportii ahte dát dilli ii leat earalágan go birasgáhttenhálddašeami eará surggiin. Álohii ferte válljet dihto meari ja vuoruhit addojuvvon bušehttarámmaid siskkoalbe.¹⁶

Birasgáhttendepartemeanta dadjá viidáset ahte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámii viesuin ii dárbbáš leat našuvnnaš árvi. Duššefal viesut mat árvoštallama vuodul ožžot našuvnnaš árvi, gullet našuvnnaš boadusulbmila vuollái ja dain galgá dasto olahuvvot dábálaš ortnegisdoallandássi jagi 2020 rádjái. Easka dalle go dahkko dihto gáhttenárvoštallan juohke viesus, sáhtá dát stáhtos čielggaduvvot.¹⁷

8.2 Sámii kulturmuittohálddašeapmi

8.2.1 Sámedikki ekonomalaš eavttut váraváldit sámii kulturmuittuid

Vuoddolága § 110a vuodul lea našuvnnaš eiseváldiid ovddasvástáduš lágídit dili nu ahte sámii álbmot sáhtá sihkkarastit ja viiddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.

12) Birasgáhttendepartemeanta reivves 13.3.2009.

13) Sámediggi reivves 13.3.2009.

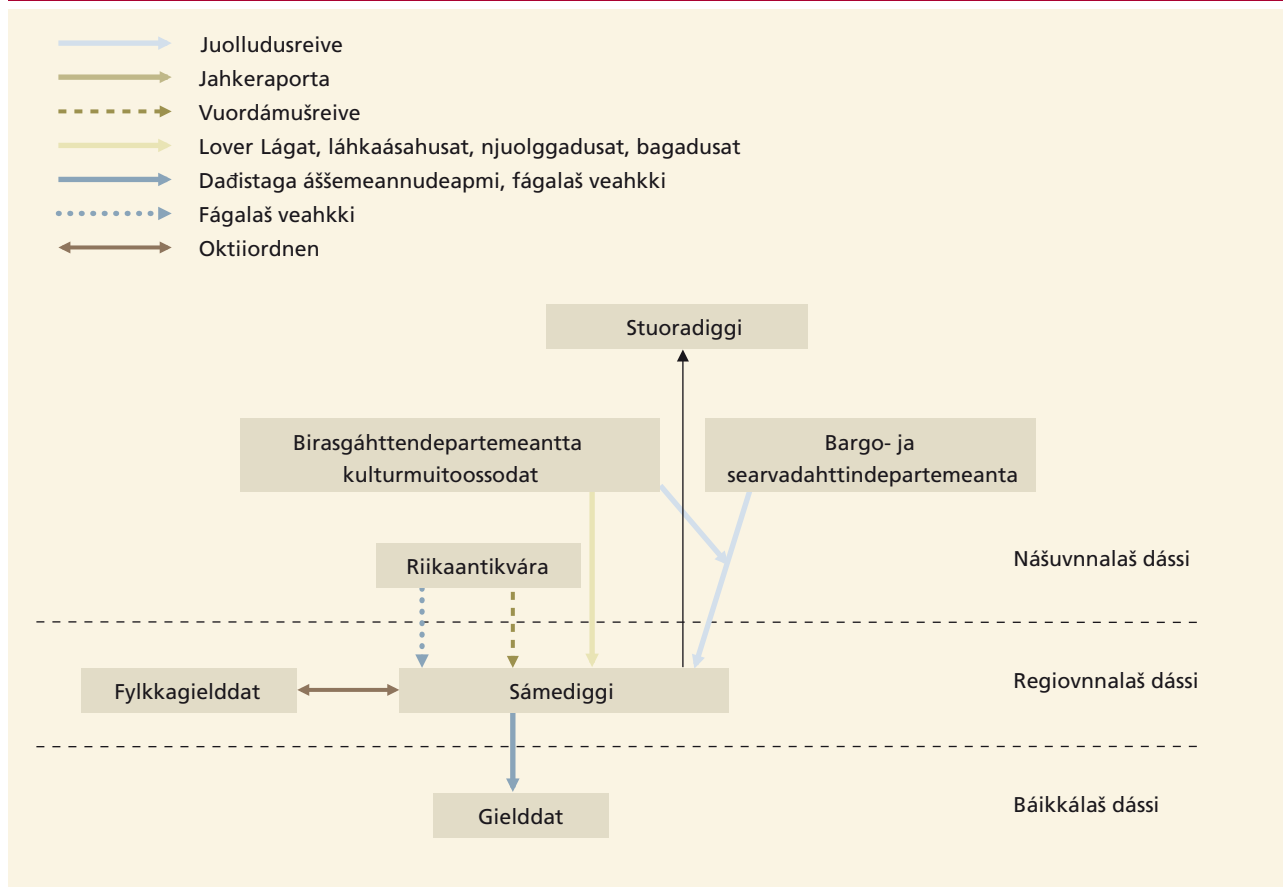
14) Innst. S. nr. 227 (2004–2005), gč. St.dieð. nr. 16 (2004–2005).

15) St.prp. nr. 1 (2007–2008) Birasgáhttendepartemeanta.

16) Birasgáhttendepartemeanta reivves 13.3.2009.

17) Birasgáhttendepartemeanta reivves 13.3.2009.

Figuvra 8.2 Sámi kulturmuithálddašeami organiseren

Birasgáhttendepartemeanta lea válddi sirdán Sámediggái kulturmuithoossuorggis.¹⁸ Sámediggi gullá fágalaččat Riikaantikvára vuollái kulturmuithoogáhttema áššiin, nu movt čájeha figuvra 8. Sámedikkis lea seamma váldi ja seamma doaimmat sámi kulturmuithoogáhttema áššiin, nu movt čájeha figuvra 8. Sámedikkis lea seamma váldi ja seamma doaimmat sámi kulturmuithoogáhttema áššiin, nu movt čájeha figuvra 8. Birasgáhttendepartemeanta addá Bargo – ja searvadahttindepertemeanta bokte juolludusreivve Sámediggái.¹⁹ Dasa lassin sádde Riikaantikvára ovttalágan vuordámušreivve Sámediggái ja fylkkagielddaide. Sámediggi ii raportere vuordámušreivvi. Sámediggi raportere juolludusaide jahkedieđáhusas man sádde Sturadiggái.

Vuordámušreive

Riikaantikvára sádde iežas vuordámušreivve Sámediggái, muhto sis eai oba leatge ovdagihtii gulahallamat reivve sisdoalus ja hábmemis.²⁰ Sámediggi dadjá jearahallamis ahte vuordámušreive ii mearrit Sámedikki vuoruhe-

miid. Vuordámušreivves leat vuordámušat doaimmaid čadaheapmái ja dat vuordámušat leat badjelis go Sámedikki resursat ja bargonákca. Viidáset dadjet Sámediggi ja Riikaantikvára jearahallamis ahte Sámediggi ii raportere vuordámušreivvi maidege Riikaantikvárii. Dan dihte Riikaantikváras eai leat dieđut das movt Sámediggi čuoovvola vuordámušreivve.

Ruhtadoarjagat sámi kulturmuithoogáhttema áššiin

Departemeanttas lea ovddasvástádus gozihit čuoovvoluvvojit go Sturadiggemearrádusaid eavttut. Departemeanttaid konstitušunála ovddasvástádusa vuodul galget departemeanttat bearráigeahččat movt Sámediggi čuoovvola Sturadikkii bušeahttemearrádusa eavttuid ja movt Sámedikki ekonomijahálddašeapmi čuoovvu njuolggadusaid "Reglement for økonomistyring i Staten" ja dasa gullii mearrádusaid.²¹

Juolludusreivviid 2008 ja 2009 geahčadeapmi čájeha ahte Birasgáhttendepartemeanta, unnit go eará departemeanttat, unnán ovdanbuktá doarjjaruđaid áigumušaid ja oidnosiibuktá surggiid main departemeanta dáhttu oazžut dieđuid

18) FOR 2004-12-20 nr. 1718: Forskrift om endring i forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven. Kml § 28 addá Birasgáhttendepartementii válddi mearridit gii lea rievttis eiseváldi ja rievttis lága njuolggadusaid čadahit. Dát deattuhus fápmuduvvui ođđajagimánu 1.b. 2009.

19) GČ., pkt. 1.4 mearrádusain: Bestemmelsene om økonomistyring i staten.

20) Jearahallaniskádeapmi.

21) St. dieđ. nr. 28 (2007–2008) Samepolitikken ja johtočálus A-38/2008 Statsbudsjettet 2009 – Behandling og samordning av samiske saker.

Sámedikkis das movt ruđat leat geavahuvvon sihkkarastit vai mihtut olahuvvojit Sámedikki jahkediedáhusas Stuuradiggái.

Birasgáhttendepartemeanta dadjá jearahallamis departemeanttas leat váilevaš stivrendieđu sámi kulturmuittuid birra. Birasgáhttendepartemeanta dadjá reivves iežaset departemeantta čuovvut Bargo- ja searvadahttindepartemeanta johtočállosa mas addojuvvo Sámediggái friddjavuohta ieš vuoruhit ja geavahit juolluduvvon ruđaid. Sámediggi galgá bidjat sisdoalu sámelága mihttomeriide ja láchit dili vai sápmelaččat sáhttet sihkkarastit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima.²²

Bargo- ja searvadahttindepartemeanttas lea oppalaš ovddasvástáduš oktiordnet stáhta sámpolitiikka. Fágalaš ovddasvástáduš lea iešgudege fágadepartemeanttas, mat galget čuovvolit sámi áššiid iežaset politihkkasuorggis. Dát mielddisbuktá ovddasvástádusa čuovvolit bušehttabeali, maiddá ortnegiid mat leat sirdojuvvon departemeanttain ja maid Sámediggi hálddaša.²³

Birasgáhttendepartemeanta juolluda iežas bušehtas doarjjaruđa sámi kulturmuittobargui.²⁴ Jagi 2009 rájes juolluduvvo dát Birasgáhttendepartemeantta kapihttalas 1429 post 50 I St.prp. nr. 1 Birasgáhttendepartementii 3 miljovna kruvno. Sámedikki hálddahussii juolluda Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ruđa iežas bušehtas. Hálddahussii eai leat dán bargui lassánan juolludeamit 1999 rájes. Sámediggi lea dan ruđas maid oázžu jahkásaččat Birasgáhttendepartemeantta bušehtas, veahá geavahan sámi kulturmuittogáhttemii ja ovttá prošeaktavirgái.²⁵

Doarjjaruhta galgá váraváldit oppalaš kulturmuittofágalaš beliin sámi kulturmuittobargu. Ruđat galget váldosaččat geavahuvvot stuorát ortnegisdoallamii, divodeapmái ja váraváldimii.²⁶

Sámediggi dadjá jearahallamis iežaset mánggaid jagiid gaskkustan Birasgáhttendepartementii, juohke jagáš ráđđádallančoahkkimiin, daid hástalusaid mat leat sámi kulturmuittohálddašeamis. Sámediggi dadjá maiddá jearahallamis ahte dálá juolludemiid

22) Johtočálus A-38/2008 Statsbudsjettet 2009 – Behandling og samordning av samiske saker. Birasgáhttendepartemeanta reivves 13.03.2009.

23) Birasgáhttendepartemeanta jearahallamis.

24) St.prp. nr. 1 (2008–2009) Miljøverndepartementet Kap. 1429 Riksantikvaren, post 50 *Tilskot til Samisk kulturminnearbeid*.

25) Raporta "Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyre" addojuvvon cuoŋománu 27. b. 2007, jearahallan Sámedikkiin ja bušehta ja rehketdoalu geahčadeapmi.

26) St.prp. nr. 1 (2008–2009) Birasgáhttendepartemeanta.

sturodat sámi huksehusgáhttemii ii leat doarvái sihkkarastit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid kulturmuittolága mearrádušaid mielde ja iige doarvái sihkkarastit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon viesuide dábálaš ortnegisdoallandási.

Riikaantikvára dadjá jearahallamis veadjemeahtumin Sámediggái dálá ekonomalaš rámmaiguin čuovvolit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid. Viidáset dadjá Riikaantikvára ahte jus galgá sihkkarastit buot daid sullii 2000 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid, de dát gáibidivččii arvat eambo ruđa go dálá ruhtajuolludeamit Sámediggái.

Ii leat meroštallojuvvon man olu máksá ortnegiid bidjat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid dábálaš ortnegisdoallandássái 2020 áigemearrái. Duogáš dása leat váilevaš dieđut das man olu leat ja makkár dárbu lea ortnegiid bidjat ja ortnegisdoallat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid.²⁷ Go viessohivvodaga oppalašgovva váilu, de eai leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut mielde Riikaantikvára dárboanaliišas, kapihttal 6.1.6.

Sámedikki doarjjahálddašeapmi

Sámedikki doibmii leat addojuvvon sierra fápmudusat (nettobušehterejuvvon) vai olaha mihttomeari mas Sámedikkis galgá leat friddjavuohta ja vejolaš ieš vuoruhit, mas Sámediggái lea addon stuorát ovddasvástáduš ja iešheanalisivuohta bušehta olis ja nu leage addojuvvon spiehkastanlohpi nudaddjon Bevilgningsreglementet § 3 ektui.²⁸ Sámedikki dievasčoahkkimis lea ovddasvástáduš doarjjaruđaid lágidit, geahča "økonomiregelverkets bestemmelser punkt 6.2". Sámedikki hálddahus galgá raporteret Sámedikki dievasčoahkkimii čuokkis 6.3.7 "økonomiregelverkets bestemmelser" mielde.²⁹

Sámediggi bijai jagis 2008 bušehttii 2 452 000 kruvno doarjjaruhtan. 2008 loahpas lea Sámedikkis mávssekeahces doarjjalohpáduš oktiibuot 3,2 miljovna kruvno.³⁰ Sámediggi gesii jagis 2008 ruovttoluotta doarjjalohpádusa oktiibuot 284 500 kruvno ovddas. Sámediggi dadjá jearahallamis ahte Sámediggi geavaha gessojuvvon doarjjaruđaid earaládje ja eará surggiide go kulturmuittosuorgái. Sámediggi dadjá reivves

27) Econ Notat 2007-037: Forbedret behovsanalyse.

28) St. dieđ. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken* ja St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 5 (1998–1999).

29) Čoahkkim gaskkal Bargo- ja searvadahttindepartemeantta ja Riikarevišuvna cuoŋománu 2. b. 2008.

30) Sámedikki 2008 jahkediedáhus.

Sámedikki hálddašit mánggalágan doarjjaortne-
giid. Jagi mielde oallut prošeavttat sihkkoujvovjit
go prošeavttat eai gárvvistuvvo. Sámediggi
juohká fas ođđasit ruovttoluotta gessojuvvon
ruđaid bušehttamuddehusaid oktavuodas mañit
jagi.³¹ Sámedikki loguin oaidnit Sámedikkis leat
juolluduvvon doarjagat mat leat badjel guokte
jagi boarrásat ja summa lea 384 500 kruvno.³²
Sámedikkis leat olggosmávsseskeahces ruhtalo-
hpádusat 2002 rájes. Sámediggi dadjá jearahalla-
mis ahte álggahanprošeavttaid doarjagat eai leat
čuovvoluvvon geahčadeami dahje
bearráigeahččama bokte.

Sámedikki bušehtas 2008 lea čuovvovaš eaktu
ulbmilolaheami vuodđun: lohku sámi 2008 kul-
turमितoregistreremis Askeladdenii, lohku álgga-
huvvon divodan- ja sihkarastindoaimbajuiin, ja
lohku čadahuvvon divodan- ja sihkarastindoaim-
bajuiin. Sámedikki 2008 jahkedieđáhusas ii
raporterejuvvo eavttuid mielde mat leat vuodđun
Sámedikki ulbmilolaheamis, earret čadahuvvon
divodan- ja sihkarastindoaimbajuiid, mas
raporterejit guovtti viesu divodeami Sirmá-
prošeavttas. Dokumeantaanaliisa čajeha ahte
Sámedikki jahkedieđáhus válddáha doaimbajui-
juid maid leat čadahán dahje čadaheame almmá
ahte daddjo mihkkege ulbmilolahusas Sámedikki
bidjan ulbmiliid ektui.

8.2.2 Sámedikki sierra sajádat álgoálbmoteiseváldin ja sámi kulturमितohálldašeaddjin

Sámedikki váldi kulturमितosuorggis lea
geahččalanortnet, ja fápmudus bistá dassázi
go ođđa hálddašanortnet lea čielgan.³³
Stuoradiggedieđáhusas nr. 16 (2004–2005),
geahča Innst. S. nr. 277 (2004–2005), daddjo
galgat čielggaduvvot boahttevaš sámi
kulturमितohálldašeami organiseren. Jagis 2007
ásahedje Birasgáhttentdepartemeanta, Bargo- ja
searvadahttentdepartemeanta, Riikaantikvára ja
Sámediggi bargojoavkku mii ráhkadii raportta
sámi kulturमितohálldašeami boahttevaš organi-
seremis. Bargojoavku ii nagodan soahpat oktasaš
evttohusa.³⁴

Jearahallaniskkádeamis boahotá ovdan moaddeo-
aivilvuohhta kulturमितoeiseválddi čadaheami

31) Sámediggi reives 13.03.2009.

32) Sametingets reglement for tilskuddsordningen på kulturminneområdet 17.01.2008. Logus eai leat mielde 3 doarjjalohpádusa jagis 2006 maidda lea addojuvvon mañidanlohpi.

33) Birasgáhttentdepartemeanta reives 20.12.2004.

34) Raporta bargojoavkkus man nammadedje Birasgáhttentdepartemeanta, Bargo- ja searvadahttentdepartemeanta, Riikaantikvára ja Sámediggi "Fremtidig organisering av samisk kulturminneforvaltning" (2007).

formála vuodu hárrái. Birasgáhttentdepartemeanta
dadjá jearahallamis departemeantta háldidit doala-
hit dálá ortnega mas lálkaásahusa bokte sirdo-
juvvo váldi seamma dásis go fylkkagielddaide
vai sihkkarastá eanemus lágis oktasašmállet
kulturमितohálldašeami Norggas. Sámediggi
dadjá jearahallamis iežaset válddi berret ovdan-
boahtit kulturमितolágas, ja ii galggaše leat sirdo-
duvvon váldi lálkaásahusa bokte nu movt dál lea.
Go galgá sihkarastit iešmearridanvuogatuoda,
de ii sáhte Sámediggi leat muhtin fágadirek-
toráhta, Riikaantikvára, vuolde, mii sáhtá bajá-
bealde nuppástuhttit Sámedikki mearrádusaid.
Sámediggi galgá prinsihpalaččat leat fágadeparte-
meantta, Birasgáhttentdepartemeantta, vuollásaš.

Jearahallaniskkádeapmi ja dokumeantaanaliisa
čájehit maiddái vuordámuša čilget Sámedikki
rievttálaš sajádaga dan ektui movt sámi
kulturमितohálldašeapmi galgá organiserjuvvo.
Viidáset bargu Sámedikki formála sajádagas lea
čilgejuvvon St. dieđáhusas nr. 28 (2007–2008)
Sámepolitihka birra.

Sámediggi dadjá reivves dálá hálddašanortnegis
dárbašit čielgasa oážžut makkár áššeslájajide ja
mearrádusaide Riikaantikvára
ráddádallangeatnegasvuohhta galgá gustot.
Dássázi eai leat leamaš ráddádallamat Riikaanti-
kvára ja Sámedikki gaskkas.³⁵

Instrukšuvdna- ja nuppástuhttinváldi

St. dieđáhusas nr. 28 (2007–2008) daddjo Sámed-
ikkis leat sierralágan dilli álbmotválljen
politihkalaš orgánan sierra álbmoga várás, ja
danne jáhkkinis ii leat vejolaš Sámediggái addit
gohččosiid dahje sirdit hálddašandoaimmaid
earaládjje go lága bokte. Dasa lassin ii sáhte
Sámedikki instrueret oppalašvuoda vuodul.
Sámediggái lea addojuvvon váldi lága ja
lálkaásahusa bokte viđa suorggis. Duššefal kul-
turमितosuorggis lea Sámedikkis sirdojuvvon
váldi lálkaásahusa bokte.³⁶ Birasgáhttentdeparte-
meanta čuvge su vástádušreivves raportii ahte
duššefal kulturमितosuorggis lea Sámediggái sir-
dojuvvon váldi vuosttašinstánsan hálddašanáššiin
mat gusket areálageavaheapmái.³⁷

Go bargosuorggit ja váldi leat lálkaásahusa bokte
sirdojuvvon Sámediggái, de lea Sámediggi
fágalaččat biddjon Riikaantikvára vuollái sámi
kulturमितogáhttema áššiin.³⁸ Riikaantikváras lea

35) Sámediggi reives 13.3.2009.

36) St. dieđ. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*.

37) Birasgáhttentdepartemeanta reives 13.3.2009.

38) Raporta "Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyre" cuoñománu 27. b. 2007.

fágalaš instruksa- ja nuppástuhttinváldi Sámedikki ektui. Riikaantikváras lea váldi addit instruksa Sámedikki áššemeannudeapmái, láhka-dulkomii ja oppalaš njuolggadusaide das makkár oaidnu galgá deattuhuvvot áššiid árvošteamis sámi kulturmuítogáhttemis. Viidáset lea Riikaantikváras nuppástuhttingelbbolašvuohta sihke iežas doaibmabijuin ja váidagiin mat bohtet kulturmuítolága vuodul.³⁹ Viidáset galgá Sámediggi diedihit Riikaantikvárii go našuvnnalaš kulturmuítóárvvut áitojuvvojit ja Sámediggi galgá ieš ovddidit vuosteoainnu dahje váidit plána- ja huksenlága vuodul. Riikaantikvára galgá dasto bajábealde Sámedikki dahkat mearrádusa Sámedikki árvoštallamiidda eaŋkaláššiin. Gielda- ja guovlodepartemeanta cealká reivves dán organiserema mielddisbuktit ahte guovddáš eiseválddit sáhttet bajábealde orgánan ođđasit geahččalit ja instrueret Sámedikki politihkalaš válljen orgánan. Dát buktá prinsihpalaš gažaldagaid Sámedikki rollas.⁴⁰

Jearahallaniskkádeapmi čájeha ahte Birasgáhttendepartemeanta ja Riikaantikvára instruksuodnaváldi lea váldi mii duohtavuodas ii goassege geavahuvvo earái go Riikaantikvára vuordámušreivvi man Sámediggi oázžu. Riikaantikvára hárve bajábealde dahkan mearrádu-saiguin ođđasitgeahččala Sámedikki mearrádu-said kulturmuítolága vuodul. Viidáset unnán geavahuvvo našuvnnalaš diedihangeatnegasvuohta.

Lassin juolludusreivvi addá Birasgáhttendepartemeanta Riikaantikvára bokte vuordámušreivve fylkkagiellaide. Vuordámušreivve eai čuovo ruđat, nu movt oaidnit kapihtalis 7.1.2.

8.3 Árvoštallamat

Sámi viesut badjel 100 jagi leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon, loga kulturmuítolága § 4 nubbi lađas. Iskkádeamis oidno moaddeoavilvuohta sámi huksehusaid defineremis, ja makkár eavttut galget adnojuvvo árvoštallama vuoddu. Dan dihte ii leat kulturmuítóhállddahu ovttaoavilis makkár viesut gullet kulturmuítolága § 4 nuppi lađdasii, ja mat galget leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon.

39) Gielda- ja guovlodepartemeantta reive cuoŋománu 22. b. 2004 ja Birasgáhttendepartemeantta reive 21.10.2002.

40) Gielda- ja guovlodepartemeantta reive Birasgáhttendepartemeanta cuoŋománu 22. b. 2004 áššis "Evaluering av ny forvaltningsordning med delegering av myndighet etter kulturminneloven".

Iskkádeamis boahťa ovdan ahte viesut eai leat kártejuvvon gávnahan dihte sámi gullelašvuođa ja agi, ja eai ge dan leat go viesut automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuítolága § 4 nuppi lađdas vuodul. Ilbmadit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid dahkko dál eaŋkaláššemeannudeamiin. Maiddái ii gávdno oppalašgovva ja bargodábit ilbmadit gudet sámi viesut boahťe áiggis gártet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo 100-jahkeráji vuodul. Váilelaš kárten ja oppalašgovva automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon viesuin, sáhtta vahágis dagahit kulturmuítolága mearrádu-said rihkkuma ráfáidahttojuvvon viesuid ektui ja viesut sáhttet massojuvvot.

Iskkádeapmi čájeha ahte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesut mat leat identifiserejuvvon, eai leat registrerejuvvon kulturmuítódiehtobásii Askeladdenii, ja ii gávdno čohkkejuvvon diehtu dáid viesuid birra. Kulturmuítolága § 5 vuodul galget buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon huksehusat oktan gáhttenrájiin gulahuvvot ráfáidahttojuvvon opmodahkan. Riikaantikvára ii duodaš (gulat) identifiserejuvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid.

Iskkádeapmi čájeha kártema ja registrerema leat eaktun jus galgá sáhttit čadahit dilleregistrerema, sihkarastit ortnegiibidjama ja suodjalit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid. St.diedáhhusas nr. 26 (2006–2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*, geahča. Innst. S. nr. 132 (2007–2008), lea okta ulbmil sámi ráfáidahttojuvvon viessohivvodaga dili kártet ja ráhkadit plána movt sihkarastit ortnegiibidjama 2009 sisa. Iskkádeamis boahťa ovdan ahte sámi ráfáidahttojuvvon viesuid kárten ja ortnegiibidjama sihkarastin ii ollašuva 2009 sisa. Birasgáhttendepartemeanttas leat hutkan sierra boadusindikáhtora mii ilbmada makkár dilis ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut leat ja galgá muitalit man olu sámi kulturmuittut leat ortnegiibiddjon dábálaš ortnegisdoallandássái. Dán boadusindikáhtorii ii leat raporterejuvvon.

Departemeanttaid konstitušunála ovddasvástádusa vuodul galget departemeanttat gozihit vai Stuoradikki bušehtamearrádu-said eavttut čuovvoluvvojit ja Sámediggi čuovvu ekonomijahállddašan-njuolggadusa "Reglement for økonomistyring i staten" ja dasa gullii mearrádu-said. Fágalaš ovddasvástádus gullá juohke fágadepartementii man ovddasvástádus lea čuovvut sámi áššiid iežas politihkkasuorggis. Dát mearkkaša ovddasvástádus čuovvut bušehta, ja

daid ortnegiid mat departemeanttas leat sirdojuv-
von Sámediggái hálddašit. Iskkádeapmi čájeha
ahte Birasgáhttendepartemeanta juolludusreivves,
unnit go eará departemeanttat, unnán buktá ovdan
doarjjaruđaid áigumuša ja oidnosiibuktá surggiid
mas departemeanta dáhttu dieđuid máhcahuvvot
Sámedikkis das movt ruđat leat geavahuvvon
sihkkarastit ulbmilollašuvvama, Sámedikki
jahkediédáhusas Stuoradiggái. Seammas dadjá
Birasgáhttendepartemeanta departemeanttas leat
váilevaš stivrendieđu sámi kulturmuittuin.

Sámediggi oažžu golbma miljovvna kruvnno
sámi kulturmuittobargui. Doarjjaruhta galgá
várváldit oppalaš kulturfágalaš beili barggadet-
tiin sámi kulturmuittuiguin ja kulturbirrasiguin,
ja ruđat galget váldosaččat adnojuvot stuorat
ortnegisdoallamii ja divodanbargguide ja várváldi-
dimii. Sámedikki hálddašeapmái addojit ruđat
Bargo- ja searvadahttindepartemeantta bušehtas.
Dán bargui eai leat addojuvvon lassi
hálddašanresursat 1999 rájes.

Sámedikki doaibma lea organiserejuvvon sierra
válddi bokte fuolahit mihttomari mas Sámedik-
kis galgá leat friddjavuohta ja galgá leat vejolaš
ieš vuoruhit. Iskkádeapmi čájeha ahte Sámedikki
2008 jahkediédáhusas ii raporterejuvvo daid
eavttuid vuodul mat adnojit vuodđun Sámedikki
ulbmilollašuhttimii. Sámedikki logut čájehit
Sámedikki olggosmávssekeahces ruhtalohpádu-
said mat leat badjel guokte jagi ja olggosmávsse-
keahces ruhtalohpádusaid mat gullet jahkái 2002.
Sámediggi dadjá jearahallamis ahte doarjja juol-
luduvvon ortnegiibidjanprošeavttaide ii leat
čuovvoluvvon geahčadeami dahje bearráigeahču
bokte. Jearaldahkan šaddá čuovvu go Sámediggi
doarvái bures ovddasvástádusa juolluduvvon
ruđaid čuovvoleamis dasa mii guoská ortnegii-
bidjat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid.

Sámedikki váldi kulturmuittosuorggis lea
geahččalanortnet. Iskkádeamis oaidnit ahte ii leat
ovttaoavilvuohta das mii galgá leat Sámedikki
váldegeavaheami formála vuodđun sámi
kulturmuittohálddašeamis.

Buohkanassii lea jearaldahkan vuhtiváldá go
hálddašeapmi dohkálaš vugiin ulbmila
automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi viesuid
dáfus.

Darfegoahti siskkobealde, Evenášši suohkanis, Nordlánddas.

Foto: Arve Kjerseim © Riksantikvaren

4 385 18 4 588 3 6 554 735 394 216 2 577 634 492

Riksrevisjonen
Pilestredet 42
Postboks 8130 Dep
0032 Oslo

sentralbord 22 24 10 00
telefaks 22 24 10 01
riksrevisjonen@riksrevisjonen.no

www.riksrevisjonen.no

23 257

-3 918

240

1 255 712

474 320

120

3 924

22 781 329

781 52

